

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA / Szívvizsgálat 401

TANULMÁNYOK

ULRICH H. J. KÖRTNER / Divattéma a vallás 402

GÁSPÁR CSABA / Miért készít műalkotást az ember? 406

SÜLE FERENC / A gyermek – áldás vagy teher? 413

BÉRES TAMÁS / Rendszeres teológia az igehirdetésben III. 419

PETHŐ ATTILA / Y2Kalendárium 423

BALOGNÉ VINCZE KATALIN / „Örüljetek az Úrban mindenkor!” 426

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES / Az egyház tanításának aktualitása az igehirdetésben 430

GÖMBÖCZ ELVIRA / „Kelj fel, és egyél!” 433

FIGYELŐ

BERÉNYI ZSUZSANNA / Gyurátz Ferenc: *A szabadkőművességről* 437

Zulauf Henrik élete és munkássága 438

ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.) / Ittzés Gábor életútja 439

Növekedés munkaprogram, 2007–2008 441

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

NÉMETH SZABOLCS / Szentháromság ünnepe után utolsó előtti megelőző vasárnap (ítélet vasárnapja) 442

NEPP ÉVA / Szentháromság ünnepe után utolsó előtti vasárnap (reménység vasárnapja) 444

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES / Szentháromság ünnepe után utolsó vasárnap (örök élet vasárnapja) 447

SZABÓ LAJOS / Advent 1. vasárnapja 449

LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA / Advent 2. vasárnapja 452

SZABÓ B. ANDRÁS / Advent 3. vasárnapja 454

OROSZ GÁBOR VIKTOR / Advent 4. vasárnapja 456

CSELOVSZKY FERENC (IFJ.) / Karácsony este 459

RIBÁR JÁNOS / Karácsony ünnepe 461

MESTERHÁZY BALÁZS / Karácsony 2. napja 464

GÁNC S TAMÁS / Karácsony utáni vasárnap 466

VÉGHELYI ANTAL / Óév este 469

SMIDÉLIUSZ ANDRÁS / Újév napja 471

DEÁK ÁGOTA / Vízkereszt ünnepe 473

NÉMETH ZOLTÁN / Jézus jele 476

BÖRÖNTE MÁRTA / „Minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr” 478

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

Szívvizsgálat

*Uram, te megvizsgálasz és ismeresz engem... Vizsgáld meg, Istenem, ismerd meg szívemet!
(Zsolt 139,1.23)*

Gonosz az ember szívének szándéka ifjúságától fogva! – általában mély sóhaj után szoktuk idézni a türelmi szövetség bevezető mondatát, és általában másokra szoktunk gondolni. Mindig másokra. Vagy majdnem. Az emberek szíve gonosz. Az ő szívük gonosz. Ezt én tudom, mert látom a tetteikből, a szavaikból és a vélekedésükből. Bátor vagyok annyira, hogy eljussak eddig a következtetésig. Csak ritkán zavar, hogy Isten magának tartja fenn a szívek ismeretének jogát és képességét. Ezt a kizárólagosságot tudtunkra is adja a Biblia Jeremiás könyvétől a Korinthusi levélig, János evangéliumától a Példabeszédek könyvéig.

Mi történe, ha egyszer elhinném, az emberszíveket csak Isten, egyedül ő ismeri? Amit én látok, az messze nem minden. Amit én látok, az egyáltalán nem objektív. Befolyásolja a saját élettörténetem, egyéb tapasztalataim. Egyáltalán nem véletlen, hogy Isten önmagának tartja fenn a szívek ismeretének képességét. És az sem véletlen, hogy szolgálóknak attól, hogy véleményt alkossunk mások szándékairól vagy szívük rejtett indulatáról. Ítékezésnek nevezi a Biblia ezt a hatáskörátlépést, és legkeményebben talán a Római levél elején rettent vissza a gyakorlásától.

Ami a szíveket és a szándékokat illeti, jobb, ha önmagunknál maradunk. Az egyházi esztendő fordulója, advent mély értelmű lila színei nemcsak hirdetik velünk a bűnbánat és a szívvizsgálat rendelt idejét, hanem minket is ugyanerre szólítanak. Bűnbánatra és szívvizsgálatra. Saját szívünk Isten előtti megvizsgálására. Ez perspektívaváltást jelent, amiről nagyon könnyű beszélni, de egyáltalán nem az megvalósítani. Foglalkozási ártalom, hogy mindig másoknak mondjuk, hirdetjük szívhez szólóan, meggyőzően – mert ez a dolgunk. Közben elszokunk attól, hogy mindez valóban ránk is tartozik. Minket is érint. Mi is a címzettjei vagyunk. A három utolsó vasárnap és advent nekünk is felkínálja a szívvizsgálat lehetőségét.

A 139. zsoltárt a szívvizsgálat keretezi. A zsoltár elején gyönyörűen vallja meg az imádkozó, hogy Isten ismeri a szívét, a szándékát és a gondolatait. Egész személyisége nyitott könyv Isten előtt. Még csak ébrednek a gondolat a fejében, Isten már ki tudja mondani a szavakat. Lehetet-

len elrejtőzni előle. S ez így volt, mielőtt megszülettünk volna, és így marad még a holtak hazájában is. Teljes, maradéktalan ismeret – térben, időben, mélységben, intenzitásban. Ez az, amit mi csak elorozni tudunk Istentől. Ezt a képességet nem adta meg nekünk. Micsoda fennhéjázó gondolat ilyen ismeret közelébe lopni magunkat!

Engem megragad, hogy a régi imádkozó, miután szembesül azzal, hogy Isten maradéktalanul ismeri a szívét, mégiscsak megnyitja előtte, önszántából. Készséggel és bizakodva. És döbbenet, hogy mit talál benne! *Öld meg, Uram, a bűnösöket, akik csalárdul szólnak. Ellenségeid az én ellenségeim, utálok és határtalan gyűlölettel gyűlölöm őket.* Elrettent és elborzaszt, hogy kedvenc zsoltárom írójának szívében fortyog a gyűlölet. Ugyanakkor magával ragad az őszintesége. Végre valaki, aki nem a más szívében, hanem a sajátjában ismeri fel az istentelenséget, a gyűlöletet és a gonoszságot. És magával ragad az is, hogy az az ember, akit frusztrál és elkésérít az emberek gonosz ítélete, egyáltalán nem retteg Isten ítéletétől, hanem összes bugyrával együtt feltárja előtte a szívét. Teheti, hisz Isten amúgy is ismeri. Persze ez nem jelenti azt, hogy Isten felmentő ítéletében is biztos. De nincs más útja. Isten elé kell tárnia a szívét. S azután könyörgőre fogja: te, aki ismeresz, felmérhetetlen mélyen, vizsgáld meg! Ismerd meg a gondolataimat, az indulataimat. Szembesíts a tévedéseimmel. Ne engedj zsákutcában járnom. Vezess az örökkévalóság ösvényére!

Nem ismerjük a történet végét. Nem tudjuk, hogyan értette meg a zsoltáros Isten válaszát. Azt sem, hogy mi volt ez a válasz. Azt viszont tudjuk, hogy imádsága fennmaradt, s ez azért jelez valamit. Imádsága a mi ajkunkra is szavakat ad a szívvizsgálat idején. Bátorít, hogy ne emberek vagy a számítógépünk előtt tárjuk fel szívünk sötét zugait, hanem Isten előtt. Így nem kell majd elborzadnunk attól, mit is mondtunk, mit is írtunk meggondolatlanágunkban. Hanem szavakat és érzéseket találunk, amelyek talán fennmaradnak. Ha nem is évezredekig, mint a zsoltárosé, de kitartanak az ünnepig, és talán nem fognak hamisan csengeni a karácsonyi szószéken.

ULRICH H. J. KÖRTNER

Divattéma a vallás

*Szemponatok korunk vallási kultúrájának megközelítéséhez**

Bizonyos vallásszociológusok és pasztorálteológusok állítása szerint a vallásosság korunk meghatározó jelensége. Modern trendkutatók egyenesen a vallás és a spiritualitás megatrendjéről szólnak.¹ Európa szekularizációjának képzete ma már túlhaladottnak tűnik. Némi kételkedésre pusztán az adhat okot, hogy az új vallásosság élénkülő piacán a történelmi egyházak mindaddig keveset profitáltak, sőt az elmúlt években nyilvánvaló területvesztést könyvelhettek el. A nagy egyházak taglétszáma visszaesett, és a megmaradt tagok egy részének egyházi kötődése is veszélyes mértékben meglazult. E jelenség pedig az iskolákban folyó felekezeti hitoktatásban is komoly gondot jelent.

A trendkutatók üzenete világos: az egyházak nem szalaszthatják el a spiritualitás megatrendjében rejlő lehetőségeket. A legelőnyösebb természetesen az volna, ha a trendet mi magunk alakítanánk, s így szereznénk új, előnyös pozíciókat. Ám ezt sokkal könnyebb kijelenteni, mint megvalósítani. Az újvallásos közönség körében erős a gyanú, hogy az egyház a „spiritualitás” címkéje alatt csak régi borát szeretné új tömlőben eladni.

A Németországi Evangélikus Egyház (EKD) mégsem hagyja magát elbátortalanítani. „Egyház és szabadság” (Kirche und Freiheit) címen 2006-ban nyilvánosságra hozott stratégiai dokumentuma, amelyben a 21. század kilátásait vázolja, szilárd eltökéltségről tanúskodik: az evangélikus egyház a kedvezőtlen demográfiai folyamatok ellenére is növekedést tervez. Erre állítólag jó esélyei vannak, hiszen – mint írják – „napjainkban egy új, plurális vallási érdeklődés vált meghatározóvá, amelyet nagy vonalakban »a vallás visszatérése« (Wiederkehr der Religion) kifejezéssel ragadhatunk meg. Ezt az új vallási érdeklődést mint egy korunkra nyíló ablakot tudatosan kell használnunk egyházi kezdeményezéseink megvalósításakor.” Olyan „jövőkutatókra” hivatkoznak, akik a „respiri-

tualizációt” mint „a társadalom megatrendjét” emlegetik. Állításuk alátámasztására tényeket sorakoztatnak fel: a vallási témák iránti érdeklődés 2005-ben állítólag magasabb volt, mint a 90-es években vagy az új évezred kezdetén bármikor. A 6–12 éves nyugatnémet gyermekek 82 százaléka hisz Istenben; a népesség egyre növekvő mértékben tartja fontosnak a vallásos nevelést; és a német lakosság egyre nagyobb része gondolja úgy, hogy a vallási kérdések a jövőben is fontos szerepet játszanak majd.

Ez zene, karácsonyi harangzúgás egyházvezetők és zsinati tagok fülének. Kell is, hogy lelkesítsenek e megállapítások. Óvatosan meg kell azonban jegyeznünk, hogy egyházunknak ettől még nem kell eufóriába esnie. Isten Lelke ugyan ott fúj, ahol akar, de a spiritualitás megatrendje meglehetősen huzatos lehetőség, részben saját elemzői által felforrósított levegő. Néhány trendkutató, vallásszociológus és pasztorálteológus ugyanis nem egyszerűen létező jelenségek leírására vállalkozik, hanem azokat mindenekelőtt saját értelmezésük által hozzák létre. Felismert tények és kutató érdeklődés olykor nehezen átlátható elegyet alkot. Ha valaki kellő komolysággal szeretne megszólalni a vallás visszatéréseinek realitása és fikciója kérdésében, előbb számba kell vennie, ki milyen szándékkal szól a vallásosság megatrendjéről, ezt követően pedig a vallás és a spiritualitás fogalmát kell górcső alá vennie.

A valláskutatásban központi szerepet tölt be a szemantika. Hogy mi is valójában a vallás, azt senki sem tudja pontosan megmondani. A vallástudomány és a teológia különböző definíciókat használ, s ezek nem köthetőek egy bizonyos megfogalmazóhoz. Úgy tűnhet tehát, hogy vallás az, amit bizonyos érdekek mentén vallásnak nyilvánítanak. Ezt tapasztaljuk, amikor olyan jelenségeket vagy magatartásformákat neveznek vallásosnak, amelyekkel kapcsolatban az érintettekben fel sem merül saját vallásosságuk gondolata. A valláskutatók azonban úgy vélik, jobban értik ezeket az embereket, mint ők saját magukat. Így teszi némely vallásszociológus kutatása tárgyává a korábban nem ismert „láthatatlan vallásosságot” (unsichtbare Religion – *Thomas Luckmann*). A „láthatatlan” kérdésében régebben a teológia és a metafizika, később a mo-

* „Modethema Religion – Aspekte der religiöse Gegenwartskultur.” Bevezető előadás a kölni Kirchentag „Kommt oder geht die Religion?” című világnézeti műhelyében, 2007. június 7.

¹ A „Megatrend Religion” mint „a vallásosság megatrendje” és a „Megatrend Spiritualität” mint „a spiritualitás megatrendje” terminus technicusok.

dern fizika, napjainkban pedig nyilvánvalóan a szociológia számít kompetens tudománynak. Egy láthatatlan valóság fekete dobozába azonban kétes esetben bármit bele lehet vetíteni, projektálni. Vegyük csak a „religioid” újdonsült nyelvi leleményét, és máris tetszés szerint az új vallási piac megatrendjének megjelenési formái közé sorolhatjuk a kiállításlátogatás, a maratoni futás, a tömegturizmus és a popkultúra jelenségeit.

A teológia és az egyház azonban mindenképpen fel kell hogy tegye a kérdést önmaga számára: hol lehetőségre fel e napjainkban gyakran emlegetett vallási jelenségekben és tendenciákban a sajátosan teológiai és keresztény jelleg? Az egyház küldetése ugyanis nem az, hogy minél nagyobb szeletet hasítson ki magának az új spiritualitás tortájából, hanem hogy Jézus Krisztus evangéliumát hirdesse, amelynek határozott valláskritikai éle már a kezdet kezdetén nyilvánvalóvá vált.

Az emberré lett Istenről (aki maga a szeretet) szóló evangélium kétségkívül tanúságtétel kell hogy legyen a vallásosak számára. Ugyanakkor érvényes a vallástalanok (Religionslosen) számára is, akik magukat *Habermas Max Weibertől* kölcsönzött kifejezésével „vallási szempontból botfűlűnek” tartják (religiös unmusikalisch). Bebeszéli nekik, hogy ők valójában vallásosak, egybecseng azzal a Pál apostol által elutasított követeléssel, hogy a pogányoknak előbb körül kellene metélniük, tehát zsidóvá kellene lenniük ahhoz, hogy majd kereszténnyé lehessenek. E szemlélet nemcsak teológiailag hibás, de tarthatatlan is, amint azt *Dietrich Bonhoeffer* egyértelműen kimutatta. Kérdése így hangzott: hogyan lehet a vallástalanok számára Krisztust hirdetni? Kérdése mára mit sem veszített aktualitásából. Hiszen az újabbnál újabb vallási mozgalmak születésével egy időben „megszokási ateisták” (Gewohnheitsatheismus – *Wolf Krötke*) tömege vesz körül bennünket, akik számára az istenkérdés fel sem merül, és még csak a hithiányérzettől sem szenvednek.

E „szokás-ateizmus” – a néhány évtizeddel korábbi lázadó ateizmussal ellentétben – nem a teodícea kérdésből fakad, hanem egészen magától értődő módon él Isten nélkül. Nem mintha a „szokás-ateizmus” nem venne tudomást a lét értelmére irányuló kérdésekről, de a halál és az értelmetlenség többi problémája számára Isten nélkül is lerendezhető, amint azt *Bonhoeffer* a múlt század negyvenes éveiben világosan felismerte. Amennyiben tehát nem nyilvánítunk mindent vallásos jellegűnek (religioidnak), ugyanúgy joggal beszélhetünk a vallás megatrendje helyett az istenfelejtés megatrendjéről (Megatrend Gottvergessenheit).

Mi ragadható meg valóban empirikusan a vallásosság visszatérésének jelenségéből? A 2005. év eseményei nyilvánvaló jelzések volnának? A pápamániát, amely *II. János Pál* halála és *XVI. Benedek* megválasztása idején ragadta magával a világ közvéleményét, vagy épp a kölni ifjúsági világtalálkozót alaposabban szemügyre véve hamar kiderül, hogy ezek valójában színes keverékek. A kommuniká-

ciókutatók az ilyen eseményeket (a Kirchentagot is beleértve) hibrid alkalmaknak nevezik, amelyeken az egyházi élet képviselői mellett a kultúra, a könnyűzene és a politika számos jeles egyénisége is jelen van, míg a vallási – vagy még inkább a sajátosan katolikus – jellemzők lényegesen jelentéktelenebb szerepet játszanak. Ezek az alkalmakon a vallási szükségletek a szenzációéhséggel, a happening az élet értelmének keresésével keverednek. Nem kis részben volt médiajelenség a pápaeufória is, amelyet a Vatikán rendezett és dobott piacra.

A Tanítóhivatal és képviselői által hirdetett üzenetek anakronizmusa a modernség és a felvilágosodás örökségével szemben megfogalmazott, esetenként igen éles kritikájával együtt posztmodern módon jelenik meg. Az ifjúság egy olyan pápát éljenez, akinek szexuálmoráljával nem ért egyet. A 2005. év kezdetén egy olyan magazinkatolicizmus tanúi voltunk, amelyben az újságírók a pápát a posztmodern relativizmus tengere fölé magasodó világítótoronyként, valamint a globalizáció és a kapitalista rablógazdálkodás elleni harc erkölcsi tekintélyeként emlegették – vélhetően anélkül, hogy ez az üzenet a szerzők személyes életfolytatására bármiféle hatást gyakorolt volna. Tévedés ne essék: a posztmodern társadalom addig adózik tisztelettel a kívülállóknak, amíg azok veszélytelennek számítanak. Ily módon lett *II. János Pál* pápa „épp a nem hívők számára sztár” (*Andrea Roedig*).

Engedtesse meg itt egy protestáns észrevétel a pápaság modernségre való alkalmasságáról. Neves katolikus teológusok dicsérték a médiakor számára *II. János Pál* által újra felfedezett pápaságot mint a globalizációra és a nyomában keletkezett tájékozódási zavarra, tanácstalanságra adott legmegfelelőbb választ. Már *Karl Rahner* is javasolta, hogy az egyház használja ki a nyilvánosság demokratizálódásában rejlő lehetőségeket. *Eilert Herms* evangélikus teológus húsz évvel ezelőtt épp e ponton jegyezte meg: „A tömegtájékoztatás egyirányú kommunikációjának korszakában, amelyben egyre inkább maga a média törekszik üzenetté válni, és a látványos fellépések és gesztusok egyre fontosabbá válnak, a római egyház sosem hanyagolt vagy háttérbe szorított rituális kommunikációs kódja kifejezetten korszerű és rendszerkonform.” A teológia és az egyház feladata mégis „a késői ipari társadalom differenciáltságát megszüntető és elbutító tendenciáival szemben hatni”. Ugyanez érvényes az új vallásosság némi megjelenési formáival szemben való állásfoglalásra is, amelyek „szelíd összeesküvése” (*Marilyn Ferguson*) egyenlő a szelíd elhülyítéssel.

Kollektív emlékezetünk mindenesetre bámulatosan feledékenynek tűnik vallási ügyek tekintetében. Máskülönből senki sem feltételezhetné, hogy a nyugati világ most éppen egy új, vallásos korszakába lép. Úgy tűnik, elfelejtettük a nyolcvanas évek New Age vonulatát, a hetvenes évek Jézus-mozgalmát, amikor *Andrew Loyd Webber* színpadra és filmvászonra vitte a még napjainkban is világszerte játszott *Jézus Krisztus Szupersztárt*, az úgynevezett

„Jugendreligionen” által sok szülő és politikus számára okozott komoly fejtörést; nem emlékszünk már a Beatles indiai spirituális útjára és *George Harrison* „My sweet Lord” című dalára, amely egy lélegzetvétellel hódolt keresztények és zsidók Istenének, Vishnunak és Ráma Krisnának; tán elfelejtettük *Bob Marleyt*, a rastafrizurát, a reggae-t, a hatvanas évek hippimozgalmának transzcendenciavágyát, a popelkiséget és az LSD-utazásokat. A spiritualitás megatrendje a 21. század kezdetén? Igazából nincs új a nap alatt.

Már a hetvenes években sem hozott radikális fordulatot a szekularizáció folyamatában az akkor újnak talált vallásosság megjelenése: az egyházból való kilépések számának rohamos emelkedése a vallásosság számtalan új formájának megjelenése ellenére sem hagyott alább. *Detlef Pollack* vallásszociológus így összegez: „A vallásosság formái a modern társadalomban kétségtelenül változáson mennek keresztül. A formák megváltozásával azonban egyszerre a vallások súlyának csökkenése is együtt jár. E veszteség a vallások minden dimenziójában tetten érhető: struktúrájukban és rítusaikban ugyanúgy, mint személyességük tekintetében, a bennük átélhető vallási élmények és meggyőző erejük terén. Egyszerűen nem igaz, hogy a templomok kiürülnek, de a vallás virágzik.” Éppen teológusok és egyházi személyiségek becsülik túl a respiritualizáció folyamatának jelentőségét, és tekintik egyszer s mindenkorra megcáfoltnak a társadalom szekularizációjának tézisének. Az például, hogy a bécsi pasztorálteológus *Paul Michael Zulehner* az ausztriai egyházakból történő kilépések számának csökkenését – nota bene: a katolikus egyház taglétszáma továbbra is csökken – a spiritualitás megatrendjének jeleként értékeli: merész, mondhatni kétes gondolat.

Nem sokkal jobb a helyzet azon protestáns próbálkozások esetében sem, akik a „megélt vallást” (gelebte Religion) tűzik a teológia zászlajára, a teológiát magát pedig a művelődéstudomány egyik formájaként jelölik meg. Az a szándék ugyan támogatásra méltó, hogy a teológiai elméleteket empirikusan alapozzuk meg, azonban az új kultúrprotestantizmus élharcosai – mint *Friedrich-Wilhelm Graf* vagy *Wilhelm Gräb* – azáltal, hogy minden, a létezés értelmére irányuló kérdéssel való foglalatosságot vallásnak nyilvánítottak, olyannyira kiszélesítették a vallás fogalmát, hogy az elvesztette kontúrjait. Különös ökumenikus alliansz gondoskodik egy bizonyos természeti teológia (natürliche Theologie) új kiadásáról, amely egy egyezményes vallási aprioriból igyekszik az egyházak létezésének legitimációját levezetni. A vallás azonban természetesen csak egy, de nem az egyetlen a sok lehetőség közül, amely az értelemre irányuló kérdések és az értelmetlenség tapasztalatának feldolgozására alkalmas. S a létezés értelmére irányuló kérdést sem lehet minden további nélkül az istenkérdéssel megfeleltetni.

Vallásszociológiai szempontból világosan különbséget kell tenni vallásosság és egyháziasság között. Környeze-

tünkben a vallásosság azonban még mindig inkább egyházas jelleget mutat – amint azt *Detlef Pollack* vizsgálata igazolja. Még akkor is, ha a vallás fogalmát a lehető legtágabb értelemben használjuk, s még a világ csodáira való rácsodálkozást, egy bizonyos zeneszámtól való megragadottságot vagy egy beszélgetés folyamán átélt különleges közösség érzését is idevesszük, még mindig az egyházközelemben azok, akik ezeket az élményeket vallási tapasztalatként fogják fel. Ezzel szemben pedig az egyházból kilépettek közül sokan azt jelölik meg döntésük okaként, hogy nincs szükségük a vallásra, vagy hogy nem tudnak mit kezdeni a hit kérdésével.

Egy, a németországi spiritualitásról (Spiritualität in Deutschland) a Düsseldorfer Identity Foundation gondozásában 2006 áprilisában megjelent tanulmány kijeznítő képet tár elénk. Már csak mintegy minden tizedik állampolgár tartozik a „tradicionális keresztények” csoportjába. A nagy többség lelki üdvét sem az egyházakban, sem a vallásokban, hanem szűk családjá és barátai körében keresi, ahol azonban hitbeli kérdésekről csak ritkán vagy egyáltalán nem esik szó. A megkérdezettek felének azon véleménye, miszerint Németországnak „több keresztény értékre” van szüksége, egyéni életvezetésük szempontjából nyilvánvalóan nem bír jelentőséggel. Hiszen e szempontból nem a vallási értékek, hanem kizárólag a család, a barátok és a szubjektív jólét számít.

A Bécsi Egyetem *Zulehner* vezette pasztorálszociológiai munkacsoportjának is be kell látnia, hogy a lényegi, klasszikus értelemben vett vallás megatrendjének semmi jelét sem látni. Sőt egyre inkább az figyelhető meg, hogy lassacskán miként szívódik fel, „párolog el” vagy tűnik el teljesen az a vallásosság, amely tudatos, egzisztenciális elköteleződést jelent egy vallás vagy világnézet mellett. A kutatócsoport ugyanakkor „religio potentialisról” is beszél, tehát egy olyan potenciális vallásosságról, amely mindenütt megtalálható. Ebben az értelemben teljes joggal szólhatnánk a vallásosság megatrendjéről.

A vallás megatrendje végső soron tehát egy szemantikai politika terméke. *Wolfgang Schulz* bécsi szociológus kutatócsoportja egy 2005-ben publikált tanulmányában a „spirituális tapasztalat” (például érzelmekre ható természeti élmény vagy műélvezet) és a „vallási” tapasztalások közötti különbségtételt sürgeti. Ha nem létezik többé nem vallásos terület, mivel mindent látens vagy láthatatlan vallásnak nevezünk, a vallás fogalma elveszíti sajátos, megkülönböztetett szerepét. *Schulz* és munkatársai még a megkérdezett osztrák katolikusok körében is a „valláson belüli szekularizáció” világosan kirajzolódó trendjére mutattak rá. A vallásosság privatizációjának és individualizációjának újra és újra a szekularizációs elméletekkel szembeállított folyamata valójában a vallásosság pluralizálódásának részjelensége.

Mi is itt igazán a teológiai kérdés? Kielezett megfogalmazásban: nem egyszerűen a vallásosságról, hanem Istenről van szó. Nem „apró transzcendenciaélményekről”,

amelyeket szabadságunk idején vagy egy futballstadionban élhetünk át, hanem arról a kérdésről, hogy életemben és halálomban mi az én egyedüli bizodalom – ahogyan azt a *Heidelbergi káté* (1563) kifejezi. Az egyházak sürgető problémája pedig nem bármiféle spiritualitás hiánya, hanem a hit nyelvének betegsége (*Sprachnot des Glaubens*), ami a keresztény hittartalmak ijesztően banalizáló kifejezéseiben nyilvánul meg, amelyet mint az egyház szekularizációját joggal kritizál *Wolfgang Huber*, az EKD elnöke. Ennek ellenszeréül a respiritualizációt javasolni nem igazi alternatíva, hanem pusztán önmagunk szekularizálásának variánsa, amely e világhoz tesz hasonlatossá (Róm 12,1).

Az Istenről szóló emberi beszéd, amely a kinyilatkoztatásról akar tanúskodni, vakvágányra is futhat. Isten szavának sikertelenségéből fakad az istenkérdés *Ernst Fuchs* (1903–1983) evangélikus teológus szerint. Ez a sikertelenség a teológia és az egyház számára örök nyugtalanság forrása kell hogy legyen, hiszen alapjaiban rázza meg azt. Ezzel a gyökerekig hatoló istenkézissel összevetve a válás megatrendjéről szóló vita felszíni jelenség csupán.

Az újvallásosság mai formái általában nélkülözik a személyszerű istenképet. Kozmikus energiákról és erőterekről szólnak, amelyekből lelki feltöltődést nyerhetünk, nem egy személyes Istenről, aki az embert felelős személyként teremtette meg. Jelentős újvallásos mozgalmak panteizmusba vagy monizmusba torkollnak, amely nem tud a világnak Isten előtt mint a teremtménynek Teremtője színe előtt való állásáról, csak egy kozmikus egység princípiumát ismeri. Felmérések szerint ilyen újvallásos elképzelések az egyháztagok körében is megtalálhatóak, míg a személyes vonású Istenbe vetett hit gondolata egyre nagyobb értetlenséget vált ki. A vallás visszatérése, helyesebben a vallás iránti érdeklődés megélnékelése közelebről, esetről esetre szemügyre véve ugyanúgy lehet az istenvesztés jele is, miként az istenkeresésé. Így akár az is lehetséges, hogy egy szokás-ateista közelebb van Istenhez, mint valaki, aki önmagát vallásosnak tartja.

Számos olyan kísérlet esetében, amikor Isten helyett a vallást próbálják meg a teológia fő témájává tenni, nem világos, hogy a vallás megkerülhetetlenségét állítják-e, és ebből fakadóan tartják megkerülhetetlennek az Istennel való kapcsolatot, vagy Istennek a keresztény hit alapján állított megkerülhetetlenségéből következtetnek-e a vallás – különösképpen is a művelt emberek számára – megkerülhetetlen voltára. Egyik eljárás sem helyes – jegyzi meg joggal *Ingolf U. Dalferth*. Azonban ettől eltekintve sem szabad Isten hitünk szerint megkerülhetetlen voltát az istenkérdés megkerülhetetlen voltával felcserélni.

Rudolf Bultmann közismert definíciója szerint Isten a „mindent meghatározó valóság”. Ennyiben tehát érvényes, hogy Isten senkitől sincs távol (ApCsel 17,27), hogy ő minden emberhez közel jön, hiszen mindenkinek utánamegy, és még akkor is odafordul hozzájuk, ha hátat fordítanak neki. Ugyanakkor a modern kor korszakalkotó ta-

pasztalatához és meggyőződéséhez hozzátartozik Isten „távollétének” (*Abwesenheit* – jelenlétének hiánya) tudata. A Biblia Istenéről való beszéd látszólag csak az ő „távollétéről” való beszéd módján lehetséges.

A teológia és az egyház többé nem indulhat ki magától értődően abból, hogy a Biblia Istene legalább egy nyitott kérdésben vagy nyitva tartott kérdésben nyilvánvalóan jelen van. Az újkor öntudata abból a meggyőződéséből táplálkozik, hogy a kereszténység rosszul feltett kérdéseire jobb válaszokat talált. Úgy tűnik, lassan már nemcsak az istenkérdésre adott válasz, hanem maga a kérdés is feledésbe merül. Ez az „istenkrízis” (*Johann Baptist Metz*) a vallásról szóló képlékeny beszéd által csak ködösebbé válik, de nem oldódik meg.

Az Istenről való beszéd lehetősége az újkor körülményei között nyilvánvalóan nem egy mindig is mesterségesen megfogalmazott istenkérdéstől függ, hanem a Biblia tanúsága szerinti isteni kinyilatkoztatás emlékének nyomaitól. Hiszen bizonyosan nincs olyan természetes vagy evolúciós út, amely egy általános vallásfogalomból kiindulva valamely valódi monoteista vallás érvényesség- és igazságigényéhez vezetne el. *Ludwig Wittgenstein* alapvető filozófiai állásfoglalása – miszerint „egy kimondhatatlan feleletre vonatkozó kérdés is kimondhatatlan” – a bibliai bizonyágtétel Istenére is érvényes. Az istenkérdés nem előfeltétele a kinyilatkoztatásnak, hanem mindenekelőtt a kinyilatkoztatás provokálja azt ki megfelelő módon. Máskülönben sohasem volna lehetséges Istenre vonatkozóan megfelelő kérdést feltenni.

Istenre vonatkozó kérdéseket ma csak azért tudunk feltenni, mert mások már beszéltek előttünk Istenről, s bizonyágot tettek cselekvéséről (*Wirken*). Az újszövetségi szövegek egyszersmind Jézus Krisztusról szólva teszik ezt. Ha valaki meg akarja érteni, mi az értelme az Istenről szóló keresztény beszédnek, nem szabad figyelmen kívül hagynia azon beszédformák és szövegfajták sajátosságait, amelyekben ez történik. Az Istenről való beszéd és a Jézusról mint a Krisztusról való beszéd kölcsönösen meghatározza egymást. E módon nyer az Istenről való beszéd és az istenkérdés összetéveszhetetlenül sajátos keresztény profilt. Sem Krisztust figyelmen kívül hagyva nem lehet Istenről beszélni, sem Jézusról mint a Krisztusról nem lehet Istent és az ő Jézus Krisztus által és Jézus Krisztuson végbevitt cselekvését figyelmen kívül hagyva beszélni. Máskülönben Istent egy metafizikai princípiumként fognánk fel, a krisztológiát pedig pusztán antropológiává redukálnánk.

Ebben az értelemben kell tehát az egyházaknak a keresztény profilt élesebbé tenniük. A keresztény hit a Jézus Krisztusról mint az Üdvözítőről szóló hitvallás tekintetében minden más vallásformától különbözik. Éppen ezért kapták nevüket is róla a Krisztusban hívők. E hitvallás ugyanakkor magában foglalja a Jézus által hirdetett Istenben való hitet, aki egyszersmind Izrael Istene. És mégis: nem egy Istenre való homályos nyitottság, hanem a Krisz-

tusról szóló hitvallás az a „márkajelzés”, amely a kereszténység „címkejét” a vallási lehetőségek és lehetetlenségek piacán felismerhetővé teszi. Ez kell hogy meghatározza a hit és az egyház identitását is. Mindez természetesen önmagunk fényezése helyett őszinte beszédet követel, ami-

kor saját helyzetünk felméréséről van szó. Az alapokhoz visszanyúlva pedig újra fel kell tennünk a kérdést: mit jelent Krisztus a világ számára, és mit jelent kereszténynek (Krisztus-követőnek) lenni?

Fordította Balogné Vincze Katalin

GÁSPÁR CSABA

Miért készít műalkotást az ember?

Avagy mivel járul hozzá a művészet az ember kibontakozásához?

„Rossz tanújuk az embereknek a szemük és a fülük, ha barbár lelkük van.” (Hérakleitosz)

Miért készít műalkotást az ember? Kérdésünk könnyen azt a várákozást kelti, hogy a dolgozat végére tudni fogjuk a választ. A várákozás jogos, de csatlakozni fog. Jobb az elején őszintén megvallani, hogy filozófiai jellegű fejtegetés esetében sokszor már a kérdés pontos és helyes kidolgozása is eredmény. Természetesen megkíséreljük a választást, de megelégszünk a lehetséges válasz vagy válaszok irányának óvatos kitapintásával.

A művészet akkor komoly igazán, ha valamely lényegi emberi szükségletből fakad. Miféle szükségletet elégít ki, milyen antropológiai alaptól fakad a művészet?

A MŰVÉSZET ALAPJA AZ EMBERI LÉNYEG

A jelen okfejtésben az ember lényegét tekintjük amaz abszolútnak, végső oknak, amiből a művészi tevékenységet kiváltó szükségletet eredeztetjük, pontosabban ennek az emberi lényegnek a meghatározatlanságát. A művészetet úgy ragadjuk meg, mint az emberi lényegnek, avagy az ember alább megvilágítandó értelemben felfogott *lényegi meghatározatlanságának* a megnyilvánulását. Nem részszükségletnek és nem járuléknak tekintjük, amely elhagyható és nem jelentkezik mindenkinél, hanem egyetemesnek, amelyben maga az emberi lényeg jelenik meg. Azért tekinthetjük a művészetet egyetemes emberi sajátosságnak, mert nemcsak a műalkotás készítése, hanem értő befogadása is része a művészet jelenségének.

AZ EMBER AZ ÚJKORI ANTROPOLÓGIA ÉRTELMEZÉSÉBEN

Akármilyen metafizikai modellben gondolkodunk is a lényegről, mindig valami aktuális létadottságot értünk raj-

ta, ami mint aktus, megvalósultság meghatározza a szóban forgó létező, dolog fennállását, működését.

Az embert az újabb filozófiai antropológia modelljében többnyire az állattal vetik össze. E filozófiai antropológia különböző nézetet valló képviselői egyetértének abban, hogy az ember *világra nyitott létező*, míg az állat a természeti lét zárttságában létezik, amennyiben teljesen meghatározza biológiai struktúrája. Ezzel szemben az ember világra való nyitottsága lényegi *meghatározatlanságot* jelent.

Ilyenformán úgy tűnik, az ember ellentmond a klasszikus lényegmetafizikának. Létét nem eleve adott lényege szabályozza, hanem saját maga, a létezése folyamán dönt róla, pontosabban arról, hogy mit tekint lényegének. Egy futó pillantás a szellemtörténetre bárkit látványosan meggyőzhet arról, hogy az ember korszakonként mást tekintett önmaga lényegének, és annak megfelelően alakította életét. A szellemtörténetet aszerint is korszakolhatjuk, hogy miként gondolkodott és mit gondolt önmagáról, legfőképpen pedig hogy mit tartott önmaga lényegének az ember. Az antik görög vagy a bibliai antropológia egészen más emberképet rajzolt, mint a modern kor, és mindegyik a saját önrítelmezése szerint rendezte be az ember életét, igazította lépteit a világban. Elvégre nem mindegy, hogy valaki Isten képmásának vagy a biológiai evolúció egyik állomásának tekinti önmagát.

A KULTÚRA FOGALMA

Lényeg nélküli létező nem lehetséges, az önmaga lényegét szabadon meghatározó létező a hagyományos metafizika abszolútuma, az ember viszont nem abszolút létező, hanem véges, következésképpen saját lényegének újkori értelemben elgondolt szuverén önmeghatározása nem abszolút értelemben veendő. Ugyanakkor bizonyos mértékű szuverenitást állítanunk kell róla, máskülönben azonossá tesszük a minden autonómiát és szabadságot nélkülöző természeti létezővel. Az ember legalább annyira nem puszt-

tán állat, mint amennyire nem abszolút szuverén entitás, nem isten. A világra nyitott ember e sajátos különállásának fogalmi megragadására a „lényeg” és „létezés” közép-kori megkülönböztetése kínálkozik. A „lényeg”, a *szubsztancia* arra a kérdésre válaszol, hogy micsoda a dolog; a „létezés”, az *egzisztencia* pedig a dolog tényleges meglétét, konkrét létezését jelöli. Ez a megkülönböztetés a véges létezők esetében értelmes, mert ezek lényegének nem szükségszerű eleme a létezés aktusa. Az ember is véges létező, így nála is megkülönböztethetjük a lényeg és a létezés mozzanatát, ezek azonban másként viszonyulnak egymáshoz, mint a természeti létezőnél. Míg ez utóbbiaknál a meghatározott lényeg mutatkozik meg a létezésben, és a létezés aktusa, az egzisztencia semmi lényegeset nem ad hozzá az esszenciához, addig az emberben a létezés lényegalkotóvá válik. Ő ugyanis szabadon valósítja meg a lényegét: ha nem is a megvalósítandó tartalmat, de a megvalósítás *módját* bizonyos mértékű szabadsággal és e szabadság mértékéhez illeszkedő felelősséggel önmaga választja, határozza meg – „létezi”. Ez a választó önmaga, aki a választásban realizálódik és a maga módján létezi a lényegét – ez a tényleges emberi létező, a konkrét emberi személy, akinek neve, arca, élettörténete van. *Ez* az ember lényegi valósága: az általános emberi lényegét konkrét formában, választások révén szabadsággal és felelősséggel megvalósító *személy*. A személy az egyedi, személyesé vált emberi lényeg. Ez az alapja annak, hogy felelősnek tapasztaljuk magunkat abban, *akik* vagyunk, *túl* minden konkrét meghatározottságon, társadalmi, történelmi, pszichikai adottságon és körülményen. Az a lény tekinthető „embernek”, aki ezt az önmeghatározó szabadságot és felelősséget észleli-vállalja, és megéli ezt a „túli”, azaz a konkrét adottságokat meghaladó – tehát *transzcendens* – személyességet.

Mármost hogyan valósítja meg magát az ember? Talán valamiféle sajátos, önmaga felé forduló vizsgálódással választja ki a neki tetsző egzisztenciamódot, s teszi azt önnön lényegévé? Az újkor antropológiai meghatározása, a világra való nyitottság ennek éppen az ellenkezőjét állítja: míg a természeti létező mindig önmaga köré szerveződik, önmagára ügyel, saját szükségleteinek a foglya, s azok kielégítésének feladata önnön lényegének centruma felé vonzza, addig az ember éppenséggel el *van* oldva lényegétől, az nem automatikusan érvényesül a létezésében, az egyén nem záródik bele, hanem kifelé nyitott – a világra nyitott. Éppen e nyitottság folytán van az embernek világa, ezért észlel világot, vagyis valami meghatározatlan tágasságot és nemcsak konkrét, az eleve adott biológiai lényegben előrajzolt, modellezett természeti környezetet. Ez a tágasság kínálja azt a terepet, amelyen megvalósítja emberségét. De megint csak nem úgy, hogy rejtett lényegét mint valami előzetes tervrajzot, amelyről titkos tudomása van, előkapja és rávetíti a világra, hozzászabja a körülményekhez. Hiszen már kifejtettük, hogy az ember lényege az egzisztenciája, az a mód, amiként az emberi lényegét

megvalósítja. Evégett oda kell fordulnia a világhoz és cselekednie kell a világban; csak így tehet szert egyszertörténeti, azaz személyes lényegre. Mivel lényege nem a természeti létező, ami automatikusan működik, ezért saját magának kell *működnie*, azaz műveket létrehoznia, legfőképpen önmagát mint művet. Lényege nem működővén automatikusan, neki kell azt *működésbe* hozni, azaz kiművelni, megművelni, hogy ténylegesen és konkrétan legyen mint személyes *műalkotás*: egyedi eleven ember. Mindez a világ mint tágasság közegében és a világot alkotó létezők közvetítésével történik úgy, hogy megismeri, feltárja, elmondja, lefesti, hangokba önti, formálja, alakítja, örül neki és kesereg miatta, ünnepli, élvezi, és búcsúzva megváltik tőle. Nyitottsága a cselekvés elképesztő bőségével és változatosságával bízza/ajándékozza meg, és az ember annál elevebb, telítettebb – lényegibb – egzisztenciát formál, annál árnyaltabb és rajzosabb vonásokra tesz szert, minél sokrétűbben, aktívabban és elszántabban fordul oda mindahhoz, ami e nyitottságban empirikusan és transzcendensen feltárul a közvetlen világtól kezdve a létezés titokzatos dimenzióig, a kakukkfü illatától az „Isten”-nek nevezett őstitokig.

Ez az aktivitás, cselekvő lényegszerzés a kultúra, az ember létezési módja. Nem tárgyak összessége (bár ez is), nem szokások szövedéke (természetesen ez is), hanem mindenekelőtt *létmód*. A legkülönbözőbb cselekvésekben és aktivitásokban realizálódik (megismerés, alakítás, meghódítás, meghódolás stb.). Alapaktusa a *viszonyulás*. A viszonyulás a kultúra alapító mozdulata, s mihelyt valamivel szemben viszonyul az ember, ezzel máris kultúrájának részévé teszi. Nyilvánvaló, hogy a szó igazi értelmében az ember szempontjából nézve nem létezik kultúrán kívüli léttartomány.¹ Az embernek azért van kultúrája, mert létmódja nem tárgyi fennállás, hanem az egzisztálás, a választó, értékelő viszonyulás.

A legsajátabb természeti aktus az illeszkedés és az alkalmazkodás – a kötöttség fenntartása. A legsajátabb isteni aktus a teremtés – a szabadság elevenése. Végül a legsajátabb emberi aktus a kettő között kifeszülő egzisztálás, az aktív-cselekvő *viszonyulás* – a kötöttségben megvalósuló szabadság, amelyben az emberi egyén küzdelemmel – *munkával* – elnyeri személyes lényegét, míg a robotoló állati egyedek némán elnyeli a személytelen lényeg. A léthez, önmaga és a világ létezéséhez való viszonyulásának módja (például az elfogadás és az elutasítás aránya) adja a történelmi ember különböző létmódjának, azaz lehetséges kultúrájának más és más alaptónusát. Ezért jelenik meg az emberiség mindig kulturális entitások sokaságaként, különböző kultúrák lakójaként, míg a természeti lé-

¹ Isten, a menny és a pokol, a világmindenség egésze, a GCSL560501-es azonosító jelzésű rejtély, a még ismeretlen valóságteremtés és csillagködök, lelki dimenziók és feltáratlan szellemi rétegek egyaránt részei az emberi kultúrának, mert az ember tud vagy gondolkodik róluk, keresi őket, vagy a nemlétüket gondolja. Állítva vagy tagadva viszonyul hozzájuk.

tezők különböző csoportjai legfőljebb populációkba szerveződnek.

A MŰVÉS ZET MINT VALÓSÁGISMERET

Meghatározásunk szerint a kultúra mint viszonyulás elemi gesztusa a megmutatás: rámutatás, felmutatás, megnevezés, ami által az ember a valóság elemeit elsajátítja, azaz bevonja jelentésekből álló értelmes kozmoszába. Ez történhet tudományos megismeréssel, de ahol ez nem lehetséges, mert nincs megragadható tárgy, ott a viszonyulás – Hegel sorrendjében – művészi, vallási és filozófiai módja kerül előtérbe.

Mi a szerepe a művészetnek az ember léthez való viszonyulásában, illetve abban a folyamatban, amelyben – a viszonyuló létezés során – személyes lényegét kinyeri az elvont általánosból? Mivel manapság a világhoz való viszonyunkat átlagosan és döntő tudatossággal a megismerésre hangolt tudomány szervezi és határozza meg, ezért a korszellemhez igazodva így is kérdezhetünk: miféle megismeréssel szolgál a művészet, amit felhasználhatunk a világgal szembeni viszonyulásunk kialakításánál? Mit ismer(tet) meg és miképpen?

Kérdezzünk radikálisan: vajon a virágcsendélet fölösleges, ami semmit nem ad hozzá a képen szereplő virágokra vonatkozóan rendelkezésünkre álló botanikai tudáshoz? Nyilvánvalóan nem a tárgyi ismereteinket gyarapítja, nem egy-egy dologról tudjuk meg általa, hogy az illető dolog miképpen van, miképpen működik. Nem a dolgok működését, hanem a létezők működését tárja fel, vagyis azt, hogy a létezők valamiként valódi művek, mert egészes kompozíciók, a lét ereje sugárzik belőlük. Egyszóval: a szó klasszikus metafizikai értelmében *szépek*, mert a megismerés intellektuális örömét, esetenként érzéki tetszést, a látás/hallás, egyszóval az érzéki észlelés gyönyörűségét, az elmerülés élvezetét idézik elő az emberben.

A virágcsendélet azzal ismert meg, amiről a tudományos világhódítás nem tud: a természeti létező önértékű szépségével. Ezt a szépséget mutatja fel a szép teljességének ragyogó pillanatában, a virágok pompájában vagy a szép elvonulásának, búcsújának, a hervadó virágok fakóságának fájdalmas bemutatásával.

A SZÉP

A művészetnek tehát a *széppel* van dolga. Bár nem tudjuk pontosan megmondani, mi a szép, és azt sem, mi a művészet lényege, de a kettő valamiként összetartozik, ezt jelzi a „szépművészet” fogalma is. Ez a fogalom talán a görög művészetfelfogás háttéréből nyeri elsősleges jelentését. Számukra a művészet egyszerűen a *techné* módján végzett csinálást jelentette, vagyis tárgyak előállítás volt; ezzel szemben áll később az a sajátos tárgykészítés, ami elkülö-

nülve a használati tárgytól, nem valamire alkalmas tárgyat hoz létre, hanem *széptárgyat*, *műtárgyat*, vagyis a „szép” felmutatására irányul.

A művészet egyik feladata vitathatatlanul a szép megmutatása. Ez történhet közvetlenül, a szép tárgy felmutatásával vagy a szépség hiányának, a rútnak az ábrázolásával. Nem az ábrázolt tárgy teszi a műalkotást művészivé – bármely létező alkalmas tárgya a művészi ábrázolásnak –, hanem a *felmutatás gesztusa*. Ez az a mozdulat, ahogyan a művész felmutatja a tárgyat, és így láthatóvá teszi. Egyébként ugyanis a tárgyak beleolvadnak az ember világhoz való viszonyának sokrétű adottságmódjába: eszközök, fogyasztási javak, tájékozódási objektumok stb. Ebben az adottságmódban eszközszerűségükben, tárgyi-ságukban vannak, és láthatóságuk az ember részéről is csupán az eszközszerűség pillantása; létük a használhatóság vagy a közömbösség viszonyulásába süllyed. Ebből emeli ki őket a művészi mozdulat. A műalkotás a tárgyak, létezők megpillantásával kezdődik, azzal a gondos odafordulással, amely észreveszi a dolgok, tárgyak lét-méltóságát, szolgálai állapotba rejtett értékét, amelyet művészi szépségnek nevez. A szépség ebben az értelemben nem más, mint a létezők belső megformáltsága, méltósága, lét-ereje – ilyenformán fogalmaz a skolasztikus tétel: *ens et pulchrum conventuntur*. A létező szépségét nem feltétlenül a formai tökély adja, hanem egyáltalán a lényegének megformáltsága, vagyis az, hogy azonos önmagával, és nem mindig más és más; mintegy kitölti lényegét, nem hasonlik meg önmagával, lényegének erejében az, ami. Minden létezőnek, amennyiben létező, megformált lényeggel kell rendelkeznie.

A szépség a létezőnek mint létezőnek a tulajdonsága, és olyan mértékben illeti meg, amilyen mértékben az létezik. Ezt az erőt mint szépséget egy sajátos, figyelmes pillantás veszi észre, és kiemelve a létezőt a dologiság környezetéből, felmutatja: műalkotás formájában láthatóvá teszi. Ekkor látjuk igazán. A kiállított sorozattermék (például egy WC-kagyló) a művészetnek ezt a teremtő mozdulatát mutatja fel a tárgy közvetítésével és végtelenül lecsupaszított formában. Azt is megvilágítja, hogy az elmozdítás, a láthatóvá tétel mozdulata nem feltétlenül jár művészi átalakítással – megfestéssel, szoborba faragással –, mindez csupán a mozdulatnak a *kivitelezése*. Nem az a lényeg, hogy a mozdulat cifra legyen vagy ékes, hanem őszinte és pontos. Láttasson, és azt láttassa, ami *van*.

Ez, aporetikusan, akár a látszat is lehet, hiszen a látszat is *van*, jól ismerjük az életből, emberi életünk és világunk tele van látszattal. A látszat igen erős valóság, de *mint látszat van*; állandóan küzdünk vele, de *mint látszattal küzdünk*. Küzdelmünk valósága és sokszoros vere-ségünk a látszat erejéről-valóságosságáról tanúskodik. Ezért *őszinte* és *pontos* felmutatása látszatnak mutatja: erősnek, de nem a *valódi* valóságnak, hanem mint ami elfedi, mégpedig nagy erővel, a valóságot. Hiszen minden látszat *tényleges*, de nem *igaz*. A legerősebb látszat is mér-

hetetlenül kevesebb, mint a leggyengébb igazság. Aki így tudja ábrázolni a látszatot, azaz egyszerre képes megjeleníteni roppant erejét és belevilágítani belső ürességébe, az ábrázolja művészi őszinteséggel és pontossággal.

Minden művészi mozdulat *váratlan*: mintegy *kiragadja* a dolgokat megszokott rejtettséükből, és elének állítja, szinte az utunkba, amennyiben a műalkotás jelenléte nem kerülhető ki, míg egy tárgy *ittje* kikerülhető. Nem mintha a kiragadott és keretbe foglalt, posztamensre helyezett létezőt – immár mint műalkotást – nem láttuk volna még soha, de soha nem láttuk még *teljes valóságában*. Nem mintha az ember ne tudná, mi a féltékenység, mihez vezethet; maga is érezhette már kínzó fájalmát és a nyomában támadó emésztő haragot. Nem mintha ne tudnánk, mi a háború; esetleg már éltünk át bombatámadást. Ekkor azonban a jelenség, a történet magába fogta az embert, lefoglalta, nem engedte, hogy látván lássa a dolgot, a történet mint *jelenséget*. A közvetlen átélés még nem azonos azzal, hogy valaki szembenéz a dologgal. A művészet a valóság lényegének elérése végett *transzponál és transzformál*: az élménynek ezt a közvetlenségét transzponálja: a dolgot, történetet a megmutatás *távolságába* helyezi, ezáltal egyszerre mind transzformálja is: láthatóvá teszi. Főként titokzatos módon csak egy efféle átvitel-átalakítás nyomán mutatkozik meg a *jelenlét*.

Az embert körülvevő ismeretlen valóság tárgyi megismerése, a tudomány életbevágóan fontos az ember számára, és növeli az eszközszerű hatalmát. Az ember a gyarapodó tudás révén a valóság egyre nagyobb területére terjeszti ki rendelkezési potenciálját. Ez a tudás ténylegesen vagy lehetőség szerint rendelkező, eszközszerű hatalom. Van azonban az emberi létezést jellemző megismerő tevékenységnek olyan formája is, amely nem növeli az ember hatalmát, nem eszközökkel gyarapítja rendelkező képességét. Nem az erejét növeli, cselekvési lehetőségét se változtatja meg, nem újabb ismerettel gyarapítja. Ez a művészet és a gondolkodás. Mindkettő olyan tevékenység-cselekvés, amelyben nem új létezőt-dolgot-tárgyat állít elő az ember, hanem arra reflektál, hogy egyáltalán létezik, és örül a létének vagy szomorkodik miatta. Viszonyba lép és viszonyul. Semmit nem tesz hozzá a létezőkhöz, semmit nem változtat a létezők világán. A gondolkodás és a művészet az ember és a világ viszonyát fejezi ki, nem a világot alakítja át, hanem *az embert pozicionálja*.

A MŰVÉSZ(ET) TAPASZTALATA

A művészet sajátos tapasztalattal gazdagítja az embert: a tárgyak, a dolgok és a létezők nem mozdulatlanok, nem merőben tárgyi létük van, amellyel az ember tudása mértékének megfelelően rendelkezik (és tudást azért szerezhet róluk, mert rögzített szubsztanciájuk van, amely a folytonos és gyarapodó megismerés stabil tárgya). A létezők és a dolgok még tárgyi pozíciójukban is „mozgásban” van-

nak. Ezt azonban csak akkor észleli az ember, ha megpróbálja például lerajzolni őket. Még egy közönséges asztal lerajzolása is roppant nehéz, mert az asztal nem egykönnyen adja meg magát, hanem „mozog”: hol menekül, hol kitárulkozik, hol megmutatkozik, hol elrejtőzik. A dolgoknak ez a különleges rejtettsége és önmozgása csak a művészi viszonyulásban tapasztalható meg. A tárgyi, használati viszonyban a dolgok több-kevesebb biztonsággal bezárhatók a rendelkező cselekvés hatókörébe, de csak azért, mert a használat viszonyában főként a stabilitásukat észleljük, belső terület és méltóságukat nem. Ha a pincér megpróbálná lerajzolni azt az asztalt, amelyet naponta könnyed unalommal megterít, máris észrevenné a napi használatban a szolgálat fogságába kényszerített asztalról, hogy milyen különös és bonyolult, milyen színei és formái vannak, amelyek állandóan változnak és mintegy az asztal titkos „életét” adják. Ebben az értelemben a művészet tiszteletteljes odafordulás a világot alkotó dolgokhoz, mert ekkor mutatják meg a dolgok sajátos erejüket és méltóságukat.

Manapság nagyon fontos ez a művészi tapasztalat, mert az ember rohamosan terjedő eszközhatalma azzal fenyeget, hogy a világ mind nagyobb részét vonja rendelkezése alá. Miért baj ez? Azért, mert az ember nem csupán azt teszi a dolgokkal, amit megismerésük nyomán tenni lehet velük, hanem azt, amit saját akarata diktál. A tudományos megismerés gyarapodása azt a benyomást kelti, hogy szinte mindent rendelkezése alá vonhat, bár természetesen ennek a rendelkezési hatalomnak a megismert valóság törvényeihez kell igazodnia. Ám a tudományos megismerés közepette homályban marad a megismerő törekvés rejtett akarati rugója: az ember *hatalmának* kiterjesztése. Az emberi akarat végtelen, mert szabad. Az ember akaratának iskolázása a legnehezebb feladat, ami az újkorig a vallásra hárult, ám a vallás hihetőségi potenciáljának csökkenésével e kényes feladatnak mára már nincs hathatós felelőse. A végtelen akarat önmagán kívül nem ismer el más rendelkező elvet. A valóság megismert stabil törvényeit külső akadálynak veszi, ami nem konnatúrális az akarattal. Akadályként pedig éppenséggel még inkább felkorbácsolja az akarat erejét. Az akarat csak egy másik akarattal szemben hajlik meg – vagy az értelem parancsára, ha az értelem olyan világos belátásra jut, hogy annak ereje engedelmisségre készíti. Mármint ha a tudományos megismerés közben az ember a valóságban nem tapasztal egy végtelen akaratot, akkor önmaga akaratát saját magának kellene szabályozni. Erre képtelen. (A felvilágosodás legveszélyesebb illúziója, hogy az ember képes saját belátása alapján fékezni-fegyelmezni önmagát.) Másik megoldás lehetne, hogy a valóság egészét egy végtelen értelem művének látja; ez szintén szabályozó erőként hatna az emberi akaratra. Csakhogy a modern tudomány a megismert valóságban a mai modell szerint sem akaratot, sem értelmességet nem tételez, hanem pusztán fennállások végtelen sokaságának tekinti, amelybe a meg-

ismerés révén behatol. És minél könnyebben hatol bele, annál kevésbé észleli önmaga rejtett mozgatóját, az akaratot.

A tudományos világviszonyulással szemben a művészet kínál korrekciót, amennyiben közel hajolva a létezőkhöz, észleli azok belső, rejtett oldalát, méltóságát. Ilyenformán a művészet megmentője lehet az önmaga akaratának foglyaként a világ megsemmisítésén dolgozó embernek. Úgy mentheti meg önmagát mint embert és világát mint emberi világot, hogy közel hajolva a dolgokhoz, jelenségekhez, folyamatokhoz, felmutatja a világot alkotó létezők legfontosabb tulajdonságát: a létüket, és a *maga* sajátos módján mutatja fel, amit semmi más nem észlel olyan tisztán és világosan, mint a művészet: a létezők létének szépségét mutatja fel, azt a szépséget, amelynek az az értéke, hogy *van*, és a szellemet örömmel tölti el.

A MŰVÉSZET MINT A SZUBJEKTUM TÁPLÁLÓJA

Idézzük fel ismét a virágcsendéletet. Egyszer már kiderült, milyen valóságfeltáró ereje van. A szelíd csendélet azonban nemcsak az ábrázolt létezőket mutatja csakis általa látható módon, hanem a létezés drámai tulajdonságát is, amelynek észlelése fájdalmas ugyan az embernek, de végső tudatosságának táplálásával erősíti szubjektum voltát, s ezzel sajátos méltóságát. A virágcsendélet a természeti létezés átmenetiségének bemutatásával tudatosítja a mulandóságot, avagy a kontingenciát. Ezzel ismét csak nem új tárgyi ismeretet nyújt, hanem a létezés intenzitását, színét, tárgyilag nem érzékelhető dimenzióját tárja fel, a csendélet kapcsán: a szépet mint *erőt*, aminek örökkévalónak kell lennie – és fájdalmas enyészését, ami viszont az ember léthelyzetét világítja meg. Mindez műszerekkal nem mutatható ki, mert nem a műszeres érzékelés tartományában nyilvánul meg. Ez csak egy különleges észlelési mezőben, az emberi szubjektumban, a szubjektum számára mutatkozik meg. Amennyiben a művészet olyasmit mutat meg, ami csak a szubjektumban észlelhető, annyiban magát a szubjektumot mutatja fel, és hozzájárul az emberi szubjektum formálásához.

A szubjektum léte a világban rejtélyes. Ugyanolyan rejtélyes, mint a nyitott lényegű és bizonyos értelemben *anarchikus* ember jelenléte a milliárd és milliárd zárt szubsztanciájú természeti létező rendjében. A szubjektum, mondja *Wittgenstein*, nem a világban van, hanem a szubjektumnak van világa. A dolgok, tárgyak, természeti létezők között nem találunk szubjektumot. Nem dolog, nincs helyhez kötve, nem lokalizálható. Mégis ebben a titokzatos szubjektumban észlelődik a világ színe, zamata, szépsége vagy rútsága, a létezés drámája: tragikum és komikum. Ez a „belső” végtelen tud a „külső” végtelenről, a valóságról mint Egészről.

Ezek a kifejezések persze félrevezetőek. Mintha mindez valami érzelm lenne, pusztá érzés, amit valamely tárgyi-

dologi entitás kelt az emberben, mindenkiben mást és mást, egyénileg különböző módon, eltérő minőségben és mértékben. Mintha a dologi tárgy lenne a „valódi” létező, s vele szemben az általa kiváltott érzés csupán „szubjektív”. Talán a „végtelen” is pusztá szó a szubjektum megragadhatatlan szubjektivitásának kifejezésére, amelyet kivett magából, és így beszél „külső” végtelenről. Mivel pedig magát se tudja kellőképpen megragadni, ezért önmagát is „végtelennek” állítja.

Mindez gyanússá teszi a szubjektumot; valami mérték nélküli tetszőlegességnek mutatja, ami ellenőrizhetetlenül használja a nyelvet, tobzódik a metaforikus kifejezésekben, és szóképeit, alkotásait összetéveszti a realitással. A „szubjektív” megjelölés a hétköznapi nyelvben azt jelöli, ami tisztán önkényes, tudományosan ellenőrizhetetlen, az egyéni hangulat szeszélye szemben a tárgyi adottságok kemény tényeivel.

A nyelvi megszokás jól jelzi, hogy a tudományos ellenőrizhetőségre hangolt szellemi beállítódás korában milyen erős, hovatovább természetes és magától értődő gyanakvás övezi mindazt, ami a szubjektummal kapcsolatos. Ez súlyosan érinti a művészet megítélését, amennyiben a művészet a szubjektum műve (a szubjektum pedig a művészet eleven műve). Elvégre a mű létrehozása nem a természeti folyamatok egyike, amit tudományosan elemezni és mérőeszközökkel regisztrálni lehet, hanem természeténél fogva az alkotó emberi szubjektum megnyilvánulása, ami a szubjektum titkos – többnyire önmaga előtt is titokzatos (nem homályos, hanem titokzatos!) – belső életéből tör elő. Lehet, hogy az iparművész a pókhoz hasonlóan szövö a szönyeget, de nem biológiailag irányított természeti folyamatként, hanem tudatosan, tervezőn, gondolkodva. A mozdulat azonos lehet, az intenció abszolút különböző, az eredményről nem is szólva.²

A természeti folyamatnak nincs alkotó szubjektuma, a természeti folyamat egyszerűen végbemegy valamely lényen mint a folyamat kvázi tárgyán. A műalkotás viszont nem létezik alkotó, aktív szubjektum nélkül. Míg a természeti folyamat minden szubjektivitást magába old, addig a művészet éppen ellenkezőleg: a szubjektum kiemelkedése. Még akkor is, ha tárgya valami nagyon objektív dolog vagy történés. Hiszen közös világunk egyik vagy másik elemének, akár hétköznapi szereplőjének az egyéni megragadása adja a műalkotás individuális karakterét. A budapesti *Van Gogh*-kiállításon egészen hétköznapi tárgyakat láttunk egy erős látású festő szubjektumának „világában”, azaz megvilágításában, világlásában. Minden képről, bármit ábrázoljon is, sugárzik az alkotó szubjektum egyénisége – érdekes módon nem a tárgyi érvényes-

² A mű elkészítése folyamatának vannak ugyan törvényszerűségei, amelyeket megkísérelnek oktatni a művészeti akadémiákon, de ezeket a törvényszerűségeket minden alkotó a maga egyéni, szabad módján alkalmazza. A műalkotás talán legszigorúbb törvénye éppen az, hogy érvényes műalkotást csakis a művészet belső törvényeinek egyéni és szabad alkalmazásával lehet teremteni.

ség hátrányára, hanem javára. *Martin Heidegger A műalkotás eredete* című művében világos elemzéssel igazolja, hogy a híres Van Gogh-kép, a *Parasztcipő* a róla készített aprólékos, mindent felsoroló leltárnál sokkal tisztábban feltárja és megmutatja a paraszti lábbeli igazi valóságát, mert megidézi azt a világot, amelynek amúgy néma szereplője a viseltes cipő. A képen a nyúzott és fáradt lábbeli elnyeri a „szép” méltóságát: megmutatja a szolgálatba rejtőző erejét.

Ha a művészetet a szubjektív tetszés zónájába száműzik, ezzel megfosztják a megismerés jogától – ezt a jogot manapság egyedül a tudomány gyakorolhatja –, és szórakozásnak, a tetszőlegesség megélésének gondolják. Ez diszkvalifikálja a művészetet, és a „bohém” művészek, valamint a rájuk települt, egyáltalán nem bohém műkereskedők részben magánszórakozásának, részben gazdasági tevékenységnek tekintik. Semmiképpen sem olyasminek, ami az embert a világ egy sajátos aspektusával ismerteti meg. Holott az európai művészet roppant teljesítménye, a benne megnyilvánuló hallatlan áradás *Michelangelótól Bachig, Homérosztól József Attiláig* minden ép érzékű embert arról győz meg, hogy a művészet nem pusztán dekoráció, hanem a valóság, a létezés egyik más-képpen nem kifejezhető aspektusának, intenzitásának, belső erejének vagy erőtlenségének az észlelése és érzéki megjelenítése a műalkotásban. Ez az aspektus nem kezelhető, és nem tárgyi adottságként van, amibe beleütközik az emberi érzékelés vagy a gondolkodás; nem lehet kitalálni és nem lehet kikövetkeztetni, hanem csakis a szubjektum művészi érzékenysége számára van adva, s ha nincs érzékeny művész, aki ezt észleli és felmutatja, akkor ez a dimenzió valóban nincs, pontosabban nem fejt ki hatását. Ettől persze még lehet létezni. Így létezik, és remekül létezik a kaktusz...

De nem így létezik az Ember! A valóság egészére, vagyis a lét igazságának teljességére hangolt lényként, akit egyedül a lét teljes igazsága ajándékoz meg élhető, valóságos lényeggel, a művészet nélkül nem juthat el erre a teljességre, és félszeg marad, abszurd, *lényegtelen létező*.

A művészi tudatosítás révén – ami tehát a megismerés belsővé tétele – nem tudományos ismereteim gyarapodnak, hanem én leszek gazdagabb; nem a tudásom lesz több, hanem emberségem gyarapszik; nemcsak ismereteket tanulok meg általa, hanem megtanulom, milyen embernek lenni és találkozni a valóság ezer és ezer árnyalataival, drámájával és történéssel. A művészet a létezés nem mint tények sorozatát tárja fel, hanem mint *egyetlen* ívelő, tagolt, csillámló és titokzatos történést, amelyet az ember megél. Nem követeli meg a művésztől, hogy felfedezőként vagy tudományos kutatóként ismeretlen tényterületeket hódítson meg. Az ilyesmi extenzív ismeretgyarapodás; a művészet feladata a megismerés területén inkább az ismerttartalmak intenzív elsajátítása és beemelése az *ismerettudatból* az ember személyes lényegét megformáló és életét irányító *döntéstudatba*, hagyományos nevén az

erkölcsi tudatba. Ez az oka annak, hogy a művészet örömet leli az ismétlésben, az újraalkotásban és az újramondásban, mert az ismétlés révén lehet valóban tudatosítani az emberi létezés alapadottságait.

A MŰVÉSZET HOZZÁJÁRULÁSA AZ EMBER LÉNYEGÉHEZ

A tudomány formáját öltő tárgyi megismerés a két végtelen – a külső, a „kozmosz” és a belső, a „mikrokozmosz”, a lélek – tartalmainak feltárására törekszik. Sorra veszi az ott található dolgokat – a fizikai tárgyakat „kint” és a lelki tárgyakat (képességeket, minőségeket, törvényeket stb.) „bent”. Ennek véges használhatósága éppoly tagadhatatlan, mint végtelen haszontalansága. Hogyan kell ezt érteni?

Mint már kifejtettem, az ember csak akkor tesz szert élhető és valódi emberi lényegre, ha azt a valóság teljességével szembeni viszonyulásból meríti. A természettudományos ismeret, a jogi tudás, a gazdasági törvényszerűségek és az ehhez hasonló megragadása és szakszerű alkalmazása még nem eredményez hiteles, valódi és teljes emberi egzisztenciát. Ehhez az kell, hogy az ember a végtelennel szemben is állást foglaljon, és eldöntse, értelmesnek vagy értelmetlennek tartja-e az általuk alkotott Egészt és azt a képtelen ténnyt, hogy egyáltalán létezik, és itt találja magát a „két végtelen között”, rászögezve az *ittlét* keresztjére, mégis szabad felelősséggel. Csakhogy a végtelennel szembeni állásfoglalás kialakításában soha nem áll rendelkezésére annyi tartalmi tudás, hogy mintegy arra bízta, abból vezesse le e viszony meghatározását. Nincs az a tudományos tudás, amely elegendő a létezés értelmességének, az ember e lényegi kérdésének a megválaszolására. A végtelent nem lehet lépésről lépésre araszolva meghódítani. Márpedig az embernek, hogy megfelelő lényeket válasszon magának, valamiként elővételeznie kell a két végtelen természetét is, ezt azonban soha nem képes kimerítő tárgyi-tartalmi ismerettel igazolni. Hogyan döntsön? Ezt szeretné tudni. És ezt tudnia kell, mert döntenie kell. Különben élete minden szorgos tevékenyvése ellenére – pontosabban buzgó aktivitása *közepette* és gazdag tárgyi tudása *szívében* – *lényegtelen*, mert *személytelen*.

Az embernek a valóság egészéhez is kell viszonyulnia. Vagyis ahhoz is, ami még tárgyilag nem megismert, és ahhoz is, ami soha nem ismerhető meg tárgyilag, mert nincs adva tárgyilag (én, szubjektum, Isten). A valóságnak az egészére, illetve erre a tartományára vagy aspektusára vonatkozik a vallási, a filozófiai – és a művészi viszonyulás. A művészet nem igazodik a világról nyert tudományos tudáshoz, nem azt egészíti ki, nem is áll versenyben vele. Önértékű és semmivel nem helyettesíthető aktív viszony a valósághoz: ennek a viszonynak a műalkotásban való kifejeződése. Művészetében az ember minden korban kifejezést ad a létezés egészéről, az egzisztencia fennállásáról

vallott gondolatairól, arról, hogyan érzi magát a létezés óceánjában, mit gondol magáról a valóságról, érdemesnek tartja-e lenni, örül-e neki, vagy szomorkodik miatta. Teszi ezt az emberi sors bemutatásával, a világfakasztó öröm és a világapasztó fájdalom megjelenítésével, a világ szépségének felkutatásával és felmutatásával, de ugyanígy a végesség miatt érzett szorongás megjelenítésével a legkülönbözőbb művészi formákban: szóban és tettben, zenében és formákban, alakokban és színekben.

A művészet a maga közvetett módján tudatosítja az emberrel a léthelyzetét, amelybe Heidegger módján fogalmazva „bele vagyunk vetve”. A lényegszerzésnek vagy -nyérésnek ezt a kiélezett szituációját tárja fel úgy, hogy felmutatja a helyzet megélési lehetőségének sokféleségét.

A művészet és a vallás – mert e tekintetben szoros közelségben vannak egymáshoz – nem azt tárja fel, hogy miféle dolgok vannak a két végtelenben, hanem – képes beszéddel élve – inkább azt, hogy milyen „rajzolatú” a két végtelen, milyen hangulatot árasztanak, miképpen hangolják az embert, milyen ennek a két végtelennek a metszéspontjában lenni, mennyi öröm és mennyi kín éri itt az embert, milyen szorongató és ugyanakkor milyen felemelő embernek lenni a két végtelen szédítő távlatában. Milyen érzés tölti el, amikor *Immanuel Kant*tal felfelé tekintve megpillantja a csillagos eget, és a lélek mélyére tekintve meglátja az erkölcsi törvényt. *Magát* a csillagos eget a csillagászat, az erkölcsi törvényt a filozófiai reflexió tárja fel. De azt az emberi *történelem*et, amely ezek megpillantásakor éri az emberi szubjektumot, egyik sem látja, pedig a csillagász távcsöve és a filozófus reflexiója messze hatol. Ezt már csak a művészi érzékenység képes észlelni és formába fogva megjeleníteni. És azt is csak a művészi alkotás tudja érzékletesen felmutatni, hogy milyen következményei vannak a különböző viszonyulásoknak-döntéseknek, milyen életet, sorsot eredményeznek – milyen tanulsággal szolgálnak, mire tanítanak. Ezzel nem az ember tartalmi tudását bővítik, hanem az egzisztenciáját pozicionálják. Nem ismereteit szaporítják, hanem a döntésre (filozófiai megfogalmazásban: a létre) *hangolják*.

Amikor a művész megfest egy aktot, azt nem új anatómiai felismerések igényével teszi, hanem a létezők nagyszerűségét mint arányosságot, harmóniát, azaz szépséget, vagy tragikus végességét jeleníti meg az emberi testen mint tárgyi felületen. Hiszen a műalkotás soha nem csak azt mutatja, ami a felületen látszik, hanem a felületen keresztül valami mást, többet, amit az ember észlel, amiről tud, de amit nem a szemével lát, hanem a lelkevel tapasztal. Ha nem így lenne, akkor ostobaságnak kellene mondanunk vagy pusztá dekorációnak kellene tekintenünk az absztrakt művészetet, a nonfiguratív alkotásokat. A zene pedig minden létalapját elveszítene, elvégre a legtöbbször nem ábrázol, hanem egyszerűen kifejez. Itt a lényeg: az embert kívül-belül körülfogó két végtelen nem ábrázolható a maga tárgyiaságában, de kifejezhető-megjeleníthető „művészi tárgyak” (hangulatok, érzések, színek, események, történések) ábrázolásával. Ez a művészet egyik feladata: ábrázolással kifejezőn megidézni a végtelent, hogy az ember ne menekülhessen előle, hanem szembesüljön vele, és hozza meg döntését, mert csak így nyerhet eleven lényegét. *A művészet a ráhagyatkozás arra és felmutatása annak, ami nem urálható*. Ebben segít a vallás is, amely ugyancsak kifejez az ábrázolhatatlan ábrázolásával: valójában nem túlvilági tárgyakról, helyekről beszél – nem különös létezőkről –, hanem az emberi nyelv szükségképpen tárgyias beszédmódjával sajátos létállapotokról, az ember tényleges, lehetséges, remélt vagy félt létállapotairól mint e világról és túlvilágról. Mind a művészet, mind a vallás – és természetesen a filozófia is – tárgyias, a tárgyi adottságmodokhoz igazodó nyelvet kénytelen használni egzisztenciámódok leírására.

Csak a művészet (és persze a filozófia és a vallás) képes megjeleníteni a tárgyban a nem tárgyt – az esztétika nyelvén: az esetlegesben a lényegest, a véletlenben a szükség-szerűt, a tragikusban a komikumot és a komikumban a tragikust –, s az ábrázolással megidézni az ábrázolhatatlant, azt, ami egyedül elég az embernek: a végtelent.

Amiből kettő is van...

A gyermek – áldás vagy teher?*

A párkapcsolatból a gyerek által születik meg a család. A családi élet adottságainak több kreatív lehetősége, áldása a gyermek (gyermek) létén keresztül jelenik meg. A pszichológiai szakirodalom sokat foglalkozik a szülőnek gyermekével szembeni helyes és problematikus viselkedésével. Viszonylag kevesebb tanulmányt olvashatunk a gyermeknek a szülőre való visszahatásáról, pedig egyáltalán nem mindegy, hogy a szülő számára mit jelent az élet sokszínű realitásában a gyermekvállalás. A gyermek hatása, jelentősége sokkal nagyobb mértékben függ attól, hogy az anya, az apa miként tekint a gyermekre, és mit tudatosít ezekből a hatásokból, mint általában gondolnánk. Amikor Jézus azt mondja: legyetek olyanok, mint a gyermekek, akkor mintegy fejlődési célunkként jelöli ki őket (Mt 18,3; 18,10). Mennyit tudunk ebből megérteni, felfogni? Rendszerint nem sokat, pedig ennek óriási a lélektani jelentősége.

Az alábbiakban a gyermekek lélektani jelentőségével foglalkozunk, és azt mutatjuk meg, hogy ha meglátjuk azokat az értékeket, amelyeket Isten bennünk adott, akkor valóságos áldássá válhatnak számunkra. Azoknak szántuk ezt az írást, akik nem félnek beletekinteni ezeknek az ígéknek a lélektani mélységeibe.

A GYERMEK MINT A SZERETET ÉBRESZTŐJE A FELNŐTTBEN

A gyermek léte, akár a saját gyermekünkről van szó, akár másokéről, *spontán ösztönkésztetést jelent a szeretetre minden egészséges lelkű emberben*. Sőt nemcsak az embergyermek, de még a kisállatok is kiváltják ezt az érzést minden normális emberből. A szeretet önmagunkon való túllépés, az éntudatnak a „mitudat” irányába való tágulása, a másik javának kívánása. *Isten szeretet, és aki a szeretetben marad, az Istenben marad, és Isten is őbenne.* (1Jn 4,16b) A gyermekség szeretete ébreszti, erősíti saját belső tudattalan viszonyulásunkat is az élet belső lelki forrásai, belső gyermek voltunk felé. A gyermek léte a gyermek ősképet, archetípusát ébreszti bennünk, amely minden fejlődés, sőt gyógyulás ősforrása is.

A gyermekség problémájával négy fő formában találkozhat az ember. Az első az, hogy *mindnyájan voltunk gyerekek*. Mindnyájan átéljük valahogyan a gyermekkorunkat. Jó és rossz emlékeink, sérüléseink és boldog idő-

* Akit foglalkoztatnak a családi élet egyéb lélektani kérdései, a szerző *Család és lelki egészség* című munkájában találhat további gondolatokat (az Evangélikus Missziói Központ kiadványa). A még komolyabban érdeklődők pedig a szerző *Valláspatológia* című művében olvashatnak a témához kapcsolódó mélyebb lélektani ismeretekről (GyuRo Art-Press, Szokolya, 1997).

szakaink kapcsolódnak hozzá. Ekkor éljük át egész életünket nagyban meghatározó alapélményeinket, ekkor alakulnak ki későbbi emberi kapcsolataink alapmintái.

A második az, hogy *nekünk is lehetnek gyermekeink*, és más módon is kapcsolatban lehetünk gyermekekkel munkánkban vagy egyéb élethelyzeteinkből kifolyólag. A velük való kapcsolat, nevelésük problémái fontos kérdései életünknek.

A harmadik területnek vehető, hogy *álmainkban, fantáziáinkban a bennünk élő belső gyermek voltunk problémái* is megjelenhetnek különböző gyermekképek formáiban. Ha tudunk figyelni rájuk, ezek elgondolkodtathatnak, és értékes, lelki fejlődésünket segítő gondolatokat, érzéseket ébreszthetnek bennünk. A mélylélektan gyógyító munkájának egyik fontos része az álmok üzenetének megértésére való törekvés.

Végül a negyedik forma: viselkedésünkben, főleg bensőséges kapcsolatainkban időnként önkéntelenül *regredálunk, visszacsúszunk saját gyerekkorunk élményeihez*, és észrevétlenül újra átélünk belőlük valamit. Ezt mások jobban érzékelik rajtunk, mint mi saját magunkon, és a jelenéget mi is könnyebben megfigyelhetjük másokon. Ne felejtjük *József Attila* meglátását: „S aki él, mind-mind gyermek / és anyaölbe vágy.”

Korunk embere a technikai civilizáció életmódunkat átformáló volta miatt rendszerint kevesebbet kap a szülői hatásokból, a családi életből, mint elődei. A mai gyermeknek az édesanyja dolgozik, az édesapja perifériás szerepet tölt be vagy hiányzik; ritkán van testvére, még leginkább kortárs kapcsolatai vannak, amelyekben azután az előzőek hiányát is igyekszik tudattalanul pótolni. Érthető ezért, hogy a nagymértékben hiányos gyermekkor következtében a mai fiatalt jobban a gyermekkorába ragasztják kielégítetlen szükségletei, és lassabban válik önálló, magáért felelősséget vállalni tudó, érett felnőtté. A legrosszabb helyzetben a fiatal fiúk vannak, az ő fejlődésük károsodik a legsúlyosabban. Például – a 15–25 éves korosztályt tekintve – háromszor annyian hálnak meg közülük öngyilkosság következtében, mint a lányok közül.

A GYERMEK A SZERETETEN KERESZTÜL ÚJRAÉLT FEJLŐDÉSTÖRTÉNET

Az, hogy szeretünk egy gyermeket, a gyermek megértését, az ő helyzetébe való beleélést, empátiát is jelent. Ha megértjük, igazából átéljük valakinek a helyzetét, akkor belsőleg azonosulunk is vele. Ez a lelki, szellemi folyamat azt jelenti, hogy a születéstől – sőt már a születés előtti ábrán-

dozásainktól, fantáziálásainktól – kezdve a növekedésnek megfelelően újraéljük az egész emberi fejlődéstörténet legmeghatározóbb időszakát. Ennek hatása csodálatos lélektani lehetőséget jelent, amelynek jelentősége általában nem ismert.

Hogy mennyiben tudjuk megérteni, átérezni a gyermek helyzetét, problémáit, és ennek alapján reálisan viszonyulunk-e hozzá, valamint hogy mennyire tudjuk kifejezni a szeretetünket, az saját képességeinktől függ. Ezeket a képességeket elsősorban életünk fejlődéstörténete határozza meg. A szülői magatartásban a legnagyobb gond az a jelenti, hogy ezeknek a képességeknek és saját fejlődéstörténetünknek csak kis része tudatos, a többi pedig tudattalan, viszont ezek a tudattalan sajátosságaink is erőteljesen hatnak kapcsolataink alakítására, részt vesznek benne.

A gyermekünkhöz való viszonyulás problémáinak egy része abból származik, hogy egyszerűen nem értjük meg, mi zajlik a gyermekben, egy másik része pedig abból, hogy a saját fejlődéstörténetünkben kialakult viszonyulási mintáink alapján tévesen értékeljük a helyzetet, és így rosszul válaszolunk rá. Ez viszont rontja a kapcsolatunkat, és károsítja a gyerek fejlődését. A megromlott helyzetről „öszönösen” érezzük, hogy rossz, és a szeretetünk arra késztet bennünket, hogy elgondolkodjunk, küszködjünk a kérdéssel. Ebben a sokszor gyötördésig menő lelki küzdelemben kétféleképpen kaphatunk segítséget. Egyrészt csendességeinken, bibliatanulmányozásunkon, önvizsgálatunkon át, lélektani tanulmányok, tartalmas könyvek olvasásán keresztül, másrészt pedig a hozzánk közel álló rokonokkal, barátokkal, megfelelő élettapasztalattal rendelkező személyekkel való beszélgetéseken keresztül.

Sokszoros pszichoterápiás tapasztalat, hogy a szülőnek azon a ponton vannak problémái, konfliktusai gyermekével, ahol a saját személyes komplexusai vannak, ahol maga is elakadt a fejlődésben. Ezt igazolja az a gyermek- és ifjúságpszichológiai tapasztalat, hogy a nevelési problémák legfontosabb munkaterülete a gyakorlatban a szülőök személyiségén végzett munka.

A szükségszerűen bekövetkező nevelési problémák többsége tehát belőlünk, szülőkből származik. Saját tudattalanunk feldolgozatlan problémái alapján értelmezzük gyermekünk viselkedését, és vetítjük rá akaratlanul komplexusainkat, vagy olyan vakfoltot képeznek számunkra, amely akadályozza a helyzet kellő megértését. Ezek a problémák önismeretünk fejlesztésével oldhatók meg igazán, nem pedig a gyerek „megnevelése” által. A szülőnek a gyermekről való elképzelése sokszor úgy működik, mint Prokrasztész ágya: ami nem fér bele, azt le kell vágni. Amint a gyerekek növekednek, természetesen egyre bonyolultabban vesznek részt a család életében. Ezeknek a történéseknek a legkritikusabb oldala a szülő részéről az igazi empátiás megértés, a gyerek oldaláról pedig az azonosulás, majd a leválás, az önállósodás folyamata.

Gyermekkorunk, a gyermek szimbolizálja az eredetet, a

fejlődés, a kibontakozás ősmintáját. Jellemző lehet egy nőre – de egy férfira is –, hogy hány éves gyerekekkel tud „jól kijönni”, és melyik korcsoporttal nem. Ebben tehát, mint utaltunk rá, rendszerint a saját megfelelő személyiségre tégehez való viszony tükröződik. Mélylélektani tapasztalat az is, hogy a bennünk élő belső gyermekhez való viszonyunk kreativitásunknak, sőt lelki egészségünknek is fontos tényezője. Az elidegenedés ettől a „gyermek magunktól” az eredeti gyökereinktől való elszakadást jelenti. Így gyermekeinken keresztül számos korrekatív érzelmi tapasztalatra tehetünk szert, ami a mentális egészség szempontjából rendkívüli jelentőségű. Mindenesetre a kapcsolati problémák megoldódása a szülő, a felnőtt személyiségének fejlődését jelenti.

A gyermek elsősorban azért valódi áldás, azért az egyik nagy természetes motorja a szülőök lelki-szellemi fejlődésének, mert *a szeretetkapcsolaton keresztül a felnőtt lehetőséget kap arra, hogy újra korrekatív módon átélje a személyiségfejlődés egész folyamatát.* Több gyermek esetén – mintegy variációként egy témára – ez több oldalról és egyre érettebb szülőszemélyiségen következik be. A lélektani helyzet nagy család esetén nem csak azért előnyös, mert a fejlődő személyiség jelentősen differenciáltabb szociális kapcsolatrendszert él át és tanul meg kezelni életének korai fázisaiban. Azért is előnyös ez az összetettebb lélektani erőter, mert az egyedileg jelentősen különböző utódok „vetítívásznán” több változatban jelennek meg a szülőkből a gyermekekre vetített tudattalan tartalmak és a gyermekek egyedi reagálásai erre. Ahogy mondani szokták, a gyerek a szülő elfojtott, „ki nem élt tudattalanjára” reagál, azt éli ki, a szülőt pedig ennek feldolgozásában segíti. A gyerekek egymás közti interakciója is sokban segíti a családi problémák feldolgozását.

Ennek az összetett hatásnak az óriási súlyát jobban értékelhetjük, ha belegondolunk abba, hogy *a mélylélektani lélekgyógyászati eljárásoknak is az élettörténet korrekatív újraélése, mélyebb megértése az egyik fő hatótényezője.* A lelki zavarok, betegségek gyógyításában az úgynevezett hosszú pszichoterápiák átdolgozási fázisának gyógyhatásai is ezzel a rekonstruktív újra átéléssel kapcsolatosak. Miközben tehát a gyermekkel a növekedése során szeretetben újra végigjárjuk az egyedifejlődési alapfolyamatokat az empátiás, azonosulási történéseken keresztül, a saját megfelelő fejlődéstani rétegünkkel is szembesülünk. Az ezekhez tartozó tudattalan komplexusaink elkerülhetetlenül aktivizálódnak és rávetülnek, belekeverednek a gyerekekkel való kapcsolatunkba. *Így e kapcsolatban a saját tudattalanunk kivetült gubancaival is konfrontálódunk,* és tőlünk függ, hogy miként döntünk újra, folytatjuk-e az elfojtást, vagy tudunk-e módosítani, előrelépni.

Döbbenetes tapasztalat, hogy azokban a közösségekben, szubkultúrákban, ahol kevés a gyermek, az életképesség csökkenése és a lelki elfajzás számos egyéb jele is megjelenik. Mind egyéni, mind közösségi vonatkozása ennek a kérdésnek tehát az, hogy *ahol a gyermekszereket és*

a család jelentősége csökken, ott az életerő, a megújulási képesség is erősen csökken, s ennek következményei a lelki sorvadás, a degeneráció tünetei az élet egyéb területein is. A mai nyugati ember lélektani korcsosulásában ennek a tényezőnek a sorvadása, kiesése is szerepet játszik, hiszen egyre kevesebb gyerek születik, és egyre kevesebb az ép család. Pedig ahogy egy keleti mondás kérdezi: „Összetört fészekben van-e ép tojás?” Hazai vonatkozásban is sokan érezzük ennek a kérdésnek a súlyosságát.

A szülő számára a gyermekkel való foglalkozás lélektanilag tehát az élet alapproblémáival való foglalkozás is. A belső megújulás, a kreativitás, a spirituális élmények mélylélektani forrása is gyakran a belső gyermek voltunk, a gyermek archetípus. Isten üzeneteit is gyakran ezen keresztül kapjuk belülről. *Legyetek olyanok, mint a gyermekek* – mondja Jézus ismételtén. A gyermekszeretet, az emberi élet egyik legnagyobb tudattalan feláramlása, amely kivetülve realizálódik, így válik a lelki egészség, a gyógyulás, az emberi fejlődés fontos tényezőjévé.

A GYERMEKKEL ÚJ SPIRITUÁLIS BEÁRAMLÁS TÖRTÉNIK A CSALÁD ÉLETÉBE

A gyermek nem egyszerűen *tabula rasa*, üres lap, amelyre a környezeti hatások ráírják a fiatal egész életét meghatározó alpprogramokat. A gyermeknek az élete kezdetétől vannak öröklés által meghatározott egyéni adottságai, és ezen túl van *egyéni, spontán, önálló aktivitása*. Vannak folyamatos kezdeményezései és környezetére való eredeti válaszai, autonóm reagálásai. Ez természetesen az élet kezdeti élményeinek döntő, a későbbiek befolyásoló fontosságát egyáltalán nem csökkenti.

A gyerekek azonban nemcsak a felnőttek tudatos viselkedésére reagálnak, mint már jeleztük, hanem nagyon érzékenyek a szülők tudattalan feszültségeire, problémáira is. Azáltal, hogy a szülő számára a tudattalanjáról visszajelentést ad a gyermek – ha a szülő szereti és komolyan veszi gyermekeit –, úgy működik a kapcsolatuk, mint a mélylélektani pszichoterápia, amely szintén a tudattalan tudatosításával és feldolgozásával gyógyít. A gyermeknek a szülő tudattalanjára való visszajelző aktivitását a család visszahatásai jelentősen befolyásolják, szabályozzák: serkentik vagy gátolják. Ebben a komplex lelki erőterben fejlődik ki a fiatal személyisége.

Elsősorban mélylélektanilag érthető meg, hogy a gyermek vagy az új gyermek születése új, mély lelki, szellemi erőforrások megnyílását, felbuzgását is jelenti a család életében, ami a családtagok fejlődésére és általános mentálhigiénés állapotára is közvetlen hatással van. A kisgyermek megnyilvánulásait még sokkal közvetlenebbül határozzák meg a legmélyebb lelki rétegek erői, a kollektív tudattalan archetípusai, mint a későbbi életkorokban. A kisgyerek még természetesebb kapcsolatban áll ezekkel az őserőkkel. A felnőttek tudatos, racionális élete ezeket már

erősen elfojtja és az adott kultúrának megfelelő sablonokba zárja, valamint sokban meg is nyomorítja.

Csodálatos mélylélektani értékkel bír Jézus kijelentése a gyermekekről: *...mondom nektek, hogy angyalaik mindenkor látják a mennyben az én mennyi Atyám arcát.* (Mt 18,10) A pszichológia nyelvén megfogalmazva: a kisgyermekben még tisztábban élnek és működnek ezen őserők, az archetípusok eredeti ősforrásunkra centrált világa, és veszély esetén kompenzatórikus segítségük még jobban érvényesül, mint felnőttkorban.

Vizsgálataink és tapasztalataink szerint a gyermek azt a friss forrást hozza a család életébe, amelyet az eredeti autonóm spontaneitása, kreativitása a gyakorlatban jelent. Amíg a család engedi és megfelelő módon tudja fogadni, addig ebben az interaktív erőterben a gyermek az ősi, alapvető emberi megnyilvánulások életerőinek beáramlását hozza létre. *Az új gyermek a családban tehát a már említett lélektani hatásokon túli, a szellemi életet is megújító spirituális injekciót is jelent(het).*

Amikor azt mondjuk, hogy a lélekgyógyítás, a fejlődés, az individualizáció célja az ego és Isten kapcsolatának kialakítása és fejlesztése, akkor a gyermekkel való kapcsolatban ennek az előképét is megélhetjük. Így megint láthatjuk, hogy a lélekgyógyászat alapmechanizmusai a családi életnek ezzel a tényezőjével is kapcsolatosak. Ezért mondhatjuk, hogy a család lelki, szellemi életében a szó szoros értelmében az ősforrások felbuzgását jelenti a kisgyermek autonóm, spontán aktivitásának és reaktivitásának megjelenése. Ebből következik tehát, hogy *a gyereket nemcsak nevelnie kellene a felnőtteknek – mint azt öntelt elfogultságunkban sokszor mechanikusan elgondoljuk –, hanem figyelve rá, tanulnunk lehet megnyilvánulásaiból.* Ismét Jézust idézve: *Bizony, mondom nektek, ha meg nem tértek, és olyanok nem lesztek, mint a kisgyermekek, nem mentek be a mennyek országába.* (Mt 18,3)

Ennek a felnőtt ember életében megvalósuló egyik eredménye lenne az is – ha nem lennénk annyira önteltek, és ez nem tenne vakká bennünket –, hogy tudatosítjuk és beismerjük: a valóságban *életünk számos alpproblémájával mindig is úgy állunk szemben, mint a kisgyermekek.* Mi lesz egy párkapcsolatunkból, megbetegszünk-e, milyen váratlan események törnek még ránk, hogy alakul a környezetünk, és így tovább – az ilyen kérdésekkel kisgyermekként nézünk szembe. Az a jó, ha van olyan hitünk, mint a gyermeknek, aki megbízik a szüleiben és az életben, hisz abban, hogy bármi történik is, vigyáznak rá, megvédik, segítik, és majd minden jó lesz.

A gyermek még öntudatlanul, de átéli az istenképűsége teremtettség méltóságát, úgy indul az életbe, hogy még kis királyfinak, királylánynak érzi magát születése után, ahogy a tranzakcióanalízis irányzata megfogalmazza.¹ *Mécs László A királyfi három bánata* című versében szépen

¹ A tranzakcióanalízis egy pszichoterápiás iskola; magyar nyelven *Eric Berne Emberi játsszámak* című könyve a legismertebb e témában.

fogalmazza meg, hogy a felnőtt embernek is mennyire szüksége van – vagy lenne – arra, hogy lássák benne a gyermek méltóságát, a királyfit: „A másik bánatom: hogyha ő majd holtan / fekszik a föld alatt virággá foszoltan, / senki sem tudja majd, hogy királyfi voltam.”

A GYERMEK SZÁMÁRA A SZÜLŐ ISTEN ELŐKÉPE

Lélektani megfigyelések és vizsgálatok igazolták, hogy a gyermek későbbi istenképe a szülőkkel való korai tapasztalatokból, a szülőképből alakul ki a fejlődés folyamán. Tőle származik, belőle való, ő élteti és szabályozza életét, ő az, aki ismeri lényegét. A szülő a kisgyermek számára mindenható és mindentudó istenség. Az istenkép fogalmát – hasonlóan a jézusi megfogalmazáshoz, amely szerint egyes embereknek a hasuk, másoknak a Mammon az istenük (Mt 6,24; Fil 3,19) – mélylélektani vonatkozásban tágabb értelemben használjuk, mint a hagyományos teológiai felfogások. *Istenkép alatt az adott ember világképének, ezen belül értékrendszerének integratív, dinamikus központját értjük, amelyhez legbelsőbb vágyai, élettapasztalatai és életfelfogása kapcsolódik.*

A szülőnek ez a méltósága, hogy Isten előképe, szimbólum lehet, nemcsak a gyermeke számára meghatározó, hanem a saját lelki, szellemi fejlődésében is jelentős értékek lehetősége. Az anya és az apa belső önértéktérszékének és így lelki, szellemi egészségének is egyik alappillére, hogy ő *gyermeke számára Selbst-reprezentáció*. A nők nagyobb lelki stabilitása ezzel is kapcsolatba hozható. Az anyaságnak és az apaságnak ez a méltósága rendszerint nem kellően tudatos, de még így is titkos erőforrása lehet a felnőtt életének. Ez az előkép a gyermekben elsősorban nem vizuális vagy gondolati, hanem komplex élményi, tapasztalati valóság, amely jelentős mértékben tudattalan, de meghatározza élete alaphangulatát, az élethez való alapviszonyulását. A már említett tranzakcióanalízis ezt az étellel szembeni egzisztenciális alapbeállítódásnak, pozíciónak nevezi (OK-állapotok). Az ember lelki életének alapjait meghatározó élmények azok, amelyeket szülei révén tapasztal meg. Ezek alakítják ki az élethez való alapvető viszonyulását; „...olyan Istent és olyan világot teremtetetek számomra...” – fogalmazta meg az egyik kliensünk. A pszichoanalitikus *Bálint Mihály* az étellel szembeni *ősbizalom* kialakulásának, illetve ennek sérülése esetén *őstörésnek* írja le ezt a folyamatot. A későbbi hit- és hiedelemrendszerünknek is ekkor rakódnak le az alapkövei a tudattalanunkban.

Később a növekedés során ez a világerzés egyre tudatosabbá válva világképpé fejlődik, és egyre tovább alakul, gazdagodik. Ezek azonban már legtöbbször csak az alapérzületre való ráakódások, és bár elfedik az alapokat, rajtuk komolyan módosítani már csak nagy nehézségek árán lehet. A hosszú, többéves mélylélektani pszichoterápiák tapasztalata szerint – amelyek ezt a mélységi szintet, fej-

lődéstanit réteget is próbálják elérni – ezekhez az alapokhoz a tudatos én alig vagy csak hosszú belső munka árán fér hozzá. Így megváltoztatásuk is nagyon nehéz. A lelki betegségekből való meggyógyuláshoz pedig az esetek jelentős részében el kell jutni eddig a mélységig.

A jó nevelés, a jó szabályozás a gyerek irányában az anyai, tápláló, éltető viszonyulással kezdődik, és fokozatosan ad helyet az apai típusú, elvárásokat támasztó, szabályozó, tanító jellegűeknek. A nevelés fő célja a gyerek önszabályozásának kialakítása, fejlesztése és végül a külső, a szülői szabályozás önmagát feleslegessé tévő megszüntetése, azaz az ifjú önállóvá válásának támogatása. Ne felejtjük el azonban, hogy amit szabályozunk, az egy önmagából kibontakozó rendszer, és ez az az alapfolyamat, amelyet figyelembe kell vennünk. A külső szabályozás és az autonómiára való törekvés szükségszerűen gyakran ütközik. A kritikus kérdés az: a szülő mennyire tudja megérteni, hogy mi az, ami valóban a gyerek javát szolgálja. Egy bölcs szülő mesélte egyszer, hogy megjutalmazta a bocsánatot kérni nem hajlandó gyermekét, mivel az szívósan kitarított a vélt, de meggyőződése szerinti igazsága mellett.

NÉHÁNY GONDOLAT A FIATALKORI FEJLŐDÉSÉRŐL

A gyermek szülőkre való hatásával kapcsolatos kérdések megértéséhez szükséges az emberi személyiségfejlődés alapjainak ismerete.

A gyermekben még tehát tisztábban működnek az ősi ösztönök, érzi, „tudja”, hogy mi a jó neki, mert van ősi mintája. ...*angyalaik mindenkor látják a mennyben az én mennyei Atyám arcát* – ahogy Jézust idéztük. A kisgyermekben még hatalmas fejlődésvágy él a reménység, az ősbizalom teljes hitével és őszinteségével. Tudja magát szeretni, tudja élvezni az életét, és királyfi- vagy királylánytudat jellemzi. A hit bizalma, optimizmusa, „a reménylett dolgok valósága” él benne. A gyermek tiltakozik, lázad, amikor a szülő nem ősi szükségletei szerint viszonyul hozzá. A lázadást azonban le lehet törni, a gyerek viselkedését rosszaságnak lehet minősíteni, és törekedni lehet a „megnevelésre”, átprogramozására. Az első pár évben ez kifejezetten ártalmas.

A kisgyerek a szülő, a környezet milyenségét először tehát *ősztönösen érzi*, a saját, ősi erők által meghatározott szükségleteihez viszonyítottan értékeli, és tudja, hogy neki mi a jó, és mi a rossz. Nemtetszését ki is fejezi: sír, dühöng, megbetegszik. A szülő pedig gyermeke viselkedésére a maga életfelfogása szerint és saját, gyermekkorban szerzett tapasztalatainak tudattalan beidegzéseire keresztül reagál, amit a gyereknek tudomásul kell vennie, és előbb-utóbb alkalmazkodnia kell hozzá. Az alkalmazkodás módja pedig beépül személyiségébe, és nagyban sajátjává válik. Generációk lelki sajátosságai – és torzulásai is – így adódnak tovább. A gyermekét túlzott félelemmel,

szorongással nevelő szülő például a félelemnek, a bizalmatlanságnak, a hit hiányának a mérgét ülteti el utódja lelkében.

Annak tudatosulása, hogy létezik és hogy ki „a másik ember”, a közösségi érzés fejlődése, a kapcsolatformák alapjainak kialakulása a családban indul el. Már gyermekként átérezzük, hogy egy rendszer részei vagyunk, és felnőttkorunkra elérjük, hogy magunk is egy családi rendszer kialakítói, aktív meghatározói lehetünk. Az egyedfejlődés folyamata tehát a gyermek és a család folyamatos kölcsönhatásában zajlik. Ehhez társulnak később a rokonok és ismerősök növekvő körének további befolyásai. A családi kölcsönhatások az élet elején még erősen meghatározóak, az önállóvá érésel azonban erejük egyre csökken, de jelentőségük valamilyen mértékben rendszerint az egész életen keresztül megmarad, nagyrészt tudattalanul.

Az ember szellemi érettségének kifejlődése három fő szakaszban írható le a valláslélektan és a transzperszonális pszichológia több kutatója szerint. Az első szakasz (általában 0-tól 13-22 éves korig) a gyermekkor, amely *a függőség*, az ellátottság ideje, a kapás *preperszonális* időszak, amikor a teljes kiszolgáltatásból – és kiszolgáltatottságból – a fokozatos leválással egyre önállóbbá válik a gyermek. A világ felfedezése is megindul már ekkor. A második *az önállóság* kialakulásának ideje (általában 10-13-tól 18-30 éves korig), amikor az illető megtanul a saját lábán megállni a társadalmi élet minden területén. Ez *az autonómia*, a *perszonális* időszak. Az új dolgok felfedezésének, a másság megismerésének, a világ felfedezésének izgalma tovább hajt bennünket, és megindul önmagunk megismerésének, illetve céljaink tudatos kialakításának és megvalósításának folyamata is. A harmadik szakasz életkortól független; *az érett felnőtt ember* az, aki *már nemcsak önmagáért, hanem másokért is él*: a társáért, a gyermekeiért, a családjáért és a társadalom egyre szélesebb köreiért is tud tenni valamit. Ez már a *transzperszonális* időszak. Már ő tud mások, elsősorban a családja számára védelmet, ellátottságot biztosítani. Ez az adni is tudás ideje; biológiai szinten mint a testi másság, a kiegészülés élvezete jelenik meg a szexualitásban. Lelki szinten a szerelem, a lelki kiegészülés, teljesebbé válás örömeként jelenik meg. Szellemi, spirituális szinten pedig mint a szeretet valósága, amely képes a másság, a másikkal való együttlétet terhét, fájalmát is elhordozni és kreatívan kezelni.

Erre a tudatos és meghatározó szintre a spirituális fejlődés következtében juthat el az ember. Az egészséges lelkű anya örömmel hoz áldozatot gyermekeiért. Az apa is verítékes munkájával, erejét megfeszítve dolgozik, áldoz családjáért. A tudós az emberiség egészségéért is dolgozik. A hős pedig életét is kockáztatja céljaiért, például hazájáért.

Sok modern ember sajnos nem jut tovább az autonómia keresésének, védelmének időszakán, esetleg az önmaga körül forgó nárcizmusába ragadtság infantilizmusában él.

Az érettség tehát szoros kapcsolatban áll a szellemi fejlődés már említett transzperszonális időszakával. Aki a másokért is élés, a szolgálat örömét nem ismeri, az nem tekinthető lélektanilag érett felnőtt embernek. A kapcsolati viszonylatformák gazdagodási folyamata során a fejlettebb fokozat az előzőeket is magában foglalja.

Minden, gyermekét tudatosan vállaló szülő természetesen szeretne jó, sőt tökéletes anya, apa lenni. Azonban ez is, mint minden nagy gondolat, eszme, amely kezdetben számos kreatív értéket tartalmaz, *a megvalósítás során gyakran nem sikerül, sőt időnként borzalmakat is létrehoz.* Se a saját elgondolásainkat, se a nevelési eszméket ne abszolútizáljuk tehát a gyakorlati családi életben, hanem inkább állandóan legyünk készen, hogy – lényegük megértése mellett – érvényességüket megvizsgáljuk, és a helyzetnek megfelelő kreativitással alkalmazzuk értékeiket.

Az utódok számára gyakori probléma, hogy túlzottan kötődnek valamelyik szülőhöz. Ez rendszerint azért alakul ki, mert nem kapták meg függőségvágyuk kellő kielégítését a megfelelő korábbi életkorban, és így nem váltak le, nem fejleszthették ki megfelelően egyéniségüket. Következésként pedig felismerik, hogy az anyjuk vagy az apjuk viselkedésmintájának kényszerpályáján haladnak. Ugyanez érvényes azokra az esetekre is, amikor valaki a szülők elleni lázadásból kifolyólag pontosan az ellentétét akarja tenni annak, amit elődei tettek (persze azt is a családi minta határozza meg, hogy minek az ellenkezőjét akarja az illető megvalósítani...), és meglepetve tapasztalja időnként, hogy mélyebb szinten mégiscsak ismétli a kerülni kívánt példát.

Mivel azonban *a legjobb szülő sem tökéletes*, minden gyermeknek szembesülnie kell ezzel a ténnyel. Az ehhez való viszonyulás időnként akár komoly harccá is alakulhat a családon belül, és a személyiségfejlődésnek ez lesz az egyik meghatározó tényezője. A gyermekek egyedi, velük született sajátosságokkal rendelkeznek, így ennek megfelelően – joggal – *különböző egyéni viszonyulásokat várnak el a szülöktől.* Az adott kor társadalmi körülményeinek változásai közben azonban maguk a szülők is fokozatosan változnak, ezáltal az egész család számos vonatkozásban igen egyedi sajátosságokat és történetet alakít ki. A felnövő gyermekek ennek során tapasztalják meg szüleik individuális tulajdonságait, a társadalmi változásokat, és reagálnak az elvárásokra, miáltal egymást alakító kölcsönhatásban él a család.

A gyermek meglévő kapcsolatainak és *saját szükségleteinek tudatosodása a serdülőkorra* bontakozik ki teljesebben. Ennek a kornak a fő feladata az egyéni önállóság kialakulásának megkezdődése. Ez a családi kapcsolatok kritikai feldolgozásával is jár. A fiatal véleményt alakít ki a szülei, hozzátartozói tulajdonságairól, és elképzeli azt is, hogy ő maga mennyire kíván majd másképpen élni. Értékelésében segítségére vannak a rokonságban, az ismeretségi körben tapasztalt másfajta személyiségek viselkedésmintái, valamint további információkat, viszonyítási lehe-

tősegeket jelentenek olvasmányai, a látott filmek, és még sorolhatnánk.

A tudatosodás folyamatának fő támasza azonban a *korcsoporthoz tartozó, más fiatalokkal való kapcsolatokból* származik. A velük való kapcsolat iránti igény különösen akkor erős, illetve kritikus, ha az illetőnek *nem voltak testvérei*. Az irántuk való szükséglet a hasonló korúak utáni vágyat táplálja anélkül, hogy a társ kapcsolatra való képesség – amelyet a testvérekkel való kapcsolat alapozna meg – kellően érett lenne. A hasonló korú barátok nemcsak azért vonzóak, mert a hasonló identitás mellett viselkedési alternatívákat kínálnak egymásnak, hanem azért is, mert a megvitató, a problémák új szempontok szerinti feldolgozását segítik. Az óvodák, iskolák jelentősége ezért is kiemelkedő. A deviáns csoportok tévutakra vivő hatása is kapcsolatos e szükséglettel.

Külön érdemes kiemelni a különböző, sztárrá váló személyek mintanyújtó jelentőségét a sport, a zene, a filmvilág, a politika, a tudomány területén. Többen közülük a szülők személyiségének valamilyen hiányos oldalát pótolják, amelyet a gyerek fejlődése szempontjából tudattalanul fontosnak érez. Speciális helyet foglalnak el a tömegek számára a zenei sztárok, mert racionális korunk komplementer, kiegészítő érzelmi hatásait közvetítik; tudattalan mintanyújtó hatásuk különösen jelentős, és veszélyes is lehet.

Mint említettük, nagy segítséget jelenthetnek a környezetből származó hatások feldolgozásában, az önállóság kialakításában az olvasmányok, filmek és így tovább, de minden esetben fontos szerepet játszik a kapcsolat és a megbeszélhetőség lehetősége. Az iskolai osztályközösségek, baráti csoportok spontán módon is létrehozhatnak ilyen lehetőségeket. Magyarországon a közösségi érzés fejlesztése, különböző csoportkultúrák kialakítása és ezen belül is a vitakultúra növelése jelentős mentálhigiénés feladat. Vallásos fiataloknál jelentős segítő szerepet tölthetnek be a különböző *ifjúsági órák*, ha társalgási és vitalehetőséget is nyújtanak a fiatalokat érdeklő problémákról. Ebben az időszakban lennének fontosak azok a bensőséges beszélgetések, amelyekben tudatosíthatnák és valamelyest feldolgozhatnák a fájó gyerekkori emlékeket, a komoly családi problémákat. Erre azonban rendszerint már csak a pszichológiai kezelések során kerül sor.

Az önállósodás szükségszerűen sokszor jelent *kommunikatív harcot a szülővel, a családi hagyományokkal*. A szülő három fő úton viszonyulhat a különböző életkorokban eltérő módon jelentkező önállósodási szükségletekhez. Az első: gyermeke szükségleteit mélyen megérti, ezért engedi és segíti a folyamatot. A második: gátolja az önállósodást, mert „fél, hogy elveszti” engedelmes gyermekét, aki áthágja normáit, és neki nem tetsző életstílust kezd kialakítani. Ilyenkor a szülő saját belső szükségletei miatt (például dominanciaigény, életének tartalmat adó helyzet elvesztésétől való félelem és így tovább) akadályozza a gyermek formálódását, és szembenállása miatt nem tudja

megértően segíteni a fiatal fejlődését. Végül a harmadik út: a szülőt nem érdekli a gyermek belső világa, nem törődik annak alakulásával, magára hagyja, gyakorlatilag odadobja az élet eseményeinek, legfeljebb felszínes, leginkább anyagi kontrollal korlátozza utódját, vagy éppen ellenkezőleg: pénzzel igyekszik pótolni mindent. Nemritkán előfordul, hogy torzult módon, mintegy „barátként” saját élete problémáival terheli túl gyermekét, elvéve tőle a biztonságot nyújtó aszimmetrikus kapcsolat védelmét és segítségét.

A család szociálpszichológiai méhéből való *lelki megszületés, az önállóvá válás mind a szülő, mind a kibontakozó ifjú számára ugyanolyan nehéz és kritikus folyamat lélektanilag, mint testi szinten a biológiai születés*. Nemhiába indul ebben a korban több súlyos pszichiátriai betegség.

A mélylélektani folyamat lényege az, hogy a gyermeknek, aki kiskorában a szüleiben látta az isteneket, el kell tudnia veszíteni ezt, és fejlődő öntudatával újra meg kell találnia isteneit, illetve Istenét. Ez a folyamat egyrészt a szülőből mint istenből való kiábrándulás, leválás során zajlik, másrészt a saját vélemény, tapasztalás kialakítása révén történik. Mi akkor az igazság? Mi az, amiért érdemes élni? Mit is akarok én igazán? Ilyen és hasonló kérdések mentén halad az élet valós értékeinek, összefüggéseinek, értelmének keresése, a személyes világkép és értékrend, a személyes istenkép kialakításának folyamata, amely a továbbiakban vezeti a fiatalot.

A megtérésélmények szociálpszichológiai felmérése azt mutatja, hogy ezeknek az egész életet nagyban meghatározó élményeknek a többsége a fiatal korosztályokban történik. A lelki és szellemi születés összekapcsolódhat. A leválásnak és a végső igazságok, értékek keresésének önálló folyamata a gyerekkortól kezdve több fázisban zajlik. Megjelenik már abban, amikor a gyerek megtudja, hogy ki a Mikulás, hogy nem az anyukája hozza a karácsonyfát, vagy hogy az anyukának, az apukának nincs mindenben igaza, és így tovább. Az okos szülő a tekintélyáthelyeződés eme kényes folyamatát megértéssel kell hogy kezelje, segítse. Fontos, hogy a növekvő gyermek önálló véleményének a kialakításához milyen családon kívüli, önálló építkezését segítő lelki-szellemi tekintélyekkel és élményekkel találkozhat (konkrét személyek, olvasmányok, filmek, élettapasztalatok stb.).

A személyiségfejlődés a szerepviszonylatok történéseinek dinamikus változó sorozata. A kapcsolati viszonylatformák az élet kezdetétől elindulva gazdagodó rendszert alkotnak. A gyermek a teljes függőség csökkenő fokozatain keresztül jut el arra a felnőtt önállósági fokra, amikor már ő tud mások számára függőségi lehetőséget és támaszt biztosítani. Ennek a bonyolult lélektani folyamatnak a leglényegesebb részei egyetemes emberi törvényszerűségek, más szóval archetipikus erők által is meghatározottak.

Az egészséges családi életben – ahogy *Szondi Lipót* mondja – *meg kell küzdeni az „ősök szellemeivel”, sőt a kor*

szellemeivel is, mindazokkal az életproblémákkal, amelyeket a társadalmi helyzet, a kor az adott családnak jelent. A nevelés folyamán a szülő a gyermeket erre is fel kell hogy készítse. A család a szociális ingerek emésztője, transzformátora, a szociális életre való felkészülés individuális műhelye, ahogy *Turnier* fogalmaz.

Összegezve: a gyermekeknek a szülőkre gyakorolt pozi-

tív lélektani hatásai a lélekgyógyítás természetes alapformái lehetnek, ha a szülők kellő megértéssel és szeretettel figyelnek gyermekeikre. A gyermekek révén megtapasztalt pozitív hatások képesek voltak gyógyítani a szülők lelkében lévő zavarok több formáját, néha még olyan drasztikus indulási ártalmakat is, mint például a nem kívánt terhességből való születést.

BÉRES TAMÁS

Rendszeres teológia az igehirdetésben III.*

Hogyan beszéljünk „mindenről” egy év alatt?

Eddig a rendszeres teológia és az igehirdetés kapcsolatának néhány elméletibb kérdésével foglalkoztunk. Most, az utolsó fejezetben egy kimondottan gyakorlati lehetőséget vázolunk fel, amelynek használatával mondanivalónkat rendszeres teológiai eszközökkel csoportosíthatjuk. Ezzel gondoskodhatunk arról, hogy a perikopára épülő igehirdetésünk ne véletlenszerűen tartalmazza az elmondani kívánt lényeges dogmatikai és etikai megállapításokat az egyházi év során, hanem átgondoltan jelenjék meg a szószéken az általunk megtervezett időben és témacsoportosításban. Ez a módszer nem jelent veszélyt az igehirdető spontaneitására, Lélek által vezetett szabadságára vagy aktuálisan indokolt mondanivalójának kifejtésére nézve, csupán keretet ad az éves mondanivalónak, és tájékoztató pontokat kínál a hétről hétre végzett igehirdetési felkészülésben. Emellett igényli a rendszeres teológiai ismeretek folyamatos használatát és bővítését, amely a gyülekezeti lelkész számára a felekezeti keresztény identitás megőrzésének kiemelkedő lehetősége.

A RENDSZERES TEOLÓGIA ÉS AZ IGEHIRDETÉS TÁRSADALMI KONTEXTUSA

A bevezetőben leírtakat némiképp árnyalva néhány szót mondanunk kell a rendszeres teológia és az igehirdetés kapcsolatának társadalmi kontextusáról. Mivel az evangélikus teológia az evangélikus egyház hitének egyik funkciója, ez a kapcsolat alapvetően függ az egyház önértelmezésétől, énképétől. E tekintetben két ténynek van különös jelentősége. Egyrészt annak, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház történelmi népegyházként te-

kint önmagára, azaz önmagát az erre vonatkozó teológiai felfogásának ambivalenciája ellenére is hagyományosan a magyar társadalom részének tekinti, nem például ellentársadalmi szervezetnek vagy mozgalomnak.¹ Másrészt az összefüggés jellemzése szempontjából lényeges a teológia tudományok rendszerében elfoglalt helye. A Magyar Tudományos Akadémia fennállásának 177 éve óta az elmúlt két évben először került Magyarországon a teológia a „bevett” tudományok közé azzal, hogy megalkult az MTA Vallástudományi Komplex Bizottsága.² Az igehirdetés és a rendszeres teológia tehát mint az egyházi tanítás kifejtésének területe az egyház szervezetén át kapcsolódik a magyar társadalom teljességéhez, de a rendszeres teológia ezenkívül külön a tudomány intézményén keresztül – ebben a kezdeti voltában legalábbis formálisan – önállóan is a társadalom egyik tudományos funkciójává vált.

DOGMETIKA

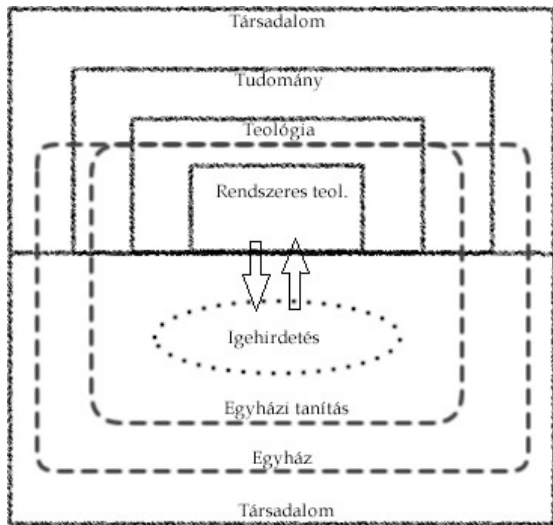
Evangélikus értelmezés szerint a rendszeres teológia két nagy területként a dogmatika és az etika elválaszthatatlan egymástól. Az etika ilyen értelmű „önállótlanága” volna az alapja annak a szemléletnek, amellyel az evangélikus etikát (is) kis túlzással gyakran szituációs etikának nevezik, de erre utal a fejezetcím *dogmetika* kifejezése is. A dogmatika és etika közti út nem mindkét irányban ugyanolyan mértékben járható, de egymásra utaltak.

Bár a dogmatikai rendszer nem rögzült, és mint *dogma-*

* A tanulmány első két része megjelent: *Lelkipásztor* 2007/8–9. 295–299. o. 2007/10. 362–367. o.

¹ Az ós- és óegyház ellentársadalmi szerepére nézve Gerhard Lohfink *Milyennek akarta Jézus a közösséget?* című könyve (Luzern, Egyházfórum, 1990) szolgál jó alapokkal.

² A Komplex Bizottságról bővebben az MTA honlapján található adatok: <http://www.mta.hu/index.php?id=1749>

1. ábra: A rendszeres teológia és az igehirdetés kapcsolata társadalmi kontextusában³

ta,⁴ lényege szerint nem is az örök igazságok rögzített rendszere kíván lenni, akkor tölti be hivatását, ha az egyház közössége által megőrzött és közvetített hitelvek egy-egy konkrét hívő esetében a saját reflexió identitást meghatározó erejével, elkötelező módon fogalmazódnak meg. A „szituációs etika” elnevezés problémás voltának alapja éppen az, hogy ezek az elkötelező megfogalmazások a keresztény etika vállalt normáivá válnak. Amennyiben pedig van állítható és vállalható norma, a szituáció nem tökéletes meghatározója a cselekvésnek.⁵

Etikai döntések akkor születnek, amikor egy személy konkrét élethelyzetben úgy választja meg tudatos továbblépése irányát, hogy egyszerre tette mérlegre saját identitását is megalapozó, előzetes társadalmi interakciókban megszerzett normáit, valamint a szituációnak megfelelően részletezett megoldási lehetőségeket. Az ettől eltérően „megszokásból” is végrehajtható döntések legfeljebb morális döntéstípusok alkalmazásai, amelyek nem igénylik lelki jelenlétünket, de nem is érdemlik ki az etikai jelzőt. Ezekre a választásokra nem helyes úgy tekinteni, mint ahol személyes, a jézusi etikának megfelelő döntési mozzanat történt.

Az etikai döntések normái, ahogy az imént mondtuk, a

³ Az ábra kialakításában W. Haerle dogmatikafelfogása segített. Lásd Haerle, Wilfried: *Dogmatik*. Walter de Gruyter, 1995. 3–44. o.

⁴ A *dogmata* (a dogma többesszáma) elterjedt kifejezés volt a hellén szellemi életben, ahol az adott csoport nézeteinek gyűjteményét jelölték e szóval. A kifejezés tehát nem a megfellebbezhetetlen igazság feltárását, hanem a közösség álláspontjának bemutatását jelenti. A *dogmata* mint a vallott tételek bemutatása – ellentétben például a misztériumvallások gyakorlatával – becsületes és nyílt műfaj, mert a kívülálló számára az első pillanattól lehetővé teszi a felfogások megismerését.

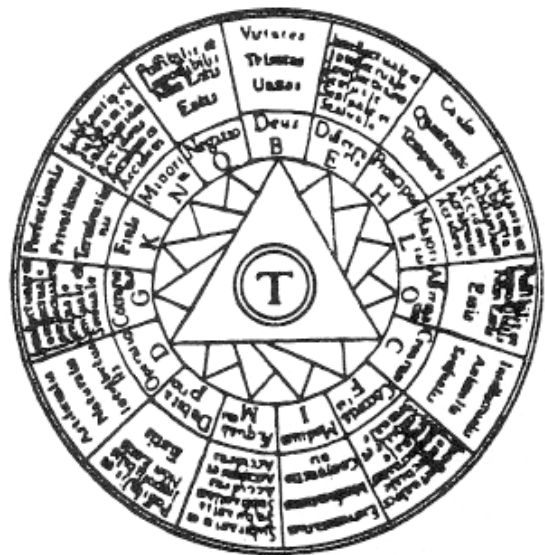
⁵ Az elnevezés (szituációs etika) a kazuisztikus vagy kodifikált etikákkal szemben alkalmazható jól, mert tudatosíthatja a cselekvőben, hogy az etikai döntést igényő jelen pillanat egyszeri és megismételhetetlen, ezért a figyelembe vett normák összjátéka és a végső döntéshez vezető út is személyes és egyedi kell hogy legyen.

dogmatikai felfogásból következnek, konkrét elemei pedig az egyszeri és megismételhetetlen szituációban tárulnak fel. A másik ember, a felebarát szeretetét megvalósítani kívánó jézusi személyiségetika ezért sajátos küzdőteret jelent, ahol a történelmi és ebbe ágyazottan személyes életrajzi utat bejárt, megalapozott és vállalt normák csapnak össze a konkrét szituáció egyszerűségének sokszor túlságosan törekenynek látszó elemeivel. Ez a kettősség a hit számára folyamatosan azt a feladatot rejti, hogy a történelmi hitelességű bizonyosság és a jelen változó bizonytalansága mögött ugyanannak az Úrnak az akaratát lássa meg.⁶

PÉLDÁUL A T-ÁBRA

Az egyháztörténet kimagasló alakjai közt találjuk a 13–14. századi tudós misszionáriust, *Raymundus Lullust*, aki jó példája annak, hogy miként változhatnak bátor helyállássá az elfogadott dogmatikai igazságok. *Ars Combinatoria* című művével Lullus a történelemben elsőként alkotott olyan szöveggépet, amely mechanikus úton igazhamis állításokat volt képes előállítani. Az egymáson elforgatható papírkorongokból álló „gép” arra volt hivatott, hogy Isten tökéletességét, tulajdonságait, a világot és a világhoz való viszonyát mutassa be. Egyfajta dogmatikai és etikai vázlat volt ez, amely a korabeli teológia legfontosabb fogalmait tartalmazta, és lehetővé tette, hogy a szemlélő így önkéntelenül is behelyezze saját világát ezekbe a fogalmakba. Lullust annyira átjárta e szemlélet átfogó volta, hogy a bölcsesség teljességének tudatában, az igazság megvilágításának szándékával indult el

⁶ Jézus Jn 5,17-ben úgy beszél az Atyáról, mint aki a dogmatikailag meghatározott kötelező ünnepnapokon is tevékeny. Ott is ő alakítja a valóságot, ahol ehhez nem talál munkatársat, ahol az emberek a dogmák bizonyossága miatt nem is feltételeznék jelenlétét.

2. ábra. Lullus T-ábrája az *Ars Maior*ból

missziós útjaira, amelyeken a párbeszéd módszerét választotta eszközként. Missziós útjai során többször börtönbe zárták, megbotozták és megkövezték, 60 évesen túlét egy hajótörést, 84 éves korában indult Tuniszból Bougieba, hogy arra a helyre is elvigye az evangéliumot, ahova a belépést halálbüntetés terhe mellett tiltották. Innen is kiszabadult, de nem sokkal később belehalt sebeibe.

T-ábráján a *Doctor Illuminatus* hármasságokba rendezi az összetartozó fogalmakat. Így ilyen és ehhez hasonló összetartozó elemek jönnek létre, mint Isten – teremtmény – működés; kezdet – közép – vég; állítás – kétség – tagadás stb. Az egyes körcikket különböző nagybetűkkel látja el, és ezek későbbi csoportosításával jelöli ki mondanivalójának tartalmát. Lullus ábrája témánk szempontjából azért hasznos, mert példát ad az összetartozó fogalmak csoportosítására, illetve az ezekben a csoportokban való gondolkodás lehetőségére. Amit a megvilágosított tudós alapfogalmakkal fejezett ki, az a dogmatika – etika – konkrét élethelyzet / bibliai példa hármassával is megvalósítható. Nézzünk egy példát!

FOGALOMTÁBLA, TÉMÁK ÉS TEXTUSOK

Vegyük a novemberi vasárnapokat. Igaz, hogy ezeknek az egyházi esztendő végéhez közeledve már egyre erősödő *de tempore* jellegük van, de a textusokat előre elolvasva így is jól látszanak az abban szereplő legfontosabb dogmatikai és etikai témák. Ezeket összegyűjtve és a hozzájuk kapcsolódó igehirdetések szkopuszán gondolkodva kiegyensúlyozottabban választhatjuk meg egy-egy mondanivalónk időpontját, az egymásra épülés tartalmi részleteit, vagy gondoskodhatunk arról, hogy mondanivalónkat a fontos dogmatikai vagy aktuális etikai szempontok szerint alakítsuk ki. A novemberi vasárnapok textusainak legfontosabb témái a következők:

Ebben az esetben könnyebb helyzetben vagyunk, mert egyetlen hónapról van szó, és abban is megvan három hét jellege: ítélet – reménység – örök élet. Nem fenyeget tehát az a veszély, hogy például kétszer beszélünk majd az ítéletről, és egyszer sem a reménységről. A textusok kulcsszavai közt viszont már találunk átfedéseket, és ha a vasárnap jellege nem volna meghatározva, talán nem is volna egyszerű eldönteni, hogy mikor és hogyan beszéljünk Isten igazságosságáról, beszéljünk-e egyáltalán az igazságról, vagy hogy van-e egyáltalán helye annak, hogy az erényekről szóljunk. A textus előzetes elolvasásával, tematikus feltérképezésével ezek szerint már előre el tudjuk dönteni, hogy az első novemberi vasárnapon milyen hangsúlyt adjunk például a megbocsátás témájának. Ezek alapján azonban még csak a súlyos bibliai témákat érintettük, az aktuális morális kérdések vagy reflektált élményeink még nem találják meg helyüket. A dogmatikai és etikai témák és *Sitz im Leben*jeik összetartozásának felvázolásával viszont már erről is gondoskodhatunk.

Induljunk ki a teremtésből mint dogmatikai témából. A teremtéshez tartozik többek között a kozmológia, az antropológia, a hamartiológia, az istenképűség, az angelológia. A kozmológián belül meg kell említenünk a *creatio ex nihilo* és a *creatio continua* jelentőségét, a *Providentia Dei* kegyelem jellegű megvalósulását, a 6+1 napos teremtéstörténetet. Jól körvonalazható etikai tartalmat hordoz ezekből kiindulva az ünnepnap megszentelése, az istenképűségben kapott feladat a teremtett világ művelésére és őrzésére (*mandatum Dei, dominium terrae*). Ezeket az etikai területeket több irányból is aktualizálják a természettudomány lehetőségeivel és eredményeivel kapcsolatos kérdések, a vasárnapi munka törvényi tiltásáról szóló viták, az emberi tevékenység által fokozódó környezetszennyezés és egyebek. Az összegyűjtött témákkal úgy határoztuk meg egy összefüggő kérdés- és válaszrendszer elemeit, hogy „fogalomtáblánk” nyitva maradt további öt-

Szth. u. 22. v. Mt 18,21–35	Szth. u. 23. v. 1Thessz 4,13–18	Szth. u. 24. v. 2Thessz 1,3–10	Szth. u. 25. v. 2Pt 3,3–14
bűn – vétek, türelem, erény, hála – hálátlanság, megbocsátás szívből (és színből), Isten igazságossága	halál, halottak, reménység, Jézus feltámadása, az ember feltámadásának reménye, utolsó idők, vigasztalás Isten ígéjével	hit, szeretet, hála, állhatatosság, Isten igazsága és igazságossága, igazságos ítélete, Isten országa	ígéret, türelem, megtérés, az Úr napja tovajként jön el, eszkatológia, új ég és új föld, új teremtés, igazság

Dogmatika	Etika	Egyéni és közösségi tapasztalatok	Éves perikopa
Teremtés			
kozmológia	a kozmikus csodálkozás képességének megőrzése	kozmológiai istenérvek, antrópikus világegyetem	
<i>creatio ex nihilo</i>	Hogyan élhetek a soha meg nem szolgálható ajándékkal?	más vallások istenképe, filozófiai elképzelések a teremtésről, az Apostoli hitvallás szavai	
<i>creatio continua, Providentia Dei</i>	az ember mint Isten munkájának tanúja	a folyamatteológia kilátásai, teológiatörténeti pontok például a patripaszszionizmusról	
6+1 nap	munka és pihenés egysége, hogy az elvégzett munkán áldás lehessen	vasárnapi munkavégzés, kulturális valláskritikák, Max Weber, neokapitalizmus	
antropológia	férfi és nő, a közösség szerepe, szexualitás	segítőtársak, neobürokratizmus, a szexualitással kapcsolatos kérdések	
istenképűség	„hogy művelje és őrizze”	kemikáliák rombolása, a Föld vízkészletének kritikussá váló fogyása	
hamartiológia	bűn és vétek kettőssége, különbsége, a protoevangélium ígérete	a simul iustus et peccator praktikus jelei, a jó és a rossz természete és szerepe	

leteink, tapasztalataink, vagy akár az újabb társadalmi vitákban létrejövő újabb szempontjaink számára. Minde mellett lehetőségünk nyílt arra is, hogy a perikopák feldolgozása után megkeressük az adott textus helyét a vasárnap jellegéhez igazodva.

A példa csupán a teremtés témakörének néhány fontos dogmatikai megállapítását tartalmazza. A folytatáshoz célszerű továbbra is a legegységelműbben meghatározható dogmatikai tanításból kiindulni, és hozzá keresni a többi-

Az egyéni és közösségi tapasztalatok oszlopát voltaképpen mindenféle kérdéssel, ismereti anyaggal, művészi eszközzel megtölthetjük. Bibliaórai beszélgetésekből származó szempontok felhasználásával a gyülekezet (egy részének) érdeklődési területén maradhatunk. A részletes dogmatikai felosztást, aktuális etikai területeket és sok személyes, közösségi anyagot tartalmazó táblázat használatával elérhető, hogy az igehirdető és a gyülekezet növekedjék hitben és ismeretben.

Y2Kalendárium

BEVEZETŐ

Eredetileg egy meglehetősen izgalmas téma kapcsán sikerült nekilátni annak a munkának, amely egy, az 1999. esztendőre szóló német nyelvű áhítatoskönyv¹ feldolgozását és az egyes áhítatok tartalmi összefoglalását jelentette. Ez pedig az „Y2K-mizéria” volt, amely az ezredforduló előtt vélhetőleg mindenki fantáziáját megmozgatta, aki a Gergely-naptárt használja. A „nyersanyag” több szempontból is ígéretesnek tűnt. Egyrészt az áhítatok alapigéinek kiválasztásakor szinte a Szentírás összes könyvéből² válogattak a szerkesztők, másrészt a rövid írások negyvennyolc különböző szerző tollából származnak, harmadrészt pedig a kiadvány elsődleges szándéka, hogy minden napra lelki útravalóval szolgáljon, ami feltételezi, hogy az egyes szerzők újabb és újabb témákat vetnek fel, így jó eséllyel tárgyalják a fókuszban álló kérdéskört is. Ugyan-ezek a paraméterek egyúttal hátrányt is jelentettek, hiszen az első pillanattól számolni kellett azzal, hogy nem a témába vágó, tudományos igényű könyvről van szó, amely egy – vagy esetleg egy-két – szerző egységes munkáját tükrözi, hanem egy közérthetőnek szánt anyagról, amely több nézőpontból, száraz teológiai fejtegetések helyett a mindennapi életfolytatás egészére koncentrál.

Az említett tényeken túl volt még néhány stabil szempont: a) Nem kellett megkérdőjelezni, hogy van-e összefüggés a rendszeres teológia (vagy nevezzük bárhogy, akár „dogmetikának”) és a gyakorlati teológia között, ahogy azt sem, b) hogy vannak-e olyan súlypontok a teológián belül, amelyeknek helyt kell kapnia egy-egy teológus rendszerében (még ha amúgy a „summák” meg is mutatják, hogy a témák száma végtelen), és az is egyértelműnek tűnik, c) hogy eme súlypontoknak – jobbra a felekezeti adottságoktól függetlenül – a keresztény ember mindennapjaiban is kulcsfontosságú szerepet kell játszania.

Y2K, AZAZ ESZKATOLÓGIA

Az eszkatológia olyan klasszikus témakör, amely megfelel az iménti megállapítások c) pontjában megfogalmazott szempontnak, azaz felekezettől függetlenül minden keresztény előbb-utóbb találkozik olyan gondolatokkal, amelyek valamilyen formában a „világvégéhez” köthetők. Itt azonban rögtön problémába ütközünk, hiszen a

rendszeres teológia szempontjából nem mindegy, hogy „világvégéről”, „utolsó ítéletről”, „végső dolgokról” vagy csak egyes számban „végső dologról” beszélünk. De még ha a fogalmakat sikerül is kiválasztani, mindenképp számolni kell vele, hogy ez a szimbolikus nyelvezet egy egész rendszert hoz magával. Lehetne ez is az egyik találkozási pont a teológia két vizsgált tudományága közt, mégpedig a közös szimbolikus nyelvezet megléte – csak-hogy ennek már van neve, az úgynevezett „kánaáni nyelv”, amely elnevezést épp a fogalmak tisztázatlansága szülte. Épp ezért az összevetésben nincs helye az általánosításnak – szükség van egy konkrét rendszerre, amelynek definíciói tartalmilag egybevetethetők a kiválasztott áhítatok megfogalmazásaival.

SZIMBÓLUMVADÁSZAT

A klasszikus „summákban” az eszkatológia témakörének kifejtése nem kapott különösebb hangsúlyt. Ám amióta az emberiség ráébredt, hogy képes önmaga elpusztítására, megnőtt az érdeklődés a „világvége” témája iránt. Ez az érdeklődés azonban korántsem bibliai indíttatású, sőt épp azt sugallja, hogy a végső döntés néhány ember kezében van. Ennek ellenére az általános kíváncsiság kihatott a teológiai érdeklődésre, így a 20. századi rendszeres teológusok munkái alapját képezhetik az összevetésnek. Ilyen – nálunk is könnyen hozzáférhető – rendszer például *Paul Tillich* szimbolikus nyelvezete. Tegyük fel, hogy a konkrét fogalomrendszer megvan. Ugyanakkor kérdés, hogy szükség van-e homiletikai alapvetésre, azaz ismernünk kell-e mind a negyvennyolc szerző homiletikai alapelveit. Jelen esetben megengedhetőnek tűnik egy nemleges válasz, mivel egyirányú folyamatot vizsgálunk, nem pedig kölcsönhatást.

Az alábbiakban kísérletet teszünk arra, hogy összefoglaljuk azokat a szimbolikus értékű fogalmakat³ (pontosabban azok magyar fordításait), amelyek segítségével Tillich *Rendszeres teológiájában* az eszkatológia témakörét⁴ tárgyalta:

a) A „történelem vége”: a „vég” jelent 1. *célt* (telosz, ami az „örök élet”) és 2. *befejeződést* (amikor minden megszűnik létezni térben és időben).

¹ *Dillenburger Kalender*. Christliche Verlagsgesellschaft, Dillenburg, 1999.

² Kivéve 3Móz, 1Krón, Abd, Náh, Hab, Zof, Hagg, Zak, Mal, Tit, Filem.

³ Itt rögtön meg kell jegyezni, hogy Tillich tömör, szimbolikus nyelvezete műve egészét átszövi, és a könyv elején tárgyalt fogalmak a könyv végén is visszaköszönnének.

⁴ Tillich, Paul: *Rendszeres teológia*. Ford. Szabó István. Osiris, Budapest, 2000. 649–668. o.

b) A „végső dolog” (eszkhaton): „idői” és „örökkévaló” kapcsolatának szimbóluma, amely egzisztenciális jelentéssel bír – nem valamiféle meghatározatlan messzeségben (vagy közelségben) bekövetkező katasztrófa (térben és időben), hanem azt fejezi ki, hogy *minden pillanatban szemtől szemben állunk az örökkévalóval*.

c) „Örök Élet és örök halál”: Isten országának transzcendens oldala, amelynek „tartalmáról” alapvetően háromféle elképzelés terjedt el:

1. Kifürkészhetetlen titok;

2. Szupranaturalizmus: a transzcendens ország annak az életnek az eszményi megismétlődése, amelyet a történelemben és a létezés egyetemes feltételei között tapasztalunk meg – azaz nincs közvetlen kapcsolat a földi és a mennyei tartomány közt;

3. Paradox felfogás: „a történelem mindig jelen levő vége fölemeli a történelem pozitív tartalmát az örökkévalóba, miközben ezzel egyidejűleg kizárja a negativitást az abban (az örökkévalóban) való részesedésből.” – Így nem vész el az, ami a történelem során teremtődött, sőt még a legapróbb történésnek is jelentősége van az örök élet számára, ugyanakkor az egyéni sors szempontjából mind az örök halált, mind a „visszatérés” *bizonyosságát* tagadnunk kell. Az Örök Élet: élet az örökkévalóságban, azaz élet az Istenben. Míg az „örök halált” értelmezhetjük úgy is, mint a „létből való önkirekesztettséget”.⁵

d) „Utolsó ítélet”: az időiből az örökkévalóba történő átmenet során *a negatívum elvettetik* – annak nyilváníttatik, ami: nemlétnék, így *megszűnik az élet kétértelműsége*.

e) „Lényegiesülés”: a tiszta lényegiség vagy potencialitás állapotába való visszatérés, *kiegészülve* a létezésben teremtődött pozitívummal, amelynek folytán létrejön a végsőleg új.

f) „Örök boldogság”: az Isteni Élet *örök győzelem a negatívítás felett*, méghozzá harc és győzelem által; ez az Isteni Élet boldogsága, valamint azoké, akik ebben az Életben *részesednek*.

g) A „test feltámadása”: hangsúlyosan nem a „hústestről” van szó, ugyanakkor nem is valamiféle „csupasz” lelki létezésről, hanem olyan „lelki testről”, amely az emberi lélek számára jelen levő Isten által átformált, meghódított és önmaga fölé emelt teljes emberi személyiséget fejezi ki a maga *egyediségében*. *Általános értelemben* pedig a „feltámadás” *annak a bizonyossága, hogy „a halállal végződő idői élet Örök Életre támad fel”*.

A FELSOROLT SZIMBÓLUMOK SZEREPÉNEK VIZSGÁLATA AZ ÁHÍTATOK SZÖVEGÉBEN

A 365 áhítatból legalább harminc szól valamilyen formában az „idők végéről”. Annak ellenére, hogy rövid szövegekről van szó, sok esetben nemcsak több súlypontot érin-

⁵ Tillich 2000, 230. o.

tenek, hanem a fentiekhez képest más hangsúlyokat is érvényre juttatnak.

a) A „történelem vége”: 57,⁶ 105, 114, 231.

57: Mennyivel értékesebb a „mennyei Örökség” (himmlische Erbe), mint az „Ígélet Földje” – kapcsolja össze az áhítat szerzője az ószövetségi történetet (Józs 14) a földi élet „végső céljával”.

Érdekes módon Tillich konkrétan nem ejt szót az eszkatológiáról szóló részben a parúziáról, vagy egyáltalán Krisztus szerepéről – igaz, *a megelőző részekben bőszegesen utal rá, és az Isteni Életről szentháromsági értelemben beszél*.⁷ A 105. napra szóló áhítat ugyanakkor az „Ent-rückung” kifejezés sokak számára ismeretlen jelentéséből kiindulva nyomatékosan felszólítja az olvasókat, hogy ismertessék meg a „felvételés” jelentését a környezetükben élőkkal, hiszen nincs „várakozás”, ha nem szerzünk tudomást az „elmenetelről”! Ugyanígy hiányzik Tillichnél az „idők jeleinek” (114) szimbóluma, ami lehet, hogy túl képlekeny egy elvont rendszer számára, ugyanakkor e jelek fürkészése gyakori jelenség keresztény körökben. A „cél” is másként fogalmazódik meg: mint „völlige Errettung”, azaz „teljes megmentés”, ami a hit célja (Ziel des Glaubens).

231: Hasonló az imént tárgyalt szöveghez, sőt még konkrétan utal a „tolvajként” közelítő országra és az ezt kísérő rendkívüli katasztrófára (gewaltige Katastrophe), amely elől csak egyféle menekvés van: „Diese Rettung heißt Jesus Christus!”

b) A „végső dolog”: 168, 230, 265, 315, 362.

168: Krisztus nem a végidők katasztrófáira hívta fel a figyelmet, hanem éberségre intett, hiszen az Antikrisztus nem mindig „ordító oroszlán” képében mutatkozik – lehet a „Fény Angyala” is.

A további négy áhítat más-más szempontól érzékelteti a „pompás jövő” (herrliche Zukunft) jelenlétét. Az első az üdvösségbe vetett hit ellentmondást nem tűrő voltára (230), a második a Krisztussal való örök közösségre (265), a harmadik a megváltásba vetett hit megvallására (315), a negyedik pedig az örökkévalóság minden evilágít felülmúló értékére (362) irányítja a figyelmet. Ismét ki kell emelni az erőteljes krisztológiai meghatározottságot.

c) „Örök Élet és örök halál”: 2, 9, 16, 71, 103, 232, 239, 286, 346.

A felsorolt áhítatok mind-mind igyekeznek megragadni a transzcendens ország egy-egy vonását:

2: „Ein Reich, wo kein Schmerz, kein Leid, keine Tränen mehr vorkommen. Ein Reich, indem ein heiliger Gott bei den Menschen wohnen, ja, ruhen kann und ewiges, ungetrübtes Glück die Herzen erfüllt. Es wird eine endlose Zeit sein, für uns heute kaum vorstellbar, in der jeder Sinn nur noch den Herrn Jesus, als Mitte seines Lebens kennt,

⁶ A számok a kalendáriumban megjelölt napokat jelölik.

⁷ Tillich 2000, 61., 576–577. o.

und Gott, den Vater anbetet.”⁸ Tillich épp ezeket a gondolatokat próbálta kiküszöbölni, mindazonáltal a mondani való rokonítható a negatívum legyőzésének gondolatával.

9: Rettegünk az egyre gyakoribb természeti katasztrófáktól (idők jelei), holott lelki síkon már réges-rég dúl a harc, és csak Krisztussal egy hajóban lehetünk biztonságban.

71: Ahogyan Tillich is számos esetben érzékelteti a különbséget a homályos költői nyelv és a teológia szimbolikus nyelvezte közt, úgy a 71. nap áhítatában is egy *Heine*-idézet segítségével világítja meg a szerző az örökkévalóságról szóló homályos elképzeléseket, majd hívja fel a figyelmet a Krisztusban (in ihm) kapott megváltás örömeire, amely kitart a jelenben, a jövőben, sőt élethossziglan, továbbá elegendő az Úrral való örök közösséghez.

16: Az egyén sorsa ebben az életben dől el, és senki nem tudja, mennyi ideje van még – a szerző Dávid példáját veszi alapul, aki fiára hagyta szellemi örökségét, amely bölcsesség ajándék. „Lassen wir uns rechtzeitig die Weisheit schenken, unser Leben auf die Ewigkeit hin auszurichten”⁹ – biztat a szerző.

103: A „pokol” gondolata (2Thessz 1,9) egyáltalán nem nevetséges, ezért Krisztus követeként nem szabad hallgatnunk róla, ahogy a Krisztus által megnyitott mennyről sem.

232: Egy érdekes témafelvetés, amely az emberiség egyre inkább növekvő igényeinek kielégítésére a világűr meghódításának tervével válaszoló törekvést állítja szembe az Isten által biztosított jövővel (göttlich garantierte Wirklichkeit), ami a 2. nap áhítatában szintúgy szerepelt. „Mehr als der Mars uns jemals bieten kann!”¹⁰ – lelkesedik a szerző.

239: A Kereszt (1Kor 1,18) alapján gát az „elveszetteknek”, mert nem akarják megérteni a Krisztus-eseményt – az eredmény: örökre elveszni. („Bei dieser Haltung bleibt nur Gericht – ewig verloren!”¹¹) „Das Kreuz zeigt uns das Ende des Menschen im Fleisch, das Ende des Ichs”¹² – írja a szerző, majd hozzáteszi, hogy Isten nem akarja a bűnös halálát.

286: Az előzőhöz hasonló gyökerű írás a fogyasztói társadalom vágyaival állítja szembe Isten végtelenül hatalmas birodalmát (unendlich großen Reichtum), amelyet szeretete révén már most megkapunk.

346: Talán a „legfilozofikusabb” áhítat a kalendáriumban, amely kifejti, hogy manapság hiába van tele minden

⁸ „Egy ország, ahol nincs fájdalom, szenvedés, és nincsenek könnyek. Egy ország, amelyben az emberek a szent Istennél laknak, aki meg tud nyugtatni, és örök, felhőtlen boldogsággal tölti meg a szíveket. Egy vég nélküli idő, amely számunkra ma aligha képzelhető el, amelyben minden értelem úgy ismeri az Úr Jézust, mint az élete közepét, és Istent, az Atyát imádja!”

⁹ „Együttal hagyjuk magunkat megajándékozni azzal a bölcsességgel, amellyel életünk az örökkévalósághoz igazodik.”

¹⁰ „Sokkal több (az említett valóság), mint amit a Mars valaha is nyújthat!”

¹¹ „Ennél a magatartásnál csak ítélet marad – örökké elveszni!”

¹² „Számunkra a kereszt az ember test szerinti végét, az »én« végzetet mutatja.”

„újdonságokkal”, mert valóban „újat” csak Isten képes teremteni. („Wirklich neu im ursprünglichen Sinn, also aus nicht bereits Bestehendem entstanden [Ps 33,9] kann nur das sein, was Gott durch sein Wort erschafft!”¹³)

d) „Utolsó ítélet”: 89, 151, 152, 231.

89: Az apostoli köszöntés elsődlegesen nem a gyülekezet földi, hanem az Isten előtti státuszát jelöli meg, amelynek alapja a „kegyelem”, mind a földi életben, mind pedig az örökkévalóságban.

151: Bélsaccar lakomájának profetikus látomását szövegezte meg a szerző, amely szerinte a jelenben így hangzik: „Es kommt die Stunde der Abrechnung mit der von Gott getrennten Menschheit! Nur Umkehr zu Jesus Christus kann noch retten!”¹⁴ – ennél többet azonban nem mond.

152: Konkrétan az „elszámoltatásról” (die Abrechnung) van szó, és a szerző azt a tévhitet igyekszik felszámolni, miszerint az örök sorsot a jó és a rossz cselekedetek aránya dönti el. Ehelyett csak egy dolog számít, Krisztus vére és a benne való hit. „...zählt nur eins: »Das Blut Jesu Christi, des Sohnes Gottes, das uns reinigt von aller Sünde« (1Jó 1,7). Wer an ihn glaubt, hat »die Erlösung durch sein Blut, die Vergebung der Vergehungen« (Eph 1,7).”¹⁵ Aki hisz, az Jn 5,24 alapján ítéletre sem megy.

e) „Lényegiesülés”: 187.

187: Az áhítat arra a mozzanatra fókuszál, amelyre Tillich is utal,¹⁶ nevezetesen, amikor paradox módon bizonyosak vagyunk benne, hogy visszatérünk az örökkévalóba, amelyből jöttünk – ez az áhítat nyelvén az „Isten gyermekeinek” bizonyossága, akik örülnek a Krisztussal való majdani közösségnek, és ezzel az örömmel tanúskodnak róla a világ előtt. Ennek a követésnek pedig a legfontosabb eleme az imádság.

f) „Örök boldogság”: 76, 316.

76: Aki Istent dicsőíti (szeretettel, alázattal, szolgálattal, hálaadással), azt Isten is megdicsőíti – „Welch eine herrliche Zukunft verheißt uns sein Wort!”¹⁷

316: Minden nap örömét megalapozhatja annak tudata, hogy a halált legyőző, feltámadott Krisztustól semmi sem választhat el bennünket (unlösbare Verbindung mit Christus).

g) A „test feltámadása”: 94, 179.

94: Az emberiség régi álma, hogy „halhatatlanná” váljon (Unsterblichkeit). Talán 2050-re az orvostudomány meg is oldja ezt a problémát – gondolkozik el a szerző. De valóban megoldható-e az alapprobléma, azaz az elmúlástól való félelem? A hívó életében igen, akit a Krisztusban kapott új élet formált át.

¹³ „A szó szoros értelmében véve valóban új, tehát még nem létezőből keletkező csak az lehet, amit Isten az ő igéjével terem!”

¹⁴ „Eljön az ítélet órája az Istentől elszakadt emberiség számára! Csak a Krisztushoz fordulás menthet meg!”

¹⁵ 1Jn 1,7; Ef 1,7.

¹⁶ Tillich 2000, 664. o.

¹⁷ „Micsoda nagyszerű jövőt ígér nekünk az ő igéje!”

179: Kétségkívül tragikusnak tűnik, hogy egyszer itt kell hagyni a „földi sátrunkat” – keresztényként azonban egy „új épület” (Neubau) vár „odaát” (drüben). „Weil dieses neue »Leibeshaus« himmlischer Natur ist, wird auch das Leben dort unvergleichlich besser sein”¹⁸ – ez ad Isten gyermekeinek belső stabilitást.

A LÉNYEGTŐL A LÉTEZÉSEN ÁT A LÉNYEGIESÜLÉSIG

Talán ebből a rövid (legalábbis az áttekintett anyag mennyiségéhez mérten rövid) tanulmányból is kitűnik, hogy a két nyelvezet közt óriási különbség van. A hasonlóságok ellenére egyértelműnek látszik a különbség Tillich szándéka és az áhítatok törekvései között. Utóbbiak szóhasználatuk inkább közelít ahhoz a költői nyelvhez, amelyet Tillich már nem tart megengedhetőnek. Mégis a „költői” nyelv jellegéből fakadóan sokkal alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a nehezen érthető dolgokat közérthetővé tegye. Ez esetben viszont jó eséllyel túlmegy azon a vonalon, amelyet a rendszeres teológia határozott mozdulattal meghúzott. Ugyanakkor ha a rendszeres teológus alaposágára, tömörségére törekszünk, könnyen elvesz mondandónk közérthetősége. Épp ezért a rendszeres teológiának az előbbi esetben van fontos szerepe, jelesül abban, hogy az igehirdető számára meghúzza a határokat, ahogy ezt többek közt Tillich is tette: „ennél többet nem mondha-

¹⁸ „Mivel ez az új »testi lakhely« égi természetű, az ottani élet is összehasonlíthatatlanul jobb lesz.”

tunk!” A meghúzott határvonal pedig egyúttal azt is jelenti, hogy „eddig” *el kellene jutni*, ha egy-egy témáról beszélni akarunk. Igaz, az említett határvonal legitim voltát csak az adott tekintély (jelen esetben Tillich rendszerének) elfogadása biztosíthatja, ugyanakkor feltételeznünk kell, hogy a rendszeres teológusnak és az igehirdetőnek közös a célja: Istenről beszélni.

Összefoglalásképpen tehát a következőket állapíthatjuk meg:

a) Míg Tillich rendszerén belül az eszkatológia témakörre burkoltan krisztológiai meghatározottságú (pontosabban az Isteni Életről szentháromsági értelemben beszél,¹⁹ ami könnyedén hiányérzetet szülhet, mivel elvesznek az olyan szimbólumok, mint a parúzia és ehhez kapcsolódóan az „idők jelei”, Krisztus bírói szerepe, az Antikrisztus stb.), addig a vizsgált áhítatok sok esetben épp a kellőképpen ki nem fejtett krisztológia miatt nem tudtak választ adni az örökkévalósággal kapcsolatos kérdésekre – azaz nem mentek el addig a határig, ameddig a rendszeres teológia „megengedte” volna.

b) Az idézett példák alapján is kitűnik, hogy az áhítatok „költői nyelve” ugyanakkor jó párszor túlhaladta a Tillich által lefektetett határvonalat.

c) Ebből következően nem az áhítatok nyelvezete szorult változtatásra, hanem az egyes témák határainak megállapítása, amelyre a rendszeres teológia (így többek között Tillich is) törekszik,²⁰ és amely lépés megkerülhetetlenül az igehirdetőre hárul.

¹⁹ Lásd 5. jegyz.

²⁰ Tillich 2000, 20. o.

BALOGNÉ VINCZE KATALIN

„Örüljete az Úrban mindenkor!”

A boldogság témájának krisztológiai megközelítése az igehirdetés szolgálatában

A BOLDOGSÁG TÉMÁJÁNAK KONTEXTUSA

A boldogság-téma kutatása az európai szellemtörténet hagyományai szerint a filozófia egyik legfőbb feladata. Az antik filozófiatörténet klasszikusaitól kezdve napjainkig szinte minden jelentős európai gondolkodó megnyilatkozott a kérdéstről. Az elmélet lecsapódása, továbbgondolása csodálatos műalkotásokkal ajándékozott meg bennünket az irodalomtól a képzőművészetben és zenén át az építészetig. A kérdés iránt érdeklődők ma az esztéták mellett leginkább a pszichológusokat, a szociológusokat tekintik

a téma szakértőinek, de a boldogságkeresés természetes (vagy épp a fogyasztói élménytársadalom gazdasági érdekek vezérelte marketingje által generált) motivációja nyomán fordul számos érdeklődő a vallások világa felé is. Akár tudatosan, akár csak e kor levegőjét lélegezve a templomban ülő gyülekezet (és a kapun túlról fülelő „külső kör”) tagjai is a boldogságvágy igényével hallgatják igehirdetésünket és figyelik gyülekezeti, egyházi munkánkat, ideális esetben pedig örömmel vesznek részt abban.

Az egyház és a teológia hagyományában is sok kincs és értékét veszített klisé halmozódott fel a boldogság kérdése

kapcsán. De van-e valóban válaszunk a boldogságkeresők kérdésére? S ha van, sajátosan keresztény válasz-e az, vagy olyan bölcsélet csupán, amelynek érvényét elismeri a keresztény tanítás, de nem tekintheti sajátjának? Kompetensek vagyunk-e a kérdésben? Végső soron szüksége van-e a boldogságát kereső társadalomnak a keresztény teológiára? (Jóllehet a korszellem vezérelte pragmatista esetleges nemleges válasza még nem biztos, hogy kizárja a teológia s a kereszténység létjogosultságát, mégsem érdemes kikerülni a kérdést már csak saját létértelmezésünk szempontjából sem.) Kegyes lélek sóhaja vagy mély krisztológiai igazság megfogalmazása a „Jesu, meine Freude” (Jézus, boldogságom), a Bach motettája nyomán egyházunk szimbólumává lett ének kezdősora és gondolatmenete? Valódi boldogságról szól-e, vagy csupán a vágyódás szülte imádság, amelyben projektáljuk emberi életünk sikertelensége fölött érzett fájdalmunkat, és vallási illúzióval foltozgatjuk a létezés hasadásait? A biztos cél reményből táplálkozó erő és derű vagy az élet elviselésének a kultúrában kialakított egyik formája a keresztények hite? Transzcendens boldogság már itt a földön, vagy legfeljebb emberi lehetőségekben rejlő „flow”-élmény? Mit kínál a kereszténység? – tesz fel kereső vagy szkeptikus testvérek a kérdést, és szükséges, hogy mi magunk, az üzenet hirdetői ismerjük a választ. Alapvető és megkerülhetetlen kérdésekig kalandozhatunk a boldogságkérdés mélyén, mivel a boldogság mindig következmény, eredmény, okozat, ezért (jog)alapjának, forrásának, okának ismerete nélkül nem tudunk beszélni róla.

Jelen cikkemben sem a teológiai hagyományok rendszerezésére, sem a probléma egyszer s mindenkorra érvényes megoldására nem vállalkozhatom. Pusztán egy sajátosan keresztény irányból: a krisztológia felől közelítem meg a kérdést; végül pedig az ógyház hagyományos adventi perikopája alapján jelölök meg néhány olyan szempontot, amelyek továbbgondolása – reménység szerint – az evangélium boldogító üzenetének továbbadásában segíthet bennünket.

A KRISZTOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS LEHETŐSÉGE A „KHARISZ” ÉS A „KHARA” ÖSSZEFÜGGÉSÉBEN

E két görög szó közös indoeurópai tövből származik. A görög változat szerint a *khar-* tő az ajándék, a köszönet, az elégedettség, a boldogság szavainak közös eredője. A *kharisz* és a *khara* szó tartalma olyannyira összefügg, hogy az antik görög költészet és az újszövetségi szóhasználat sem húz éles határvonalat a két szó használatában. Mégis úgy tűnik, hogy míg a *kharisz* (ajándék, jóindulat, szeretetre-, szerelemreméltóság) inkább a személyek közti kapcsolatban történik és fejeződik ki, a *khara* (öröm) ennek egyéni, individuális reflexióját jelenti. A *kharin ekhein* szókapcsolat a hálásnak lenni (a LXX szóhasználatában a héber *hen* fordításaként valaki „színe előtt jóindula-

tot nyerni”), a LXX és az Újszövetség *kharizma* szava pedig a megajándékozott, áldott lét lelki ajándékai, az *eukharisztia* az ezért mondott hála és dicséret kifejezései. Míg a LXX-ban a *hen*, a *heszed*, a *raham* megfelelője általában a *kharisz*, a *khara* szó itt csak elvétve – elsősorban a Makkabeusok könyveiben – fordul elő az öröm szavainak (*szimháh*, *szamah*, *szisz*) fordításaként. Az Ószövetséget jellemző – elsősorban kultikus jellegű – öröm és magasztalás szava az *agalliaomai* és az *eufrainó*. A *khara* itt elsősorban az eszkatologikus örömet (Ézs 25,9; 66,40; Jóel 2,21.23; Zak 9,9–10) fejezi ki, jelentésében pedig a *sálóm*hoz áll legközelebb. Nem véletlen alakul majd ki tehát a *kharisz kai eiréné* apostoli köszöntésformula, amelyet általában a világi levelekben szokásos *khairé* köszöntéstől való megkülönböztetés végett az „Istentől, a mi Atyántól és a mi Urunk Jézus Krisztustól” kiegészítéssel összefűzve találunk.

A *kharisz* és a *khara* szavak vagy témák együttes megjelenése (olykor az *eukharisztia* szóval egyetemben) az Újszövetségben krisztológiai metszéspontokat jelez. Az angyali üdvözet és a Feltámadott köszöntése között Jézus tanításának (példázatok az utolsó ítéletről vagy az elvesztett megtalálásáról), gyógyításának az utolsó vacsorán át húzódo evangéliumi története e szoros, lényegi összetartozást hirdeti. Ez a Krisztusban beteljesedő eszkatologikus remény lesz Pál leveleinek és a későbbi pásztorleveleknek is az alapja, de még Jakab levelében is találkozunk a mártírságban is kísérelő örömmel.

A szinoptikusok tanúságtételében Jézus az örömet hozó Messiás. Lukács alaptémája az öröm, amely Jézus tetteit és tanítását kíséri, hiszen benne a hatalmas Isten lép egészen közel a szenvedőkhöz, elveszettekhez, és teszi boldoggá őket – nemegyszer asztala közösségében. Ennek a cselekvésnek lesznek részesei a tanítványok, de mielőtt elbízna magukat, figyelmezteti őket Jézus, hogy annak örüljenek, hogy nevük felt van írva a mennyben (Lk 10,20). Az Apostolok cselekedetei ennek az evangéliumnak az örömteli „karriertörténetéről” tanúskodik (ApCsel 20,20): örömmel térnek meg és keresztelkednek meg a pogányok a nekik szóló igehirdetés nyomán (ApCsel 8,8.39; 15,31). A jánosi iratok szerint Jézus az öröm teljességét ajándékozza övéinek. Búcsúbeszédeiben (Jn 15,11; 16,22.24) és a húsvéti találkozás alkalmával (Jn 20,20) ugyanaz az öröm jelenik meg, amely egész földi életét és tanítását kísérte: Isten ígéretének már itt és most jelen lévő öröme. Ez a paradox, pneumatikus öröm gyász és szenvedés idején is rejtve bár, de átöleli a Krisztusban maradókat. A hívők örömeinek e paradox valóságáról tanúskodnak Pál levelei az ő személyes élete és a gyülekezetek közösségének összefüggésében. A szenvedések közt is Isten kegyelméből élők és a Lélek ajándékaiért hálát adók számára az Úr közeli eljövetele relativizálja a szenvedés félelmét, és szabaddá tesz a másikért való felelősségvállalásra. Ez az igazi, mély öröm nem a rajongók tömegpszichózisa, és nem is egyszer s mindenkorra habitualizálódott

viselkedésforma vagy a szent cselekedetek jutalma, hanem újra és újra a keresztt Krisztusával való szembesülés konkrét és aktuális ajándékából fakadó, felülmúlhatatlan boldogság.

A KRISZTOLÓGIAI MEGALAPOZÁSÚ BOLDOGSÁG-FOGALOM JELENTŐSÉGE ÉS FELTÉTELEI

A teológiatörténetet (a filozófiatörténet hangsúlyváltásainak megfelelően) végigkíséri a boldogság témájának kutatása: a *beatitudo* hol a háttérben (*Augustinus*), hol központi kategóriává emelve (*Aquinói Tamás*) került kifejtésre. Emlegethetjük a „lutheri hilaritás” példáját, vagy kalandozhatunk *Schleiermacher* nyomán a modern valláspszichológia segítségével a vallásos érzület világában. Kartolikus teológusok közül *Rahnert* vagy *Greshake*-et, protestáns területen *Barth*, *Bonhoeffer*, *Sölle*, *Moltmann* vagy a közvetítő *Pannenberg* gondolatait idézzük, ha csak a közismert 20. századi megnyilatkozásokra gondolunk. Úgy tűnik, a 20. századi problémafelvetések és reflexiók sokaságának tematizálása korunk feladata. Szükséges tehát, hogy a különböző megközelítési módok (feminista, felszabadítási, folyamatteológiai stb.) pluralizmusának elismerése mellett egy-egy központi szentírási-teológiai locus mentén is rendszerezzük gondolatainkat. Megállapítottuk, hogy az öröm (tágabb értelemben a boldogság) témájában van keresztyén mondanivalónk, hiszen annak krisztológiai megalapozottsága nyilvánvaló. Ugyanakkor a teremtményi lét és az áldás boldogságának a krisztológiai kívül eső interpretációjának a legitimitását sem vonhatjuk kétségbe. Sőt a bibliai bölcsesség tud az e világi élet olyan „örömeiről” is, amelyeket inkább az e világi, mintsem a transzcendens viszonyrendszer szerint tud értelmezni (gonoszok boldogulása). E tág horizonton próbálkozunk olyan összefüggéseket találni, amelyek az élet minőségét és távlatát meghatározó boldogságról szóló evangélium üzenetét hordozzák. A keresztyén „boldogságtan” megfogalmazása alapvetően függ tehát a „Kicsoda Krisztus?” kérdéstől, amelyre választ a krisztológia egyes témáinak végiggondolása hoz. A kegyelemben megízlelt boldogság új távlatokat nyit kreativitásunknak, de ennek a kegyelemnek a mélységéről és a belőle táplálkozó örömteli élet gazdagságáról csak új és új tapasztalatok nyomán szerezhetünk benyomásokat. Róla szóló kijelentéseink nem egyszer s mindenkorra kőbe véshető, kizárólagos definíciók, hanem a megértést hordozó és lehetővé tevő szavak. A krisztológiai megalapozású boldogságfogalom továbbgondolásához az alábbi szempontok figyelembevételét javaslom:

– A krisztológiai megalapozottságú boldogságot a Szentírás Jézus Krisztusról szóló tanúságtétele és annak megértése határozza meg.

– A krisztológiai megalapozottságú boldogság reflektált (hisz oka ismert), és a szenvedések közepette sem dől meg (a *feltámadás* ténye és ígérete ennek garanciája).

– A krisztológiai megalapozottságú boldogság alapja tehát nem e világi, azonban (épp ezért) nem zárja ki az e világi boldogságot (miként az e világi szenvedést sem).

– Isten boldogító kegyelme egyszer s mindenkorra megjelent Jézus Krisztusban (*szótériológiai* tartalom). E kegyelem megérinthez bennünket, életünk számtalan helyzetében analógiára lel, s ezzel emlékeztet minket erre a döntő eseményre. Ez az isteni cselekvés semmiképp sem helyettesíthető be az ember-ember viszonylatban tapasztalható kegyelmes cselekvésekkel, hiszen minőségileg más, viszont e tőle tanulható cselekvésekre indít.

– A krisztológiai megalapozottságú boldogság és az e világi élet élményei nem függetlenek egymástól. Miként Jézus Krisztus *kettős természete* földi életében és annak értelmezésében egy személyben valósult meg, az e világi élet keretei közötti történések az egyes ember és a közösség életében a benne való hit által a krisztológiai megalapozottságú boldogság felől nyernek értelmezést.

– A krisztológiai megalapozottságú boldogság csak a megélt élet tapasztalataiban értelmezhető, miként a krisztológiai megalapozottságú boldogságfogalom is csak ezen tapasztalatok nyomán írható körül, miként a fa is gyümölcsseiről ismerhető meg. (Dogmatika és etika szoros összetartozása, amely az esztétikai megközelítés alapja.)

– A krisztológiai megalapozottságú boldogságfogalom körülírásához és használatához tehát szükséges a Jézus Krisztusról szóló tanúságtétel szentírás-tudományi, történeti, dogmatikai és etikai reflexiója.

A KRISZTOLÓGIAI MEGALAPOZOTTÁGÚ BOLDOGSÁGFOGALOM SAJÁTÓSÁGAI

A Biblia tükrébe tekintve emberi életünk alaphelyzetét pilantjuk meg. Isten teremtményei vagyunk, a tőle való elszakadás tudatával és az eredendő bűn aktuális terheivel. Itt is igaz, hogy ebben a léthelyzetben, „csakis a teljes e világi élet valóságában tanulhat meg az ember hinni. Ha teljesen lemondunk arról, hogy magunkból valamit csináljunk – akár szentet, akár megtért bűnöst (...), igaz embert vagy igaztalant, beteget vagy egészségest...” (Bonhoeffer) Van bennünk valamiféle vágyakozás a boldogságra, de ismerjük a boldogságra való törekvés lehetőségeit és korlátait is. Ebben a reális „evilágiságban” (és nem „bebeszelt”, igehallgatókra rákényszerített „illem-bűnösségben”) ér el minket az evangélium üzenete, amely Isten *kharisz*áról, kegyelméről szól. A kegyelem fogalma azonban ma már a hierarchikus társadalmi struktúrák felbomlása nyomán nem magától értődő hívószó: körülírásra, újraértelmezésre szorul. Leginkább a feltétel nélküli elfogadás hűséges és bátorító valóságaként tudjuk felfogni. (Isten szemkontaktusa – vö. kegyelmet nyerni színe előtt – a kegyetlen, kíméletlen tekintetek ellenében.) Nem függ érdemeinktől, erőfeszítéseinktől, rákészülésünktől, egyszerűen kiválaszt és utolér bennünket. A földi élet mélységein és magassá-

gain átívelő *sálóm* ígétét és már most átölelő valóságát ajándékozza. Így ad távlatot és bátorságot életünknek, s teszi értelmezhetővé mindazt, amit átélünk. Az élet teljességét, a fájdalom és az öröm, a gyász és az ünnep, a tevékenység és a pihenés idejét így fogja egybe. Így ad teret az érthetővel és az érthetetlenel, a felfoghatóval és a titokkal való szembesülésre. Helye van nála a kérdéseknek, de nincs szüksége pótszerekre. Ajtót nyit a másik ember felé, képessé tesz a felelősségvállalásra, az együtt örülésre, de a bűnbánatra, a bűnbocsánatra és a *metanoia* örömeire is. Így ad méltóságot és értelmet életünknek. Ebben a hitben járni *khara*, valódi boldogság.

SZEMPONTOK AZ IGEHIRDETÉSHEZ

FIL 4,4–7 ALAPJÁN

Az emberi beszédben „kél és vész az ige” (Augustinus: *Valomások* IX,10): ige hirdetésünk és teológiánk ezen alapproblémája a keresztény boldogságtudatról való bizonygató jellegű is jelentkezik. *Nem lehet nem szólni örömről, de veszélyes is verbalizálni e minden értelmet meghaladó valóságot.* Dogmatikai vagy logikai kategóriákba átírva e pregnáns alapige is könnyen elveszti eredeti meggyőző erejét, valóban hiteles érzelmi telítettségét. A szikár egyszerűségben egymás mellé állított karakteres, tömör mondatok természetes ereje nem adható vissza és nem fejthető ki okos eszme-futtatásban. Miként a bibliai szöveget, úgy a mi beszédünket is az *élmény és értelmezésének egyensúlya* és az ebből fakadó hitelesség meggyőző ereje kell hogy meghatározza.

E parainetikus perikopában Pál mintegy *summázza* saját és gyülekezete keresztény *boldogságtapasztalatát*. Az Úrban való öröm – amely a legkiélezettebb körülmények között is békességet nyújtó valóság (vö. Róm 5,1kk; 12,2; 2Kor 6,10; 8,2–3; Fil 1,7) – a krisztusi szelídség (vö. 2Kor 10,1) ajándékát és feladatát hozza magával. Az Úr közelsége (a parúzia, amely ennek az örömnak a beteljesülése) már most életünk meghatározó ígérete, sőt (az úrvacsora tapasztalatából fakadó *maranatha* felkiáltásban is kifejeződő – vö. 1Kor 16,22) hitben megalapozott öröme. Ezért lehet és kell minden kérést hálával vinni az Úr elé, így őrizi meg a minden értelmet meghaladó békesség Isten gyermekeit Krisztus Jézusban.

Mindemellett fontos észrevennünk a levél eredeti kontextusában, az üldöztetés közepette különösen is figyelemre méltó nyitottságot a keresztény gyülekezet társadalmi környezete felé (Fil 4,5). Ez a *nyitottság – az öröm megélésének példáival egyetemben – nem maradhat ige hirdetésünk mondanivalójának felszínén* (karácsonyi mosolygás), *hanem a krisztológiai megalapozásból levont következmény és küldetés lényegére kell rámutatni. El kell kerü-*

ni azt a – szintén felszínes és olcsó, de általában kontra-produktív – tévedést is, *hogy az ige hallgatót a kegyelemről szóló tanítás „értvényesítése” kedvéért tőle idegen bűnök bánatának pozíciójába taszítsuk, tehát elvesztettségének valós traumáját valótlán tapasztalatok rábeszélése által próbáljuk sokasítani; ezáltal ugyanis devalváljuk, klisévé szegényítjük az ige hirdetés mondatait: a bűnökről szólókkal együtt az evangéliumot hirdetőket is. Az evangélium az azt olvasó, hirdető vagy hallgató személy külső-belső körülményei közt hangzik el, él és hat, de e körülmények csak részben ismertek számunkra, valójában Isten titkai, amelyek közt az ő Szentlelke illetékes utat találni. Szükséges tehát helyet hagyni neki tág, szimbolikus kifejezések, hívószavak és nyitott gondolatkörök által, valamint tudatában lenni és tudatosítani, hogy a „mindenkör” e tekintetben is érvényes paraméter.*

Hogy miként jut célhoz és mit eredményez az ige és a róla szóló ige hirdetésünk, azt nem a szószéken és a szószékről kell és lehet értékelni. „Működésének” színtere az egyén és a közösség belső és „minden ember előtt” való élete. Ne zárjuk le az ige hirdetés végére tett ponttal az ige munkálkodását: bízunk az ámen templomkapun kívül is érvényes voltában. Az Úr közelségének meghirdetett öröme jelentse számunkra ünnepeink és a hétköznapok sodrában is ugyanazt az *euthymiát*, boldog bátorságot, amelyben Pál élt és szólt: amelyben üldöztetése, betegsége és tán melankolikus lelki alkata ellenére is beteljesedést nyert számára Krisztusban a zsolttárok öröme. Csak így lehetséges aranyvasárnap csömörbe hajló üzleti derűje vagy éppen tragédiák kétségbeesett jajszava közepette e páli örömigét hirdetni, így lehet Cantate vasárnapján Jézusról mint valódi boldogságunkról énekelni, és így lesz érthető az úrvacsora eukharisztiaja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A *ThWNT* Freude, Frieden és Gnade, valamint az *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament* 1992 „eiréné”, „khara” és „kharisz” szócikkei.
- Berkmann, Burkhard Josef: Freut euch zu jeder Zeit! *Geist und Leben*, 2004/1. 15–25. o.
- Cserháti Sándor: *A Filippibelihez írt levél*. MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1976. 204–212. o.
- Ernst, Josef: *Die Briefe an die Philipper, an Philemon, an die Kolosser, an die Epheser*. Pustet, Regensburg, 1974. 114–117. o. /Regensburger Neues Testament./
- Müller, Christoph: Glück als Thema der Theologie. *ThZ*, 1990/3. 266–281. o.
- Walter, N. – Reinmuth, E. – Lampe, Peter: *Philippbrief*. 18. Aufl. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1998. /Neues Testament Deutsch, 8/2./

Az egyház tanításának aktualitása az igehirdetésben

»TANÍTÁSBELI LOMBHULLÁS«

„Valami gyökeresen megváltozott. Többé nem feltételezhetjük, hogy a gyülekezetünk tagjai ismerik saját felekezetük hagyományait. Azt sem vehetjük többé természetesen, hogy a hit alapjait mindenki érti és ismeri. Mint ha tanításbeli »lombhullás«¹ következett volna be. Úgy tűnik, korunk egyházának gazdag tanításbeli lombozatát halálos betegség támadta meg. Valami gyökeresen megváltozott...»²

A Biblia, a teológia és az egyház tanai ismeretének korunkban tapasztalható hiánya valóban hasonlít egy lombozatát vesztett fához. Két észak-amerikai teológus, *Robert Hughes* és *Robert Kysar* a 20. század végén fogalmazták meg könyvükben ezt a problémát, amely egyre több gyakorlati és rendszeres teológust is foglalkoztat.

Beszélgésekben, bibliaórákon, gyülekezeti alkalmon bizony gyakran találkozunk a lelkész az egyházi ismeretek, az egyház dolgaiban való jártasság hiányával. Azt tapasztaljuk, hogy az egyház (és benne felekezetünk) alapvető tanításainak ismerete egyre hiányosabbá válik az egyház tagjai között is. Az egyik kereskedelmi tévécsatorna népszerű kvízműsorában a Bibliával vagy az egyházi tanításokkal kapcsolatos kérdések a legnagyobb buktatópontok közé tartoznak. De látni kell, hogy ezen ismeretek hiánya nem csupán az egyháztól távol állók hiányossága – egy erre irányuló felmérés az egyháztagok között is elszomorító tudatlanságot tárna fel. A probléma valódi mélységére *Dorothee Sölle* világít rá, amikor rámutat arra: a legnagyobb baj az, hogy nincsenek többé megfelelő szavak a hit kérdéseiben, és a mai ember élete problémáit emberi kapcsolatait legintimebb köreiben beszél csupán meg.³

Persze nem lehet ezt a problémát leegyszerűsített módon a szekularizáció és az „elmúlt negyven év” számlájára írni. A Biblia alapos ismeretének és az egyházi tanításokban való jártasságnak a hiánya már *Luthert* is megrémisztette: „Ennek a kátének vagy keresztyén tanításnak ilyen rövid, világos és egyszerű alakban való megírására az a siralmas helyzet kényszerített és ösztönzött, amelyet

nemrégen mint egyházlátogató tapasztaltam. Istenem! Mennyi nyomorúságot láttam: az egyszerű ember, különösen faluhelyen, semmit sem tud a keresztyén tanításból, és sajnos, sok lelkész is nagyon készületlen és alkalmatlan a tanításra. És ezeket hívják keresztyéneknek, ezek vannak megkeresztelve és élnek a szentségekkel, pedig sem a Miatyánkot, sem a Hiszekegyet, sem a Tízparancsolatot nem tudják...»⁴

Lelkészek sokasága tudná történetek hosszú sorát mesélni arról, hogy gyülekezeti tagjai milyen tévhitűségek bűvkörében élnek. Bibliaórára járó felnőttek és ifjúsági tagok vallják be, hogy rendszeres horoszkópoltvasók, jóshoz és látnokokhoz járnak. Temetéseken érezhető, hogy a koporsó vagy urna mellett az örök életbe vetett reménységet megvalló Apostoli hitvallást már csak a lelkész és a kántor mondja. A gyászolók, a temetésen részt vevők nem tudják, és nem érzik a szükségét annak, hogy miért is mondják el a többiekkel együtt a hit reménységet megfogalmazó hitvallását.

Az egyházak és a gyülekezetek egyre inkább felismerik a felnőttoktatás, a laikusképzés szükségességét. Mégis, a legjobb szervezés ellenére is az tapasztalható, hogy az akut problémává váló időhiány miatt sokan nem tudnak részt venni ezeken az alkalmon. Legtöbb esetben az igehirdetés az az alkalom, az a lehetőség, amikor az emberek az őket megszólító Isten igéjével és az egyház tanításával találkoznak. Az igehirdetés válik így a teológiai tanítások megismerésének és a teológia kérdéseivel való találkozásnak az egyik leghatékonyabb alkalmává.⁵ A vasárnapi istentiszteletek és a kazuális alkalmak igehirdetése mindmind kitűnő lehetőséget adnak a tiszta tanítás megismerésére.

Tanítás és igehirdetés helyes találkozásához és kapcsolódásához azonban tisztázni kell azokat a kérdéseket, amelyek a jelen helyzethez elvezettek. Miért gondolják az igehirdetések hallgatói, hogy a tanító jellegű igehirdetés csak unalmas lehet? Miért törekszik több új homiletikai irányzat inkább a történetek, az experimentális jellegű igehirdetések népszerűsítésére a dogmatikus kérdések kifejtésével ellentétben?

¹ „Doctrinal defoliation.”

² Hughes, Robert G. – Kysar, Robert: *Preaching Doctrine. For the Twenty-First Century*. Augsburg Fortress Publishers, 1997. 7. o.

³ Huber, Wolfgang: *Milyen a jó teológia?* Kálvin Kiadó, Budapest, 2006. 95. o.

⁴ Luther Márton: *Kis káté*, előszó.

⁵ Kysar, Robert: *New Doctrinal Preaching for a New Century. Journal for Preachers*, Easter 1997. 17. o.

AZ IGEHIRETÉS TEOLÓGIAI „HAJLÉKTALANSÁGA”

Richard Lischer, a Duke Divinity School professzora egy 1981-ben megjelent cikkében az igehirdetések „teológiai hajléktalanságának”⁶ problematikájára mutat rá.⁷ Fontosnak tartja teológia és igehirdetés új integrációját, de a probléma megoldásához először feltárja, mit eredményezett ez a „hajléktalanná” vált helyzet:

1. Először is az igehirdetésekből a *lényeg hiányát* (lack of substance). Ha az igehirdetés nem a teológiában áthagyományozott igei üzenetet hordozza, ha nem az egyház életéből táplálkozik, és nem a Krisztusban való új életet kínálja fel, olyan lesz, mint a mag, amely sziklás talajra esik.

2. Az igehirdetés könnyen szenvedhet az *összefüggések hiányától* (lack of coherence) is. Lehet bárki jól megfogalmazott üzenetek hordozója, az igehirdetéshez szükséges összefüggést az evangélium adja. Az evangélium üzenetében való elmélyedéshez pedig elengedhetetlenül szükséges az exegézis és az igehirdetésre való készültség megfelelő mélysége. Lischer *Gerhard von Rad* exegézist és prédikációt összekapcsoló gondolatmenetét látja irányadónak exegézis és igehirdetés helyes viszonyulásában: „mind a tudományos exegézis, mind az igehirdetés értelmezés (interpretation)... Nincs alapvető különbség exegézis és igehirdetés között. Az igehirdetés is értelmezés, csak más beszédmódban és más helyzetben.”⁸

3. Az otthontalanság harmadik jellemzője az, hogy az *igehirdetés sokat veszített a tekintélyéből* (loss of authority). Lischer e tévesztés jellemzésére *Gerhard Ebeling* gondolatát idézi: „A teológia szükséges, mert az ember természetéből fakadóan fanatikus.”⁹

Az igehirdetés történetéből láthatjuk, hogy sokszor és sokan éltek és élnek vissza az igehirdetés és az igehirdető tekintélyi helyzetével. Az evangélium tekintélye azonban minden emberi visszaélés és torzulás ellenére is olyan, mint a napfény, amely a legnagyobb felhők és viharok után is tud igazi fénnel ragyogni. A teológia és a tekintély kapcsolatáról a 20. század elején *P. T. Forsyth* skót teológus így írt: „Az embert kereszténnyé formáló hitnek kell az igehirdetőben teológiává válnia. Nem teheti meg, hogy hite »fides non formata« legyen. Egy megfoghatatlan, formálatlan hit az igehirdető számára alapok nélküli, és ezért tekintély nélküli hit.”¹⁰

4. Az igehirdetés sokat veszített jelentőségéből a ma embere számára. Lischer ezt a problémát az *igehirdetés jelentéktelenségének* (irrelevance of preaching) nevezi, de elsősorban a teológiában keresi a probléma okát. Véleménye szerint a teológia nagyon sokszor olyan kérdéseket közve-

tített az emberek felé, amelyek egy adott kontextusban kevésbé fontos, vagy egyenesen jelentéktelen kérdések voltak. A teológia akkor meghatározó és jelentőségteljes, ha az evangéliumból táplálkozik és az evangélium üzenetével ér el életeteket úgy, hogy érdekessé és életformálóvá válik. A teológia az emberi élet legjelentősebb és legmélyebb kérdéseit érinti, és ha hű bibliai gyökereihez, nem kell elveszítenie jelentőségét, tekintélyét, alapvető összefüggéseit és lényegét. A teológiai alap örök, még ha a kihívások, a megfogalmazások alakulnak is. Ezt a dinamikát érzékelteti a következő kép: „Az igehirdető csak akkor tudja az új gondolatok világát meghódítani, ha van egy bázisa, ahová az expedíciója visszatérhet.”¹¹

A TANÍTÓI IGEHIRETÉSBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEK

Érdekes megfigyelni, hogy a 20. század második felében az észak-amerikai kontinensen jelentős homiletikai forradalom zajlott le. Azonban ezeknek az új homiletikai módszereknek a jellegzetessége, hogy az igehirdetésekből a tanítás momentuma, a „dogma” jelenléte háttérbe szorul más új irányzatokkal szemben (történetre, képzeletre alapuló igehirdetések, experimentális igehirdetések stb.). Az új irányzatok ugyan nagy súlyt fektettek az ige posztmodern hallgatóinak elérésére, de a dogmatikai, teológiai nyelvezetű prédikációktól eltávolodtak. Abból a szempontból joggal tették ezt, hogy a mai (szekularizált, médiahatásoktól átitatott) igehallgatók érdeklődését más módszerekkel kell felébreszteni, az egyház tanításának (és természetesen a bibliaismeretnek) az átadására azonban mégis új alternatívákat kell kitalálni.

Robert Kysar (Candler School of Theology, Atlanta) 1997-ben megjelent cikkében már az új század számára keresi azokat az igehirdetési formákat, amelyek lehetővé teszik a tanítás figyelembe vételét a prédikációkban is.¹² Az új formák megtalálásához azonban nagyon fontos, hogy feltérképezzük azokat a területeket, ahol gyökeres változások történtek:

1. Kysar első vizsgálódása a kultúrát érinti. A 21. században az emberek az élet széttöredezettségét, fragmentációját tapasztalják. A töredezettség miatt vált minden, ami holisztikus, ami egészt ad és egészt mutat, igen népszerűvé. Az egyház, amely sokáig egységes látásmódot adott és az élet egészét kísérte végig, mára marginalizált szervezetet jelent sokak számára. A fragmentáció másik nagy előidézője a média, a hozzánk eljutó kommunikáció. Hírek, klipek, weboldalak jelentik az információt, mindennek a lényege, hogy minél rövidebb legyen, és ebben az igen rövid időben minél mélyebb hatást tegyen ránk. A fragmentáció az értelmetlenség érzésének előidézője, mert elveszi az embertől a részek összerakásának és összekapcsolásá-

⁶ „Theological homelessness.”

⁷ Richard Lischer: *Preaching as Theology. Currents in Theology and Mission*. 1981. 86. o.

⁸ Lischer 1981, 87. o.

⁹ „Theology is necessary because man is by nature a fanatic.” Lischer 1981, 87. o.

¹⁰ Lischer 1981, 88. o.

¹¹ Lischer 1981, 88. o.

¹² Kysar 1997, 17. o.

nak értelmét, ami pedig az *egész-ség* felfedezését adhatná az embernek.

2. A másik vizsgált terület már a teológia kérdésével foglalkozik: a tanítás (a dogma) keretet ad az emberi tapasztalatnak, a biblikus metanarratívák átfogó történetei életünk történeteinek és eseményeinek. Különböző élményeinkre és tapasztalatainkra, amelyek addig csak valaminek a részei és alkotóelemei voltak, a teológia és a képzelet (imagination) segítségével reflektálhatunk. A teológiai reflexiónak azonban meg kell újulnia – új kifejezőmóddal, a képzelőőre való nagyobb nyitottsággal, új értelmezési formákkal és metaforákkal.

3. Az új, tantételekre is koncentráló (*doktrinális*) prédikáció biblikus prédikáció is egyben! Ha valóban alapos előkészületek alapján, a Biblia szövegében elmélyülve készül a lelkész az ige hirdetésére, akkor egyben teológiaiag is elmélyült lesz mindaz, amit elmond. Ha az ige által felvetett kérdésekben a teológiai reflexiót is megfogalmazza és elmondja, eleget tesz annak az elvárásnak, hogy tanítás és ige hirdetés túlmutasson egy széttöredezett emberi világon, és egységet adjon az ember hitének és tapasztalatainak.

4. Egyre inkább érezhető, hogy a feladat megoldása (ige hirdetés és tanítás kapcsolatának szorosabbra fonása) a lelkészek feladata, ha azt vesszük, hogy a lelkész a gyülekezet helyben lakó teológusa is egyben. Első annak a feladatnak (és lehetőségnek) a megoldásában, hogy az embereknek segítsen szekuláris életüket Istenbe vetett hitükhöz kapcsolni. A gyülekezet élettapasztalatát a keresztény tanítás szempontjából fogalmazza meg, és utat mutat az élet töredezettsége ellenére egy lehetséges *egy-ség* felé.

Mindezek alapján mi jellemezze a 21. század doktrinális-tanítói ige hirdetését? Kysar javaslati közül¹³ két gondolat különösen is figyelemre méltó.

1. Nagyon fontos, hogy a tanítás a tapasztalatban gyökerezzen. Sokunk számára egy dogma, egy egyházi tanítás tulajdonképpen egy absztrakt formát öntő fogalom, amelynek önálló élete van. Ezért hallgatnak olyan sokan a koporsó körül állva, miközben a lelkész az Apostoli hitvallást mondja. Az ott tömör formában elhangzó hitvallás csupán absztrakt fogalmak felsorolása a legtöbb ember számára, és nem biztos, hogy mindenkinek megadatik a lehetőség, hogy élettapasztalatával ott és akkor össze tudja kötni mindazt, amit a hitvallásban hall. Nagyon sokszor prédikálunk úgy, hogy elmondjuk, miben kellene hinniünk (lásd „ostorozó” prédikációinkat), és elfelejtünk rámutatni arra az útra, amely az emberi tapasztalatból, az élet eseményeiből vezet az isteni igazságok és cselekedetek megértése és önmagunk számára való felfedezése felé.

2. Kysar másik igen fontos gondolata, hogy az ige hirdetés

tés példaként szolgál a hallgatók számára is a teológiai reflexió lehetőségének felfedezésére és annak megfogalmazására. A legtöbb ember számára az ige hirdetés az egyetlen olyan alkalom, amikor teológiai gondolatmenetet hall. Az ige hirdetés példát adhat arra, hogyan reflektáljon az ember élete eseményeire és tapasztalataira Isten ígéretének fényében. Ha az ige hirdetés erre példát tud adni, sok embernek értelmezési kulcsot tudunk nyújtani élete eseményei, gondolatai és tapasztalatai teológiai megértéséhez és megfogalmazásához. Az ilyen típusú doktrinális-tanítói ige hirdetés nem csupán egy csatorna az üzenet továbbítására, hanem a hagyományos tanítás és a jelen kontextusa közötti párbeszéd megvalósulása.¹⁴

A BESZÉLŐ ÉS BESZÉLGETŐ TEOLÓGIA

„Milyen a jó teológia? Olyan, amely úgy beszél az »evangélium Istenéről«, hogy közben az emberi élet fontos kérdéseit is korszerű megközelítésben tárgyalja.”¹⁵

A jó teológia „beszél és beszélget”. *Wilhelm Grab* megfogalmazásában benne van az ige hirdetés mint a teológia első, és így végső kifejezésformája is. Az evangélium Istenéről beszélni azt jelenti, hogy az ige hirdetik, és ez a hirdetés alkalommá, eseménnyé, valósággá válik az ige hallgatójának életében. Már az Apostolok cselekedeteiről írott könyv is az első ige hirdetéséről tesz bizonyosságot. Ezek az ige hirdetések váltak a korai keresztény gyülekezetek első gyűjtőpontjaivá. Megtalálható bennük a „beszél és beszélgető” teológia, az Istenről való beszéd hirdetett, szóban elmondott és istentiszteletté váló jellege.¹⁶

De az ige hirdetés a teológia végső kifejezésformája is. Miután az exegézis felfedi a szöveg jelentését, a rendszeres teológia rávilágít a történeti, dogmatikai és filozófiai kontextusára, az ige hirdetés a mában, a jelen szituációban és az ott jelen lévő emberekhez szól. A legtöbb, magát hívőnek vagy a kereszténységgel szimpatizálóknak valló ember a hirdetett igében találkozik a teológiával. Ezért fontos, hogy az ige hirdetője egyszerre legyen exegéta, rendszeres teológus, dogmatikus teológus és lelkipásztor is. Magában az ige hirdetésben minden, ami addig a teológia különböző szakterületein megjelent, egységben jut kifejeződésre, hogy az ige hallgatója általa valóban az „evangélium Istenével” találkozhatson.

Az ige hirdetésében megszólaló teológia minden történetisége mellett új kihívásokkal kell hogy szembenézzen, hiszen az emberiség történetének maradandóan fontos és lényeges kérdéseit kell összekötnie a jelen sürgető kérdéseivel.¹⁷ A 21. század emberének is igénye van arra, hogy személyes kapcsolata alakulhasson ki Istennel, és lehető-

¹³ Az öt pont: 1. a tanítás tapasztalati gyökerei; 2. a tanítói ige hirdetés hasznát veheti a nyelv kreatív erejének; 3. a hatékony ige hirdetés újrafogalmazza a tradíciót; 4. a teológia metaforákkal való felruházása; 5. az ige hirdetésben megszólalhat életünk teológiai reflexiója.

¹⁴ Kysar 1997, 21. o.

¹⁵ Huber 2006, 9. o. Wilhelm Grab: Ésszerű – korszerű – életszerű.

¹⁶ Lischer 1981, 94. o.

¹⁷ Huber 2006, 37. o. Wolfgang Huber: A jó teológia.

sége legyen a hallgatott igén keresztül életét ebben az új kontextusban felfedezni, átgondolni, megélni és kifejezni.

E cikk problémafelvetése a gyülekezeti tagok, a laikus réteg problémájából indult ki. Fontos azonban azt is látni, hogy teológiára – az egyház tanításainak ismeretére – az ige hirdetőinek is szükségük van. A teológia ad választ azokra az alapvető kérdésekre is, hogy az ige hirdetőjeként miért prédikálok és mit prédikálok. Ebben a töredezett, darabokra hullott világban azt a mindent átfogó és

mindennek értelmet adó üzenetet hirdetjük, amelyre a ma emberének is szüksége van. A sokak által mellőzött teológia, az egyház által megfogalmazott tanítás olyan egységet tud adni, amelyben az életünk darabjai értelmet és fontos szerepet kaphatnak. Az ige hirdető feladata, hogy bizonyosságot tegyen Isten igéjének Jézus Krisztusban megjelenő szeretetéről és életújító erejéről a mai útkereső nemzedéknek.

GÖMBÖCZ ELVIRA

„Kelj fel, és egyél!”

Prédikáció a 31. német evangélikus egyházi napok záróistentiszteletén (1Kir 19,1–13a)*

Sokak számára fogalom a „Kirchentag”, azaz a német evangélikus egyházi napok rendezvénye. Van, aki már többször is részt vett rajta, van, aki már sokszor hallott róla, de még soha nem vett részt személyesen. Írásomban ezért röviden szeretném bemutatni, milyen rendezvényről van szó, majd pedig a 2007. évi kölni egyházi napok záróistentiszteletén elhangzott prédikáció alapján arról lesz szó, hogy rendszeres teológiai témák hogyan jelennek/jelhetnek meg az ige hirdetésben.¹

NÉMET EVANGÉLIKUS EGYHÁZI NAPOK

A német protestáns egyházi napok mozgalmát 1949-ben alapította *Reinold von Thadden-Trieglaff* és baráti köre. Protestáns hívőkről van szó, akik szerették volna a hivatalos egyháztól függetlenül megélni keresztény hitüket, valamint ötvözni megélt spiritualitásukat és társadalmi felelősségvállalásukat. A Kirchentag a pietizmusban és az ökumenikus mozgalomban gyökerezik. A berlini fal megépülése kettéválasztotta, majd leomlása újra egyesítette a Kelet- és Nyugat-Németországban 1961 és 1989 között külön megrendezett egyházi napokat.

Mára az 1949 óta kétfévente megrendezésre kerülő Kirchentag százezres nagyságrendű eseménnyé vált, amely alaposan megmozgatja a rendezvénynek aktuálisan ott-hont adó város teljes lakosságát és a németországi protestánsokat. A meghívott külföldi vendégelőadókon és a külföldről delegált résztvevőkön keresztül a rendezvénynek jelentős nemzetközi kapcsolódásai is vannak.

Az ötnapos találkozó szabadterén zajló, nagyszabású istentisztelettel veszi kezdetét, majd a háromnapos intenzív program lezárásaként az ötödik napon kerül sor a szintén szabadtéri záró istentiszteletre.

Az ideai mottó a Zsidókhöz írt levélből származik: „élő és ható és élesebb”.² A programkínálatot 2007-ben három fő téma köré csoportosították: *ember, közösség, világ*. E gondolatkörökben három nap alatt 3000 program került megszervezésre változatos műfajokban: dialógus, bibliatanulmány, előadás, pódiumbeszélgetés, koncert, színház, műhelymunka stb.

Az ideai rendezvényt erősen meghatározta az ugyanabban az időben Heiligendammban zajló G8-találkozó. Sok előadás és pódiumbeszélgetés témája volt a gazdasági globalizáció, az ehhez kapcsolódó kihívások a kereszténység, a társadalom és az egyes ember számára, valamint a megoldáskeresés lehetőségei. Az alkalomra egy könyvet is megjelentettek a szervezők *A méltóság hatalma – újragondolni a globalizációt* címmel.³ A könyv jeles szakembereknek és meghatározó közéleti személyiségeknek a témával kapcsolatos véleményét gyűjti össze (például *Muhammad Yunus*, a XIV. dalai láma, *Mihail Gorbacsov*, *Samuel Kobia* stb.).

* Köln, 2007. június 10.

¹ Lásd Bérés Tamás: Rendszeres teológia az ige hirdetésben. *Lelkipásztor*, 2007/8–9. 295–299. o., 2007/10. 362–367. o.

² *Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, és áthatol az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait.* (Zsid 4,12)

³ *Die Macht der Würde – Globalisierung neu denken.* Hrsg. von Christoph Quarch – Silke Lechner – Peter Spiegel – Ulrich Dreiwetter. Gütersloher Verlaghaus, 2007.

Istentiszteleti élet

A több ezer változatos programmal együtt a kölni egyházi napokon *végig pezsgő istentiszteleti élet folyt*. Reggelente tartalmas és alapos bibliatanulmányok, különböző napszakokban különböző helyszíneken az imádság különleges alkalmai – például brazil istentisztelet a szabad ég alatt, reggae-imádság, egész éjszaka tartó afrikai imádság, vagy éppen esti úrvacsorás istentisztelet egy 4000 fős csarnokban, amelynek bejáratához ki kellett tenni a táblát: „a terem megtelt”.

Ennek a folyamatnak, vagyis egy spirituális alapba ágyazott és az égető társadalmi kérdéseket megvitató folyamatnak a lezárása volt a záró istentisztelet és az annak keretében elhangzott prédikáció 1Kir 19,1–13a, azaz Illés próféta története alapján.

Illés története a záró istentiszteleten

Az elhangzott prédikáció nagy erénye véleményem szerint az, hogy nyilvánvaló társadalmi és politikai mondanivalója mellett a spirituális tartalom mindvégig megmarad benne. Vagyis nem válik belőle száraz és kimért politikai nyilatkozat vagy állásfoglalás, hanem a lelki tartalom közvetítése és az ige aktuális mondanivalójának kifejtése mint eredeti funkció mindvégig megmarad.

A prédikáció egész mondanivalóját áthatja az a gondolat, hogy *mindenhez közünk van*. A rendszeres teológia ezt *strukturális bűnnek* nevezi. Ugyanakkor nem marad meg a nagy általánosságok szintjén, hanem elindít az egyéni felelősség keresése útján. Én mit tehetek? Nekem mit kell változtatni a fejemben, a szívemben, a tetteimben? A nagy közös tehetetlenségérzés helyett irányt mutat és cselekvésre indít.

Illés történetének dramaturgiáját követve az istentisztelet a teljes erőtlenség és a bűnösség érzésének átéléséből indul el. Illést a Baál-próféták lemészárlása nyomasztotta, emiatt üldözték, emiatt menekült a sivatagba, és emiatt ért el a teljes kimerültség határára. Ma bennünket az éhínséggel és szomjúsággal küzdő déli országok nyomorúságos helyzete aggaszt. Nem alaptalan a tehetetlenség érzése, amikor a legkiválóbb szakemberek véleménye szerint nem gazdasági okai vannak ma az éhezésnek, hanem mindez a kizsákmányolás, a javak igazságtalan elosztásának következménye. A politikai vezetők – úgy tűnik – nem érzik felelősségüket, legalábbis nem ennek jegyében cselekszenek. Az egyes ember pedig teljesen tehetetlennek érzi magát. Reménytelenül tehetetlennek és erőtlennek.

Ebben az elgyötört és kimerült, lehetetlen és tehetetlen helyzetben érkezik Isten küldötte Illéshez. Kenyérrel, vízzel és bátorító szóval. „Kelj fel, és egyél!” Illés pedig felkel, eszik és iszik. Ettől az ételtől és italtól alapvetően megváltozik minden, elsősorban őbenne. Most már nem érzi magát mindenhatónak, mint a Baál-próféták lemészárlásakor,

sem erőtlennek, mint a sivatagba menekülése idején. Hanem most már elég erős ahhoz, hogy továbbmenjen, és cselekedjen. „...és így ment tovább Isten hegyéig, a Hóreb-ig.”

Kelj fel, és egyél!

Az istentisztelet liturgiájában az igehirdetési alapige 8. versénél következett az úrvacsora. *Kelj fel, és egyél, mert erőd felett való út áll előtted! Ő felkelt, evett és ivott, és annak az ételnek az erejével ment negyven nap és negyven éj-jel az Isten hegyéig, a Hóreb-ig*. Az úrvacsora vétele nem törte meg, hanem inkább felerősítette a textus mondanivalóját, és új tartalommal egészítette ki. Illést kenyér és víz keltette életre a sivatagban, minket, keresztényeket kenyér és bor. A történet eredeti tartalma ezáltal személyessé, átélhetővé és aktuálissá vált a százazres gyülekezet minden tagja számára.

Az igehirdetés íve is az alapige dramaturgiájának megfelelően jut el az erőtlenség és tehetetlenség érzésétől az „elég erősnek lenni” – az ételtől, italtól és Isten küldöttének szavától megerősödni – érzéséig.

A személyes és a strukturális bűntudat, valamint a gazdaság- és társadalometika nagy kérdései – gazdagság, szegénység, kizsákmányolás, klímaváltozás – úgy jelentek meg a prédikációban, hogy nem maradtak meg az elméleti fejtegetések szintjén. Irányt mutatnak az egyéni cselekvés lehetőségeire, az egyéni felelősségvállalásra és az összefogás, közös felelősségvállalás feladatára.

Illés nem maradhat a barlangban, a visszavonultságban. Ki kell mennie, vissza kell mennie az életbe, a hétköznapi világba. Erőtlenségéből az étel és ital és az Istennel való találkozás élménye megerősítette. Az Istennel való találkozás célja azonban *nem az egyéni lelki magasságok megélése és ezeknek az élményeknek a gyűjtése*, hanem a közösség javára való munkálkodás. Az individualista és dualista – anyagit és szellemit szétválasztó – gondolkodásmód helyett a prédikációban a közösséget előtérbe helyező, az anyagi és lelki szintet integráló szemlélet jelenik meg. Istent nem száműzi a transzcendencia világába, hanem úgy beszél róla, mint aki közöttünk van, és rajtunk, embereken keresztül működik.

A prédikációban megjelenő *istenkép* egy dinamikus, a konkrét tapasztalatokban megjelenő, szerető Istent mutat be. A *folyamattéológia* istenképét fedezhetjük fel benne, amely olyan Istent mutat be, aki transzcendens és immanens egyszerre, aki szenvedő társként részt vesz életünkben. Aki teremtő, de részt vesz a teremtésben; örökkévaló, de jelen van a pillanatban. Aki aktív kapcsolatban van Illéssel és minden emberrel – velünk. Nem az a kérdés, amit oly sokszor hallunk, hogy „miért engedi ezt az Isten?” Hanem hogy *mi miért nem cselekszünk?* Miért nem veszünk részt a folyamatos teremtésben? A probléma a szokásos: „Nem az a baj, hogy nem tudjuk, mit kell tenni, hanem hogy *nem akarjuk* tenni.”

A prédikáció lezárása egy *szójáték* csattanója, és iránymutatás. A fejekben és a szívekben kell klímaváltozás! Innen, a személyes szintről indulnak el a változások. A szójáték: *gebt Acht*, vagyis tisztelet, odafigyelés egymásra és a közösségi lét teljes megélése egy individualizálódó kereszténység helyett.

AZ ELHANGZOTT IGEHIRDETÉS SZÖVEGE⁴

A világ megfordult körülöttünk, Heiligendamm és Köln körül. Eseménydús napok és éjszakák vannak mögöttünk. A G8 találkozó, 8 perc harangzúgás az igazságosságért szerte Németországban, és most 8 perc prédikáció. 8 pernyi hatalom a mikrofonnál! De mit tudok, mit tudunk változtatni? *Kelj fel, és egyél!* – ezt hallja Illés a mai textusunkban. 8 perc alatt 160 gyerek hal meg éhség vagy szomjúság miatt, mert a kenyér és a víz igazságtalanul van elosztva, és mert nincs eső és nincs aratás Afrikában. A szegény Dél szenved elsőként az extrém klímától.

Kelj fel... Akik felkelnek, változtathatnak valamit? Nyolc hatalommal bíró világegyetért tudott volna változtatni, és mégsem jutottak messzire a szegénység és a föld kiszákmányolása elleni küzdelemben. (Néhány aktuális példa a hírekből...) De 10000 ember tüntetett az utcákon – a legtöbbjük kemény érvekkel, nem pedig kövekkel. Az egyházi napokon több mint 100000 ember imádkozott, beszélt, és megmutatta, hogyan kellene cselekednünk ezen a földön – igazságosan! Nem holnap, hanem most! Megosztani a kenyeret és a vizet. Ezért kérdezlek: ezt akarod – cselekedni végre Isten nevében?

Ma, itt és most, együtt úgy érezzük, hogy erősek vagyunk, van hatalmunk. Valaminek változnia kell a világban. Úgy tűnik, ebben mindenki egyetért – még a média és a reklámcégek is. Engem valóban meghatott néhány friss afrikai reklám. Ugyanakkor láttam egy olyan reklámot is, amelyen fehér és fekete arcok hirdették a szlogent: „Egy célunk van, egy jobb világ – egy világ, foglepedék nélkül.” Másoknak étel sem jut, amibe beleharapjanak, nekem pedig aggódnom kell a foglepedék miatt, és 80 különböző fogkefe vagy kenyérfajta közül kell választanom. Így élünk egy G8-országban. *Kelj fel, és egyél* – ez nem nekünk, kövér németeknek szóló üzenet. Kövér és éhező világ...

Az erőtlenség érzése jár át. Pont úgy, ahogy Illést is – tehetetlenül a földre görnyedve. Kicsivel korábban még a világ tetején állt, lelkesen és buzgón. Megmutatta mindenkinek, hogy az ő istene az egyetlen igaz Isten. Az egyetlen, aki életet teremt. Az egyetlen, aki uralkodik a víz és a földi elemek felett. A teremtő megmutatta az ő erejét a Baál-prófétáknak, és esőt küldött a földre. És Illés olyan hatalmasnak érezte magát, mint az ő Istene, szinte mindenhatónak. És megölte ellenfeleit. Ezért üldözték őt, és ezért menekült a sivatagba.

Elég most már, Uram, vedd el életemet, mert nem vagyok jobb elődeimnél! Illés kétségbeesett és lerogyott egy rekettyebokor alá. Azért feküdt le, hogy elaludjon. A sivatagban ez a halált jelenti. A lelke – szó szerint a „toroka” – kiszáradt. Küzdött és sok mindenen túl volt. Sok rosszat tett. Ölt az egyetlen élő nevében. „Most már elég”, sóhajtott Illés. Erőtlenség és *bűntudat* a sivatagban.

És mi? Nekünk is elégünk van? Hogyan tudjuk elviselni mindezt? Erőszaktól hemzsegnék a hírek – az ember és a környezet ellen. Hőség, áradások, éhezés. A teremtés haldoklik. A sivatag terjed. Itt is. Áprilisban izzasztó 30 fok, júniusban meg hóesés a napfürdő helyett. És ez még csak a kezdet. Még csak most érezzük a széndioxid-gázok hatását, amelyeket már 50 éve zúdítunk a levegőbe.

A folyamatos rombolással szemben csupán a gondolkodásunk megváltozása és egy teljes fordulat tud segíteni, ha az üvegházhatású gázok kibocsátását radikálisan csökkentjük. A kormányfők arról beszélnek, hogy próbálják csökkenteni gyenge 5%-kal 5 év alatt. „Ha tudjuk teljesíteni.” A nagy nyolcak nem érzik úgy, hogy elég hatalmasak – és bűnösnek sem érzik magukat. Ők nem vallják: „Nem vagyok jobb, mint az elődeim.” Illéssel ellentétben honatyáink és honanyáink ritkán látják be saját hibáikat. Merkel Bushra mutogat, Bush pedig Kínára és Indiára, ők pedig vissza Merkelre. A másik az, aki rosszul cselekszik. Miért kell Németországnak az energiatakarékosság élvonalába tartozni? Miért tartozzak én oda? Miért vezessek lassabban, vagy miért repüljek kevesebbet, amikor a tehenek továbbra is szellentenek, a vulkánok pedig kitörnek? Így aztán továbbra is az élvonalban maradunk, amikor az olcsó repülésről van szó – hála a német lobbis- és ipartevékenységnek –, odataposva a gázpedálra a nagyfogyasztású járműveinkben.

Mindenki azt mondja, hogy csak az általános trendet követi: a gazdaságnak növekednie kell. Növekedés, amely mindent halálba tipor. Azonban mi mindannyian közreműködünk a gazdaságban, a politikában és a gyülekezetben. Tulajdonképpen keresztény tradíciójú országokból indult el a globális pusztítás. Leigáztuk a földet – nem tiszteletteljesen, hanem katasztrófálisan. Elvettük Isten hatalmát, és magunkat tettük az ő helyére, szinte mindenhatóként. A földre görnyedünk most tehetetlenül, mint Illés? Nem.

Elég most már... mert nem vagyok jobb... Pontosan erről van szó. Valaki megvallja bűneit azért, hogy képes legyen az újrakezdésre, hogy újra felálljon. Isten küldötte nem beszél félre. *Kelj fel, és egyél* – ezt hallja Illés. A sivatag kellős közepén kenyér és víz – és egy szó, amely felébreszti az emberi lelket. Isten életet ad, és ezt teljességgel ajándékozza Illésnek. Szinte érzem az ízét – tiszta víz, amelyben tükröződik a kék ég. Aranybarna kenyér, mint a földeken hullámozó, napérlelte búza. A teremtés Isten legjelentősebb szava: *És látta, hogy mindez jó.* És mi történt? *Soha nem szűnik meg a vetés és az aratás* – ezt ígéri Isten. És mindez jó lesz, ha cselekszünk, figyelünk és hallgatunk.

⁴ Az igehirdető Mechthild Werner.

Veszélyben a teremtés. De mi inkább szépítjük a helyzetet, és „az erdők állapotáról” beszélünk, nem pedig „az erdők haláláról”; „klímaváltozásról”, nem pedig „klímaösszeomlásról”. A hatalmas viharok után azt mondjuk: „Csak azt akarjuk, hogy minden lenyugodjon”, vagy „1902-ben sokkal nagyobb vihar volt”, vagy „Éljen, télen is tudunk majd grillpartit szervezni”, vagy még inkább ezt mondjuk: „Segítség, hamarosan elmúlik...” Akár szakszaggal, akár szépítve beszélünk a katasztrófákról, erőtlenné és tehetetlennek érezzük magunkat. Ülünk a bárókban vagy a konferenciákon, de nem mozdítjuk a hátsó felünket, csupán szlogeneket gyártunk a legfontosabb szükségletekről és statisztikákról. Nem az a baj, hogy nem tudjuk, mit kell tenni, hanem hogy *nem akarjuk* tenni. Bátorság és erőfeszítés kell ahhoz, hogy változtatni tudjunk a dolgokon, de a törekvésünk hamarosan újra elalszik.

Illés is újra elaludt, szükség volt egy új ébresztő hívásra. *Kelj fel, és égyél, mert erőd felett álló út áll előtted.* Illés evett és ivott, és továbbment megerősödve – sok napon át. A Hórebbe pedig fáradtan bement egy barlangba, és ott maradt egy ideig visszavonultan. De Isten ott azt mondta neki: *Menj ki.* Az élő Isten elmegy Illés mellett és megérinti őt, ezúttal nem a szél, a tűz vagy a földrengés rettentő erejével, hanem egy „halk és szelíd hanggal”. Isten szelíd-séggel vezet vissza a hiperaktív Illést az életbe. Az az ember, aki kijön a barlangból, már sem mindenható, sem tehetetlen, hanem elég erős ahhoz, hogy merjen továbbmenni. Mert Isten megérintette – Illés, Mózes, Krisztus előtt és előttünk –, ahogy az Írásban olvassuk.

Jöjjünk ki hát a barlangból! Csináljunk valamit, például lépünk be a Klímaszövetségbe... Hosszú út áll előttünk a

teremtés védelmében, de a Teremtő jár előttünk. Figyeljük és hallgassuk őt. A „halk és szelíd hangot”. Jó lenne egy kis idő az elmélkedésre, hogy tudjuk, merre kell mennünk. Vissza a halált hozó atomenergiához, vagy inkább előre – hogy a német környezettechnológia élcsapatában legyünk, turbó hibridautók gyártásával? A szakértők is azt mondják, hogy lehetséges, megvédhetjük vele a levegőt és az életet. Most. A fejünkben és a szívünkben lezajló klímaváltozással.⁵ Jobb világot akarunk. Mást, mint amelyet a tévében látunk. Nem kevesebb foglalkozást akarunk, hanem élelmet mindenkinek, hogy legyen, amibe a fogukkal beleharaphatnak. Talán kevesebb luxussal, csak egy fogkrém-márkával, de több étellel.

Letelt a 8 percem. Isten erősítsen bennünket igéjével, Krisztus az ő kenyérével és borával, a Szentlélek bátorsággal, hogy tanuljunk a megosztást. Egyetlen gyermeknek sem kellene éhen vagy szomjan halnia. Hanem ellenkezőleg: amikor egy napon egy gyermek megkérdezi, „Mi az a G8?”, reméljük, hogy majd azt a választ kapja: „Azt jelenti, hogy tiszteld a másikat.”⁶ Azon a napon valamennyi ország lakója és valamennyi vallás felismeri majd: *egyetlen* Isten van, bármilyen néven is szólítjuk; *egyetlen* földünk van, *egy* csodálatos világ. Viseljük gondját! Ámen.

⁵ Az angol szövegben csak a fejekben lezajló klímaváltozásról van szó („By a climate change in our heads”). A német nyelven elhangzott prédikációban és a *Kölner Stadt-Anzeiger* 2007. június 11. számában megjelent cikk címében viszont a fejekben és a szívekben lezajló klímaváltozás szükségességéről van szó.

⁶ A német eredeti szövegben ez a kérdés és felelet egy szójáték. G8 ki-ejtve: „G acht”. A válaszban pedig így hangzik: „gebt Acht”, vagyis tiszteld, becsüld a másikat, törődj vele.

Gyurátz Ferenc: A szabadkőművességről*

Könyvajánló

Gyurátz Ferenc evangélikus püspökről a Nyugat-Dunántúlon, szűkebb hazáján kívül méltatlanul keveset tud a közvélemény. Rendkívül sokoldalú, tevékeny egyéniségét püspök utódja, *Kapi Béla* így jellemezte: „a munka, kötelesség és akarat embere”.

A soproni evangélikus líceumban végezte középiskolai tanulmányait, majd a hallei egyetem teológiai karán hallgatott egy évet, és Sopronban avatták lelkésszé. Kővágó-őrsön, Beleden, Pápán szolgált lekipásztorként és hitoktatóként. Emellett népkönyvtárat, evangélikus nőegyletet, iskolai takarékpénztárt, gyülekezeti gyámintézetet alapított és vezetett. Széles körű irodalmi munkásságot folytatott: szerkesztette a *Pápai Evangélikus Egyház Évkönyvét*, cikkei jelentek meg a *Pápai Lapokban*, a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban* és más újságokban. Ezenkívül novellákat, elbeszéléseket is írt. Az evangélikus egyház zsinatán tevékenyen részt vett, jegyzői megbízatást látott el. 1895-ben lett a dunántúli kerület püspöke. Kőszegen leányiskolát alapított, Pápán templomot és paplakot épített, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagja, majd elnöke lett, az Egyetemes Énekügyi Bizottság elnöki tisztségét is betöltötte. *Lutherről*, *Gusztáv Adolfról* jelentős tanulmányokat írt, amelyek könyv alakban is megjelentek. Imakönyveket írt, és politikával is foglalkozott. Még nyugdíjas korában is folytatott irodalmi tevékenységet. Ezerkötetes könyvtárában az egyházi kiadványokon kívül volt szépirodalom is. Tanulmányozta a szabadkőműves mozgalmat. A Magyar Nyugat Könyvkiadó gondozásában most megjelent kiadványa Gyurátz 1886-ban, Pápán megjelent könyvének *Békés Márton* nagy gonddal és fáradsággal elkészített előszavával, jegyzeteivel és irodalomjegyzékével ellátott új kiadása.

„A szabadkőművesség és politikai kultúra Gyurátz korában”, majd a „Gyurátz Ferenc, a szabadkőművesség kritikusa” című tájékoztató fejezetekben Békés igyekszik tárgyilagos képet festeni a szabadkőművességről. Ez azon-

ban – amint már a kritika nélkül összeállított lábjegyzetekben közölt irodalomjegyzékből is kitűnik – nem sikerült. A szabadkőművességen nemcsak kívül áll, hanem némileg barátságtalanul is szemléli ezt a mozgalmat, amelyről egyébként megjegyzi, hogy két református püspök és 56 lelkész, valamint egy evangélikus püspök és 24 lelkész volt a tagja 1918 előtt. Ez a barátságtalan szemlélet abból is ered, hogy Békés Márton láthatóan nem végzett forráskutatást a szabadkőművességre vonatkozóan, csakis a kritika nélkül elolvasott, önkényesen kiválasztott irodalomra támaszkodott. Sajnálatos, hogy a magyar nyelv ellen is támadást intézett, amennyiben a szabadkőművesség meghonosodott magyar kifejezése helyett ismételt egy nyelvünktől idegen, mesterségesen fabrikált elnevezést használ, amelyet feltehetően rendkívül szakszerűnek ítélt.

Gyurátz Ferenc ezzel szemben még a külföldi személyneveket is magyar sorrendben és formában írta, ami az ő korában szokásos volt. A szabadkőművesség keletkezését annak tulajdonította, hogy a vallásos érzés meglankadt a társadalomban. Sokakat vonzott a páholyokba az a magasabb erkölcsi cél, amelyet a páholyok maguk elé tűztek. Gyurátz ismeri a szabadkőművesi felvétel minden csínját-bínját. A következőkben a szabadkőművesség célját igyekszik az olvasó elé tárni. Elismeri, hogy a szabadkőművesség tiszteletre méltó eszméket szolgál. „A szabadkőművesség és a kereszténység” címen közölt gondolatmenetében arra a megállapításra jut, hogy a szabadkőművesség is egy az egyházak közül, és mint ilyen, perlekedik az egyházzal. Megállapítja, hogy a szabadkőműves mozgalom nem istentagadó, hanem a természetvalláshoz áll közel. A világpolgárságot látja a szabadkőművességben, és ezt helyteleníti, mert ahhoz, hogy az ember igazán jeleset cselekedjék, korlátoznia kell magát. Voltaképpen a szabadkőművesség és az egyház azonos eszméket tűz a zászlajára: a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméit. A vallást azonban nem lehet elzúllás nélkül helyettesíteni az erkölcsiséggel.

A következőkben a püspök felsorolja a szabadkőműveség érdemeit: a népkönyvtárak alapítását, a művelődés tá-

* Megjelent 2007-ben, a Magyar Nyugat Könyvkiadónál, a Magyar Nyugat Történeti Kiskönyvtára sorozat keretein belül. Kapható a Huszár Gál könyvesboltban. Ára 1480 Ft.

mogatását. Ez a tevékenység azonban véleménye szerint nem igazolja a társaságba való belépést. Határozottan helyteleníti és a szabadkőműves elvekkal ellentétesnek ítéli azt, hogy nőket nem fogadnak a páholyok tagjai közé. Elítéli továbbá a szabadkőművességben azt a magabiztos vélekedést, miszerint a páholyok falain belül nem található meg a világi gyarlóságok: a kicsinyes önzés, a hiúság és egyéb emberi gyengeségek. A szabadkőműves *Lessing*et idézi: „A szabadkőművességben két irány küzd egymással: a humanizmus és a krisztianizmus.” Végül külön fejezetben ítéli el a szabadkőművesek titkolózását. Elfogadhatatlannak tartja azt a szabályt, amelyet minden szabadkőművesnek követnie kell, miszerint mások szabadkőműves tagságáról nem

beszélhet, de sajátját elárulhatja. Ez megalkuváshoz vezet. Véleménye szerint mindenkitől elvárható, hogy meggyőződését vállalja minden esetleges következményével együtt. A páholyélet – a nők kizárása miatt – elvonja a páholy tagjait a családi kötelességek közül. A szabadkőművességnek ki kell lépnie a titkolózásból, és nyíltan vállalnia kellene a nemes célra törekvő jótékony társaság szerepét.

A tetszetős kiadványból megismerhetjük Gyurácz Ferenc nézeteit sok erkölcsi kérdéstről, és megtudhatjuk, hogy végső soron a püspök jó véleménnyel volt a szabadkőművességről, csupán bizonyos formai elemeket kívánt volna elhagyni működésükből.

Berényi Zsuzsanna

Zulauf Henrik élete és munkássága*

Könyvajánló

A Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület 2006-ban emlékezett egykori igazgató lelkésze, Zulauf Henrik (1893–1956) halálának 50. évfordulójára. Még az elmúlt évben a Fébé Kht. nyomdájába került az a kézirat, amelyet a rendelkezésre álló anyagokból Zoltán László nyugalmazott lelkész állított össze hálás szeretettel. A könyvet az első országos Fébé-napon mutattuk be 2007. június 2-án.

A kézírathoz 2004-ben Sümeghy József nyugalmazott lelkész írt ajánló sorokat, amelyeket most közkinccsé tesszünk. Ezzel nemcsak Zulauf Henriknek állítunk emléket, hanem Sümeghy Józsefnek is, aki ebben az esztendőben költözött haza Urához.

Az újszövetségi Zsidókhöz írt levél ismeretlen írója kéri olvasóit és hallgatóit, hogy ne feledkezzenek meg vezetőikről, figyeljenek életük végére, és kövessék hitüket. Ez a lélek készítette Zoltán Lászlót, hogy az áldott emlékü Zulauf Henrik lelkészről alapos tanulmányt írjon. A fáradságos és hosszadalmas kutatást megkönnyítette az életében döntő fontosságú lelkész iránti mély tisztelet és szeretet. Zulauf lelkész élete és szolgálata által méltó volt erre a hűséges tiszteletre és megbecsülésre. Zoltán László szolgálatra indító papja nyomába eredt, és szinte lépésről lépésre, gyülekezettől gyülekezetig követte Zulauf lelkész lábát nyomát. De nemcsak követte, hanem szinte szíve mélyébe hatolt és kereste, kutatta élete, hite emberileg látható titkait. Zulauf lelkész élete nyitott volt, életvitelében a jézusi fény, világosság ragyogott. Áldott tanítványa volt Jézusnak, Istennek hűséges, képzett bizonyágtevője. Az

emlékező tanulmányt olvasva mintha templomban lenne az ember, amelybe a színes, Jézust ábrázoló üveglakon át derűs napfény árad be. Mert Zulauf munkája és egész élete hűséges bizonyágtétel volt Jézusról, Megváltójáról – szeretett evangélikus egyházáról, Isten hatalmas, drága ajándékaról, a hitről és az Igéről, Isten szaváról és a hirdetett örömhír Írásáról. Alapos lutheri teológiát képvisel. Hitvallási iratainkhoz kapcsolódó papi, szolgáló hűség jellemzi gondolkodását. Meggyőződéses lutheránus teológus. Ez a hitvallásos alap tette őt fegyelmezett teológussá, bátor igehirdetővé. Lelkiismeretes pásztori munkát végzett mind a gyülekezeteiben, mind a diakonissza anyagában, lelkipásztor volt – mert neki is volt lelkipásztor, bizalmasa, oltalmazója és tanácsadója: Jézus Krisztus.

Egy lelkészről szóló megemlékező tanulmány nemcsak szakszerű, hanem érdekes is, mert emberileg hozza közelünkbe az illetőt. Így kísérjük el Zoltán László pontos kimutatásai alapján Zulauf Henriket a falusi szolgálatok szerény, egyszerű gyülekezeteibe, a papi javadalmi földre, a papi ház udvarának gazdaságába. Bár úgy érezzük, hogy ez a falusi világ távol volt számára a teológiai, filozófiai elméletektől, Isten megkönnyítette részére a döntést, amikor a budapesti diakonissza anyagázi utat nyitotta meg előtte. A hívás a diakonisszaélet és -munka egyházi nélkülözhetetlenségének bizonyágát jelentette Zulauf lelkész életében. Életét tette rá erre a szolgálatra, a jézusi elhívásra. Bibliikus teológiai tanulmányai mellett filozófiai, sőt jogi egyetemi tanulmányokat is folytatott. Bizonyára az emberi ismeret összefüggéseinek távlati vonzattal. Már fiatalkori dolgozatai sejtetik a jól képzett, meditatív gondolkodású, hitvalló teológust.

Részletes és meleg szívvel elmondott életrajzi – és csa-

* Zoltán László: *Zulauf Henrik élete és munkássága*. Fébé, 2006. Megvásárolható a Fébé Diakonisszaegyesületnél.

ládi – ismertetések után következik a kötet legértékesebb, teológiai szempontból legmaradandóbb része, ahol a lutheri „kereszt teológusa” tesz bizonyosságot a megfeszített és feltámadott Úr Jézusról. Az igehirdetések, tanulmányok korszerűek, és nem modernkedők. A tisztán hitből fogalmazott és hirdetett ige mindig korszerű, hallgatót, olvasót bátran megszólító. Diakonissza anyaházi szolgálatai tiszta evangélikus teológiai üzenetük mellett is drámaiak. Sokoldalú teológus, aki az Istentől elfordult, ő így mondta: „autonóm” embert nem kárhoztatja, meg sem ítéli, hanem az ige erejével Jézus szeretetének közelébe vonja. Kimondja, amit sok teológus nem mert és nem tudott így megfogalmazni és kimondani: „a lélek halhatatlan!” Számára az élet maga teológia volt. Így tudott szolgálni a diakonisszaegyesület hallatlanul sok munkaágában, a körülbelül kétszáz tagú közösség vezetésében és pásztori táplálásában. Mindezt csak kemény és szigorú, fegyelmezett életvitellel lehetett teljesíteni.

Az egyházat Isten Szentlelke újítja meg. Jelentős esz- köz volt ebben a Fébé. A krisztusi szőlőt sok gyümölcsöt termelt a gyermekek, az ifjúság, a betegek, a gyülekezeti tagok között, valamint a közegyházi munka sokféle ágában. Mindennek rugója az igehirdetés. Ennek gyümölcse a megtérés, ami az egyes lélek számára a kereszten megnyilvánuló kegyelem elfogadása. A megtért ember az Atya engedelmes gyermeke, sok-sok gyümölcscsel megáldva. Szolgálata húsz éve alatt Zulauf Henrik lelkész így lett nagy és még nagyobb családja számára Isten áldott eszköze.

A teológián egyik áldott emlékü professzorunk szívünkbe véste, hogy olvassunk, tanulmányozzunk életrajzokat, mert azok tanulságosak az evangélikus lelkész számára. Zulauf Henrik életrajza mélyen elgondolkoztató és valóban tanulságos. Igehirdetése építő olvasmányok, akár ravatal mellett, akár konferenciákon, diakonissza testvérek

meghitt közösségében hangzottak el. Ha Isten engedi, eljövendő korok kutatói drága kincsként találnak majd rá ezekre a prédikációkra. Mert minden időben az ébresztő evangélium hirdetése volt az egyház küldetése, hogy embereket visszanyerjen az egyház részére, pontosabban Krisztus részére. Érezni az élő egyház küldetésének jeleit a változó világban, például az ökumené is hasznos eszköznek bizonyult az egyház Ura kezében.

A sok fáradozással és még több hálás szeretettel összeállított emlékező kötet első két fejezete Zulauf Henrik életútját, szolgálati őrhelyeit ismerteti. A kötet harmadik része tartalmazza a Fébé Diakonisszaegyesületben végzett pásztori munkáját. Ennek a résznek különös értéke a közzölt igehirdetések gyűjteménye (43–142. o.). A negyedik fejezet emlékezőket tartalmaz. Szolgatársi, baráti, családi emlékezők elevenítik meg Zulauf Henrik személyét.

A könyv utolsó, ötödik fejezete ezt a címet viseli: „A hit hallásból van, a hallás pedig Isten ígéje által” (Róm 10,17). A fejezet a szerző, Zoltán László megható személyes bizonyosságtételeit tartalmazza. Mondanivalóját a történelmi események keretébe helyezi. Történelmi háttére a második világháború eseményeinek vázlatos elbeszélése. „Eljöttem Sopronból” – fejezi be Zoltán László írását. Folytatása talán ez lehetne: „Visszajöttem Sopronba!” Mindaz, ami közben történt, alkalmat nyújt beszélni Jézus pásztori szeretetéről. Az egész írást Jézus dicsőségének és szeretetének a fénye, melege sugározza be.

Zoltán László, az életrajzi kötet szerzője hálás szeretettel emlékezik Zulauf Henrik lelkészre. Az történt, amiről a Bibliában olvasunk. Fülöp, az Úr tanítványa Nátánáelnek ezt mondja bizonytalanságában: *Jöjj, és lásd meg!* Zulauf Henrik megfogta Zoltán Lászlónak, a kereső, kétségekkel vergődő fiatal tisztviselőnek a kezét, és szeretettel ezt mondta neki: „Jöjj, és lásd meg!”

Közreadja *Veperdi Zoltán*

Krisztusban mindnyájan életre kelnek (1Kor 15,22)

Ittész Gábor életútja

Gyászoló szerettem! Gyászoló gyülekezet, testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

Ittész Gábor váratlan halála miatt megdöbbenően vagyunk együtt mindannyian. Megdöbbenésünkben és őszinte gyászunkban egyetlen vigasztalásunk Urunk ígérete: *ismét eljövök, és magam mellé veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ott legyetek ti is* (Jn 14,3).

Röviden ismertetem elhunyt testvérünk életútját. Édesapja Ittész Mihály egykori győri hitoktató lelkész volt, aki később ennek a templomnak templomépítő és

első lelkésze lett. Édesanyja Balikó Erzsébet. Az öt gyermek közül Gábor a legidősebb, Kaposváron született 1932. május 8-án. Ebben az esztendőben ünnepeltük 75. születésnapját.

A győri Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett, a teológiát Sopronban kezdte, majd Budapesten fejezte be. Nagyszerű professzorok tanították (Karner Károly, Wiczian Dezső, Sólyom Jenő és Prőhle Károly), de rajtuk kívül nagybátyja, Balikó Zoltán és Scholz László zuglói lelkész terelgette az elmélyült teológia munka és a tartalmas ige-

hirdetés felé, hiszen a teológusévek alatt a zuglói gyülekezet kántora volt.

Lelkészzé a celldömölki templomban szentelték 1955. június 26-án Asbóth Lászlóval, Bödecs Barnabással és Magassy Sándorral együtt. Ezután egy esztendeig Sárboárdon kihelyezett segédlelkész, Tordason pedig fél esztendeig esperesi káplán volt. A belföldi ösztöndíjra beadott pályázatát püspöke elutasította. Ezek után 1956 októberétől 12 esztendőn keresztül segédlelkész volt Celldömölkön Józsa Márton lelkész mellett. Az öt nagy létszámú fiáival rendelkező gyülekezet mindkettőjüknek nemcsak megállás nélküli szolgálatot jelentett, hanem a szűkös építkezések miatt sok intézkedést és kétkezi munkát is követelt.

Az önálló lelkeszi munkát a szórványokkal rendelkező komáromi gyülekezetben kezdte (1968. augusztus – 1982. tavasz), majd 2000-ben történt nyugdíjazásáig a győrnádorvárosi gyülekezetben folytatta s fejezte be. Közben helyettesített Tárnokrétin, Rápcakapin, majd Győrságon és szórványaiban, hitoktatott a bencés gimnáziumban és több általános iskolában. 1991-től igazgató lelkeszi feladatahoz tartozott a győri evangélikus iskola szervezése, újraindítása. Ez az újraindítás sok imádsággal együtt járó hitbeli lépéssel kezdődött: a ténylegesen még vissza nem kapott iskolába 1991/92 fordulóján elkezdtek a diákok toborzását, és kiírták a pályázatot a tanítói és tanári állásokra. Így mire megszületett az önkormányzati közgyűlés döntése az iskolaépület visszaadásáról, már együtt volt a tantestület, s volt elég diák is az őszi induláshoz...

Ittzés Gábor az apai örökséget folytatva az újraszerveződő Győri Vilmos cserkészcsapat életét is támogatta mint a fenntartói testület tagja, később elnöke. Az 1990/91-es tanévtől kezdve a győri tanítóképző főiskolán a budapesti teológia kihelyezett tagozataként megszervezte és beindította az evangélikus hitoktatóképző szakot, Magassy Sándorral együtt kidolgozta annak tanulmányi és vizsgarendjét, s több mint 10 tanéven keresztül oktatta a hallgatókat.

Ittzés Gábor következetesen munkálkodott egyháznak megújulásáért. 1984-től Dóka Zoltánnal együtt szervezte a Testvéri szó mozgalmat, részt vett a *Testvéri szó* és a *Kiáltó szó* című reformiratok kidolgozásában. Alapító tagja az Ordass Lajos Baráti Körnek, a kezdetektől tagja az OLBK folyóirat, a *Keresztyén Igazság* szerkesztőbizottságának, s több mint 10 év óta ő volt az újság főszerkesztője. A most nyomdában lévő őszi számot még ő készítette elő.

1957. augusztus 1-jén kötött házasságot Celldömölkön Koczor Ilona tanárnővel, akivel ötven esztendeig éltek együtt teljes egyetértésben, szeretetben. Gyermekük, Nóra, András és Gábor Celldömölkön születtek. Azóta hét unokáért adhattak örvendező hálát az élet Urának.

Ittzés Gábor egyszerre volt szerető családtag, igaz barát és testvér a Krisztusban. Mint családtag részt vett a széles család minden örömeiben, s minden elvárható mértéken felül segített hordozni a terheket. Barátként őszinte segítőkészséggel mutatott rá hibákra és hiányosságokra, s ve-

zetett rá a helyes útra. S testvér volt a Krisztusban, aki – jelképesen és valóságosan – együtt térdelt mindnyájunkkal az Úr oltáránál kegyelemért, s együtt örült a meg nem érdemelt bocsánatnak.

Dolgozószobájában íróasztalánál ülve három arc tekintett rá: Jézus Krisztusé, Luther Mártoné és Johann Sebastian Baché.

Az első arc egy híres szobor másolata, amely Jézus arcát ábrázolja. Jézus Krisztus állt Ittzés Gábor biblikus igehirdetéseinek, tanítói és pásztori munkájának középpontjában. Szószéken és katedrán, kórházi és családlátogatások alkalmával sohasem mondott mást, mint amit önmagával kapcsolatban is vallott: mindnyájan Isten kegyelmére szoruló bűnösök vagyunk, de a bűntelen Jézus Krisztus gólgotai áldozatáért mindnyájan megkegyelmeztettek is. Hirdette Isten törvényét, amely tükröt tart elénk, valódi önismeretre készítet, elítél és kétségbeejt, s amikor összetörve térdre roskadunk, akkor, de csakis akkor üres tenyerű és üres tarisznyájú koldusként szembetalálkozhatunk Urunk gazdag irgalmával és szeretetével. S hirdette Ittzés Gábor az evangéliumot, azt, hogy a mi Urunk Krisztus Jézus minden bűnbánónak „naponként minden bűnt bősséggel megbocsát”.

A dolgozószoba ablaküvegére festve a reformátor arca nézett rá. Áthatol rajta a fény, átsüt rajta a nap. Ittzés Gábor Lutheren tájékozódva mélyült el a teológia tudományában, különösen a rendszeres teológiának az egyház életét és tanítását mérlegre tevő kritikai munkáját végezte. A lutheri két birodalomról, az Isten kettős kormányzásáról szóló teológiai tanítás alapján a politikai rendszerhez igazodó diakóniai teológiával szembenállva szóban és számos esetben írásban szigorúan ragaszkodott az evangélikus teológiai munka és az igehirdetés önállóságához és tisztaságához. Előadásainak az Ordass Lajos Baráti Kör adott keretet, írásai a *Keresztyén Igazságban* jelentek meg. Szívesen vállalta a vitát is, de soha nem mondott sommás véleményt vitapartnereiről, álláspontjukról. Nem tört pálcát a másik fél felett, érveket állított szembe érvekkel, hivatkozott a Szentírásra és Lutherre, ám a másikat is testvérnek tartotta. Számára az ellenfél sohasem volt ellenség. Szelíden volt határozott, s az igazságtól nem tárgított.

Ittzés Gábor a klasszikus muzsika ismerője és értője volt, nem véletlen, hogy a harmadik arckép a szoba falán Johann Sebastian Bachot, minden idők legnagyobb zeneszerzőjét ábrázolja. Számára is ő volt a legnagyobb és a legkedvesebb. Ő maga is – ha ritkán is, de szívesen – orgonált, de elsősorban hallgatta Bach muzsikáját. Tudom, hogy az „ötödik evangélista” zenéje hitét erősítette, ugyanakkor az igehirdetésre készülöben gondolatait formálta. S azt az őszinte kérését is, amely a Máté-passió legszébben harmonizált koráljában így fogalmazódik meg (énekeskönyvünk fordítása szerint): „Ó, Krisztus-fő, sok sebbel, meggyötrött, vérező... Megváltóm, add kegyelmed, hogy el vesszek én!”

Végül hadd vigasztaljon bennünket maga Urunk Ittzés Gábor egy karácsonyi igehirdetésének néhány mondatá-

val. Így írt több mint 10 évvel ezelőtt: „A betlehemi jászolbólcső Gyermekében Isten testvérünké lett, a mindenség Ura értünk lett kicsinnyé, a távoli értünk lett közelivé, hogy Megtartónk legyen. Ezért lehet számunkra élő valóság a bűnbocsánat csodája, amikor nem mások gonoszságától, hamisságától szenvedünk, hanem a magunk mulasztásai vagy irgalmatlansága és vétkei kezdenek el gyötörni bennünket. Ezért lehet számunkra bizonyosság Isten szeretete, akkor is, ha életünk sorsszerű fordulatai sötét felhőként takarják el előlünk ennek a szeretetnek a Napját. Ezért lehet élő reménységünk akkor is, amikor a szívünkhöz közel állók elvesztésében vagy a magunk hanyatlásának riadalmában ránk tör a halál félelme. Mert a

betlehemi gyermek értünk vállalta az emberlét nyomorúságát, s végigjárva a földi élet útját, halála és feltámadása által teljességre vitte azt, amiért küldetett. Testvérként, sorstársunkként így lett valóban az, aminek a jövetelét jelző karácsonyi híradás mondta: Üdvözítőnk, Megtartónk.” (Keresztyén Igazság, 1995. tél, 4. o.)

Tegyük hát Üdvözítőnk, Megtartónk kezébe Ittész Gábort, a férjet, az édesapát, a nagyapát, a testvért s a rokont, a jó barátot és a munkatársat, a tudós teológust és az igényes igehirdetőt! S valljuk együtt Pál apostol szavával: hiszem, hogy *Isten az elhunytakat is előhozza Jézus által, vele együtt* (1Thessz 4,14).

Zászkaliczky Pál (id.)

Növekedés munkaprogram, 2007–2008

Ez a munka nem egy hirtelen jött nagy ötlet eredménye. Nem is kiadott feladat elvégzése. A szükségből született. Abból a szükségből, amit a gyülekezeti munka minden ágában átél, tapasztal minden lelkész. Elindul a munkaév, és minden területen ott a kérdés: vajon miről szóljon, mire épüljön ez az év, mit tervezek az idén? Miért nincs egy munkaterv, ami segítene? A Dél-Pest Megyei Evangélikus Egyházmegye lelkészei ezt az úrt szerették volna betölteni akkor, amikor belekezdtek ebbe a munkába.

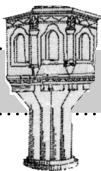
A kiindulópontot az az évente visszatérő probléma adta, hogy egymásra szerveződnek gyülekezeti, megyei és kerületi, illetve országos programok. Eljön egy szombati nap, és az ember nem tudja eldönteni, mit is tegyen. Az egy napon megrendezendő három-négy program melyikét válassza, melyik programra hívja, vigye a gyülekezet tagjait? Évek óta hangoztatjuk, hogy szükség lenne egy időben elkészített munkatervre, amely az országos, a kerületi, a megyei szintek egyeztetését hozná, amelyre azután a gyülekezeti program épülhetne. Írjunk hát egyet, ne várjunk rá tovább! Ha van egy gyülekezeti szinten kidolgozott munkaterv, akkor már van igazodási pont a többieknek is. Nemcsak időpontok egyeztetésére lenne lehetőség, hanem a különböző szintek egységes témáját is megadná egy egységes munkaterv. Előállhatna tehát egy olyan rendszer, amelyben az idő egy pontján megállva azt látjuk, hogy ugyanazt a témát dolgozza fel a gyülekezet minden rétege, fiataloktól az időséig. Sőt ezek a gyülekezeti tagok a közösség élményét

kaphatják a megyei, kerületi, országos fórumokon, ahol más gyülekezetek tagjaival találkozáskor megoszthatják, tovább formálhatják tapasztalataikat.

Az Északi Evangélikus Egyházkerület hamar az ötlet mögé állt. Így alakult meg egy kilencfős csapat. Így tisztult le a fő téma, a „növekedés”. Így dőlt el, hogy a fő területek a gyermek-bibliaóra, az ifjúsági óra, a felnőttoktatás területe és a hagyományos értelemben vett bibliaóra lesznek. Született egy tanulmány a témáról, bevettük még a szeretetvendégségeket, egy hétfői és egy egyhetes ifjúsági tábor tervét, továbbá egy evangelizációs sorozatot. Külön hangsúlyt kapott és kap majd a jövőben is az önellenőrzés lehetősége. Minden egyes alkalom kidolgozása hasonló egy óravázlathoz. Így egy alkalom kidolgozásában átgondolt időterv, átgondolt tartalom, illusztrációk szerepelnek. A gyermek-bibliaóra terve emellett színezőket, kifestőket, kézműves munkához szükséges sablonokat, leírásokat is tartalmaz.

Szeretnénk azt remélni, hogy ezzel valóban használható segítség született. Miután a másik két kerület is támogatta a kezdeményezést, mára a könyv ott lehet minden lelkész, minden gyülekezeti munkatárs kezében. Ha jó a könyv, jövőre folytatni kell. Ha vannak gyengéi, akkor jövőre jobbat kell írni. Egy biztos, az úrt ki kell tölteni. Munkaprogramra mindenkinek szüksége van. Mi ezért és így, szeretettel ajánljuk mindenki figyelmébe!

A szerkesztők

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN UTOLSÓ ELŐTTIT MEGELŐZŐ VASÁRNAP (ÍTÉLET VASÁRNAPJA)

• *1Thessz 4,13–18*

Előzetes kérdésfelvetések

Ha az ember hideg racionalitással végigolvassa Pál apostolnak ezeket a sorait, néhány kérdést érez felvetődni velük kapcsolatban. Csak néhányat felsorolva ezek közül: Meddig tartanak az *Úr igéi*, és honnan kezdődik a Pál által megfogalmazott szakasz? Honnan tudja Pál apostol a parúzia ilyen pontos forgatókönyvét? Feltehetően a korabeli apokaliptikus iratok anyagát használja. De ha így van, mit kezdhet a mai ember az apostol által használt korabeli apokaliptika olyan bizarr, szürrealista képeivel, mint a felhőkön repülő választottak? Vagy a korabeli ember egyáltalán hogyan értette ezt: költői képnek vagy szó szerinti valóságnak? És mi honnan tudjuk, hogy miképpen értjük, és egyáltalán mit kezdünk a bibliai apokaliptikával? Pál néhány részletben téved, például amikor kijelenti, hogy ő, valamint a gyülekezet korabeli tagjai már életben maradnak Krisztus visszajöveteléig. Ezenkívül a Filippi levélben, amely szintén autentikus páli iratnak számít, máshogy gondolkodik a parúziáról, amikor arról beszél: *szorongat ez a kettő: vágyódom elköltözni és Krisztussal lenni, mert ez sokkal jobb mindennél; de miattatok nagyobb szükség van arra, hogy életben maradjak.* (Fil 1,24) Vajon mitől változott meg eme késői irata megszületésének idejére Pál apostol véleménye a parúziával kapcsolatban? Ezek a kérdések jogosak a racionalitás szemszögéből, és az igehirdetésre készülő bizonyos szempontból nem teheti meg, hogy megkerülje vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyja őket. De önmagában ez még kevés, és nem ad pozitív üzenetet, ezért más megközelítési módot érdemes keresni, ha az igét olvassuk.

Emberibb megközelítés

Közhelynek számít, hogy a Thesszalonikába címzett első levél Pál apostol működésének egy olyan korai szakaszában született, amikor az apostol úgy vélekedett a parúziáról, mint ami már az ő és kortársai földi életének idejében megtörténő esemény lesz. Talán éppen Pál hatására ugyanígy gondolkoznak Krisztus második eljöttéről a Thesszalonikában élő keresztények. Ezért vetődhet fel az a példaértékű felelősségérzetet bizonyító kérdés, amely alapigénk kiindulópontját látszik jelenteni: mi történik azokkal a hívőkkel, akik Krisztus második eljövetelét megelőzően meghaltak vagy meg fognak halni? Mennyiben fogja befolyásolni ez a Krisztussal való kapcsolatukat és sorsukat az örökkévalóságra való tekintettel? Ezek a kérdések feltehetően nem elméleti, filozófiai jellegűek voltak, hanem sokkal inkább lelki és hitbeli kérdések. Nem a pusztán kíváncsiság, hanem a féltő szeretet fogalmazódik meg bennük azok iránt, akik a gyülekezet tagjai, talán az itt maradtak családtagjai lehettek, amíg éltek. Azt hiszem, Pál apostol választát is ebből kiindulva kell szemlélnünk, mert ő is ilyen lelkülettel válaszol a gyülekezetnek. Illetve ez az egyetlen megközelítési mód, amelyen keresztül evangéliumi üzenettel szólhat hozzánk az egyházi esztendő utolsó előtti megelőző vasárnapján az igehirdetési alapige. Anakronisztikusan kifejezve nem rendszeres teológia az, amit az apostol itt művel, hanem pásztori teológia. Természetesen nem tudhatt mindent biztosan arról, hogy hogyan is lesz a feltámadás, arról sem, hogy az ő idejünkben végbemennek-e ezek az események vagy sem. Gondoljunk csak saját igehirdetéseinkre, vagy akár lelkipásztori beszélgetéseinkre, mennyi mindent mondunk, amit nem tudunk bizonyítani, mégis mondjuk a legjobb szándékkal, mert azt érezzük, erre van szükség, és mert az ellenkezője sem bizonyítható. Azonban egyvalamit tudhatott Pál, ami mellett nyomatékosan hitet is tesz: azoknak, akik Krisztuséi, nem árt a fizikai halál, és sorsukat nem befolyásolja negatívan az örök élet szempontjából. Ennek bizonyossága Krisztus feltámadása, amely a keresztény hit egyik leg-

fontosabb alaptézise. Ezt meg is fogalmazza Pál, habár nem a Thesszalónikai levélben, hanem Róm 8,39-ben: *Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmi-féle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.* Azt gondolom, hogy itt található ennek az ígének a központi üzenete. Nem tudjuk a részleteket, Bibliából tanult képekben tudunk beszélni róla, ha szükség van rá. Lehet, hogy tévedünk is néhány részletkérdésben, de Krisztus feltámadásában és az abban nekünk adott áldásban, valamint Krisztus magához ölelő hűségében nem kétkedünk.

Ígénk mai kontextusban

Gyakran emlegetjük, hogy a mai világban a spiritualitás igénye igen megnövekedett. Éppen a racionalitásba való belecsömörlésnek köszönhetően, a világtörténelem lelki, szellemi ciklikusságának törvényeit követve miénk a posztmodern kor lelki dolgokra éhes embereinek a korszaka egyik oldalról. Másik oldalról nézve viszont az anyagiakba való teljes beleragadottság embereinek a korszaka ez. Egy bizonyos: akár spirituális érdeklődésű az ember, és nyíltan vállalja ezt, akár „felvilágosult” és titokban foglalkoztatja a dolog, a fizikai halál utáni élet-szakasz mindenki számára életbevágó kérdéssé válik egyszer. Ha hozzátartozói, barátai elhunytakor nem, akkor a saját életének végső szakaszában. Közkeletűek az olyan részletes válaszok, amilyeneket például a *Tibeti halottaskönyv* a lámaizmus halálmeditációs élményei összefoglalásaként ad. Habár ezek nem túl optimista kicsengésű iratok (általában újra kell járni az iskolát), de a maguk konkrét, teljes körű pszichoszomatikus leírásai mégis sokak számára a hitelességet alapozzák meg. Ezzel és az ezekhez hasonló iratokkal konkrétságban, részletességben a keresztény tanítás nem akar versenyezni. Viszont pozitív kicsengésében páratlan. Mindebbe ígénket belefoglalva, ha lehet ilyet mondani, Pál apostol jelen szavai nem annyira misszióra kiélezett szavak, hanem megint elsősorban lelkigondozói jellegűek. Nem annyira a külvilágnak szólnak – habár lehet vonzó a nem keresztények számára is ez a teljes mértékben optimista látásmód –, hanem a keresztényeknek, akiknek van némi „előképzettségük” teológiai kérdésekben, és főleg van közük Krisztushoz, és mindezt tudatosan meg is élük. Pál apostol úgy különbözteti meg ezeket a külvilágtól aktuális kérdésünkre való tekintettel, hogy ők azok, akiknek van reménységük. Van reménységünk elhunyt szeretteinkre gondolva, és reménységünk van magunkra nézve is. Ez pedig a maga egyszerűségében örömhír a mai világ kontextusában is: a Krisztus-hívónek van reménysége életben és halálban.

Az igehirdetés felé

Az egyházi esztendő végére is és az élet végére is húsvéti reménységet kaptunk, mert Jézus föltámadt

Ha az ember elhunyt szeretteire vagy saját elköltözésére gondol, kétségkívül sok bizonytalanságot, talán ebből fakadó félelmet érez. De nem úgy vagyunk, mint akinek nincs reménysége. Tudjuk, hogy minden vasárnap Krisztus feltámadásának emléknapja. Levélbeli ígénk üzenetének köszönhetően különösképpen hangsúlyos ez a mostani vasárnapon. Jó újra és újra közel engedni magunkhoz ilyenkor, az egyházi esztendő vége felé is húsvét üzenetét. Mert minden reménységünk alapja az az esemény, amelynek kifejeződése Jézus Krisztus győzedelmes feltámadása. Minden rossz, sötétség, lefelé húzó erő fölött győzött, megszabadított minket félelmeink alapjától.

...mert a benne bízók nem szégyenülnek meg reménységükben

Aki benne bízik, az részesül a győzelemben. Akár fizikai testében élve találja Krisztus második eljövetele, akár elköltözik innen, és az időből kilépve válik számára valóssá a találkozás. A lényeg nem a létállapot formája. A határ a Krisztusban való bizalom és a bizalom hiánya között húzódik. Kegyelmének nagysága pedig számunkra elképzelhetetlen.

...mert a Krisztussal való találkozás felé tart az életünk

Személyes életünk célja, végső beteljesülése jó. Minden kérdés és minden ismeretlenség ellenére az egyetlen fontos dolog: Jézussal mint ismerőssel, baráttal találkozhatunk egykor. Előrement, hogy helyet készítsen nekünk. Tehát húsvéti örömet és reménységet kaptunk egész évré és egész életre.

Németh Szabolcs

.

Tallózó

„(...) nem úgy felel, ahogy mi várnók. Nem azzal kezdi, hogy a Krisztusban elaludt atyafiak már most, a »parousia« előtt is Krisztusnál vannak. Itt még nem halljuk a filippibelieknek küldött vallomást: »...kívánok elköltözni és Krisztussal lenni, mert ez sokkal inkább jobb...« [...] Ennek az üzenetnek a forrása »az Úr szava« (15) – vagy mint az apostolnak adott különleges és közvetlen kijelentés [...], vagy mint Jézusnak a ránk maradt evangéliumokban fel nem jegyzett, de Pál előtt ismeretes tanítása.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Bár vesz át elvétve apokaliptikus képeket az őskeresztény hagyományból [...], a hangsúly nem a leírásokon van, hanem a Krisztussal való közvetlen találkozáson.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A halottak feltámadása sok ember hitének nehéz kérdéseket vet fel. Talán ezért hangsúlyozza Pál, hogy ezt a

kijelentést magától Jézus Krisztustól vette. [...] A keresztyének nemcsak másképp gyászolnak, mint a hitetlenek, hanem vágyakozva tekintenek előre erre a nagy napra. [...] nagy reménye, hogy megláthatja az Urat és egyesülhet vele örökre. Ez az, amire minden hívőnek számíthatnia kell, aki a jelen korban él.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Krisztusnak az övéért való eljövételét megkülönbözteti az *ő napjától*, amely az ítélet napja lesz a világ számára. [...] a keresztyén az Úrra várva él, ami összekapcsolódik mindennapi életével, és teljessé teszi azt. A halál így csak egy mellékes esemény [...]” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

„Az, hogy az élők elragadtatnak felhőkön a levegőbe, azt fejezi ki, hogy karakterük elváltozik, és különbözni fog a földitől.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„[...] *ha hisszük*: Pál egy formális előfeltételt fogalmaz meg ahhoz, hogy bevezesse a kora keresztyén hitvallási formulát. [...] *Jézus meghalt és feltámadt*: A hitvallási formula használata alapozza meg Pálnál a keresztyén remény kifejtését.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Az apostoli egyház számára a parúzia tana ne spekuláció tárgya, hanem vigasztalás (4,13kk) és intés (5,2kk) legyen.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(és szomorkodnátok, mint a többiek, akiknek nincs reménységük...)

„Rosszindulatú-e a valóság? Jézus azt mondja, hogy jóindulatú, hogy esztelenségig nagylelkű az emberrel. Értelmetlen-e az élet? Jézus szerint az élet célja és rendeltetése világosan kirajzolódik abból, ahogyan Isten közbeavatkozott a történelemben.

Mi a Valódi-Valóság természete? Nagylelkű, megbocsátó, megváltó szeretet – feleli Jézus. Diadalmaskodik-e a halál az életen? Nem, Jézus meg van győződve arról, hogy Atyja országán a halál sem vesz erőt. Nincs semmi baj: a rossz nem tart örökké, nem éri az embert pótolhatatlan veszteség, a vereség csak átmeneti, a bukás nem végleges, a kiábrándulás nem perdöntő, a végén minden rendbe jön.

Nem leplezi a szenvedés realitását, a csüggedés bénító erejét, a csalódásokat, reményeink meghiúsulását, a kudarcot és a halált; egy szóval sem vitatja, hogy ez keseríti az embert. De állítja, hogy Atyja országa úrrá lesz minden borzalmon, szörnyűségen és iszonyaton...

Jézus örömhírét annak kell tekintenünk, ami: válasznak a leglényegesebb kérdésre. Csak az kényszerül elutasítani, aki azt hiszi, hogy a rossz győzedelmeskedik a jón, hogy az élet abszurditás, egy félkegyelmű őrült meséje, hogy a

Valódi-Valóság rosszindulatú, és hiú ábránd, hogy a végén rendbe jön minden.”

Nyíri Tamás (1920–1994) katolikus filozófus, teológus: *Ki ez az ember?*

VERS

(az elhunytakat is előhossa Jézus által, vele együtt)

Pilinszky János: *Mielőtt*

A jövőről nem sokat tudok,
de a végítéletet magam előtt látom.
Az a nap, az az óra
mezítelenségünk fölmagasztalása lesz.

A sokaságban senki se keresi egymást.
Az Atya, mint egy szálkát
visszaveszi a keresztet,
s az angyalok, a mennyek állatai
fölütik a világ utolsó lapját.

Akkor azt mondjuk: szeretlek. Azt mondjuk:
nagyon szeretlek. S a hirtelen támadt tülekedésben
sírásunk mégegyszer fölzsabadítja a tengert,
mielőtt asztalhoz ülnénk.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN UTOLSÓ ELŐTTI VASÁRNAP (REMÉNYSÉG VASÁRNAPJA)

• *2Thessz 1,3–10*

Bevezetés helyett

Az egyházi esztendő utolsó vasárnapjainak üzenete: a végső dolgok. Isten ítélőszéke, az eljövendő Krisztus, az újjáteremtő Isten felé tartunk. Ezekkel a kérdésekkel többnyire az élet határhelyeteiben foglalkozunk. Nem is elsősorban és kizárólag a létért való küzdelem, az előttünk tornyosuló mindennapi feladatok sokasága miatt, hanem sokszor az elmúlástól, a végső megsemmisüléstől, a lehetőségek bezárulásától, a könyörtelenül múló idővel való szembenézéstől való félelem miatt. Nem akarjuk, hogy még valami beárnyékolja az életünket. De a mai modern társadalom is mindent megtesz annak érdekében, hogy kiküzdje, elfojtsa a halállal való szembenézést, a vele való megküzdést. Nem tud mit kezdeni az ebből fakadó feszültség érzésével. Ezért inkább felerősíti tagadását, elveszi a hozzátartozó rítust, szertartást, mindeközben pedig tovább gerjeszti és erősíti a haláltól való félelmet. A német perikoparendben mai igénk Szentháromság ünnepe után a 15. vasárnapon szerepel, amelynek ottani jellege: óvás a félelemtől, aggódástól, amelyek eltávolítanak Istentől. A félelem, a haláltól való félelem nem számol Istennel, nem tud mit kezdeni Isten kegyelmével. Kizárólag magára gondol, arra, mi fog történni vele halála után. Ez gyakran szo-

rongással, nyugtalansággal, rossz előérzettel jár együtt, félelemmel az ismeretlentől.

Vasárnapunk üzenete: „Az Eljövendő felé!” Az apostol a Thesszalonikaiakhoz írott levelében el akarja oszlatni a gyülekezetben ezeket a félelmeket, a bizonytalanságot, a téves eszméket a végső kérdések felől. Erősíteni, bátorítani kívánja őket Isten igazságának elővételezésével. November az a hónap, amelyen szinte végigvonul az elmúlás gondolata. Minden szándékunk, akaratumk ellenére elhunyt szeretteinkre emlékezünk, amikor sírjainkat rendezgetjük ezekben a napokban. De hogyan tekintünk mi az Eljövendő felé, hogyan gondozzuk Krisztus visszajövetelében, Isten igazságának kiteljesülésben való hitünket, hogyan győzzük le esetleges halálfélelmünket? Milyen erősen él bennünk a végső dolgokról, a beteljesülésről szóló bibliai meggyőződés?

Exegetikai súlypontok

A thesszalonikai gyülekezetekhez írott levelek az Újszövetség legrégebbi iratai közé tartoznak. Pál feltehetően második missziói útján, Korinthusban írta őket, ahol a Thesszalonikából frissen visszatért Timóteus számolt be neki a közelmúltban alapított gyülekezet életéről. Pál örömmel hallja, hogy általában véve jól mennek a dolgok. A gyülekezet hite egyre növekszik, erősödik, teherbíróbbá válik, az egymás iránti szeretetben folyamatosan gazdagodnak. Hitéletük példaképpé lesz, amellyel az apostol szívesen dicsekszik más gyülekezetekben. Különösen kiemelkedő jelentőségű, hogy még az üldözések, a nyomorúságok elviselése sem roppantja össze őket. Hitük nem ingadozik. Az egyedüli probléma, ami miatt az apostol kétszer is írt nekik, hogy téves eszmék terjedtek el Jézus Krisztus dicsőséges visszajövetelével kapcsolatban. A parúziavárás olyan rendkívüli méreteket öltött, hogy a gyülekezet jelentős része még a munkát is abbahagyta. Ezért mindkét levél középpontjában Jézus Krisztus visszajövetelének gondolata áll, az erre vonatkozó helyes várakozás.

Nem élhetnek úgy, mintha az Úr napja már közvetlenül itt volna. Mert az Úr napját megelőzi a hittől való elszakadás, amikor megjelenik a törvénytípró, a kárhozat fia. A végidőkről azonban nemcsak dogmatikai tanítást kíván adni az apostol, hanem elsősorban a jelenben való hatását akarja hangsúlyozni. Krisztus visszatérésének ígérete, Isten igazságos ítéletének megvalósulása nem kizárólag a jövőre mutat, hanem reménységet ad a jelenben élt életéhez, a gyötrelmek elviseléséhez is. A végidőt nem számolgatni kell, hanem erőt meríteni abból a hitből, hogy mindez beteljesedik egy számunkra ismeretlen időben, amikor Isten igazságosan ítélni fog, a gyötrődőknek enyhülést ad, és szenvedésükért méltónak nyilvánítja őket az ő országára. Az őt nem ismerőkön, neki nem engedelmesködőkön pedig bosszút áll, örök pusztulással bünteti őket. Az ebben való hitükben igyekezett megnyugtatni, megerősíteni őket

az apostol, hogy ne hagyják magukat félrevezetni, ne bizonytalanodjanak el. Az üldözés már egyébként is eléggé megviselte őket.

Homiletikai meditáció

Mikor és hogyan erősíthetnek minket, a ma élő gyülekezeteket Pál apostolnak a thesszalonikaiakhoz írt sorai? Hiszen a mai modern ember nemhogy nem várja az élet befejeződését, de nem is akar szembenézni annak tényével. Jelentenek-e nekünk valamiféle bátorítást, megerősítést mindennapi kudarcainkban Isten eljövendő, igazságos végső ítéletéről szóló ígéretei, a róla szóló történetek? Nem hatnak-e túlzottan mesészerűen azok a képek, amelyekről itt szó van: tűz lángjában megjelenő angyalok, isteni bosszúállás az Urat nem ismerőkön, a benne hívők mennyei megdicsőülése Isten szentjei között?

Amikor ezt az előkészítőt írtam, egy haldoklóhoz hívtam a gyülekezeti élettől kissé elidegenedett orvos házaspár. Bosszantott, hogy számomra pont a legrosszabb időben akarnak „leakasztani a szögről”, hiszen ennek a munkának az alapos elkészítésétől vonják el az értékes időt. A férj édesanyja közel tíz éve szenved Alzheimer-kórban. Teljesen elborult az elméje. Évek óta fekszik öntudatlan állapotban. Lefogyott, csont és bőr, semmire nem reagál, kommunikációra képtelen. Többször voltak már rosszulletei, amelyeket végül is túlél, ezért valahogy fokozatosan az az érzés alakult ki bennük, hogy nem tud meghalni. Pedig áldott jó asszony volt, jóindulatú, nem volt senkihez egy rossz szava sem. Keresték, kutatták betegségének az okát, valamint a megfelelő megoldást, amellyel segíteni tudnának nemcsak rajta, hanem saját magukon is. Talán végső tanácsalanságukban fordultak hozzám, a lelkészhez. Hátha ez segít, ha ők nem is tudnak hinni benne. Ilyenkor bennem – és ezzel lehet, hogy egyedül vagyok – akaratlanul is felmerül a kíváncsiság a metódus felől. Jelent-e az öntudatlanul haldokló édesanya és félig hitetlen hozzátartozói számára bátorítást, hitben való megerősítést az elmúlt évek megélt szenvedései, nyomorúságai közepette, hogy a folyamatos öntudat nélküli állapot megszűnése után majd beteljesedik Isten igazságos ítélete, amikor is a benne hívők megdicsőülnek, a neki nem engedelmesködők pedig örök pusztulással bűnhődnek? Nem taszítanak ezek a képek még inkább a haláltól való félelembe? Hiszen életének utolsó tíz évében nemhogy Istentől, az elkészített üdvösségről, de még önmagáról, családjáról sem tudott. Hogyan tudunk valamit is tenni földi életének utolsó óráiban, perceiben az Eljövendővel való találkozás előkészítéséhez? Amikor a haldokló édesanya találkozásunk után pár órával meghalt, az jutott eszembe, hogy az eljövendő dolgokra való megfelelő felkészüléshez, felkészítéshez akarva se találtam volna jobb kiindulópontot. Hiszen haláltusájának látványa, a halállal való küzdelme, amely teljesen öntudatlanul, ugyanakkor félelme-

tesen látványos módon ment végbe benne, ennek átélése segített abban, hogy megtapasztaljam, milyen segítséget jelentek az eljövendő Krisztusról szóló képek bibliai igéi az élet és a halál mezsgyéjén. Hogyan alakul a tanítás személyes hitté, igaz meggyőződésé. A tudomány szerint a haladókknak nagyon gazdag képvilág áll a rendelkezésére. Gyakran mondják ilyenkor azt, hogy a gyógyszerek össze-zavarták őket, ezért nincsenek már maguknál. Pedig valójában, a tapasztalat szerint csak szenvedélyesen keresik azt a képet, amellyel a halál elkerülhetetlenségének kényyszerűségéhez közeledni tudnak. Azt a belső képet, amelynek segítségével szembe tudnak nézni a halállal, el tudnak indulni az ismeretlenbe, az idegenbe való utazásra, az eljövendő Krisztus, a mennyei Atya ítélőszéke elé. Így válnak az úti, bibliai képek mennyeiekké.

Nepp Éva

.....

Tallózó

„A hívők szenvedését úgy tekinti az apostol, mint az Isten országához tartozásuk jelét (5). Az apostol vigasztalása az ítélettevő Jézus Krisztus eljövetelének üzenete (7).” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitális Kft.*)

„[...] nem bosszúállásról, hanem igazságos ítélet érvényesüléséről van szó egyfelől, s az igazság érvényesítésének alapszempontjáról másfelől. [...] Ha nem is cseréltük ki az alapige felolvasásakor a »bosszút« »igazságszolgáltatásra«, most – e tétel kifejtésekor – feltétlenül meg kell tennünk. [...] a szó még emberi használatában is rendkívül leterhelt és egyoldalúan pejoratív tartalmú, másrészt azért, mert az ige [...] nem erről szól! [...] Meg kell szólalnia annak a bibliai reménységnek, hogy Isten helyreállítja azt, ami ebben a világban az idők folyamán elpusztult. [...] Nem a gyűlölködők és tehetetlenül átkozódók táborát növeli, s nem ezt a betegesen torz ideológiát támasztja alá az Isten igazságszolgáltatásáról szóló ige, hanem abban erősít meg, hogy semmiképpen sem »vesz erőt rajta a Gonosz Ellenség« (Luther).” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Hitük folyamatosan fejlődött (*hyperauxanei*, »erőteljesen növekedni«) [...]. A hívők hitének egész életükben *nőttön nőnie* kell, egyre következetesebben és egyre több mindenben kell Istenre hagyatkozniuk, amint nagykorúbakká válnak Krisztusban. [...] A thesszalonikaiak nem úgy viselkedtek a kellemetlenségek közt, mint sok keresztényen, amikor elfut a kényelmetlen helyzetek elől. Ehelyett körülményeiket Isten akaratának tekintették, és úgy döntöttek, hogy elfogadják ezeket a feszültségeket. Ugyanakkor nem a saját erejükből akartak kitartani.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztény Ismeretterjesítő Alapítvány*)

„Ezek bűnhődni fognak. Az az Isten, amelyik nem bünteti meg a bűnt, egyáltalán nem Isten. Az az elképzelés, hogy a szeretet Istene nem büntetheti meg a bűnt, figyel-

men kívül hagyja azt a tényt, hogy Isten egyúttal szent, és azt kell tennie, ami erkölcsileg helyes.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Dicsekszünk... veletek, állhatatosságotokkal és hitetekkel...*)

„Tűz próbálja meg a vasat, az igaz embert pedig a kísértés.”

Kempis Tamás (1380 k.–1471) német lelkesítő író

(*minden üldöztetést és nyomorúságot elviseltek...*)

„Aki sokat szenvedett, az olyan, mint aki sok nyelvet beszél: ő is sokakat megért, és őt is sokan megértik.”

arab közmondás

(*az ő országára, amelyért szenvedtek*)

„...aki sosem próbálta a rosszat, annak a jót ismerni lehetetlen.”

Lope de Vega (1562–1635) spanyol drámaíró és költő

TÖRTÉNET

(*az egymás iránt való szeretet gazdagodik mindnyájatokban...*)

Sárospatakon a vártól nem messze találjuk a Makovecz Imre tervei alapján felújított híres Borostyán vendégfogadót. A Rákócziak által emeltetett épület valaha a trinitárius szerzetesrend kolostora volt. A rendet 1198-ban erősítette meg III. Ince pápa. Viseletük színe fehér volt, vörös és kék színű kereszttel. A patakiak mondákat szóttek a fehér-csuhás barátok alakja köré, akik hivatásuk szerint keresztényeket váltottak ki a törökök fogságából. E célra adományokat gyűjtöttek, saját javaikat áldozták fel, sőt ha a szükség úgy hozta, önmaguk feláldozásával váltották meg hittestvéreiket: ők mentek rabságba a kiváltandó fogoly helyett. Sokakat adtak vissza így családjuknak, és sokan közülük soha nem térhettek vissza hazájukba.

VERS

(*Isten igazságosan fog ítélni...*)

Publius Vergilius Maro: *Aeneis* (részlet)

...ha száz torkom, száz nyelvem volna, s a hangom
Vasból lenne, se győzném mind szóval kifejezni,
Hány bűn létezik, és hány megtorlás van ezekre.

(*Lakatos István fordítása*)

Szerb György: *Csonthárfa* (részlet)

Ó, emberek, ti hajszolt harcolók,
most üzennek a messzebről valók,
feledjete el romlást és valót,
halott csontokról élők küldve szót

sebeitek: lesz vigasztalás,
lesz menyegző s lesz új honfoglalás
e szűkre szabott földön, s öröm
virágos tánca lesz jöttömön,

mert eljövök.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN UTOLSÓ VASÁRNAP (ÖRÖK ÉLET VASÁRNAPJA)

• 2Pt 3,(3-7)8-14

Örök élet vasárnapjának jellege

Az egyházi év utolsó vasárnapja a perspektívák találkozásának ünnepe. Egyszerre jelenik meg benne a múlt, az egyházi évre való visszatekintés és a jövőre, az emberi mértékkel egészen távoli jövőre való előretekintés.

Végigéltünk egy egyházi évet – az üdvösség történetének ciklikus ismétlődése újra nyugvópontra jutott. Ez a visszatekintés azonban szinte csak erre a vasárnapra szól. Egy hét, és advent első vasárnapjával újrakezdődik az egyházi év, készülünk Isten Fia születésének ünnepére, Isten embermentő akaratának megismerésére. Miközben visszatekintünk, és ezzel egyszerre felkészülünk az ismétlődésre, egy másik horizont felé is ad kitekintést Isten. Figyeljünk az utolsó időkről szóló tanításra is. Földi életünk ügyes-bajos dolgai között, egy szemellenzős világban tekintsünk annyira előre, hogy meglássuk: türelmi időben élünk. Egyszer vége szakad ennek a világnak, és akár a mi életünkben, akár már halálunkban vár ránk az Isten napjának eljövetele. Isten ígéje óva int a tétlen várakozástól – az etikai eszkatológia teológiai fogalma alatt azt értjük, hogy egy lelki megújuláson keresztül másként élünk, másként várjuk ezt a találkozást.

Exegézis

Péter második levelének 3. fejezete a tévtanítások ellen igyekszik megfogalmazni a helyes gondolkodást az utolsó időkről, Isten napjának eljöveteléről. Az előkészítőhöz az egész textust alapul vettem, hogy könnyebben dönthessünk arról, az egészet, vagy csak a második megjelölt részt vesszük igehirdetési alapigéként.

3-4. vers

Az első keresztyén gyülekezetek úgy rendezkedtek be, hogy még életükben várták Krisztus második eljövetelét. A csúfolódók, illetve a hamis tanítók megjelenése az utolsó időkben ismert prófécia volt, amit a levél címzettjei most a saját bőrükön is tapasztalhattak. A „csúfolódók” pejoratív elnevezés olyan emberekre utal, akik lenézik, semmibe veszik a vallást és az erkölcsiséget. Retorikai kérdésfeltevé-

sükkel tagadják a parúziát, mert az első keresztyének is úgy haltak meg, hogy Krisztus második eljövetele nem következett be az életükben. Cinikus hozzáállásuk sok egyébként is kételkedő embert elbizonytalaníthatott.

5-7. vers

Amellett, hogy a hamis tanítók az elmaradt parúziával csúfolódnak, azt is a keresztyének szemére vetik, hogy nem történt olyan kozmikus katasztrófa, amelynek pedig a próféciaik szerint kísérnie kellett volna a világvége eljövetelét. Ezt az állítást cáfolja a szerző az 5-7. versekben. A csúfolódók nem akarnak tudomást venni arról, hogy Isten egyszer már megítélte a világot vízözönnel, és tűzzel el is fogja azt pusztítani az ítélet napján. Az őselemek – víz és tűz – szimbólumként kísérik a világot megteremtő és azt minden elemében fenntartó Istent (lásd Ézs 66,15-16).

E három vers leglényegesebb eleme Isten szavának szerepe a teremtésben, a világról való gondoskodásban és az ítélet bekövetkeztében. Isten szava teremtő, gondoskodó és ítélő szó is egyben. A szerző által dokumentált szóesemények (*előállt, elpusztult, megmaradtak, fenntartassanak*) nagyon fontos tanítást adnak Isten gondviselő akaratáról. A szerző ezt fejti ki bővebben a következő versekben.

8-13. vers

A 8. versben a 90. zsoltár 4. versét halljuk viszont: *Mert ezer esztendő előtted annyi, mint a tegnapi nap, amely elmúlt, mint egy őrvtársnyi idő éjjel.* A csúfolódóknak adott válaszul hangzik el a zsoltárvers-utalás: az isteni perspektívában az idő nem ugyanaz, mint ahogyan azt mi, emberek érzékeljük. Az ember számára az idő behatárolt, egyszer véget érő folyamat, Isten azonban örök, ezért nem kérhető rajta számon az ember által érzékelt idő.

A 9. vers nyilvánvalóan a tévtanítás ellen szól: *nem... , hanem...* Az idő, amelyet érzékelünk, amelyet egyesek számon kérnek, amelyen mások csúfolódnak, Isten ajándéka. A szerző nem magyarázkodik a feltételezett késlekedéssel kapcsolatban, hanem Isten jó szándékára és gondviselésére mutat rá.

Isten türelme a kulcs a parúzia késéséhez, a második eljövétel generációkon túlmutató időbeliségéhez. Isten türelme új perspektívát hordoz magában – a megtérés fontosabb Istennek, mint az ítélet végrehajtása. Isten türelmének megtestesülése Jézus Krisztusban már az örök élet vasárnapjának is témája. Az evangélium üzenete csendül meg a 9. versben: lássuk meg, mennyire fontos Istennek az ember. Türelmes hozzánk, időt ad nekünk, hogy úgy tudjunk élni, úgy tudjunk készülni arra, ami majd bekövetkezik, hogy az üdvösségünkre legyen (lásd Róm 2,4).

Az evangéliumi hagyományból is származó tolvaj képe, amint váratlanul beállít, újra megerősíti az ítélet bekövetkeztének a bizonyosságát. Még ha Isten türelme késlelteti is a parúziát, Isten betartja ígéretét, és akkor és amikor ő úgy ítéli, eljön a világ vége. A 10. versben előrevetített vi-

lágvégekép illeszkedik a korai kereszténység eszkatologikus világvégéjéhez.

A 11–13. versek a türelmi időhöz méltó életet ajánlanak az egyház tagjainak. A biztosan bekövetkező parúzia és ítélet már most az életünkre vonatkozó következményeket hordoz magában. Az új föld és az új menny az igazságosság otthona lesz, tehát az oda készülőknek már ebben a földi életben is erre az életre kell berendezkedniük. Az Istentől kapott türelmi idő ennek a megtörténtére adatik, és nem olyan hanyag és erkölcstelen életre, amelyet a parúziát kicsúfolók élnek.

A 13. vers pozitívan erősíti meg az új teremtés majdani bekövetkeztét: Isten ígérete szerint újjáteremti ezt a világot, hogy egy új teremtés vehesse kezdetét (Ézs 65,17).

14. vers

A levél végéhez közeledve az apostol az elhangzottakkal kapcsolatban összefoglalja gondolatait: az utolsó időkről szóló igaz tanítás türelemre és tiszta életre indítja az istenhitben élő embert. A parúziavárás etikai következményekkel jár: Isten időt ad a bűnbánatra, a megtérésre és a megújult életfolytatásra. Az Istennel való megbékélés állapotában az ember nem csúfolja és tagadja Isten akarátát, hanem jól és helyesen él az ajándékba kapott idővel.

Gondolatok

Lelki közöny

Az első gyülekezetek tagjainak biztosan nehéz volt a fenyegető tévtanításokkal szemben megtartani a gyülekezet tanításbéli és közösségi egységét. Az elmúlt idő távlatában ma is lehet arról beszélni, hogy a tiszta tanítást korunkban is micsoda veszély fenyegeti, azonban még ennél is fenyegetőbb helyzet az, amelyben élünk. A ma emberének gondolkodásmódjára a kiábrándultság, a közöny, a relativizált igazság a jellemző. Mindennek a mértéke az ember lett, ezért gyakran értetlenség és érdektelenség övez mindent, ami új perspektívát mutathat az ember életének.

Az emberi élet távlatai

Péter második levelének gondolatai egy új, sokkal nagyobb távlatot fednek fel az ember életében. A közönyös és kiábrándult világ egyszerre nézhet szembe egy eljövendő ítélet valóságával és annak az időszaknak a valóságos létezésével, amelyet az isteni türelem fémjelez. Az örök élet valóságára emlékeztető vasárnap így egy helyreállító, testet és lelket gyógyító üzenetet hordozhat magában.

Új teremtés

Az ember egyfelől világos keretet kaphat az idő, élete idejének helyes értelmezésére. A halál pontot tesz a földi élet végére, de Jézus Krisztusban a reménytelenséget legyőzve

Isten egy napon ebből a világból is újat teremt. A Bibliából és a korabeli apokaliptikus irodalomból táplálkozó világvégégek akár még ijesztő is lehet. Ha nagyon belebonnyolódunk, elfedheti előlünk az apokaliptikus képből is felcsillanó reménységet, az evangélium tiszta üzenetét. A levélből azt is megtudhatjuk, hogy az idő, amelyben élünk, és amely a létezésünket körülöleli, ajándékba kapott idő.

Isten türelme

Isten olyannyira türelmes, hogy még időt ad az életre, a helyes emberi út megtalálására. Türelmes, és a türelem határtalan szeretetének a jele. Úgy is mondhatnánk, hogy az egész üdvtörténet az Isten türelméről szóló beszámoló. De a türelemhez az is szorosan hozzátartozik, hogy akivel türelmesek vagyunk, él-e a türelem adta lehetőségekkel. Számolunk-e mi is Isten türelmével, az ajándékba kapott idővel, a változásnak, a helyreállításnak a lehetőségével az életünkben?

Spirituális stabilitás

Péter második levelének célja, hogy a gyülekezet tagjai lelkiileg stabilan tudjanak ellenállni a tévtanításoknak, az isteni ígéretek megkérdőjelezésének, az ezernyi támadásnak. A spirituális stabilitás ma is égető kérdés. Hitünk sarkalatos pontjai mindig felfedik lelki hiányosságainkat, az elbukás gyakori lehetőségeit. Figyelemre méltó, hogy az etikus életfolytatás a spirituális stabilitás következménye és az utolsó időkre való felkészülés fontos mozzanata volt. Mi ma inkább szeretjük ezt figyelmen kívül hagyni, kicsit félretenni, hogy ne kelljen senkinek megmondani, hogyan éljen. Az eszkatológiának azonban az életünkre nézve is következményei vannak – Isten előtt, az ő kegyelméből, vele megbékélve még új fordulatot vehet, megújulhat, és Istenhez térhet az életünk.

Págyánszky Ágnes

.....

Tallózó

„A várakozás válsága olyan alaphelyzet, mely az első keresztyén nemzedék kihalása óta mindig időszerűen szorongatja Isten népét ebben a világban. [...] (1) Ez a világ egy végső, ítéletes katasztrófa felé halad [...]. (2) Az emberiség jelene csodálatos lehetőség, mert még tart a kegyelmi, türelmi idő; (3) Meg kell tanulnunk újra a keresztyén életet az utolsó nap felől és az utolsó nap fényében látni.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Kevesen szeretnek várni, pedig Isten pontosan erre szólítja fel a hívőket, akik számítanak az Úr visszajövetelére. [...] A természeti törvények által szabályozott világ-mindenségben a gúnyolódók érvelése szerint egyszerűen nem történhetnek csodák. Ezért azt állítják, hogy Jézus Krisztus nem jöhet vissza. [...] A teremtő Isten ugyanakkor ítélő Isten is. Szuverén akarata szerint bármikor vál-

toztathat a meglévő folyamatokon, melyeket ő teremtett. [...] Csak a 7., 10. és 12. versekben ír az Újszövetség arról, hogy Isten tűz által fogja elpusztítani a világot. [...] Az emberek az időt az időhöz mérik, de Isten az időt az örökkévalóság fényében látja. [...] Ezután a régi kozmikus rendszer átadja helyét az új égnek és új földnek, és ez az, amit mi, hívők várunk (vö. 12., 14. vk.), és nem a föld pusztulását.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„[...] az utolsó fejezetben a materializmust látjuk – a látható dolgok állandóságába vetett bizalmat az Isten Igéjébe vetett bizalommal szemben [...]” (J. N. Darby: A Biblia könyveinek áttekintése. Evangéliumi Kiadó)

„Ahogy Istennek van hatalma teremteni (5. v.), úgy ítélkezni is van.” (Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„[...] a teremtés kezdete óta sem változott semmi, s nem fog a jövőben sem, az Úr eljövetele véglegesen elmarad. Kiiktatják az üdvösségtörténetet, kikötnek egy általános istenfogalomnál. [...] az embernek szabadsága, hogy eldöntse, mit kezdjen az életével. Voltaképpen bűn sincs, követ el ugyan az ember hibákat, de nem lesz végső számadás, és minden marad a régiben. Megváltásra, Megváltóra sincs szükség [...]” (Szabó Andor: Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*el fog jönni az Úr napja...*)

„Isten haragja és Isten kegyelme nem állnak ellentétben az Isten »szívében« (Luther), lényé mélységében; viszont az Isten-ember kapcsolatban már súlyos ellentétek.”

Paul Tillich (1886–1965) lelkész, teológus

(*új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint*)

„A sötétség után világosságot remélek.”

Miguel de Cervantes (1547–1616) spanyol regény- és drámaíró, költő: *Don Quijote*

„Minden-egy napunk az Ítéletnek a napja... Azt hiszik Önök, vár az ítélet addig, amíg megnyílik a sírok ajtaja? Itten várakozik házaik ajtajánál – itt várakozik utcaszögleteiken...”

John Ruskin (1819–1900) angol társadalomfilozófus és szociológus

(*Nem késlekedik az Úr az ígérettel, mint egyesek gondolják...*)

„A szerencsétlenség távolivá teszi Istent egy időre, távolibbá, mint egy halottat, mint amennyire a fény hiányzik börtönök sötétzárkájából. Rettegés üli meg a lelket... Kell hát, hogy a lélek üresen és hiába is, de tovább szeressen, vagy legalább akarjon tovább szeretni, ha csak lényének

végtelenül kis töredékével is. Akkor egy napon Isten maga mutatja neki meg magát, s fedi fel előtte a világ szépségét, ahogy azt Jóbba tette. De ha a lélek megszűnik szeretni, már itt a földön a pokolnak megfelelő állapotba merül.”

Simone Weil (1909–1943) francia filozófus, misztikus:
Szerencsétlenség és istenszeretet

VERS

Alekszandr Blok: *Fejünk felett lecsapni készen*

Fejünk felett lecsapni készen
az a vasvessző ott remeg.
S szállunk a sűrűdő sötétben
iszonyatos mélység felett.

De minél veszettebb a hajsza,
és minél közelebb a vég,
annál fénylőbb az Égi arca,
annál közelebb tűzzel ég.

És a viharzó forgatagban
a kétségbeesés fiát
a kék izzásba láthatatlan
ösvény viszi, ragadja át.
(Lator László fordítása)

ADVENT 1. VASÁRNAPJA

• Jer 23,5–8

A textus közelében

Egy háromrészes prédikáció egyik részlete az alapigénk. Az első rész (23,1–4) nyílt szembefordulás a pásztorokkal/királyokkal, hasonlóan Ez 34-hez. A második megszólalásban (5–6. vers) találjuk a konkrét jövődőlést. Az ige hirdetés harmadik szakasza (7–8. vers) pedig a népre vonatkozó gyakorlati következményeket írja le. Így a mi perikopánkban a prófétai ige hirdetés már túl van a konkrét vád közlésén és a hétköznapi bűnök megnevezésén is.

Amiről a megjelölt szakasz alapján az ideai adventben szólnunk kell, az a nagy összefüggésekre kitekintő főrész és a lezáró, a hallgatók érzelmeire is irányuló befejező gondolatok. Az első rész az érkező személyre tekint, a második pedig a nép gondolkodásmódjának gyökeres megváltozását jósolja. A kettő koherenciája megkérdőjelezhetetlen igénk alapján. A kijelentések elválaszthatatlanságukban erősítik egymást.

Az egész beszéd annak a nagyobb egységnek a lezárása, amelyet a királyok elleni végső vádbeszédként ismerünk. Ez egyben Jeremiásnak az a híres, retorikai bravúrral megfogalmazott megszólalása az uralkodói túlkapások és a felelőtlen magatartás következményeiről, amelynek késői hatása is nagy jelentőségű.

A prófétai és a lelkigondozói hangszín egyaránt megjelenik itt. Kemény és ostorozó beszédével itt hívja fel a próféta a figyelmet arra, hogy a valódi megújulás most már elkerülhetetlen. Ez az egyértelmű és éles prófécia.

Nem is jelentheti így azt, hogy a „kiérdemelt”, nagy pusztulás nem következik be, hanem éppen azt erősíti meg, hogy az mégsem lesz Isten utolsó szava népéhez, hanem lesz folytatás és új kezdet. Ez a második gondolat pedig a tipikus jeremiási lelkigondozói attitűd.

A szakasz középpontjában két szó áll: *jog és igazságosság*. Az ezektől való negatív irányú elmozdulás, eltávolodás mindent tönkretesz. A hozzájuk való közeledés pedig a gyógyulás egyetlen útja. A reménységet és a jövőt ezeknek a kiteljesedése hozza el, hiányuk pedig a jelenlegi helyzetet eredményezte Cidkijjá királysága alatt. A vezetői könnyelműség miatt minden bizonytalanná vált, de a nép számára az egyedüli jövő csak az lehet, ha ennek ellenére mégis eljutnak a reménységgel teli várakozáshoz úgy, hogy a félelem és a derűlátás párbajából a második kerül ki győztesen. Ennek érdekében szólal meg most Jeremiás.

A szöveg a nevezetes messiási jövendölések kontextusában áll (Ézs 9,1–6; Ézs 11,1–9, valamint Mik 4,1–5). Az is világossá válik itt számunkra, hogy Jeremiás próféta szilárdan áll az exodus-tradíció alapján, ám az sem kétséges, hogy a dávidi messiási tradíciót is felvette már ebbe a próféciájába.

Ez a három vers úgy szól Cidkijjával kapcsolatban a konkrét mulasztásról, hogy az egész megromlott uralkodási életformát és rendszert a maga teljességében nézi, és így alapjaiban értékeli át a korabeli világi uralkodási forma teljes képét.

A kijelentések súlyát jelzi az is, hogy a könyvben máshol is szó szerint megtaláljuk ugyanezt a szöveget: az 5–6. verset Jer 33,15–16-ban, a 7–8. verset pedig Jer 16,14–15-ben. Ez az ismétlés a szöveg fontosságát jelzi. Az eseti kritikát úgy gyakorolja a próféta, hogy kijelentéseit és követeléseit minden időre érvényesnek tartja. Valószínű, hogy a bíráló hatása is olyan erős volt a későbbiekben, hogy ez is az ismétlést igényelte még a könyvön belül.

A katasztrófa egyértelműen azért következik be, mert Cidkijjá felelőtlen szövetségi politikája a babilóniaiakkal nem hozott mást, mint elviselhetetlen és megszégyenítő függőséget. A *nevek* szimbolikus használata is utalás arra, hogy az idegenektől kapott „véges” uralkodói jog és név – Cidkijjá = igazságom az Úr – után majd eljön a teljes, a „végtelen” – Dávid sarja –, akinek már joggal lehet az a neve, hogy „az Úr a mi igazságunk” (6c). Hogy milyen igazságról van itt szó, azt segít megérteni Jer 17,5–8 és Péld 31,8kk.

Dávid „sarja” arról is felismerhető lesz, hogy a nevét valóban Istentől kapja, és nem Nebukadneccártól. A messiási név használata a textus vége felé doxológiaiaként érthető, és nagyon emlékeztet Ézs 9,5-re.

A nép közösségi életének valódi megelevenedése is ak-

kor következik be, amikor az „él az Úr” kijelentés megújult tartalommal hangzik el (7. vers).

Egy átlagos változás nem hozhat újat, hanem csak a radikális. Ha nincs gyökeres elszakadás a megszokott beidegződésektől, és nem tör fel elemi erővel az új mint Isten ajándéka az életükben, akkor nem tapasztalható meg az „eljön majd az idő” kétszer is elhangzó mondatának valósága (5a; 7a).

Az új hazatéréssel is olyan idő jön majd el, amikor akkora jelentőségű változást él át a nép, hogy többé nem az egyiptomi szabadulásra hivatkoznak az emlékezésben vagy a magasztalásban, hanem erre az eseményre. Arra, ahogyan Isten visszaadja a szabadságot és a biztonságot, amikor „észak földjéről” hozza haza Izráel házát, népét pedig össze is gyűjti „mindazokból az országokból, amelyekbe szétszórta őket” (23,8). Ez a megmentés annyira új és csodálatos, hogy Izráel egyszerűen megfeledekzik az elsőről, és csakis erre a másodikra gondol.

Alapigénk nyitott a jövő felé, és a jelenben erősíti bennünk és közöttünk a civil kurázsit Isten ügyének képviselésével kapcsolatban. Jövő és bátorság összetartozik. Jeremiás prédikációja olyan, mint egy hatalmas ajtónyitás a jövőre és a folytatásra, annak ellenére, hogy még bennünk van a félelem és a szorongás. Legtöbbször az a természetes számunkra, hogy nehezen nyílik meg a szemünk erre a hirtelen jött perspektívára. Sokszor fel is panaszoljuk ezt, amikor új értékek közelítenek felénk: „nehéz az átállás”, mert a közeledő új annyira „szokatlan”. Jeremiás ezért most nem is engedi meg a múlton való rágódást, hanem nagyon határozottan fordítja hallgatói tekintetét az érkező, az eljövendő és az újjáteremtő felé.

Meg van győződve arról, hogy ezek az „ismeretek” (a történelem helyes értékelése, valamint a jog és az igazságosság abszolút prioritása) fontosak ahhoz, hogy a nép bátor felismerése is valóságos esemény legyen majd az érkező környezetében.

Rövid irányvétel az igehirdetéshez

Advent első vasárnapján könnyen találkozik szakaszunk első mondata az ünnep aktualitásával: *Eljön majd az idő!* Ilyen röviden és tömören, mintegy köszöntésként ér el minket most az alapige nyitánya.

Adventnek is éppen az az egyik legizgalmasabb tulajdonsága, hogy a megszokottságba és a rutinba belerobban a mindig új, időszerű különlegességével. Igénk most bőven ad alkalmat arra, hogy erről a textus világához kötöten, de teljesen aktuális üzenetként szóljunk. Az, hogy most egy történelmi túlsúlyú alapige áll előttünk, nem arra jogosít fel, hogy csupán merengjünk a múlt felett; éppen akkor válik ma adventivé a szavunk, ha felvállaljuk azt a konkrét mondanivalót, amelyet a történelemből tanultunk. Az egyéni élet történelméről is szólhatunk: bátran tanulunk-e a saját múltunkból? Lehet, hogy inkább

óvatoskodunk, és mi is félünk személyes sorsunkat őszintén szemlélni.

Nem lehet elég sokszor prédikálnunk arról, hogy az adventi időszak legfontosabb igéje (még nyelvtani értelemben is) nem a *várni*, hanem a *jönni*. Nem a várakozással kezdődik az első adventi vasárnap ünneplése sem, hanem azzal, hogy Jézus Krisztus eljött. A mi adventi időnk is két eljövétel közötti. Ezt mindig újra tudatosítanunk kell. Először eljött Jézus megalázottságban és kicsiségben, de másodszor majd dicsőségében érkezik. A keretek is ott lehetnek előttünk mint ellentétpárok: jászol és kereszt, majd győzelem és ítélet.

A második eljövételben a teljesség, az egész horizont lesz nyilvánvalóvá azáltal, hogy „Dávid igaz sarja” azt a nélkülözhetetlen ismeretet teszi teljessé, amely azt tanítja az embereknek, hogy a törvény igazi betöltése a szeretet által lehetséges. Nem a történelemből megismert uralkodói hatalommal vagy kegyetlen egyeduralkodói önzéssel és ellentmondást nem tűrő zsarnoki erőszakkal jön „Dávid sarja”, hanem váratlanul és meglepetésszerű módon. Jeremiástól azt is megtanuljuk, hogy páratlan és teljesen új irányítási stílussal érkezik. Önző érdek helyett mindent értünk tesz.

Adventi kérdésünk így az, hogy mit jelent ez a „jövétel” azok számára, akik Krisztust követni akarják. Milyen „vezetési” magatartás következik a próféta rendhagyó történelemórája alapján?

– A vezetés és az igazságosság elválaszthatatlan és egymást kölcsönösen erősítő tulajdonságok. Még a „lelki vezetés” sem kivétel ez alól.

– A vezetőnek ügyelnie kell az Istennel való személyes viszonyára és a rábízott közösség tagjainak egymás iránt tanúsított erkölcsi és anyagi érzékenységére, és szüntelenül karban kell tartania azt. A szociális és a lelki életterület nem választható el egymástól. A kultuszi teljesítmény sem ment fel ebben az összefüggésben.

– A gondos és figyelmes vezető körül az országnak is szép napjai vannak, és az emberek életére is a békesség, biztonság és a szabadság alapértékei a jellemzők. Nem lehet elfelejteni a Jójákimnak adott intést: attól még nem lesz király, ha csak „halmozza a cédrusfákat”, és Jósias „törvényes és igazságos eljárásának” már a híre is kivezett az országból (Jer 22,15–17).

Ennek az új országnak és új uralkodásnak a képe nem véletlenül lesz az Újszövetség gondolataiban és szavaiban a *kapu*. Nem egy birodalom, hanem sokkal inkább egy tágra nyitott ajtó, amelyen keresztül érkezik az igazi, teljes uralkodás. Ez az uralkodás nemcsak bíraskodás, jó cselekvés vagy igazgatás, hanem érző szeretet és teljes odaadást jelentő szenvedés is. Jézus életében kerül teljesen egymás mellé a tökéletes igazságosság, felelősség és áldozatvállalás.

A mi első adventi vasárnapi utunk kedves indítómotívuma lehet *Tersteegen* zarándokéneke, akár prédikációs vázlatként is: „Keskeny, rögzős ösvény / Kedvünket ne szegje! / Az Úr hívott minket, / Megsegít gygelme.” (EÉ 444)

Szabó Lajos

Tallózó

„Bár Krisztus első eljövetelekor Izráel Messiásaként lépett fel, e prófécia végső beteljesedése a második advent idejére vár [...]” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A prófécia még nem teljesedett be. Úgy jött, mint Dávid Fia, a megígért Király. Felajánlotta ezt a királyságot Izráelnek; ők visszautasították. De eljön újra, és a dicsőségnek azon a napján ez a jövendölés meg fog valósulni.” (Arno C. Gaebel: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A pásztorság nem uralkodás, hanem szolgálat, tehát semmiképpen nem gyámkodás másokon. A Szentlélek lehet bölcsé, miként legyünk egymásnak pásztoraik oly módon, hogy személyiségét össze ne zúzzuk.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ez az igazság többet jelent annál, mint hogy mindenkinek igazságosan megadjuk, ami neki jár. Ennél sokkal gazdagabb ez a szó. Megváltást jelent, az elnyomottak, a kiszolgáltatottak felszabadítását, megmentést, felmentést. Erre gondolt Pál apostol is, amikor kijelentette, hogy Jézus Krisztus a mi igazságunk [...]” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„Isten sokkal többről beszélt, mint annak a negyven ezer embernek a hazatéréséről, akik Kürosz idejében térhettek vissza, noha ez önmagában is igen nagy csoda volt.” (Derek Kidner: *Jeremiás könyve*. Harmat)

„Kilátásba helyezi a nép hazatérését a fogságból, és hangsúlyozza, hogy nem merész fantázia diktálja ezt a reménységet. El fog jönni az idő, amikor nem az egyiptomi kiszabadulásra hivatkoznak majd, amikor Isten nagyságát és hűségét akarják magasztalni, hanem arra, hogy hogyan hozta föl és hozza meg Isten Izráel házáat Észak országából, tehát a fogságból. És Istennek az a szabadító tette még nagyobb lesz, mint az első! Mert ez vezeti be Isten üdvtörténetének az új korszakát.

Jeremiás hitének és az Isten hűségébe vetett reménységének a szilárdságát és merészességét bizonyítja, hogy minderről akkor prófétál, amikor a választott nép még a nagy katasztrófa előtt áll. Jeremiás meg tudta ezt tenni, mert hitt abban, hogy Isten üdvtörténete nem szakad meg a történelem eseményei következtében.” (Pálfy Miklós: *Jeremiás próféta könyvének magyarázata*. Evangélikus Sajtóosztály)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(Morális oldalról nézve evidencia, hogy a szeretet csak segítő, mentő szándékú áldozathozatalban teljesedik ki. Enélkül csak önmaga karikatúrája: távolságtartás, cserbenhagyás vagy lekicsinylés esetén nem gondolunk szeretetre. Amikor az Újszövetség Isten és a szeretet lényegi azonosságáról ír, azt is állítja, hogy amennyiben Isten szere-

tet, nem lehet távolságtartó – ontológiai értelemben sem. A „szeretlek titeket” tartalmú ószövetségi kijelentések a megtestesülés szükségességére is utalnak – hiszen a távolságtartóval szemben, legyen az bár az Örökkévaló, joggal élünk gyanúperrel. Már a kamaszok is tudják: szeretlek – ez azt jelenti, ott akarok lenni, ahol te vagy. – K. I.)

(Eljön majd az idő...)

„Meg vagyok győződve arról, hogy a keresztyénsséggel szemben való ellenállásnak egy része arra vonatkozik, hogy a keresztyének nyíltan vagy titokban azt az igényt támasztják, hogy Isten az ő birtokukban van, és ezért a várakozás elemét elveszítették, amely pedig olyan döntő volt a próféták és az apostolok számára... Egy emberrel való találkozásban is várunk kell. Magában az emberek közötti legbensőbb egyesülésben is van a várakozásnak, a nem-birtoklásnak, a nem-ismerésnek egy eleme. Mert Isten végtelenül el van rejtve, ezért kell nekünk őreá egy sokkal feltétel nélkülibb értelemben várni. Ő számunkra csak olyan mértékben Isten, amennyire nem birtokoljuk őt.”

Paul Tillich (1886–1965) teológus, lelkész

VERS

Bede Anna: *Advent* (részlet)

Ki odakinn jár,
belepi a sár,
mint lapot a szó.
Ki melegen ül,
álomba merül,
semmire se jó.

A toll hevesebb!
Felsír az ecset,
megremeg a húr...
Lepereg az év.
Közeleg a rév.
Közeleg az Úr.

ADVENT 2. VASÁRNAPJA
• *Ézs 63,15–64,3*

Exegézis

Textusunk Tritó-Ézsaiás írása. Az a kor, amelyben a próféta élt, anyagi és lelki téren egyaránt igen nehéz időszak volt a választott nép életében. A babilóniai fogságból hazatérve csalódottak voltak, mert sok új és nehéz probléma várta őket. Nem élhették egy szabad, önálló állam életét, a perzsa birodalom tisztviselőinek jóindulatától függtek. De nem volt könnyű együtt élniük az otthon maradt, fogságba nem került zsidókkal sem. Pedig szükségük lett volna a

segítségükre, hiszen azok náluknál sokkal gazdagabbak voltak. Az ő támogatásukkal hamarabb újraépülhetett volna a templom és az ország. Lelki téren persze a hazatértek érezték magukat fölényben. Úgy gondolták, ők az igazi Izráel, ők az ígéretek örökösei. Az otthon maradtakra pedig úgy tekintettek, mint tisztátalanokra, akikkel jó lesz vigyázni, nehogy tőlük az Úr gyülekezete is tisztátalanná váljon.

E felvázolt helyzetben igen nagy szükség volt a próféta-ra, hiszen a hit és a reménység megfogyatkozott, a kétségbeesés és a csüggedtség elhatalmasodott. Tritó-Ézsaiás a vigasztalásra kapott elhívást. Nagysága abban volt, hogy a csüggedőkbe reménységet tudott önteni.

A fenti körülmények miatt azonban nem volt könnyű dolga, ezért érthető, hogy prófétai igehirdetése nem volt mentes az ellentétes nézetektől és az azokból adódó feszültségektől. A kommentárok segítségével utánanézhettünk, milyen ellentétes véleményeknek ad hangot a próféta a templomépítés tekintetében, a pogány népekkel való kapcsolatban, az üdvösség idejének ábrázolásakor vagy a gyülekezeten belüli szakadás vonatkozásában. Érdemes ezeket röviden áttekinteni, hiszen igeszakaszunkat is érintik.

A textuson végigvonul a kérdés és a panasz. Hol van Isten féltő szeretete, megindulása, irgalma? Tekintsen újra népére! A kérdésben nemcsak vád van, hanem bizalom is. Isten nem olyan, mint az ósatyák, akik meghaltak és már nem tudnak segíteni. Ő él, ő meg tud váltani! Bár elfordult tőlük, azzal büntette a népét, hogy bűnében hagyta, fogságba juttatta. Olyan lett a nép, mintha nem is Isten tulajdona lenne. De tud rajtuk segíteni. Ezért fordul kéréssel a gyülekezet Istenhez: *Térj vissza hozzánk, légy olyan hozzánk, mint azelőtt!* Istentől függ a nép sorsa. Tőle jön még a megtérés is. Előbb ő ragadja meg az embert, az ember csak azután ragadhatja meg őt. A nép már csak a mindent felülmúló csodában bízhat, abban, hogy Isten kettéhasítja az eget és leszáll. Ettől pedig még a hegyek is megrendülnek.

Néhány évszázaddal később megtörtént a mindent felülmúló csoda. Megnyílt az ég, s az Ige testté lett, földre szállt az Isten. Majd 33 év múlva a Golgotán elhangzott az *Elvégeztetett!* Akkor megrendültek a hegyek, kettéhasadt a kárpit és az ég, megnyílt az út az Isten felé, mert megszületett a Kegyelem.

Meditáció

Magunkra nézve megállapíthatjuk, hogy ma, két és félezer évvel Tritó-Ézsaiás kora után, két évezreddel Krisztus megváltó művét követően Isten népének közösségi és egyéni életében egyaránt még mindig az egykori zsidó néphez hasonló problémák és érzések vannak. Urunk nyomain járva sokféle szabadításnak is örülhetünk. Hitelenségtől, bűnök terhétől, betegségekből, szenvedélyektől,

a magány érzésétől, politikai terrortól, bizonyos társadalmi problémáktól megszabadulva gyakran áldhatjuk boldogan a Szabadító nevét. Ugyanakkor szinte azonnal újabb kétségek, bűnök, betegségek, szenvedélyek, kedvezőtlen politikai és társadalmi tényezők szorongatnak és csüggesztenek bennünket. S miközben követjük Istent, már kérdezzük is: Hol van az Isten? Hol van hitet ébresztő és éltető Szentlelkével, amikor már csak pislákoló vagy inkább csak füstölgő gyertyára hasonlít a hitem? Hol van a gyógyító Isten, amikor felettem vagy szeretteim felett kimondják az orvosok a gyógyíthatatlanság megmásíthatatlan tényét? Hol van az igazság Istene, amikor az igazságtalanság, sőt egyenesen az érdemmé magasztosult hazugság diadalmaskodik? Hol van az Isten, amikor ártatlanok lelik halálukat terrorcselekmények következtében, a közutakon vagy folyók, tengerek árterében? Hol van az Isten akkor, amikor minden igyekezettel meg akarok szabadulni egy-egy rossz szokástól, bűntől, és mégsem sikerül? Hol van az Isten, amikor azokban is csalódnom kell, akikben eddig bíztam, akikre építettem az életemet, s akik ráadásul hívő emberek? Hol van az Isten? – kérdezik gyakran még a nem hívők is, akik szeretnének olykor maguk is részesülni a hívőknek „kijáró” isteni ajándékokból. S hol van az Isten, amikor teljesen eltűnik előlem minden jövőkép, reménység, s csak a jelen nyomorúsága és a jövő kiútatlansága vesz körül? Hol lesz akkor az Isten, amikor majd rám borul a kínos halál éjszakája, amikor a közeledő ítélet rémével kell szembenéznem? Amikor majd megtörténik velem az, amitől most még csak félek? Hol van és hol lesz akkor majd az Isten? Van-e egyáltalán Isten?

Annak illusztrálására pedig, hogy ezek valós kérdések lehetnek, álljon itt egy személyes történet. Több mint negyedszázaddal ezelőtt, első, mindössze két órát élt gyermekünk halálhírének kórházbeli elterjedése után odajött kórtermi ágyamhoz egy betegtársam. A fiatalasszonyt hívőnek ismertem. Szánakozó s egyben feldúlt tekintettel és hangnemmel a következőket kérdezte: Hol van most az Isten? Miért pont veled tette ezt? Hiszen ti annyira szeretetek volna gyermeket, s lám, most nem örülhettek. Hol van a te Istened? Hiszen te az ő szolgája vagy, az életedet tetted rá az ő szolgálatára. S ezt így hálálja meg most neked? A kérdésekre adott válaszom nem az én akkor meggyötört, kesze-kusza gondolatokkal teli fejemben született meg, hanem az éjjeliszekekrényemen szerényen meghúzódó Útmutató az napi igéjében volt: *Amint részesek vagytok a szenvedésben, úgy azok lesztek a vigasztalásban is.* (2Kor 1,7)

Így és ezt hirdette Pál elődjeként Tritó-Ézsaiás is a szenvedő népek, s advent második vasárnapján mindannyiunknak, akiknek az eljövendő ítéletre kell figyelniük.

Nem feledkezhetünk meg az ítélet kettős jellegéről. Ha a golgotai keresztre tekintünk, ijedten döbbenhetünk rá, mit jelent Isten igazsága és ítélete, s hogy az ember egyetlen elvárható jussa nem lehetne más, mint a bűn zsoldja, a halál. A keresztfényében lelepleződnek hamis érveink,

hazug biztonságunk, vélt jogaink, követeléseink és kérdéseink. A vasárnap témája így figyelmeztet: két advent között, ítélet előtt, kegyelem alatt élünk. Igazából csak a kereszt tövében lehet rádöbenni, hogy csupán ilyen áron válthatta be Isten szeretetének ígérését, hogy újra tulajdonává, gyermekeivé lehessünk. S akkor elnémulnak az Isten iránti szemrehányások, a nyers kérdésselvetések. Az alázatos imádság és kérés viszont meghallgatásra talál.

Hol van az Isten?

1. Hol van az Isten, miért nem lakik köztünk? Tényleg ő rejtőzik el előlünk? Vagy mi nem megyünk hozzá, mi rejtőzünk el, mert a bűneink kedvesebbek, mint a vele való közösség? Ma is hangzik, ma is jogos az ősi isteni kérdés: Ádám, azaz ember, hol vagy?

2. Hol van az Isten, amikor kellemetlen, félelmetes, borzasztó dolgok történnek velünk és körülöttünk? Vajon nem a mi bűnünk, engedetlenségünk, önféjűségünk miatt történnek ezek a dolgok, és jön Istentől a kemény ítélet: Cselekedj a magad feje, erkölcsse, nagyravágyása, akarata, önzése szerint, s akkor majd meglátod, mire méész!

3. Hol lesz az Isten akkor, amikor el kell majd számolni a hitről, a földi életről? Fia által az ítélszékekben. Isten kegyelme ugyanis nem jelenti azt, hogy lemondott az ítélet, a végső számkérés jogáról. Az, hogy Isten népének oda kell állnia az ítélszék elé, nem az ószövetségi próféták ijesztgetése, nem rémlátomás, hanem a Szentírás üzenete. Jézus sok mindenben függetleníttette magát az ószövetségi elvárásoktól és jövendölésektől, korrigálta és felülbíráltta azokat, de az ítélet kérdésében határozottan vitte tovább a prófétai vonalat. Közben viszont saját vérével mossa el bűneinket, hogy megszerezze a „mégis” kegyelmet.

4. Hol vagyok én, hogy készülök az ítéletre? Boldog hálaadással megyek elébe, fogadom és követem őt, vagy gázdag ifjú módjára visszafordulok az üdvbizonytalanságba? Ő azt szeretné, ha vele lennénk. Itt és majd odaát is.

Lászlóné Házi Magdolna

.....

Tallózó

Mivel a textus egy része 2004-ben advent 1. vasárnapján is alapige volt, a Lelkipásztor 2004/11. számának 430. oldalán olvasható tallózóban további kommentárrészleteket találunk a 15–17. versekhez.

„A próféta, ki a váltságról való kilátásaiban a fogságból lett földi szabadulást majd mindig összeköti a Messiással [...], kifejezi óhajtását a Messiás eljövele iránt [...]” (Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„Sok ékes példa van a Szentírásban a közbenjáró imára. [...] legnagyobb [...] Urunk főpapi imádsága [...]. Ézsaiás imája talán kevésbé ismert, de ugyanaz a nagyság

sugárzik belőle. [...] A közbenjáró maga Ézsaiás, aki a közbenjárás prófétai hagyományát követi, mely egészen Mózesig nyúlik vissza. Jézushoz hasonlóan ő is prófétai látással imádkozik – nemcsak önmagáért és saját nemzedékéért, hanem az eljövendő nemzedékekért is. [...] A közbenjárás Istennek szerez dicsőséget, mert azt fejezi ki, hogy teljesen tőle függünk. [...] Ézsaiás annyira azonosul azokkal, akikért imádkozik, hogy nem tesz különbséget önmaga és népe között. Atyjuk az ő atyja, bűneik az ő bűnei, ugyanazok a kételyek és kínzó kérdések foglalkoztatják, és éppoly tanácstalan, mint népe. [...] Az ő érzéseinek adott hangot történelmük egyik legsötétebb pillanatában.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

.....

Illusztráció

TÖRTÉNET

(Tekints le az égből...)

Az idegen és az anyatej (részlet John Steinbeck *Érik a gyümölcs* című regényéből)

„– Hát annak az embernek mi a baja?

A fiú rekedt, monoton hangon felelte:

– Előbb beteg volt, de most éhen hal.

– Micsoda?

– Éhen hal. Gyapotszedés közben megbetegedett. Hat napja nem evett.

Anya odament a sarokba, s lenézett az emberre. Ötven körül járhatott, szakállas arca sovány volt, nyitott szeme kábán meredt maga elé. A fiú ott állt anya mellett.

– Apád? – kérdezte anya.

– Az. Mindig azt mondta, hogy nem éhes, vagy hogy éppen most evett. Nekem adott mindent. Most már egészen elgyöngült. Mozdulni is alig tud...

A fiú hirtelen felkiáltott:

– De meghal, ha mondom! Mondom, hogy éhen hal!

– Hallgass – mondta anya. Apára és John bácsira nézett, akik gyámoltalanul bámultak a beteg emberre. Aztán Sárónrózsájára nézett, aki a takaróba burkolva gubbasztott. A két asszony tekintete találkozott: mélyen belenéztek egymás lelkébe. A fiatalasszony kurtán, lihegve lélegzett.

Azt mondta:

– Igen.

Anya elmosolyodott.

– Tudtam én ezt. Tudtam! – Lenézett a kezére, amely szorosán összekulcsolva pihent az ölében.

Sárónrózsája suttogva szólalt meg:

– Menjetek, menjetek ki mind. – Az eső csöndesen sziszegett a tetőn...

Sárónrózsája egy pillanattal mozdulatlanul ült. A csűrben csak az eső sziszegése hallatszott. Aztán nehézkesen fölemelte fáradt testét, és összebb húzta magán a takarót. Lassan odament a sarokba, megállt, s lenézett az elnyűtt arca, az ember tágra nyílt, rémült szemébe. Aztán némán

lefektült mellé. Az lassan ingatta fejét jobbra-balra. Sárónrózsája lehajtotta melléről a takaró csücskét.

– Muszáj – mondta. Közelebb húzódott az emberhez, s magához vonta a fejét.

– Itt van! – mondta. – Vedd el. – Kezével az ember feje mögé nyúlt, s megtámasztotta. Ujjai gyöngéden simogatták a haját. Fölpillantott, végignézett a csűrön, ajka összezárult, s titokzatosan mosolygott.”

ADVENT 3. VASÁRNAPJA

• *Ézs 40,1–10a*

Isten ünnepet teremtő ereje

Merre haladnak lépteink az ünnep felé közeledve? Merre vezet az adventi út? Hogyan lehet ünnepelni? Lassan feltelesszük ezeket a kérdéseket, mert egyre közelebb jön az ünnep. Hogyan lehet felkészülni? – kérdezhetjük, mert még csak az előkészület közepén vagyunk, még módosíthatunk, még változtathatunk. Hogyan készülhet el az út, amely elhozza hozzánk az ünnepet? Ézsaiás sorait olvasva *Paul Gerhardt* koráljára kereshetjük együtt a választ még advent harmadik vasárnapján is: „Mint fogadjalak téged?” (EÉ 141)

Textusunk, a második ézsaiási könyv impozáns nyitánya hatalmas lendületű prófécia, amely nem kisebb jelent ki, mint a babiloni fogság végét. Ugyanakkor újszövetségi áthallások sora nyílik meg a keresztyén olvasó számára. Evangéliumot hirdet a fogoly népnek, de ma is minden olyan embernek, aki megsejti az új élet lehetőségét.

Az örömhír kortörténetileg igencsak e világi. Reálpolitikai folyamat áll a háttérben. A perzsák egyre közelebb jutnak, már a kapuk előtt járnak, Babilon napjai meg vannak számlálva. Várost város után foglalnak el Círusz katonái. Ebben az átmeneti reményteli hangulatban, a felfokozott várakozás izgalmában szólítja meg a hang a prófétát.

Hangsúlyt adva az üzenetnek, kétszeres felszólításban mondja el a feladatot: *Vigasztaljátok, vigasztaljátok népeimet!* Isten szándéka megváltozott népével. Ezt kell tudtul adnia hírnökének. Sorsuk pozitív fordulóra ért. Izráel kétszeresen megbűnhődött bűneiért. Letelt a csapás ideje. Feszült várakozás van a levegőben. Mit hoz a holnap?

A megbízás folytatódik: *Építsetek utat a pusztában az Úrnak!* Az Újszövetség hallatszik el a parancs. Keresztelő János (aki lekiónk főszereplője) pusztai prédikációinak útépítő kemény szavai visszhangoznak fülünkben. A bizonytalan, ellenséges, idegen pusztá és hegyvidék biztos, tiszta és egyenes úttá válik. A kép emberi erőt meghaladó méretekre tágul: hegyek süllyednek a mélybe, és völgyek emelkednek fel járható sík vidékké. Királyi felvonulás előkészületeként hat a kép. Szinte látni Círusz diadalmenetét a meghódított városban. A képek irrealitása emeli el tekintetünket a hatalmi politikától a transzcendens valóság felé.

A várakozás hatalmas, a jövő mégis bizonytalan. Egy fogságban felnőtt nemzedéknek elképzelhetetlen a szabadság levegője. Óriási lelki erő, világos cél kell a visszatéréshez. Pusztaságon át vezető bizonytalan út – a visszatérés útja Jeruzsálemben – nyílik meg a választott nép előtt.

Itt, a történelmi fordulóponton szólal meg a vigasztalás igéje. *Hatalmas erőről* beszél, ami biztos és állandó. Szemben a mulandók teremtett világával a Teremtő örök hatalma áll. Nem máshol, mint *Szavában*. Isten szava, amely megteremtette a világot, törvényt, elhívást adott, most szabadságot hoz. Keresztény olvasatban Isten Igéje Krisztusban folytatódik és teljesedik be. Mégis furcsa karácsony szerény valóságába beleolvasni a határozottan kiáltó prófétai hangot. Ézsaiás fenséges útépitése aligha látszott Betlehemben.

Advent felé fordulva Jézus érkezését leghitelesebben *Mária várakozása* mutatja. Az alázat, ahogyan a fiatal lány fogadja a Mindenható Isten üzenetét, sokkal finomabb és csendesebb. Hegyek nem süllyednek, és völgyek sem emelkednek Betlehem környékén. Minden akadályt végigjárva, Józsefet megbékítve, *útközben*, az anyai várakozás formáló hónapjai alatt épül a legmeghittebb út. Annak az Úrnak az erőterében, aki képes a világot tökéletesen megváltoztatni, egészen szűk ösvényen érkezve.

A robbanó erő a Magnificatban éri el a csúcspontot. Mária alázata egy szociális forradalom szavaivá válik. Hatalmasokat mélybe taszító, porban levőket felemelő Istenről hallunk. Jézusban olyan fordulat történik, ahol a vigaszra szorulókat kerülnek a középpontba, és a centrum urai a perifériára. Ennek a hegyeket mozgató erőnek a feszült várakozásában vagyunk.

A Magnificat az utat előkészítő meghitt erő legszebb megfogalmazása. Isten szava *Ézsaiásnál* férfias, hatalmi, politikai vigasz és szabadság. Isten szava *Máriánál* és *Jézusnál* a porban levő, kitaszított emberek karácsonyi evangéliuma lesz. Halk, meghitt, anyai várakozásban elmondott, határozott fordulat. Isten Szava megtestesül, emberi formát ölt. Mint a fű és a mezei virág pompázik, és ezek törekénységével törnek meg politikai hatalmasok ereje harminc év után, nagypénteken. De íme, Isten szava megmarad, túlél, beteljesedik.

A történet hihetetlen. Kérdeznünk kell Ézsaiással, kételkedve: *Mit is kiáltok?* Vagy Keresztelő Jánossal: *Biztos te vagy az, vagy mást várunk?* Jézus története, Isten kinyilatkoztatása minden emberi értelmet és tapasztalatot meghalad. Hogyne kérdezne vissza a Jézusról halló ember ma is, mint Keresztelő akkor? *Isten ereje* ad választ. Olyan erő mozdul meg, amely képes úgy mozgatni a történetet, hogy benne megbújva alakítja át, fordítja fel teljesen. Erő, amelynek ellenállni képtelenség. Akit megragad, annak csontjába rekeszti az örömhír erejét.

Adventi külső zajok veszik körül a templomot, ahol összegyűlik a gyülekezet, hogy felkészüljön az ünnepre. A felkészülésben mindennél inkább szükségünk van csendre és egymásra figyelésre. Az ünnep riasztó magánya már kopog sok-sok egyedülálló ajtaján. Az ünnep tartalmi

üressége már karácsonyi csillogó díszletekkel takarózik minden bevásárlóközpontban. A dátumhoz kötődő szólás kényszere már közhelyek kazleit gyűjti a hivatalos megszólalók szájában. Mit is kiáltunk?

Jan Christian Gertz professzorral megállapíthatjuk: textusunk középpontja az Ige, a kimondott Szó, amely kifejezetten „protestáns hangszólyt” ad textusunknak. Az az erő, amely kisugároz egész szövegünkéből, Isten szavának ünnepe. Kiemelt középpontként a mulandó világgal szembeállítva Isten igéje örök. Nemhiába állítja a *hegyre* a hírhözöt az Úr. Onnan kiáltja az Örömhírt. Azt az örömhírt, amely magasakat hozhat normál szemmagasságba, hogy beletekinthessenek a mélyről kiemelték tekintetébe. Embereknek lehetetlen fordulat, amelynek ereje isteni igazság. Bűnhődött emberek, családok, népek szabadulhatnak ki Isten szavára. Isten maga mélybe szállt, hogy itt emeljen fel bennünket. Vissza a teremtmény szemmagasságába.

Ennek világgá kürtölése szószéki feladatunk. Valódi tartalmat adni a pusztai üressé váló ünnepnek. Krisztus barátaként és tanítványaként Isten szerető, változtató, anyai és apai erőterében gyűjthetjük meg a harmadik gyertyát az adventi koszorún.

Szabó B. András

Források

Jan Christian Gertz prédikációja 2006 advent harmadik vasárnapján: <http://theologie.uni-hd.de/predigten/061217.pdf>
The Interpreter's Bible. Vol. 5. *Ecclesiastes, Song of Songs, Isaiah, Jeremiah*. Abingdon, Nashville, 1956.
Burkhard M. Zapff: *Die Neue Echter-Bibel. Jesaja II. 40–55:36*. Echter Verlag, 2001.

.

Tallózó

„[...] a hazába leendő visszatérést hirdeti [...], alkalmul szolgál, hogy átmenjen a nagy Szabadítóra, s ennek működését ábrázolja [...]” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A vigasztalás nem csupán [...] szavakkal történik [...], hanem segítséget és szabadítást is jelent [...]. Istenből jön a vigasztalás, aki megbocsátotta népe bűneit, megelégette a büntetést, ingyen kegyelmet gyakorolt. [...] nem a nép dicsősége helyreállításáról beszél, hanem Isten dicsősége megjelenéséről [...]” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Isten soha sem veszíti el erejét, mert *igéje örökre megmarad*. Ez a tény nagy biztatás és bátorítás lesz a fogságban élő népnek, amely olvasni fogja e szavakat. Isten igéje megáll, ezért biztosan beteljesedik az a próféciája is, hogy a nép visszatérhet földjére.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Vigasztalni a Biblia nyelvén nemcsak szavakkal való

megnyugtatást jelent, hanem olyan beavatkozást, ami által egy rossz helyzet megváltozik. [...] A kétszeres bűnhődés jogi fogalom [...] a lopást és a sikkasztást a vétkesnek kétszeresen kellett megtérítenie [...], mivel kiszabott teljes büntetését megkapta, bűnét Isten most már nem tartja számon.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„[...] az érkező Úr fogadására felsekentett nép egyetlen vigasztalása az ige. Tűrőképességében, életerejében nem bizakodhat. Hamar szárad, mint a fű, s virágként gyorsan hervad. Ilyen a fű-sorsú nép (7), de az ige örök (8). Bennük annyi a maradandó, ami az el nem múló igéből veszi tápláló erejét.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„[...] az olcsó vigasz nemcsak időpocséklás, de kegyetlenség is. Ha a vigasztalás nem a valóságon alapul, nem nyújthat vigaszt. Az az ige azonban, amelyet Ézsaiás közvetít, egyáltalán nem ilyen; teljes egészében az igazságon nyugszik. [...] Az, aki nem tud minden terhével Isten igéjére támaszkodni, soha nem ismerheti meg a békességet, mert ez végső soron sehol máshol nem található meg, mint az Istenbe vetett bizalomban, aki minket teremtett, és a magáénak vall.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet! – mondja Istene-tek*)

„Nem egyéb az orvos, mint a lélek vigasza.”

Titus Petronius (?–66?) római regényíró

„Egy orvos van: Krisztus – és egy orvosság: az örök élet.”

Liszt Ferenc (1811–1886) zeneszerző, zongoraművész

„Napjaink Hiszekegye már nem az öntudatos »hiszek«-kel kezdődik, sem a kételkedő »nem hiszek«-kel, hanem a tragikus »hinni akarok«-kal.”

Lucian Blaga (1895–1961), román író, filozófus:

Egy évszázad arcai

(*kétszeresen sújtotta az Úr keze minden vétkéért...*)

„...mi megtanultuk, hogy a történelem legkisebb tekintettel sincs várakozásainkra.”

Oswald Spengler (1880–1936) német filozófus, kultúrtörténész

(*Egy hang szól: Kiált! Én kérdeztem: Mit kiáltok?*)

„...ma fanatikusnak tekintenek mindenkit, akinek bármiféle meggyőződése van.”

Alfred Andersch (1914–1980) német regényíró

(*elhervad a virág, ha ráfúj az Úr szele*)

„A régi idők igazi vallása helyére az »emberi vívmányok«

lapos ábrándja lépett, ezalatt csak a munkát megtakarító és szórakoztató technikai haladást értették... E technika története gyorsan közeledik az elkerülhetetlen véghez. Belülről emésztődik fel, mint az összes előbbi nagy kultúrformák.”

Oswald Spengler

VERS

(*Mondd Júda városainak: Itt van Istenetek!*)

Czeslaw Milosz: *Hit*

Akkor van hit, ha valaki megpillant
Szirmot a vízen, vagy egy harmatcseppet,
És tudja róla: szükségszerű, hogy van.
Lehunyt szemed bár ámitsa az álom,
Csak az lesz, ami volt már a világon,
S a szirmot tovább viszi a víz sodra.

Akkor is hit van, ha valaki lábát
Megsebzí egy kő, s tudja: a köveknek
Ez a dolguk: a lábunk megsebezni.
Nézzétek: a fák hosszú árnyat vetnek,
Földre hull árnya virágnak, embernek:
Árnyéktalanul nem létezhet semmi.
(*Kerényi Grácia fordítása*)

ADVENT 4. VASÁRNAPJA

• *Ézs 52,7–10*

„Már felemelte Isten a karját...”

Menjetek eléje örvendezéssel! Advent negyedik vasárnapján ez az önmagában álló felszólítás érthetetlen lenne, ha nem tennénk hozzá, hogy ő is közeledik felétek. Hogy az ember számára elérhetetlen és megragadhatatlan azért adhat okot az öröme, mert önmagát teszi elérhetővé, megtapasztalhatóvá és felfoghatóvá. Ha az emberi igyekezet kevésnek bizonyul, ha a lábak elerőtlenednek, ha az emberi sors kellemetlen és buktatókkal teli, ő akkor is közeledik az ember felé. Advent utolsó vasárnapját ez a kétirányúság, az ember Istenhez futása és Istennek az emberhez tartása teszi izgalmasan feszültté számomra, a találkozás elővételezett öröme pedig reménytelivé.

A perzsa Círusz 538-as rendeletére tért haza a nép a száműzetésből (*galut, gola*), a büntetésből. A büntetés lényege az volt, hogy megváltoztatta Izráel kapcsolatát a földdel (lakhely), a népekkel (erőtlenesség és szolgaság) és önmagával (szétszóratás). A megváltás, lényegében a nép visszatérése földjére, az Isten és Izráel közötti kapcsolat helyreállítása és a száműzöttek összegyűjtése (*kibuc galu-jót*). A száműzetés Izráel egyetemes küldetésének végrehajtása: „a maradéktalanul beteljesülő igazság televénye”, írja prágai Maharal. A luriai Kabbalában a zsidók

száműzetése két dolgot is tükröz: egyrészt Isten visszavonulását, elrejtőzködését, hogy teret engedjen a világ számára, másrészt a törött edényekben (*tikkun*) foglyul ejtett isteni fény szikráinak „száműzetését” (*tikkun* = helyreállítás, a messiási megváltás akkor következik be, ha az ember megtartja Isten parancsolatait, és ezáltal visszajuttatja a szikrákat isteni forrásukhoz). A *galut* ebben az értelemben a megváltásra szoruló világmindenség állapota.

Vázlat

Az én Uram, az Úr jön hatalommal, karja uralkodik

Deutero-Ézsaiás számára bizonyossá vált, hogy az Úr nem csupán egy földrajzilag behatárolt területen uralkodik (Naamán például kocsiával vitt magával izráeli földet). Az is bebizonyosodott, hogy Isten hatalma nem egyenesen arányos a föld nagyságával, hiszen a fogságban élők úgy gondolták, hogy Júda pusztulásával Istenük is vereséget szenvedett. Ez az összefüggés hamis, mutat rá Deutero-Ézsaiás. Éppen fordítva van: Isten az, aki formálja a népek sorsát. Mivel Isten előre kijelentette a nép fogságba kerülését, most is meg lehet bízni szavában, amikor a szabadulást adja tudtul. Sőt többet is mondott: „hamis istenek” nem léteznek, azok egyenesen semmik.

Az én Uram, az Úr jön hatalommal, karja uralkodik (Ézs 40,10). Deutero-Ézsaiás könyvének keretét 40,1–11 – az örömhír a fogságban – és 52,7–10 – a szabadulás örömhíre – adja mint prologus és epilógus. Ebben az összefüggésben olvasva a szakaszt, Siont késszé teszi az Úr arra, hogy királyi uralmának örömhírét fogadja, és úgy álljon elé, mint a menyasszony, aki vőlegényére vár. A versek drámai emelkedést mutatnak, mégpedig kétfajta tekintetben: egyrészt térben, amíg az örömhírt hozó alakját mindenki meg nem látja: hegyek, őrállók, Jeruzsálem tornyai és a népek. Másrészt tartalmilag: Isten üdvösséget szerző, közvetlen cselekedete az, hogy visszatér a Sionra, és megszabadít.

Ennek felel meg a helyzet a városban. A vigyázók, akik egyébként az ellenséget lesik, zsúfolásig töltik meg a fal tetejét. És mivel a királyi győztes közvetlenül a követ után megy, egyúttal azt is látják, hogy az Úr maga tér vissza a Sionra. A világ Ura költözik be.

Ennek oka az eszkatologikus fordulat. Ezért tér vissza az Úr Jeruzsálembe, ezért csendül fel az ünnepi örömjongás. Mivel a város legtöbb lakóját elhurcolták, megölték vagy elmenekült, a romoknak örvendezniük kell a győztes bevonulása felett – azért is, mivel romos létük a végéhez érkezik, és a várost ismét felépítik.

Milyen igazság a mértékadó, ki minősíti az embert?

A hetedik versben az örömhírt hozó lábának jellemzése – szép és szeretnivaló – az üzenetre vonatkozik, amelyet közvetít: átfogó üdvösség, szabadítás és jólét. Ezek ismételt Isten tetteiben gyökereznek, amelyek Babilon legyőzésében váltak nyilvánvalóvá. Királyként uralkodik (Zsolt

97,1; 99,1). Ézsaiás 6,5-ben Isten király voltának csupán negatív következményei voltak Ézsaiás számára, hiszen a királyt, a Seregek Urát látták szeméi. Ugyanis Isten király volta egy emberi király kizárását és trónfosztását foglalta magában, amivel az állam előtti ideál tért vissza szemben azzal, amit 1Sám 8,6-ban olvasunk: *Adj nekünk királyt, hogy bíraskodjék felettünk!* Ember helyett maga Isten ül a királyi székbe. Nem mindegy, hogy ki mond ítéletet a nép felett, milyen igazság a mértékadó, ki minősíti az embert.

A „saját szemükkel való látás” az Isten és népe közötti közvetlen kapcsolat jele. A rövid himnusz 52,9-ben jelzi Isten követelésének (40,1) beteljesülését, népének és Jeruzsálemnek vigasztalását. A népek is tanúi Isten királyi uralma megjelenésének, erre utalnak a következő szavak: szem, látás – szabadítás, üdvösség. A szabadítás és az üdvösség a jelenben tapasztalható meg és élhető át, nem csupán ígéret, amelyet a jövő tartogat magában, hanem olyan valóság, amelyet Isten jelenléte tartogat, és amely megérkezett a néphez. Isten megvált és vigasztal. A város maradék lakóit ugyanúgy, mint a Babilonból hazatérteket vagy a Földön szétszóródott népét. Mint amikor a világot teremtette, vagy amikor népét kiszabadította Egyiptomból, úgy tárja ki karjait, mint egy férfi, aki munkához lát. Karja uralkodik: a kar a hatalom, az erő érzékeltetésére szolgál. Az Úr „feltűri” szentséges karját: kinyilvánítja, megmutatja erejét. A húsból való kar (az emberé) nem állhat ellent Isten karjának. Az Egyiptomból való szabaduláskor is így történt (5Móz 4,34), Ézs 40,10-ben pedig ez utalás Izrael eszkatologikus üdvösségére.

Nem lótnak-futnak...

Hatalmával és erejével az Úr a népek szeme láttára segít azoknak, akik korábban ítéletének voltak tanúi Izrael felett. Ez a döntő lépése Isten örök uralma megjelenésének. „Kinyújtotta szent karját az Úr”, vagy másként: „feltúrte karját az Isten”. Még senki sem vette észre. Ki előtt lett nyilvánvaló az Úr karja? Círusz az üdvhozó úr? Ő valósítja meg Isten tervét? Nem, mert Ebed Jahve valósítja azt meg. Nem Círusz a megígért pásztor.

A 11. vers – amely már nem része a perikopának – érdekessége, hogy a hazatérés kiindulási pontja mindvégig titokban marad, ezért nem csupán a babiloni fogságból való szabadulásra kell gondolnunk, hanem a teljes zsidó diaszpórára. A diaszpóra hazatérése Sion megújulásának tényezője. Isten nem csupán az utat mutatja nekik, hanem körbe- és átfogja őket. Nem lótnak-futnak, hanem mint egy ünnepi menet, az elrabolt templomi kegytárgyakkal menetelnek.

Orosz Gábor Viktor

Tallózó

„[...] hírnök [...] Lábának szépsége gyorsaságát jelenti. [...] A jó hír ugyanaz, mint az Újszövetségből ismert »evangélium« szó. Ezért alkalmazza Szent Pál ezt a verset

az apostolokra, a Krisztustól végbevitt megváltás hirdetőire: Róm 10,15.” (*A Szent István Társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Itt is ezen fogság és belőle a szabadulás közvetlen ugyan, de mégis [...] úgy rajzoltatik, hogy ama nagy, a Messiás által végbeviendő szabadulás szintén együtt értetik alatta. [...] Mily kellemes az üdvnek, a váltásnak, a visszaállított isteni uralomnak örömhíre (evangélioma), melyet a próféták hirdetnek! [...] Tágabb és fensőbb értelemben Pál (Róm 10,15) az evangéliomnak minden néphez intézett hirdetését érti.” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„szemükkel látják. Szemtől szembe, amint az ember barátjának szemébe néz. [...] megvizsgálja. Teljes bizonyossággal, előre látva egy jövő eseményt, mintha már megtörtént volna.” (*Hertz-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Lábai» azért kedvesek, mert jó hírt hoz. [...] A jó hír nemcsak Jeruzsálem szabadulása, hanem, ezzel szoros kapcsolatban, az Úr uralmának a megvalósulása. A próféta a kettőt együtt látta. [...] nemcsak Sion-Jeruzsálem felépülése a cél: fontosabb ennél, hogy minden nép elismerje Isten dicsőségét, Ez 5,13; 6,7.13 stb. Az üdv a föld végéig terjed, Ézs 49,6.

A 7. verset Róm 10,15 a Krisztusról szóló evangélium hirdetésére vonatkoztatja. Erre is érvényes von Rad szép tanítása: az *euaggelizomenos* az, aki az Úr jövetelét megelőzve, az ő királyi uralma megvalósulását hirdeti.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„[...] az az öröm, amiről Ézsaiás az 52,7–8-ban ír, akkor fog valóra válni, amikor a Messiás *visszatér... a Sionra* uralkodni. Ez a *békesség* uralma lesz.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Az Úr arra készül, hogy ismét tanújelét adja Sion iránti szeretetének azáltal, hogy életkörülményeit gyökeresen megváltoztatja – ez a hír tör itt utat magának, melyet a háztetőkről kell szétkürtölni, hogy az egész világ láthassa, amint ezt az Úr véghez viszi (7–10).” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*Mily szép, ha feltűnik a hegyeken az örömhírt hozó lába!*)
„Mikor az ádventi hajnalok ránk borulnak sejtelmes világgal, mi rendszerint két dologra emlékezünk: Jézus első eljövételére kétezer évvel ezelőtt, és második eljövételére az idők teljességében, vagyis a világ végén. Pedig van Jézusnak egy harmadik eljövele is, és ez az állandó. Állandóan jön ugyanis felénk. Valahogy úgy vagyunk vele, mint amikor a látóhatár peremén feltűnő emberi alakot látjuk felénk jönni, előbb egy elmosódott fekete pontot látunk, majd ember formája lesz, azután később kezdjük sejteni mozdulataiból, mintha a barátunk lenne, végül is előtűnik

arca, szeme, s egész valója. Jézus is így jön felénk, a titkok messzeségéből...”

Belon Gellért (1911–1987) püspök, lelkipásztor

(*örömhírt hoz*)

„...öröme várni nem kisebb öröm,
Mint már örülni...”

William Shakespeare (1564–1616) angol drámaíró:
II. Richárd

TÖRTÉNET

Molnár V. József: *Fényt varázsló ének*

„A hajdan volt ember el-kiénekelte magából a fájdalmat, magából és környezetéből a rontó szellem hatalmát, s helyét fészkelte lelkében az örömmel. Énekelt minden napon, de igazán advent adta alkalmát a dalnak, a karácsonyváró alig-fényű napok, a rontás, varázslás és a remény időszaka.

Hitte, hogy minden karácsonyon a téli napfordulat csoda-idején újra meg újra megszületik Jézus. Énekes rítusok garmadával készítette lelke sárány szalma-jászlát, hogy karácsonykor éjféle mise után a házi oltárnak elkészített áldozati asztal körül elimádkozhassa:

»Begyűt a Jézus a házamba,
Házam közepén megállta.«

Mert benne született meg minden esztendőben a Nap, aki számára Jézust jelentette. Egész élete, régi imádságai tanúskodtak erről. A gyimesi csángók még napjainkban is némely »pataka« mentén minden reggelen eképpen szólnak hozzá:

»Köszöntelek téged, Istennek szent ígéje,
Istennek szent eredménye,
Istennek szent rendelése,
Fényes világ,
Ki a fényes világot megfényesítetted,
Édes áldott Napom,
Adj szerencsés máj napot,
Boldog munkálatot, értelmes eszet, okosságot,
És minden jóra menendőséget...«

S eképpen fordultak felé régebben a Szeged környékiek:
»Mit látol a fényös Napon,
Ehun gyün a fényös Jézus...«”

VERS

(*szabadulást hirdet...*)

Pilinszky János: *Átváltozás*

Rossz voltam, s te azt mondtad, jó vagyok.
Csúf, de te gyönyörűnek találtál.
Végig hallgattad mindig, amit mondtam.
Halandóból így lettem halhatatlan.

A jelenre ható jövő

„Aki tud Isten tervéről, annak jelenvalóvá válik az eljövendő is, amiből a hit él.” (Wer um Gottes Plan weiß, für den wird auch das Zukünftige zur Gegenwart, von der der Glaube lebt.) *Walter Rupprecht* idézett gondolatánál aligha lehetne tömörebben megfogalmazni azt a szándékot, amely textusunkban tetten érhető. A próféta célja: beavatni kortársait Isten jövőbeni tervébe, hogy ebből hit szülessen, amely orientál, amely segít a jelen terheinek elhordozásában. Ezt szolgálja a *perfectum propheticum*, vagyis hogy az áhított, de magára még várato szabadításról a Látó mint a jelen eseményéről tanúskodik. Mintha csak ez fejeződne ki szavaiban: bár a jelen körülményei még szorítóak, de már elkezdődött az új, az eljövendő, amely homlokegyenest más, mint ami ma van.

A sötétség még nem múlt el, de már látszik a világosság. A szükség még mindennapos, de az aratásra készülők öröme már a várható termésre tekint. A hátakon még fájnak a botütés nyomait őrző sebek, de a megverték szemei már a szabadítást látják. A szenvedéssel járó harcnak még nincs vége, de az események visszafordíthatatlanul haladnak a békesség állapota felé. Az önkényes, embertelen hatalmasságok még erejük teljében vannak, de a hatalmat isteni bölcsességgel gyakorló fiú kész, hogy átvegye az uralmat.

A „még nem” és a „már igen” ellentéte feszül itt egymásnak. Ami az emberek világát illeti, ott uralkodik a „még nem”. Még nem veszett el a sötétség félelmet keltő hatalma. Még nem szűnt meg emberek életében az Isten nélküli, homályban való bolyongás. Még nem hullottak le az akarást és cselekvést megbéklyózó igák. Még nem ért véget a zsigeri indulatokat meglovagoló, önző célokot szolgáló erőszak tombolása. Még nem szűnt meg a legyőzötteket és kicsinyeket kihasználva sanyargató tirannusok hatalma.

De Isten oldalán már megszületett egy terv. Már igen... Egy terv, amely szerint az egykor nélküle élők végre világosságban járhatnak övele. Gyakori ótestamentumi szimbólum, hogy Isten dicsőséges jelenléte valamely fényjelenségben manifesztálódik. Aki rátalál, az elsomorító hiányok helyett a megelégtettek örömét ismerheti meg. Általa szabadságban és győzelemben lehet része annak, aki korábban rabtartó erők igája alatt görnyedt, vesztésre ítélve. S a háborúság helyén ő kíván békességet teremteni.

Minderre pedig már kész a terve. S aki ebbe hittel kapaszkodik a próféta sok szenvedést látott kortársai közül, az már most másként látja, másként éli a jelent. Igen, aki tud Isten tervéről, annak jelenvalóvá válik az eljövendő is, amelyből a hit él.

A fordulatot hozó gyermek

A prófécia által előrejelzett fordulat egy hatalomváltás következtében történik meg. Azáltal, hogy megszületik, hogy trónra lép, hogy a kormányrúdhoz kerül az a fiú, akit Isten küld el világossággal a világba. Hogy Ézsaiás korában kötötték-e egy konkrét kortárs személyhez e várakozásokat, azt nem tudni pontosan. Máté evangélista viszont egyértelműen Jézusra vonatkoztatja e sorokat (vö. Mt 4,14–15). A felragyogó világosság Krisztus személyében jelenik meg, s bevilágít oda is, ahová a halál árnyékának földjén lakók maguktól be nem pillanthattak volna. Még a halál sűrű sötétjén túlra is látni enged. Tehát a kereszténység e messiási prófécia beteljesülését a betlehemi gyermek megszületésében látja.

Jézusban ismeri fel a *Csodálatos Tanácsost*. Akinek gondolatai, szavai és cselekedetei kiragadják az embert a tancstalan tévelygésből. Aki segít dönteni. Aki utat mutat ott, ahol az emberi bölcsesség véget ér, vagy a gondolat földhözragadt indulatok homályába vész. Ő az *Erős Isten*, aki erőt adhat a megfáradtnak és felemeli a gyengét. Akiből megcsúfoltan és összetörten is páratlan erő árad, és ereje erőtlenség által is célhoz ér. Ő az *Örökkévaló Atya*, akinek léte, jelenléte megnyugvást jelent mindazoknak, akik gyermeki bizalommal követik őt, és bíznak ígéretében. Ő a *Békesség Fejedelme*, aki azáltal, hogy megbékéltet Istennel, segít megbékélni önmagunkkal is, hogy e belülről fakadó harmónia által rendeződhessen ember és embertárs viszonya is.

A jelenre ható múlt

Mit tartogathat hát most, 2007 szentestéjén a Jézus születését ünneplő keresztények számára két és fél évezred távlatából ez az ősi messiási prófécia? Bizonyos tekintetben hasonló ma is a helyzet, mint amilyen Ézsaiás korában volt. Az akkor erejük teljében levő birodalmak büszke városainak romjait befedte ugyan a sivatag homokja. A rettegett uralkodók csontjai harcosaikkal együtt porrá lettek. Fegyvereiket szétmarta a rozsda. Ám születtek helyettük azóta „újabb Ninivék”. Ma sosem látott hatékonyságú fegyverek osztják nap mint nap a halált. Helyzetünk tehát hasonló abban, hogy mi is a „még nem” és a „már igen” feszültségében élünk. S ebben a helyzetben a mai igehirdető feladata is hasonló, mint egykor a prófétáé volt. Az igehirdető célja látásom szerint ma így foglalható össze: emlékeztetni kortársainkat Isten múltban nyilvánvalóvá lett tervére, hogy ebből hit szülessen, amely orientál, amely segít a jelen terheinek elhordozásában. Ennek fényében hadd cseréljek ki egy szót a fentebb Rupprechtől idézett mondatban is: „Aki tud Isten tervéről, annak jelenvalóvá válik a *múlt* is, amelyből a hit él.”

Igen, miránk is ránk nehezedik a „még nem” nyomasztó terhe. Életünkben még sokszor tapasztaljuk a bennün-

ket körülvevő sötétséget. Amikor nem látjuk Isten dicsőségét, nem ismerjük fel igazi arcát. Amikor nem látunk kitutat kialakult helyzetünkben, ködös viszonyok közé keveredünk, s nem tudjuk, hogyan tovább. Bizony, még nem szabadultunk meg végérvényesen a kétségektől sem. Még nem szüntek meg köztünk a kínzó hiányok, sem testi, sem pedig lelki értelemben. Az otthont veszítették, éhesek, vágyaktól hajszoltak, fogódzók hiányában és célok nélkül élők nemhogy kevesebben lennének, hanem számuk mint ha egyre nőne. A rabtartó erők még nem veszítették el hatalmukat. Sőt új meg új arcot öltve fosztják meg áldozataikat az áhított szabadságtól. A durva bakancsok és véres zubbonyok még korántsem váltak elfeledett dolgokká. Harc, konfrontáció, gátlástalan győztesek és sebeiket nyalogató vesztesek látványa tárul minduntalan elénk.

De mindennek, a „még nem” életünket szorongató valóságának nekifeszül az isteni „már igen”. Megszületett a Fiú, és eljött, hogy helyet kérjen életünkben. Eljött, hogy trónra lépjen. Hogy ő legyen az Úr. Hogy legyőzze mindazt, ami elvakít, ami Istentől eltávolít, ami eltakarja előlünk szerető irgalmát és engedelmességre hívó akarátát. Eljött, hogy világosságánál tisztábban láthassuk egymást is. Eljött, hogy választ kínáljon kérdésekre, ajándékot adjon üresen kolduló kezekbe. Eljött, hogy könnyebbítse a terheket, hogy szabadabbá tegyen. Szabadabbá büntől és bűnhődéstől, vélelmektől és félelmektől. Eljött, hogy uralomra jutva megteremtse bennünk és munkálja általunk a békességet.

A Szabadító alakját Ézsaiás prófétai látással rajzolta meg a jövőben. De ez a jövőbe festett kép a Szabadítóról visszahatott a próféta kortársainak életére. Nekünk, mai igehirdetőknél az adatott feladat, hogy gyülekezeteink elé állítsuk a két évezrede megszületett Gyermekek alakját. Hogy személye jelenvalóvá váljon közöttünk, és felismerjük általa Isten velünk kapcsolatos tervét. Világosságot teremtő üzenetét. Mentő szándékát. Örök irgalmát. Szabadító hatalmát. S hogy ami a múltban történt, abból a mai igehallgatókban is megszülessen és erősödhessen a hit, amely orientál, s amely segít a jelen terheinek elhordozásában.

Cselovszky Ferenc (ifj.)

.....

Tallózó

Mivel tavaly is ugyanez volt a karácsony esti textus, a Lelkipásztor 2006/12. számának 467. oldalán olvasható tallózóban további kommentárrészleteket találhatunk ehhez az alapigéhez.

„Hogy itt nem csupán a hatalmas földi zsarnokokra kell gondolni [...], hanem különösen a bűn lelki rabszolgaságából s az erkölcsi nyomorból való szabadulásra: kitűnik a következőből, mely szerint e szabadulás végbevívője a békesség, tanács és igazság fejedelme, lelki jók ura. [...] az ő neve: Csoda-tanácsadó, Isten-hős, Örök-anya, béke-fe-

jedelem, mely összekötés által négyszer van jelente a Messiásnak istenemeri tulajdona.” (*Kálvi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Amint a teremtéskor a világosság megalkotása volt az első, úgy az új teremtésekor is nagy világosságot lát a nép. A »halál árnyéka« [...] a nép nagy nyomorúságát jelképezi. Isten szabadító tette az lesz, hogy a háborúban megfogatkozott népet újból megsokasítja [...]. Az uralom jelképe a kulcs, amelyet régen vállon hordoztak [...]. Csodálatos tanácsos lesz ő, mert nem szorul majd emberi tanácsadókra, 11,3; Jn 2,25; hanem Isten mennyei tanácsának a tagja. De isteni ereje is van, amely szükséges ahhoz, hogy »tanácsát« végrehajtsa, népét megszabadítsa.” (*Jubileumi kommentár: BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Ez a világosság a prófécia szerint *hirtelen* támad. Felülről zuhog alá, mint a betlehemi pásztorokra. [...] Mindez nem fejlődés, nem kivívott diadal, elért eredmény, emberi ajándék, hanem ingyen való kegyelem, merő ajándék.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„Mt 4,12–16 idézi ennek a fejezetnek az első verseit. [...] Az Úr első és második eljövetele csodálatosan egybeolvad a 6–7. versben.” (Arno C. Gaebel: *Ószövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Egyes írásmagyarázók közvetlen vonatkozást látnak itt 7,14-gyel. [...] A *békesség* (sálóm) azt az átfogó üdvöt, boldogulást és tényleges jólétet jelöli, amit nem zavar sem baj, sem háború, és érvényesül benne a *törvény* és az *igazság*.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó*)

„De az igaz, hogy a szív a Gyermekeket csak úgy fogadhatja be s gyönyörűségét csak úgy ízlelheti meg, ha előbb kiráz magából minden örömet, ami nem Krisztus. [...] Krisztusnak azért csodálatos a neve, mert csodálatos ő maga.” (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(a textus egészéhez)

„Nincs nyomasztóbb, mint az élet kegyetlen törvényét szemlélni. Azt, hogy egymásból élünk; hogy fölfaljuk egymást; azt, hogy a természet »rendje« egy éhségből és rettegésből fölrakott, önmagában vérző gúlához hasonló. És ebbe a kegyetlen rendbe »lépett be«, megszületvén és megtestesülvén Isten Báránya, a mi Jézusunk, hogy a világ kegyetlen rendjét megváltsa. A »vérző gúlán« mit se módosítva, gyökeresen megfordította annak jelentését. Nem tagadta, hogy »fölfaljuk egymást«. Azt mondta inkább, hogy mindannyian étel és táplálék vagyunk... Az első karácsony, a Fiúisten megtestesülése óta mindennek prédája helyett mindenek ételvé, táplálékává lettünk,

s tudjuk, hogy a természet rettenetes törvénye mögött valóban a szeretet örök áldozása a végső realitás.”

Pilinszky János (1921–1981) költő

(Úgy örülnek színed előtt...)

„Az embereknek vigasztalás és öröm kell. Az öröm is »alámizsna«!”

Adolf Kolping (1813–1865) cipész, pap,
a legényegyletek mozgalmának megalapítója

(A nép, amely sötétségben jár...)

„Istent sohase birtokoljuk annyira, hogy már ne kellene órá várunk. Viszont ha várjuk őt, ne feledjük: Isten már sokkal előbb várt minket!”

Dietrich Bonhoeffer (1906–1945)
német lelkész, teológus, mártír

TÖRTÉNET

(Mert egy gyermek születik nekünk...)

Isten gyermeki arca (Paul Claudel megtérése)

A huszadik század francia irodalmának egyik legnagyobb alakjaként tartják számon Paul Claudelt, aki valóban megküzdött a hitért, s megtérése után az úgynevezett „fehér (katolikus) irodalom” vezéregyénisége lett. 1868-ban született egy francia falucskában. A Politikai Tudományok Főiskoláját végezte el, s élete tekintélyes részét diplomáciai szolgálatban töltötte.

Gondolkodásának nagy fordulata 1886-ban következett be. A hitehagyott ifjú ez év karácsonyának délutánján a Notre Dame-ba ment, hogy meghallgassa a vesperást. „Akkor történt az az esemény, amely meghatározta életem sorát. Egyetlen pillanat alatt szívemen talált valami, és hittem olyan odaadó erővel, lényemnek olyan felindultságával, olyan hatalmas meggyőződéssel, a legkisebb kételynek sem engedő biztonsággal, hogy azóta mozgalmasságomnak semmilyen könyve, semmiféle okoskodása, semmiféle véletlene nem tudta megingatni hitemet, sőt még csak megérinteni sem tudta. Hirtelen belém nyilallt Isten Ártatlanságának, Örök Gyermekségének érzése, és az *Adeste* gyöngéd éneke csak fokozta megindultságomat.”

KARÁCSONY ÜNNEPE

• *Lk 2,1–14*

Ráhangelődés a megszokottra

Magyarázzam a történet túlságosan is jól ismert szövegelemzését? Olyan szakembereknek, akik akár a görög vagy a német, angol textusváltozatokat is memoriterként ismerik? Ha csak a magyar szöveget vesszük magunk elé, akkor a kezdő lelkész is majdnem szó szerint tudná idézni, de a dicsőségmondást egészen biztosan. Ám erről nekünk

most – karácsony első napján – mégis prédikálnunk kell. Szent karácsony első napján, amikor a megszokottnál valamivel – talán – többen merészkednek be a templom terébe, hogy néma vita folyjék a hátsó padok helyeiért. De tetten érhető valami amorf vágy az ünnep lelki kenyere után, és nekünk ennek a történetnek a kapcsán tálnunk kell a lelki eledelt a zsíros és cukros karácsonyi étkek mellé.

Fiatal lelkészként mindig feszült örömmel vártam a „szeretet ünnepét”, a karácsonyt, mert akkor végre lesz valamivel nagyobb gyülekezet, mint máskor, átélhetjük lelki fontosságunkat. Isten pedig ezért mindig megbüntette! Az ő bölcs büntetése az volt, hogy mindig többet vártam, mint amennyit ő engedett vagy ösztökélt a részvételre. A karácsonyi (és egyéb nagyünnepi) rossz szájízta a családi kör enyhíthette. S ennél bajosabb helyzetben vannak azok a felebarátaink, akik még a magányból, megnemertetésből született karácsonyi neurózist is hordozzák ünnepelelni nem tudó lelkükben. Drámai és szomorú, hogy a legnagyobb örömnep kellős közepén keletkezni és létezni képes egyfajta karácsonyi depresszió is, sőt a karácsony pszichotikus tünetei ott villognak az utcai árusok kopott sátrai körül; automatikus fényláncok villogása igyekszik pótolni, vagy éppen elnyomni a mennyei fényt. S nekünk szószékre kell állni, mert akik a templomba eljönnek – ha csak ezen az egy ünnepnapon is –, valamiért jönnek. Valamit vinni szeretnének magukkal, valamit kapni szeretnének az ünneptől, mert különben karácsony reggelén nem kelnének időben, nem öltöznének ünneplőbe, nem gyalogolnának, autóznának, kerékpároznának a nem is a közelükben álló templomig.

Most is ugyanaz, csak másképpen

A karácsony már csak ilyen: mindig ugyanaz! Mindaddig azonban, amíg így tetszik a történelem Urának, a világ gondviselő Istenének, a mi mennyei Atyánknak, évente egyszer szembesülnünk kell a karácsony (inkarnáció: az Ige testté lett) történetével. A rendszeres igehallgatók számára nem a történet új, hanem a megunthatatlan mennyei megnyilvánulás. A történetiséget (história a császár s rendeletere, valóban volt egy Cirénius, és az adóösszeírás kifejezése sohasem csengett jól) követően mondanivalója van „az Úr angyalának”, és a célzott személyek a társadalmilag megvetett pásztorok kinn a mezőn, akik éjjel sem puha bioágiban nyújtóztathatták ki fáradt testüket, hanem az Isten szabadnak mondott ege alatt nyájukra ügyelve felváltva hunyták le szemüket.

Életük olyan volt, mint a mienk. Az csak formai, s nem tartalmi kérdés, hogy kinek mi a munkája, éjszakás-e, három vagy több műszakos-e... Ők is robotoltak nap mint nap, olykor élvezve a munka minimális örömét, tudomásul véve a szűkös fizetésecskét, de egyébként teltek a napok, hetek, ünnepek múltak, s apró örömük volt, ha jobb falat került eléjük. „Tanyáztak” a pásztorok: éjjel a szabad

ég alatt – filozofikusan fogalmazva – kozmikus kiszolgáltatottságban, az ember rendelt magányában, munkájuk közben. Ezek a pásztorok velünk rokon lelkek, és az életük lényege sem különbözik a mienktől: dolgozni pontosan, szépen... Éjjel is, szabad ég alatt is, kinek mi jutott. S mielőtt feltehetnék a kérdést a gubancos élet rejtélyes értelmére vonatkoztatva, a mennyei világosság váratlanul, hirtelen ragyogni kezd, körülragyogja őket, eltüntetve a nyomasztó éjjeli félhomályt, a szürkeséget, az élet szürkeségét – végre egyszer ragyogni kezdett valami az életükben köröttük. Mintha nekünk is lenne ilyen vágyunk a lelkünk mélyén, s mintha olykor boldogságot hazudó szerekel ezt a bennünk bujkáló vágyat igyekeznénk csillapítani. Nekik is lehettek vágyaik, de vannak csillagtalán éjszakai a szabad ég alatt, amikor minden kilátástalan, s már annak is örülünk, ha egy-egy csillag szikrázóan előbukkan a sötét felhők mögül.

Itt egy csillag látványánál több, sokkal több történt. Hatalmas élmény érte őket. Körülragyogta őket az Úr ragyogó dicsősége. Krisztushoz találásunk egyik titka (ki tudja, mennyi van még), amikor szürke életünkbe, fantáziátlan csoszogásunkba beleárad egy különös fény, a mennyei. Mindig többet kívánunk a szürke valóságnál. S egyszer csak megremeg a szívünk a misztériumtól. Gyönyörű és borzongató, lelket cibáló riadalom (*tremendum*), félelem árad szét a lényünkben, mert (*fascinans*) érezzük, hogy valami olyasmi történik, amire se méltóak, se felkészültek nem vagyunk, amit nem érdeklünk, érezzük, hogy titokzatos fény-gyöngy hullik az embersárra. Pedig ott settenkedik szívünk körül a boldogság gyanúja is, hogy végre megnyílt valami számunkra, talán felemeltetünk a megszokottság rabszolgaságából, végre történik velünk valami sosem álmodott csoda. A csoda mennyei gazdája tudja, hogy ez kell nekünk.

A pásztorok is féltek, talán akaratuk ellenére közelebb húzódtak egymáshoz, hiszen mi is történhetik itt még, ki tudja. S csak ámulunk már igazán férfias félelemmel, várva, hogy mi is lesz ebből. De az Úr angyala sosem feszíti túl a húrta, szakadása előtt bátorító szava zendül: ne féljétek, örömhírt hirdetek nektek, de ez minden halló ember számára örömhírré válik. S árad a mennyei információ, mintha csak sky-médiium szólna, de itt angyali himnusz szól, és a nagy ragyogásban hatalmas evangélium, hogy itt van a felmentés, a megmentés, a kimentés – az élet halálos hömpölygéséből. Mert örvény-életünk menete: tudtunk nélkül megszületünk, s indul vétkeink – azaz bűneink – sajnálatos módon végeláthatatlan sora. Ember és ember között legfeljebb abban van különbség, hogy ki miben vétkezett, de sokszor még abban sem. Történik a gyermekkor, iskolák, ifjúság, sikeres vagy sikertelen pályaválasztás, sikertelen vagy esetleg sikeres párválasztás. S közben a munkából nem hivatás lesz, hanem meló, a fizetésünk mindig éppen kevés. S egymást sem értjük, magunkat pedig még kevésbé. A meg nem értés folyamatában újra és újra egymásba gázolunk – és egyre idegesebben ér-

zékeljük, hogy öregsünk, s nincs tovább, már ez sem, már az sem megy, már itt is fáj, már ott is, és jaj nekünk, mert bűneink hosszú szőnyegként gördülnek utánunk, vagy inkább a gonosz hálójaként. Ifjonti erővel még hiszünk saját győzelmeinkben, de előbb vagy utóbb reánk borul a bibliai bölcsesség keserves tétele: nincs, aki nem vétkezett! Bűneinkbe belegabalyodunk, talán jobban, mint a hínárba, és mocsáréletünk fullasztó valóságában már levegőt is alig kapunk az orvos vizitdíjas várószobájában.

Másképpen az ugyanaz

Mégis, valami más is történhet. Bekövetkezhet az életmentő csoda: egyszer csak egy sűrű és csillagtalán éjjelen felragyog az a nem tudott, de vágyva vágyott mennyei fény, körülragyoghat, és bennünk ragyoghat. És oszlik lelkünk fekete félelme (a barna gyász helyett), és mégsem így, szétesettnek, bűnmoly rágta valóságnak látva az életünket kell a halálba vergődnünk, hanem a minket körülragyogó örök világosság fényében vitetünk az Örök Világosság színe elé. Kell egy kis örömhír, mert már túl sok sebet kaptunk (és adtunk), mert már eggyel több családtagot temettünk, mint kellett volna, s nekünk is ez a sorsunk. Kell egy örömhír, amelyet komolyan tudunk venni, mert itt ragyog a szívünknek és a szemünk előtt – örömhír, amely gyógyszerként ivódna lényünkbe.

S a nagy glória zeng a mennyekből: *Dicsőség a magaságban Istennek, és a földön békeség, és az emberekhez jó akarat!* Istené a dicsőség, és az embernek úgy kell a békeség és a jó akarat, mint egy falat kenyér! S mert ez a történet – Krisztus megszületése, inkarnáció, Betlehem, József és Mária, istálló, pásztorok és mező – az örök élet kenyere, ezért megunhatatlan. A jó magyar fehér kenyeret sem lehet megenni. Ezt a történetet sem, mert ez is kenyér (Betlehem: a kenyér vagy kenyerek háza), ez az üdvösség kenyere. A gyermeked történetben hozzánk közeledik a mindenség félelmetes Ura. Félelmeinket csak az örömhír (Meváltó született nektek) oldhatja és szüntetheti meg.

Vázlatjavaslat

1. Nem a történelem ismétli magát, hanem Istenünk hangsúlyozza újra és újra mennyei macacssággal az ő páratlan szeretetét. Ami ott, Betlehemben történt, nekünk és értünk történt. A mi mennyei Atyánk ismételteti újra és újra – Fia visszajöveteléig – a gyermeked szent történetet. Mindig vannak újak, akik boldogan adják át magukat a mennyei ragyogásnak, az örömhír gyógyító valóságának. S lehetnek régiek, akik majd most kapják fel a fejüket, hogy „igazán igaz”.

2. A történetet mégis érdemes – az újak, de a régiek miatt is – parafrázisban felidézni, minimális hajdani politikai és történelmi információval kiegészíteni, hogy érzé-

kelhető legyen a „való világ” valóságos valósága. Nem mese ez (gyermek), hanem Isten története mennyei gyermekeiért.

3. Az angyali üzenet és a mennyei seregek szolgálata:

– ne féljete (elégé ismert emberi érzés a félelem, az oktalán szorongás), mert

– itt az örömhír mindenkinek, de legalábbis bárkinek, aki kész arra, hogy kitegye magát a mennyei világosság gyógyító sugárterápiájának.

– Az örömhír lényege, hogy megoldhatatlan élethelyze- teinkre mégis van megoldás. Bár nem önmagunkat ment- jük ki valahonnan, mint a komikus és vicces Münchhausen bárócska, hanem

– van felülről Üdvözítőnk, isteni szabadítónk,

– aki mint fogoly madarat, a csontot törő halálos csap- dából kiment, felemel, meggyógyít, azaz üdvösségre alkal- massá formál,

– és mi felszabadultan, kiszabadítottan dicsérjük Istent (S. D. G.) a lelkünkben és köztünk szétáradó békességért és jóakaratóért.

Így mehetünk tovább életünk útján, amely nem a halál- ba, hanem Isten országába vezet.

Ribár János

.....

Tallózó

„Lukács is említ természetfeletti mozzanatokot, de elbeszélé- sének elején a történeteknek csak a »földi vonulatával« fog- lalkozik. Azt akarja ugyanis, hogy az olvasó kellőképpen ér- zékelje Isten testbe öltözésének különlegességét. [...] egy ha- talmas királyról van szó, de tehetetlen kisgyermek képében jelenik meg; uralmát hirdetik az angyalok, de szegénység és kiszolgáltatottság jellemzi őt és környezetét egyaránt. A kor- társak előtt tehát éppoly rejtély a Jézus személyében megje- lenő isteni szabadítás, mint a történelem folyamán bármi- kor.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Nincs itt semmi szentimentalitás [...] de előttünk ső- tétlik a nagy kérdőjel; hogyan lehet, hogy a Messiás, a Ki- rály, a világ ura, az Isten Fia istállóban fekszik rongyokba takarva? [...] Amilyen különös a gyermek születése, az a hely, ahol megszületett, éppen olyan különös az a közön- ség, amely erről tudomást vesz.” (Ravasz László: *Az Ó/Új- szövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Ami Augustus császár szempontjait illeti, demonstrálni kívánta felsőbbiségét az egész görög-római világ felett. Isten szempontjából azonban ez a pogány hatalmasság csak bábu volt az isteni program kivitelezéséhez [...]” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Ma már kétségtelen, hogy az angyali ének nem az em- berek jóakaratójáról, hanem Istennek az emberek felé fordul- ó irgalmáról szól, amelyről az Ótestamentum gyakran a »jótetszés« kifejezéssel beszél.” (Pröhle Károly: *Lukács Evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„[...] így vagyunk ma is nagyon sokszor. Morgunk a

császár ellen. Azt gondoljuk, hogy a császár kezében van a hatalom, ő az úr, és nekünk muszáj engedelmessé válni. Karácsony ünnepének legyen az első ajándéka az, hogy végre megértsük és megtanuljuk, hogy *nem a császár az úr*. [...] Karácsonykor akkor van igazán ünnepem, ha Jé- zus földi születése az én mennyei születésnapommá válik. [...] »Dicsőség Istennek« – azt jelenti, *tedd azt, amit Isten akar*: Istennek akkor van dicsősége, amikor az Ő akarátát megismered, vállalod és teszed.” (Balikó Zoltán: *Isten is- kolájában*. Luther Rózsa Alapítvány)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(a karácsonyról)

„Az ember sosem tudja, mi is az a karácsony, amíg egy idegen országban el nem veszíti.”

Ernest Hemingway (1899–1961) amerikai regényíró és novellista: *Karácsony Párizsban*

(az előbbi folytatva...)

„Karácsonykor az embernek még otthon is honvágya van.”

Carol Nelson

(A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket...)

„Az egésznek a titka abban rejlik, hogy az »Ige« valóban »testté« lett. Ebben áll az egész hit, az emberiség minden vigasza, az a vigasz, amelyről senki nem mondhat le.”

Fjodor Mihajlovsz Dosztojevszkij (1821–1881) orosz író

TÖRTÉNET

(az angyali karok éneke)

„Az Evangélium arról beszél, hogy Betlehem mezei felett ott énekeltek a mennyei seregek. Úgy tűnik, nem zavarja őket a rideg fogadtatás, az istálló szúrós szaga sem. »Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az embe- rekhez jó akarat!« – zengedeznek mennyei boldogságban.

»Az egek hirdetik Isten dicsőségét« – éneklte a zsoldár. Az a dicsőség, amit az ember mindig is a magasságban kere- sett, az óta a nyomorúságos betlehemi történet óta más je- lentést is kapott. Nemcsak az egeken fényeskedik, ott ra- gyog a jászol és a kereszt fáján is.

Betlehem lakóinak akkor régen megvolt a maguk gond- ja: helyet, biztonságot találni a tülekedésben. Megvannak ma is a magunk ádventi gondjai: szeretteink örömét ke- resni, gyermekkorunk karácsonyait megidézni, érzelmi biztonságra lelteni.

Ádventi kavargás, kivilágított utcák, zsúfolt bevásárló- központok. De ebben a tétova, ügyetlen ünnepi tülekedés- ben jussanak olykor eszünkbe Betlehem mennyei kórusai. Az angyali karok, akik ott énekelnek a tülekedés, az istál- ló fölött.”

(*Harangszó*, 2005 advent)

VERS

Pierre Emmanuel: *Hajnali mise – Agnus*

Kezdetből feláldozott Bárány
A világ oltárán
Könyörülj az emberen kinek
Sohasem lesz elég véredből
Hogy kiürítse sebeit

Kezdetből megszentelt Bárány
A világ szerelméért
Könyörülj az emberen ki
Annyira fél szeretni
Hogy véredbe burkolózik
Hogy Hozzád esedezzen

Kezdetből megdicsőült Bárány
Hajnal a világ előtt
Add hogy az ember sebeiből
Merítse leheletét amikor
Az Ének által kutatja
Békédet mely őt kutatja
(*Szabó Ferenc fordítása*)

KARÁCSONY 2. NAPJA

• *Lk 2,15–20*

Az ünnep és környezete

Kora őszi szikrázó napsütésben – amikor ez az előkészítő születik – meglehetősen nehéz beleképzelnünk magunkat a karácsonyi hangulatba, különösen is annak „lecsengésébe”. Ugyan elég sokszor átéltük, tudjuk, kik jönnek istentiszteletre ezen az ünnepen, mennyire ürül ki a templom a szentesti gyerekműsor és az első nap emelkedett hangulata után. Mindenki indul tovább, jönnek a hétköznapiok, bár az iskolai szünet, illetve a kötelezően kiadott szabadságok még néhány napra egybetarthatják a családokat – és miért ne képzeljük el, hogy idén Istenünk Szentlelke úgy áldja meg a nagyon is heterogén tömegeknek szóló szentesti igehirdetéseket, hogy mégse ürül ki utánuk a templom újra egy évre...

Karácsony másnapján az ézsaiási prófécia (*mert gyermek születik nekünk...*) és a klasszikus születéstörténet után így szólal meg mai textusunk éppen azok számára, akik továbbindul(ná)nak. Azok számára, akik mások szavai miatt hisznek/hihetnek. Azok számára, akik mások igehirdetése alapján kerül(het)tek közel Jézus Krisztushoz. Azok számára, akiket megszólíthat a gyermekük által előadott műsor. Azok számára, akik évi egyszeri úrvacsorájukat az előző napra időzítették.

Agendánk az *Immánuel* szóval figyelmeztet az egész ünnepkörben, hogy ebben az időszakban különösen is Istenünk kézzelfogható, valós jelenléte a meghatározó.

Az ünnep lekiói is arról szólnak, hogy a Messiás békét hoz a földre (Ézs 11), illetve hogy milyen hatalmas Isten emberszeretete, aki aztán az újjászületés fürdőjének (Tit 3) lehetőségével ki is jelöli az ember útját a megmentésre.

A szöveg magyarázata

15. vers

A Betlehemig való elmenetelt a forráshoz való indulásnak is tekinthetnénk, de talán még hangsúlyosabb az, hogy az addig álló események végre megindulnak. Karácsony másodnapja az elindulás napja. Elmennek az angyalok, elindulnak a pásztorok. Nem mindegy azonban, hogy merre, milyen irányba indulnak el. A pásztorok nem visszafelé sietnek (16. vers), hanem előre. *Menjünk el egészen Betlehemig, és nézzük meg: hogyan is történt mindaz, amiről üzent nekünk az Úr!*

Nem volt elég az élmény, hanem utánajártak a kapott üzenetnek. Mint azok, akik karácsony másnapján is ott vannak a templomban.

Nem Jézustól indulnak, hanem Jézushoz! Mert hallottak valamit. Tanúskodást, a róla szóló beszédet (ῥῆμα), amiből a hit fakad. Karácsony után indulhat el a ma embere igazán Jézust keresni. Tanúskodást, amely szó (ἐγνώρισεν – tudtul adott, a γνωρίζω aorisztosza) két verssel később újra előjön.

A pásztorokról érdemes talán röviden szólni, hiszen az ő tanúskodásuk alapján tehetjük meg azt a bizonyos első lépést, és erre a folyamatra építhetjük talán az egész igehirdetést. A pásztorok a nép legkevesebbre becsült fiai közé tartoztak, így a most született király uralkodásának természetére utal a jelenlétük: a kismizettek Szabadítójaul jött el ő; másfelől az Ószövetség igen gyakran a pásztor képével szól a nép Istentől rendelt vezetőiről: maga Isten is a nép pásztora, és például Dávid is pásztorsorból került a trónra. A jó Pásztor bölcsője körül (falba vágott jászol lehetett, hogy védve legyen az állatoktól) méltán jelennek meg tehát beszédes jelként a júdeai legelők pásztorai.

16. vers

Az angyali híradás monumentális csodajelenetéhez képest jelentéktelen esemény a betlehemi éjszakában. De ettől lettek igazán boldogok a pásztorok. Attól, amikor megtalálták Mária, József és a kisgyermeket (βρέφος – csecsemő) a jászolban. A személyes találkozástól. Mert az Isten által adott jelet követték. Valószínűleg nekünk sem jut olyan angyali megjelenés, amelyről tegnap szólt az ige. Csak a kis jelek. Karácsony másnapján már csak a kis jelek. A személyes, csendes találkozás. A hétköznapi felé irányítás. A személyessé válás lehetősége.

17. vers

Itt szerepel újra a két verssel korábban használt γνωρίζω szó alakja (ἐγνώρισαν – tudtul adták), itt azonban már

többes szám 3. személyben. Azt gondolom, a folyamatot nyelvileg is szépen ábrázolja: az Úr üzenete továbbadva többes számban kell hogy megszólaljon. Az egyes szám 3. személy után hitelesen hangzik a többes szám 3. személy, hiszen itt már meglátták az ígért Megváltót. Meglátták, és elmondták.

18. vers

Mindenki csodálkozott, vagy talán pontosabban elcsodálkozott (ἐθαύμασαν). Azoknak adatik meg a csodálkozás ajándéka, akik hallották a hírt (πάντες οἱ ἀκούσαντες). A csodálkozás karácsonykor lehet sokunk élménye. Azonban eljutunk-e arra a pontra, amikor ezzel kezdünk is valamit, és továbblépünk?

19. vers

Mária a szívében forgatta az igéket. Nem szólal meg. Legalábbis nem olvasunk róla. Nem ő az, aki továbbadja a hírt, mégis tanulhatunk tőle is. Megőríz és forgat. Folyamatosan őrzi és egybeveti a szívében már ott lévő dolgokkal. Ez utóbbi ugyanis az eredeti jelentése a συμβάλλουσα szónak. Szimbólumértelmezésünk, jelentéskeresésünk itt kell hogy elinduljon. Hogy a hallott igét folyamatosan őrizzük (συνετήρει), és egybevettjük meglévő élményeinkkel, benünket ért hatásokkal.

Hogy mit forgathatott a szívében? Fontos látnunk, hogy Mária nem csodálkozik. Pedig csodálkozhatna ő is. Első gyermek, rendkívüli gyermek érkezése – különös felelősség. De az angyali üdvözlés óta nem jelent meg neki újabb angyal, hogy időről időre utasítást adjon, milyen előkészületek és intézkedések lennének helyénvalók Isten Fiának fogadására. Ha nem is élt luxuskörülmények között názáreti otthonában ács férjével, bizonyára megfelelő kényelemmel rendelkeztek. Most pedig valamilyen rögtönzött sarokban, félig-meddig nyilvánosan kell szülnie. Aztán megérkeztek a pásztorok, mert az Úr angyala azt mondta nekik, hogy Üdvözítő született a Dávid városában.

Mária számára előbb-utóbb kezdtek érthetővé válni a dolgok: Gábrriel elmondta neki, hogy gyermeke meg fogja kapni atyja, Dávid trónját, és itt volt egy angyal, aki ezeket a pásztorokat Dávid városába küldte. Ő és József nem szándékoztak Betlehembe jönni, de Augustus rendelete arra kényszerítette őket, hogy idejőjenek. Ekkor láthatták meg, hogy micsoda terv állt a császári adminisztráció mögött, amely őket ide vezette.

20. vers

Természetesen azon az éjszakán több gyermek is született Betlehemben, és a pásztorok onnan tudták, hogy ők ezt a gyermeket keresik, hogy jászolban feküdt. Nem kell felszabadításteológusnak lenni ahhoz, hogy meglássuk ennek az üzenetét: hány millióan lehetnek hálások ezért a jelért, mert jelentésének egy magasabb szintjén a jászolban születés sokkal biztosabban vezette őket Jézusnak

mint Isten Fiának és mint a világ Üdvözítőjének a felismeréséhez, mintha a születés palotában történt volna...

A pásztorok visszatértek (ὑπέστειψαν – aorisztosz, tehát látják a végeredményt) saját munkájukhoz, de már nem ugyanúgy, ahogyan elindultak. Történt velük valami, és ezt nem tudják magukban tartani. Dicsőítik és magaslatják (δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες) az Urístenet, aki kijelentette nekik ezt, bár az ige passzív (ἐλαλήθη – kijelentett), Isten nincs alanyként megnevezve.

Azoknak adatik meg a csodálkozás lehetősége, akik hallották az örömhírt. Itt a 18. vershez képest annyi az előrelépés, hogy akik hallották és látták (ἤκουσαν καὶ εἶδον).

Az igehirdetés felé

A nagy ünnepek másnapján a keresztyény igehirdetés arra kell hogy felhívja a figyelmet, hogy az ünnep akkor szent és nem egyszerűen szép, ha áthatja életünket. Jézus azt akarja, hogy tanúskodjunk róla a világban. E tanúskodás legyen méltó és egyenrangú folytatása a szem- és fültanúk bizonyoságtételének. Az általunk továbbadandó örökség egyenlő értékű a kapottal, sőt saját személyes hitünk és tapasztalatunk ösvényt vág az Igének a másik emberhez.

Örökségből élek, mert Istenünk úgy látta jónak, hogy önmagáról és egyszülött Fiáról áthagyományozott beszéden és leírt szavakon keresztül adjon hírt. Ha a kezembe helyezett örökséget eltékozlom, akkor életem is kárba vész. Ha az örökséget megőrzöm, akkor azt meggazdagítva adom tovább, ezzel mások örömét is szolgálva.

Ezt a kettősséget kell hangsúlyoznia az igehirdetésnek is. Örökség és személyes hittapasztalat együtt szükséges az életünkben.

A következő vázlatot tudom elképzelni, amely a pásztorok tevékenysége köré csoportosul:

1. Angyalok nélkül – a statikus angyali szféra helyett az aktív emberi szféra kap hangsúlyt
2. Személyes meggyőződés – lássuk meg egyénileg az Úr szeretetét
3. A továbbadás fontossága – nem marad hatás nélkül (forgatta szívében...)
4. Hálaadás Istennek a személyes meggyőződésért

Mesterházy Balázs

.

Tallózó

„Karácsonykor Isten nemcsak Fia földre küldésével tesz csodát, hanem azzal is, hogy megteremt a »karácsonyi gyülekezetet«. Ennek a teremtő isteni tettnek jelentőségére mutat az a körülmény, hogy az evangélista szerint »mindazok meglepődnek, akik hallják a pásztorok beszédét« [...]. A bizonyoságtétel jelleget persze nem az dönti el, hogy milyen széles körben hangzik el. A fontos az, hogy

arról beszélnek, »azt mondják el, amit hallottak a Gyermek felől« [...] Jó, ha nem feledjük Heródest, akinél ez a személyes érintettség egészen más irányú cselekvésben realizálódik. Mert így válik igazán érthetővé az isteni csoda lényege: Mindig – még Karácsonykor is! – »vannak, akik hisznek és vannak, akik hitetlenek maradnak«. Isten ígéje sosem tér vissza Hozzá üresen, mindig megtermi a jó gyümölcsét. Ugyanakkor mindig érzékelhetővé válik, hogy »nem mindenki a hit«. Isten titka ez, amit jó, ha a Gyülekezet »szívére vesz« és »szívében forgat« [...]» (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A pásztorok [...] az első, ismeretlen misszionáriusok.” (Ravasz László: *Az ÓÚjszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Miután a pásztorok látták a gyermeket, ők kezdték először hirdetni, hogy megérkezett a Messiás: elmondták az üzenetet. *Aki hallotta, elcsodálkozott (ethaumasán)*. Az egész Lukács Evangéliumán végig vonul a Messiás meghirdetésével kapcsolatos csodálkozás.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A pásztorok az első, akiknek hitét követésre méltónak mutatja be Lukács: hisznek a szónak, és el is *mennek sietve* (15k. v.)” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„Az angyali örömhírmondás csak leheletnyi ösztönzést tartalmazott arra nézve, hogy jól tennék, ha elmennének és saját szemükkel győződnenek meg a történekről. A közvetett serkentés abban volt, amikor ilyesmikről hallottak: »jel... számotokra: találtok egy kisgyermeket...«. [...] »Menjünk el azért...« Szikrányi gyanakvás sincs szavaikban, nem ellenőrizni akarják a hallottak hitelét, hanem látni mennek, hogy tanúskodhassanak.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

„Miért van az, hogy minél drágább egy játék, annál valószínűbb, hogy a gyerek a dobozával akar inkább játszani?”

Gene Perret

„A karácsony üzenete: soha nem vagyunk egyedül.”

Taylor Caldwell

TÖRTÉNET

„A (karácsonyi) asztal szakrális ékessége a *lucabúza*, amely archaikus vegetációs, illetve eucharisztikus szimbólum egyszerre. A nép a megtestesült Igét, az emberré vált Jézust a kizöldellő búzaszem és kenyér képében is szemléli, ünnepli.

Mezőkövesdi jámbor magyarázat szerint még a vetés is eljön köszönteni Őt.”

„A karácsony népi szimbolikájából a bárány sem hiány-

zik... Velke Rovne (Nagyróna) népe szerint legelőször kisbárányt kell karácsonyi ajándéku átnyújtani, mert így áldással jár az új esztendő. A játékszer, illetőleg szokás a betlehemi jelenetet idézi: a barmok között Isten Báránya született a világra, aki majd elveszi a világ bűneit és gondot visel az emberre.”

(Bálint Sándor: *Karácsony, Húsvét, Pünkösöd*)

VERS

Ady Endre: *A Jézuska tiszteletére*

A született Jézus,
Ez ígézetes gyermek,
Áldja meg azokat,
Kik a szívünkbe vernek
Mérges szuronyokat.

Áldassanak bennünk
A kifeslett vér-rózsák:
Bánat, kín, szenvedés,
Mert Jézus volt a Jóság
S a nagy, szent türelem.

Csengessünk csengőkkel,
Szeressünk szeretettel,
Örüljünk, ha sírunk,
Ha ránk tör minden ember
S ha álul bántatunk.

A született Jézus
Született így s kívánta,
Hogy ez legyen az üdv:
Minden hívság kihányva
Életünk gömbiből.

KARÁCSONY UTÁNI VASÁRNAP

• *Lk 2,33–40*

Várakozásból találkozás

Az év utolsó vasárnapjának és a naptári év utolsó előtti napjának érdekes szimbiózisa ez a nap. Karácsony ünnepeinek atmoszférája gyengülni látszik, és előtérbe kerül az évszázad-évkezdés problematikája. A szilveszteri készülődés határozza meg ezeket a napokat, és már kevésbé a karácsonyfa illata, már kevésbé karácsony markáns üzenete. Simeon és Anna fellépésének története valahogy mégis inkább a betlehemi csodához húz, mégis inkább onnan érthető meg. Jézus születése, a pásztorok és bölcsek csodálkozása, csodálata mind-mind olyan epizódok, amelyek nélkül textusunk nehezen illeszthető be karácsony ünnepe és az óév-újév ünnepe közé.

A „várakozásból találkozás” élménye Simeonnak és An-

nának éppúgy sajátja, ahogyan sajátja volt a pásztoroknak, bölcseknek. A hosszú időn át tartó várakozás alanya végre találkozik várakozásának tárgyával, vagyis – ami karácsony misztériumának szíve közepe – az ember az Isten szeretetének következményeként közelebb kerülhet a várva várt találkozáshoz. Jézusban testet ölt az Isten, és ezáltal egyszer és mindenkorra leteszi a voksát az ember mellett, az ember megmentése mellett, az emberrel való közelebbi találkozás mellett. Személyes találkozásra hív ma is, minket is élő Urunk – ha nem is olyan értelemben, ahogyan Simeonnal vagy Annával kapcsolatba lépett.

Ezekben a napokban, amikor minden a várakozásról szól, amikor minden arról szól, hogy ki mit várt magától ebben az évben, és mi az, ami megvalósult a várakozásból, és amikor minden arról szól, hogy ki mit vár a következő évtől, mit vár el magától és másoktól, akkor igehirdetésünk egyik fókuszja az lehet: ahogyan Simeon és Anna várakozása (προσδέχομαι) célba ért, úgy érhet célba a mi várakozásunk is Jézusban a 2008-as év küszöbe előtt egy lépéssel. A drámai találkozás realitásának hangsúlyozása evangéliumhirdetésünk első alappillére lehet.

Nekem te vagy a jel

Az ír zenét világzenei elemekkel ötvöző Crystal együttes talán legnagyobb slágerének egy mondata jutott eszembe, amikor a görög szöveget elemeztem. Rádöbentem arra, hogy Jézus összefüggésében ez lehetne talán a mai nap hitvallása is: *Nekem Te vagy a jel!* Abban az összefüggésben, ahogyan Lukács használja a jel fogalmát – σημεῖον: jel, csoda – mi is használhatjuk e vasárnap credójának megfogalmazásakor. Isten szeretetének jelei jól végigkövethetők a választott nép történeteinek keresztül, és mint a szeretet végső isteni jele, a legnagyobb csodaként Jézusban teljeseedik be, teljeseedik ki. Simeon és Anna felismerte a jelet, vagy ha egy másik képet használunk, azt is mondhatnánk: fogták a jelet. Igen, jelről van szó, olyan erős jelről, amelynek felismerése kapcsán még Jézus szülei is csodálkoznak (θαυμάζω). Simeon szavai, biznyságtétele a templomban szinte felnyitja a szülők szemét; szinte ugyanazt élék át, amit később az emmausi tanítványok: meglátják Jézusban azt, amit addig nem. Jézus-nézésből Jézus-látás lesz. A felismerés katarzisa ez, ami a prédikáció második fontos alappillére lehet. Kérdés persze az: milyen jelet ad ma az Isten? Hogyan lesz Simeon „leleplező” hitvallása (credo Simeoni) számunkra is paradigmává? Illetve a mai keresztény élet sokszor Jézust csak nézni kívánó közössége hogy válhat Jézust látóvá, hogyan láthatjuk meg Jézusban azt, aki valójában?

Utolsó előtti esély

A naptári év utolsó előtti napján mintegy zárszóként is felvethető Simeon énekének utolsó versszaka: *Íme, ő sokak el-*

esésére és felemelésére rendeltetett Izráelben (34. vers). Hihetetlen ereje van a két görög kifejezésnek, ami itt található: πτώσις (tönkremenés, bukás, esés), illetve ἀνάστασις (újra talpra állás, helyreállítás, feltámadás a halálból). Az év végén, az új év előtt a dilemma a következő: melyik „erős fogalom” lesz az erősebb a személyes életünkben? Hogyan válaszol meg az a kettősség, amelyről Lukács ír, vagyis hogyan oldódik meg/fel a paradoxon: Jézus a megbotránkozás és az alapozás köve egyszerre? (Fontos párhuzam: Ézs 8,14–15.)

Seneca azt írja egy helyen: „Az embernek mindenek felett egy alá nyújtott kézre van szüksége, amely felemeli.” 2007 utolsó vasárnapján az evangéliumi üzenet harmadik alappillére lehet: sosincs késő a felemelkedésre, mert van, aki felemel. Még ha sokszor krízisen keresztül vezet is az út a Jézus-hithez, akkor is érdemes rajta elindulni. Van értelme – a szó egzisztenciális értelmében. A jézusi kreatív szeretet egyik tulajdonsága az, hogy képes kiemelni a régi életből, és beemelni az újba. Két nappal a 2008-as naptári év startköve előtt talán nem túl erőltetett a kép: ő az, aki képes beemelni az új évbe, akivel elkezdődhet valami új, valami minőségileg más.

Kölcsöngyerek visszajár – vagy mégsem?

A *sztoicizmus* egyik irányzatának tanítása szerint a gyermek kölcsönbe adatik az Istentől. Ezzel szemben a keresztény teológiában a gyermek mint Isten ajándéka jelenik meg. Karácsony ünnepe után, a kisgyermek Jézus templomi bemutatása történetének kapcsán felmerül egy ősi kérdés: Isten csak kölcsönbe adta a világnak Fiát? Vannak gondolkodási sémák, filozófiai irányzatok, amelyek szívesen azonosulnának azzal a gondolattal: a testet öltött Isten és az ember találkozásának lehetősége csupán átmeneti volt, csupán arra a bő három évtizedre korlátozódott, amelyről az írások szólnak. Ezzel szemben a keresztény dogmatika és a keresztény hit vallja: a Fiúgyermek azért adatott, hogy örökké reális kapcsolatban maradhasson Isten és az ember. Isten nem kölcsönbe, hanem örökbe adta nekünk Fiát, hogy örök életünk legyen őbenne és őáltala. Simeon felismerése – *mert látta szemem üdvösségedet, melyet minden nép színe előtt készítettél* (30. vers) – egyszer és mindenkorra szól. Isten lépése végleges ez ügyben: szeretete nem átmeneti, nem kölcsönbe adatott, hanem örökké tart Jézusban, aki maga mondja: *Veletek vagyok minden napon a világ végezetéig...* Nem csak a 2007-es naptári év végéig szól a mai nap lehetséges üzenetének negyedik alappilléreként is szolgáló ígértet.

Anna a remény misszionáriusának prototípusa

Anna példakép, csakúgy, mint Simeon. Mindketten a hit lovagjai – a kierkegaardi értelemben. Mindketten igazak (δίκαιος) – a szó teológiai értelmében. Igazak, igazán ér-

tik Isten akaratát, és akaratuk, tetteik, egész életük harmóniában van az isteni akarral. És ahogyan Simeon felismerte Jézusban a Messiást, meglátta Jézusban azt, aki ő valójában, úgy Anna is a „felismerés katarzisének embe- re”. Reménye valósággá nemesült a találkozásban. És e találkozás nem marad következmény nélkül. Ezt olvasuk: *Abban az órában ő is odaállt, hálát adott az Istennek, és beszélt róla mindazoknak, akik várták Jeruzsálem megváltását* (38. vers). Mi ez, ha nem misszió? Ki ez, ha nem az első misszionárius? Beszélni őszintén, beszélni azoknak, akik várják a vigasztalást, beszélni arról, aki képes vigasztalni: mi ez, ha nem missziói attitűd? Igen, nemcsak Simeon, Anna is példakép, a remény misszionáriusa. Olyan valaki, aki a lét ellentmondásai között is képes hálát adni az Istennek, és beszélni Jézusban kinyilatkoztatott szeretetéről. Anna misszionárius, cselekedete talán az egyik legtisztább misszió: várakozóknak beszél, úgy, hogy közben ő is nagyon jól tudja, mit jelent várakozni.

Igehirdetésünk ötödik alappillére, evangéliumhirdetésünk, év végi számvetésünk, tervezésünk alapja nem lehet más, mint az, amit Anna is tett: hálát adott Istennek, és beszélt róla.

A 2007-es év első vasárnapján ezt olvashattuk a bibliaolvasó Útmutatóban: *Akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiait.* (Róm 8,14) Ma, az év utolsó vasárnapján nem is zárhatnánk másképpen, mint a következő fohással: Mennyei Atyánk! Te vezérelj Lelkeddel minket 2008-ban is, Jézus Krisztusért kérünk! Ámen.

Gáncs Tamás

.....

Tallózó

„[...] jel lesz a gyermek, de nem térdre kényszerítő jel, hanem vitatható és vitatott jel [...]. Jézus pályája a maga egészében titok; de akik összetalálkoznak személye titkával, azokat éppen ez a titok fogja leleplezni, szívük rejtett mélységeit ez fogja feltárni.” (*Jubileumi kommentár. Biblia-Téka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„A kereszt árnyéka rávetődik a szent családra. Jézus későbbi követőinek nem szabad meglepődniük azon, hogy az evangélium követése során a szenvedéssel is szembe kell nézniük.” (*Szegedi Bibliakommentár – Újszövetség.* <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szbib-kom>)

„Az *Ógyházi rend* szerint Karácsony mondanivalójához szorosan hozzátartozik az az üzenet, hogy *Jézus béktelenséget (is!) hoz, megosztja népét.* [...] Jézus szolgálata nem egyfajta sikertörténet, de nem is kudarcok sorozata: szavai és tettei mindenütt hitet támasztanak egyfelől, elutasításra találnak másfelől. [...] Lukács [...] Jézus születésének és gyermekségének »nem természetfeletti« vonásait hangsúlyozza, s ezáltal a Krisztus-hitből fakadó biztonyságtétel erejét állítja közlésének homlokterébe. [...] az evangéliumok nem *életrajzok*, hanem *biztonyságtételek*

Jézus Krisztusról. [...] Az ellentmondás szükségképpen bekövetkezik, mivel az ember nem hajlandó tudomásul venni radikális bűnben létét, teljes elveszettségét és akaratának szolgálói voltát. [...] a krisztusi sors az egyház sorsa is lesz.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„A Lélek adományával szóló férfi mellé odaáll a Lélek adományával rendelkező nő [...]. Együtt tanúskodnak, s így 5Móz 19,15 szerint hiteles a tanúságtételük (a »róla« a 38. v.-ben Jézusra vonatkozik).” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„Búvópatakként, íme, előtör a mélyből az igazi kegyesek csapata, akikben ténylegesen tovább élt az üdvösségtörténet folytonossága, s a gyermek Jézus, egyszerű ottléttel, szinte megidézi, előhívja őket.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Simeon szava, amelyben megszólal az evangélium keményen reális hangja. A Jézus Krisztusban való hitre nem lehet töretlen úton, belső krízis nélkül eljutni.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma.* Evangélikus Sajtóosztály)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(jelül, amelynek ellene mondanak...)

„Néha találkozunk olyanokkal, akik – úgy mondják – nem hisznek. A világeért sem szeretném ezt szemenszedett hazugságnak minősíteni. Véleményem szerint az efféle kijelentésekkel pusztán a divatnak hódolnak, mert van, akit a rögeszméje arra ösztönöz, hogy másokkal térdet hajtasson az istentagadás kultusza előtt. Sötétben vihorásznak, s közben remegnek félelmükben.”

Duke Ellington (1899–1974)

amerikai dzsessz-zongorista: *Mindenem a muzsika*

TÖRTÉNET

(akik várták Jeruzsálem megváltását...)

Móricz Zsigmond: *Karácsonyi ének* (részlet)

„Bealkonyodott, és jöttek a kis bátyáim, kis néném az iskolából. Kacagtak, játszottak, vidámak voltak. Én is velük. Együtt voltunk mindnyájan, apám, anyám és minden testvérem, a diákbátyám is. Körülültük a nagy asztalt, megettük a jó vacsorát, és ropogtattuk a mogyorót, mint a mókusok. Az ablak alatt pedig felcsendült a kántálók éneke: Krisztus Urunknak áldott születésén, Angyali verset mondjunk szent ünnepén... Elhallgattunk, s csöndesen vártuk végig az éneket, mint a templomban: és örültünk, hogy karácsony estéjét értük, örültünk az éneknek, örültünk az örömnünknek. Édesapám két fehér pénzt adott nekem, a legkisebbnek, hogy vigyem ki a fiúknak. És én nagyon, nagyon örültem, hogy vihettek, s ők is úgy örültek, mikor megkapták. Mennyi öröm, mennyi öröm, milyen mennyei öröm volt mindez. Későn, mikor aludni mentünk, puha fehér ágyacskámban minden eszembe jutott a karácsonyról, s így imádkoztam:

– Édes Kisjézus, óh be jól tetted, hogy eljöttél a világra karácsonykor, és örömet hoztál a vadrózsabokroknek meg a jegenyefáknak meg a szántóföldeknek meg a verebeknek meg a sasoknak meg a farkasoknak meg az oroszlánoknak meg Ádám bácsinak meg Éva néninek meg Pistának meg nekem...

Boldog karácsonyt, boldog karácsonyt!"

VERS

Szilágyi Domokos: *Karácsony*

A puha hóban, csillagokban,
Az ünnepi foszlós kalácson,
Láthatatlanul ott a jel,
Hogy itt van újra a KARÁCSONY.

Mint szomjazónak a pohár víz,
Úgy kell mindig e kis melegség,
Hisz arra született az ember,
Hogy szeressen és szeressék.

S hogy ne a hóban, csillagokban,
Ne ünnepi foszlós kalácson,
Ne díszített fákon, hanem
A szívekben legyen KARÁCSONY.

ÓÉV ESTE

• Lk 12,35–40

Az ünnepről

Liturgikai értelemben ez a nap nem ünnep. Hétköznap, amely megelőzi az újszülött Jézus nyolcnapos korban történt körülmetélésének ünnepnapját, amely a keresztény világ számára a naptári év első napjává lett.

A római egyház az 5. század óta december 31-én ünnepli I. (Szent) Szilveszter pápa emlékét, aki 335. december 30-án halt meg, és akit a Nagy Konstantin hatalomra jutását megelőző üldözések idején tanúsított hitvalló életét elismerve választottak pápává.

Szilveszter a történelmi jelentőségű niceai zsinat (325-től) idején ült Róma püspöki székében. A zsinatra szóló meghívást formálisan azzal utasította vissza, hogy „Róma püspöke nem hagyhatja el az apostolok sírját”. Valójában azért maradt távol, mert úgy gondolta, hogy ha Rómában marad, akkor is megvétózhatja a császár hatalmi érdekeit szolgáló, de teológiai szempontból nem elfogadható határozatokat, ha a császár az egész zsinatot túsul ejti. Szilveszter bölcs döntésével arra az esetre őrizte meg vétőjogát, ha a császár – a mindkét féllel utolsó percig folytatott politikai alkudozás eredményeként – esetleg az arianizmus mellé áll, és a zsinatot is Arius tanainak szentesítésére akarja kényszeríteni. Mint tudjuk, nem sokon múlt, hogy nem ez történt.

Óév estéjének ógyházi evangéliuma eredetileg Szent Szilveszter emlékmiséjének evangéliuma. Az állandó vigyázásra szólító szakasz kiválasztását Szilveszter életének példája motiválta, és nem a naptári év fordulója. Az ókori és a középkori egyház nem misztifikálta a naptári év utolsó napját. Tudatában voltak, hogy az üdvtörténet szempontjából a naptári évfordulónak nincs jelentősége. A földi esztendő utolsó napján a hitvalló pápát ünnepelték, újévkor pedig Jézus nevének ünnepét. Az Isten előtti számadásra készülő ember önvizsgálata ezen a napon éppúgy távol állt a keresztényektől, mint a vidám mulatozással töltött évbúcsúztatás pogány eredetű szokása.

A reformáció egyházai Szilveszter pápa ünneplése helyett az esztendő végi hálaadásra tették a hangsúlyt. Az óév esti istentisztelet a 16. századi evangélikus gyülekezetekben *Te Deum* jelleget öltött. Az év végi mérlegkészítés, az esztendő során elkövetett bűnök és mulasztások számbavétele, a bűnbánattal való készülés a kegyelem újabb esztendejének fogadására (ami újévkor Jézus nevének ünnepéről is „sikeresen” eltereli a figyelmet) csak a racionalizmus és az egzisztencializmus térhódításával vált szokássá. Ehhez kapóra jött az ógyházi evangéliumi szakasz: az Úr bármikor visszajöhet, mindenkor készen kell állni fogadására.

De mit is jelent a szüntelen virrasztás és készen állás, aminek szükségéről Jézus itt beszél? Valóban az év végi leltár, illetve számadáskészítés alapigéje ez a szakasz? Nem az ünnep általunk felfogott értelme válik-e textussá, miközben a textus csak ürüggyé silányul, hogy az ünnep értelmét és a szilveszterezés (szerintünk) keresztény módját kifejtsük? E kísértés elkerülése érdekében vizsgáljuk meg a textust az óév estére való alkalmazás kontextusától függetlenül.

A textusról

Nem kívánom elismételni, amiről ezzel a szakasszal kapcsolatban teológiai tanulmányaink során mindannyian hallottunk. Lényege, hogy a Jézus második eljövételét közelre váró őskereszténység problémáját Lukács úgy oldja meg, hogy Jézus földi működésének, halálának és föltámadásának idejét a végső idők kezdetéből átminősíti az idők középvé, amit a mennybemenetel és pünkösöd után az egyház korszaka követ, és a végső idő csak ezután köszönt be. Hogy mikor, az bizonytalan.

Számunkra most nem az a fontos, hogy az őskereszténységnek valóban volt-e ilyen problémája, mennyire volt általános a vég közelre várása, illetve annak késése valóban okozott-e az ősgyülekezetekben zavart vagy csalódást. Meggyőződésem, hogy nyugodtan elfogadhatjuk *Próhla Károly* Lukács-kommentárjának érvelését (215–216. o.) amellet, hogy az evangélista valóban Jézus szavát idézi a betörőről, aki ha nem kiszámíthatatlan időben, váratlanul, meglepetésszerűen jönne, akkor a ház ura megaka-

dályozná, hogy kirabolja. Ezzel – Lukács emlékezete szerint – maga Jézus tette világossá, hogy második eljövetele ideje kiszámíthatatlan, és ebből csak egy helyes következtetés adódik: állandóan készen kell állni. Ezért minden időben, mindenkinek szól Jézus figyelmeztetése: *Ti pedig legyetek hasonlóak az olyan emberekhez, akik várják, mikor tér vissza uruk a menyegzőről, hogy amikor megérkezik és zörget, azonnal ajtót nyithassanak neki.* Majd a szakasz végén ismét: *Ti is legyetek készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amikor nem is gondoljátok!*

Az igazi kérdés az, hogy miben áll ez a készenlét. Mit jelent az állandó virrasztás?

Általában nem szerencsés, ha a textus képeit bővítjük, színezzük. Itt talán mégis megengedhető egy ilyen típusú kérdés: Jézus azt javasolná a visszatérését váró és ezért virrasztó szolgáltnak, hogy ünneplőbe öltözve, minden munkát félbehagyva, tekinteteket az ajtóra szögezzék és néma csendben, mozdulatlanul vigyázzák, hogy melyik pillanatban toppan be Uruk? Nem valószínű. Már csak azért sem, mert érkezésének ideje teljesen bizonytalan. A helyes választ a szakasz folytatásában maga Jézus adja meg: *Ki tehát a hű és okos sáfár, akit az úr szolgálói fölé rendel, hogy idejében kiadja élelmüket? Boldog az a szolgáló, akit, amikor megérkezik az úr, ilyen munkában talál!* (41–42. vers) Jézus szerint az lesz boldog, akit az ő eljövetele a rábízott feladat hűséges végzése közben ér. Az előbbi képnél maradván: nem az áll készen, nem az virraszt, aki ünneplőbe öltözve, tétlenül lesi az ajtót, hanem aki hűségesen, pontosan teszi a dolgát. Jézus szóhasználatában virrasztani annyit tesz, mint szolgálatban állni. A fogadására készen lenni annyi, mint minden pillanatban elvégezni azt a feladatot, amelynek éppen akkor van itt a rendelt ideje. Még egyszerűbben: Jézus fogadására nem év végi mérlegkészítéssel, nem zárszámadással kell készülni, hanem szünetet nem ismerő munkával: a mindenkori aktuális feladat elvégzésével. Éppen eredeti jelentéséből forogtatjuk ki a textust, ha a szakasz alapján óév este éves leltár készítésére buzdítunk. (A leltározás, a mérlegkészítés, a lelkiismeretünkkel Isten színe előtt való éves számvetés persze nem haszontalan, de ez a textus nem erről szól. Jézus nem erről beszél ebben a szakaszban. Baj akkor lesz, ha a leltározás részleteibe merülve Jézus mondanivalóját kerüljük meg.)

Vázlat

1. Utalás arra, hogy az idei év utolsó óráiban mi is „Szilvesztert” ünnepelünk, hiszen az ógyházi perikopa I. Szilveszter pápa emlékünnepeinek liturgiájából van. Itt néhány mondatban összefoglalható, hogy Szilveszter pápa „derekát felövezve” hogyan vigyázott és őrködött, hogy az egyház tanítását a mai napig meghatározó niceai zsinaton a császár nyomására ne az evangéliummal ellentétes arizmus kerekedjen felül.

2. a) Jézus mindannyiunkat szüntelen vigyázásra, virrasztásra, készenlétre hív. Második eljövetelet várjuk, amelynek ideje kiszámíthatatlan, de az biztos, hogy egy földi esztendővel közelebb kerültünk hozzá. Miként közelebb kerültünk ahhoz az órához is, amikor személyes életünkről kell előtte számot adnunk.

b) A vigyázás, a készenlét tartalma, hogy hűségesen végezzük mindenkori, éppen aktuális feladatunkat. Amit ezen a téren az elmúlt évben (és korábban is) hibáztunk, mulasztottunk, azt most Isten irgalmára bízunk: mert most éppen ez az aktuális dolgunk. És az, hogy hálát adjunk, amiért Isten ebben az évben is megtartotta életünket: bűneink ellenére kegyelmével hordozott, sőt számtalan ajándékkal is elhalmozott, amelyeket nem érdemeltünk meg.

c) Erőt, azaz Szentlelket kérünk – mert ez is az aktuális dologunkhoz tartozik –, hogy a következő évben is vigyázni, virrasztani, készenlétben állni tudjunk. Ahhoz, hogy mindig meglássuk, mit kell tennünk, hogy Isten szándéka szerint kívül kell megosztani kenyerünket, kihez kell jó szót szólnunk, kinek a szenvedését mikor mivel enyhíthetjük, a Szentlélek világosságában kell virrasztanunk. És hogy meg is tegyük, amit így felismertünk, ahhoz is a Lélek erejére van szükségünk. Legyünk éberek, és ne felejtjük el naponta a Lélek ajándékát kérni, hiszen Jézus ígérete szerint Isten ezt a kérést mindig teljesíti.

3. Így lesz csak miénk a maga nemében példátlan ígéret: a visszatérő Úr országának asztalához ültet bennünket, ahol „felszolgálja” mindazt, amit kereszthalálával szerzett nekünk: bűneink bocsánatát, a halál fölötti győzelmet és az örök életet.

Vég helyi Antal

.....

Tallózó

„[...] a hazatérő Úr szolgálni fog az asztalhoz ültetett szolgáltnak, olyan irreális képlet, melynek szerzője csak is Jézus lehet. [...] Mondanivalója egyszerű és könnyen érthető. Különössége abban van, hogy amit mond, merő képtelenségnek látszik. [...] Jézus ezzel a kirívóan képtelen kitételrel ad rendkívüli nyomatékot annak, hogy a várakozásnak van értelme. Nem csupán azért, mert így a meglepetések elkerülhetőek, hanem azért, mert a boldog reménység erősít meg és tesz valóban hűséggé. [...] Nem elég ugyanis tudomásul venni azt, amit Jézus mond. Szava nyomán el is kell indulni és ki kell lépni az élet küzdőterére. [...] »a szolgáltnak szolgáló Úr« képe egy, a mi világunkban teljesen kizárt helyzetet vetít elénk. A kép azonban éppen ebben a különösségében válik beszédessé: arról tanúskodik, hogy a szolgáló nem azért boldogok, mert a számvetéskor megállták helyüket, hanem azért, mert elképzelhetetlenül gazdag ajándékot kaptak. [...] *Mikor jön Jézus?* Erre nem az a jó felelet, hogy »ezt nem lehet tudni«, hanem az, hogy »dolgaim

végzése közben jön«.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„*felhasznál nekik*: A szerepeknek ez a megfordulása lényeges, és aláhúzza Isten abszolút ingyenes kegyelmét.” (Jeromos *Bibliakommentár*: Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A keresztyén várakozást nem szabad mindenestől a végidőkre mint végső célra összpontosítani. (...) A szolgák boldogsága a felszerelt és éber várakozásban van, s abban az örömben, hogy létük nem üres, s nem céltalan [...]” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Jézusra pedig jellemző az ilyen megütközést keltő, feltűnő hasonlatok használata. Ebből pedig az következik, hogy már Jézus is bizonytalannak mondta visszatérésének idejét.” (Próhla Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„E tanítás azonban lesújt és vezeklésre kényszerít. Mert egyikünk sincs annyira készen, hogy nyugodtan várhatná az Úr napját. [...] Aki tehát úgy érzi, hogy nincs készen, vallja be Istennek, könyörögjön segítségért, s az Isten bűnbocsátó kegyelméből maga övezi fel.” (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*az időről...*)

„Aki agyonüti az időt, mindenképpen az örökkévalóságot károsítja.”

Henry David Thoreau (1817–1862)
amerikai költő, esszéíró

„...szörnyű kerítő a látszat, s akkor ámít el legkönnyebben, mikor azt hiszed, hogy idődet a legérdemesebbel töltöd.”

Marcus Aurelius (121–180) római császár, filozófus

„Könnyű fiatalnak lenni. Mindenki az, először. Nem könnyű öregnek lenni. Időbe telik.”

May Swenson (1919–1989) amerikai költőnő

(*Legyen derekatok felövezve, és lámpásokat meggyújtva!*)

„Az idő múlik. Értékesen-e vagy értéktelenül? Rajtunk áll. Ha értékesen akarunk élni, bízhatunk Isten segítségében. Idő és örökkévalóság: mennyire más, és mégis mennyire összefonódik e kettő. A mostani idő készíti elő örökkévalóságunkat...”

Idő és élet elmúlnak, és elmúlik velük együtt minden, ami csak ezt az időt és csak ezt az életet szolgálta. De maradandó, amit az örökkévalókért tettünk.”

Jakob Koch német missziós lelkész

VERS

(*ajtót nyithassanak neki...*)

Pilinszky János: *Milyen felemás*

Milyen felemás érzések közt élünk,
milyen sokféle vonzások között,
pedig zuhanunk, mint a kő
egyenesen és egyértelműen.

Hányféle szégyen és képzelt dicsőség
hálójában evickélünk, pedig
napra kellene teregetnünk
mindazt, mi rejteni való.

Milyen

megkésve értjük meg, hogy a
szemek homálya pontosabb lehet
a lámpafénynél, és milyen
későn látjuk meg a világ
örökös térdreoskadását.

Dsida Jenő: *Hideg téli est* (részlet)

S míg csillagok kezdenek pislákolni,
Töprengjünk az eljövő felől:
Hogyan kellene megszólalni?
S mindent elülről kezdeni?

ÚJÉV NAPJA

• *Lk 2,21*

Újév homiletikuma

A karácsonyi ünnepkörhöz, pontosabban az epifániai időhöz tartozik újév napja. Különlegessége, hogy az üdv-történeti üzenet időben egybeesik a polgári év kezdetével, amely sajátos kontextust teremt az evangélium megszólaltatásának szempontjából. Az emberi élet idejének múlásával való szembesülés nem csupán óév sajátossága: az új esztendő kezdete, az új évszám feltűnése és használata szintén emlékeztet rá, hogy nem méretlen az időnk. Ugyanakkor a frissesség, a tiszta lap, az indulás élménye is megérinti ilyenkor az embert. Urunk átvitt minket a régeből az újba, s ez most már nem csak külsőleg érvényes és igaz. Az új esztendőhöz új élet is illik, mert csak a belső megújulás hat ki az egész külső világra jótékonyan.

A szöveg fő motívumainak feltérképezése

Az evangéliumi szöveg teljes természetességgel beszél arról, hogy az újszülött Jézust a szövetség jeleként ismert körülmételésnek vetik alá. A zsidóság életében a körülmételés az Isten szövetségébe való felvételt jelentette. A körülmételésnek tisztátalanoknak tekintették (vö. 1Sám 17,26; Ézs 52,1; Ez 31,18). A tisztátalanok pedig csak különleges előkészületeket követően lehetnek részesei a kultusznak. Nem lehet tudni, hogy a névadás pontosan mikor kapcsolódott a körülmételéshez, mindenesetre több evangéliumi beszámolóból is egyértelműen kiderül, hogy az újszövetségi korban ez a két esemény már szorosan összetartozott.

A név szerepe rendkívül fontos Izráel népének életében. Elválaszthatatlanul hozzátartozik a nevet hordozó személy lényegéhez. Névtelen személy nincs; akinek nincs neve, az nem is létezik.

Legalább ennyire fontos a névadás mikéntje is. A családban az apa vagy az anya joga volt a névadás. Többször előfordul azonban, hogy a születendő gyermeknek Isten ad nevet, mert különösen is gondja van rá, mert világra jövelele Isten kegyelmének, ígéretének csodája, illetve mert az illető különleges szolgálatot tölt be üdvözítő tervében.

Mindez fokozottan jelentkezik Jézus esetében. A rituális névadást itt is jóval megelőzi a mennyei. Lukács evangélista emlékeztet is rá, hogy először Isten küldötte nevezte Mária gyermekét Jézusnak. Benne lesz valósággá és személyében összpontosul Isten minden ígérete, amelyeket népének és az emberiségnek adott, kegyelmének kiáradása erre az egész világra – maga a Gyermek. Jézus szolgálatának, küldetésének célja és értelme pedig nem kevesebb, mint hogy visszaadja az embernek az elvesztett istenkapcsolatot, vagyis az örök élet ajándékát hozza el a halál fiainak.

Amikor tehát az új esztendő kezdetén Jézus nevének segítségül hívásával és az ő oltalmában indulunk tovább, mindenképpen szükséges meghallanunk és megszólaltatnunk a hírt, amely szerint

- az ő neve olyan név, amely megütközést okoz a nem hívők számára,
- az ő neve olyan név, amely a hívőknek is próbatételt jelent,
- az ő neve olyan név, amely az isteni ígéretet is próba alá veszi.

Megütközés a nem hívőknek

Amelyet az emberek ugyan megvetettek, amely azonban Isten előtt kiválasztott és drága – írja Péter (1Pt 2,4). *Mi a megfeszített Krisztust hirdetjük* – mondja Pál –, *aki a zsidóknak ugyan megütközés, a pogányoknak pedig boldogság, de maguknak az elhívottaknak, zsidóknak és görögöknek egyaránt, az Isten ereje és az Isten bölcsessége.* (1Kor 1,23–24) Mert hogyan beszélhet isteni tekintéllyel egy galileai rabbi, és hogyan fogadhatná be a véges a vég-

telent? Miért nem hajlandó intézményes jóléti szolgálatot vállalni a kenyérszaporító, és hogyhogy nem vívja ki népe függetlenségét az, aki hatalommal bír ég és föld fölött? Hogyan hozhatna szabadulást az, aki magát sem tudja megszabadítani a szenvedéstől és a kínhaláltól, és miért nem teszi nyilvánvalóvá mindenki előtt győzelmét, ha egyszer feltámadt és dicsőséget nyert?

Jézus neve, evangéliuma és az ő közösségébe szóló meghívás csupán emberi logikával nézve nevetséges, gyenge, kigúnyolható vagy másokat éppen megbotránkoztató üzenet. Isten Szentlelkének munkája nyomán azonban létté, igazsággá, bölcsességgé, a kegyelem hordozójává és meghívásává válik. Igehirdetőkben s igehallgatókban, mindnyájunkban ezt a munkát folytatja s kezdi újra az új esztendőben is Urunk.

Próbatétel a hívőknek

Olyan név, amely lehetetlenné tesz mindenfajta öngazolást, sőt éppen hogy szüntelen szembenézésre készítet önmagammal. Elégtelenségemre, elveszettségemre, rabságomra, terheimre emlékeztet. Méltatlanságomra. Arra, hogy érdemtelenül állok színe előtt. Ahogyan ezt Simon Péter is átéli a Genezáret-tavon történt nagy halfogás után: *Menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok, Uram!* – kiáltja leborulva Jézus lába elé (Lk 5,8).

A régi elmúltával, valami újnak a küszöbén átéljük-e annak csodáját, hogy ő nem egyszerűen csak átsegített, de áttemelt, átmentett bennünket a mába? A terméketlen függő helyzetében vagyunk: csak a vincellér közbenjárásának köszönhető, hogy van még kegyelmi időnk (Lk 13,6–9). Ő azonban még ennél is többet ad. A véges időn túl határtalan perspektívát jelent ez a név. Valóban nem csupán segítő, de szabadító Jézus. Bűneid hordozója, életed Megváltója, üdvösséged megadója.

Az ígéret próbája

Végül az isteni ígéretet is próba alá veszi Jézus neve, hiszen emberi keretek közé szorítja az istenit, magát a törvény alá veti, belealázkodik a mulandóba. Vele is minden úgy történik, ahogyan a törvényben meg van írva. Sőt akkor sem hivatkozik semmiféle kiváltságra, amikor a sors talánság jut neki osztályrészül. *Szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlóvá lett, és magatartásában is embernek bizonyult; megalázta magát, és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.* (Fil 2,7–8)

Megváltó munkája úgy lesz valóságos az emberre nézve, hogy egy sorsot vállal vele, ugyanakkor éppen azáltal feszíti szét a törvény kereteit, hogy ártatlanul vállalva, majd legyőzve a halált, új teremtést visz véghez ebben a világban.

Smidéliusz András

Tallózó

„[...] a gyermek azt a »programot jelölő« nevet kapja, amelyet az angyal Isten akaratából még a gyermek fogantatása előtt megjelölt [...]» (*Jubileumi kommentár. Biblia-Téka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Jézus szülei, akik a születés idején a birodalom törvényeinek engedelmeskedtek, most engedelmes zsidóként a vallási törvény előírásait teljesítik, amikor az újszülött gyermeket körülméltetik és bemutatják az Úrnak.” (*Szegedi Bibliakommentár – Újszövetség. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szibbkom>*)

„Az ünnep egyházi jellegét nem a polgári év kezdete, hanem Jézusnak a Törvény előírásai (1Móz 17,12) szerint »nyolcadnapi körülméltése és névadása« adja meg. [...] a »Jézus« név magában véve is ellentmondásos: egyfelől tiszteletet vált ki, másfelől a gyalázat és botrány hordozójává válik. Ha tehát a keresztyén gyülekezet az újévet »Jézus nevében« kezdi el, akkor számolnia kell egyfajta harci helyzetbe kerüléssel, mivel *Jézus neve kihívást jelent a nem keresztyén környezet számára.* [...] Jézussal és Jézus körül minden úgy történik, ahogy a törvény előírja. Csak később derül ki, hogy Jézus szétfeszíti a törvény korlátait és a »törvény végévé« válik, hogy az üdvösség elérkezék minden hívőhöz. [...] hétköznapiasnak számító név volt abban az időben. Viszont alig telt el néhány évtized, ez a név teljesen kiveszett a gyakorlatból. A zsidók azért nem használták többé, mert számukra botrányt jelentett viselőjének élete és szolgálata. A keresztyének pedig azért nem használták, mert ugyanolyan isteni névnek tartották, mint az Atyaisten nevét.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A Jézus név nagyon találó, mert ez a héber Józsué görög megfelelője, ami azt jelenti: »Jahve az üdvösség.«” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Jézust is körülméltelik. [...] A hangsúly azonban nem ezen van, hanem a névadáson. József és Mária engedelmeskedett az Istentől kapott utasításnak, ezért nevezték a gyermeket Jézusnak.” (Próhle Károly: *Lukács evangéliuma. Evangélikus Sajtóosztály*)

„A körülméltetés automatikusan semmiféle hatást nem hoz létre a gyermek lelkében; de minden bizonnyal a keresztség sem, ha nem támogatja a hit.” (Ortensio da Spinetoli: *Lukács – a szegények evangéliuma. Agapé*)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

„...csak néhány szót tudok mondani, de mögötte világok vannak... Jézus a titkom, erőm, büntudatom, kegyelmem és feltámadásom.”

Tolnay Klári színésznő válasza a „Ki nekem Jézus?” körkérdésre (*Vigília, 1970*)

Sören Kierkegaard: *Ima*

Te, aki egyszer személyesen jártál-keltél a földön,
nyomot hagyva, melyet követnünk kell.

Te, aki még most is letekintesz a mennyből minden
zarándokra;

Te, aki megerősítet a fáradt utazót,
megvizgatsz a levert lelket,
jó útra vezeted az eltévedtet,
enyhítet a harcos szomját;

Te, aki majd visszatérsz az Idők végén,
hogy külön-külön megítélj mindnyájunkat,
és meglássad, hogy ki követett Téged:

Ó, Istenünk és Üdvözítőnk!

Példád tisztán ragyogjon a lélek előtt,
hogy szétoszlass a ködöt.

Adj erőt, hogy egyedül és változatlanul
példádat kövessük,
hogy hozzád hasonulva és téged követve
megtaláljuk az utat,
mely biztosan elvisz az Ítélethez,
ahol minden embernek meg kell jelennie
és amely – Általad – elvezet az égi boldogságba,

Hozzád.

Ámen.

VERS

Alekszandr Blok (1880–1921) szovjet-orsz költő:
Tizenketten (részlet)

...vad viharban, mord borúban,
fehér rózsa-koszorúsan,
hógyöngyösen, hófehéren
Jézus Krisztus megy az élen.
(Lator László fordítása)

VÍZKERESZT ÜNNEPE

• *Ef 3,2–6*

Bevezető gondolatok

Vízkereszt a világosság ünnepe. A vasárnap bevezető igéje is Jézus világosságát hirdeti, amely minden embert megvilágosít. Nincs alóla kivétel. Nem lehet kizárni senkit, mert Krisztus világossága és megváltó munkája az egész emberiségnek szól.

Az új élet, amelyet benne kapunk, Isten ajándéka minden embernek. Olyan ismeret ez, amely megadatott az apostolnak, aki feladatának, mandátumának tekinti, hogy azt továbbadja. Alapvető ellentétet próbál feloldani: a különbséget zsidók és pogányok között, és azt hangoztatja, hogy a pogányok éppúgy örökösök, mint az elhívott és választott nép tagjai.

A kijelölt textus előtti versek arról szólnak, hogy Krisztus lebontotta a válaszfalat a nemzetségek között, és egyé tette azokat. Békességet hirdetett távoliaknak és közelieknek egyaránt. Minden embernek egyedül Krisztus által lehet szabad útja az Atyához, és aki egyszer ezt elfogadta, az mind Isten nagy népébe tartozik. A törvény volt az, ami ellenségeskedést szült zsidók és pogányok között, de Jézus halála érvénytelené tette ezt, megszüntette a törvény ilyen hatalmát, mert mindkét csoportot megbékéltette Istennel. Ugyanazt kapta mindenki benne és általa. Valami új jött létre, egy új *egy test*, amelynek mind a tagjai lettek. Azt is írja Pál, hogy a pogányok többé *nem idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek és háza népe Istennek* (2,19). Ez az a megbízás, amelyre visszautal a textus elején – *ahogyan előbb röviden megírtam* (3,3b). Ez a mandátuma, feladata, hogy az evangéliumot egyformán megismertesse mindenféle néppel és nemzettel, hiszen az minden embernek szóló fontos üzenet: *hogy tudnillik a pogányok örökös társaink, velünk egy test, és velünk együtt részesülnek az ígéletben is Krisztus Jézusért az evangélium által* (3,6).

Úton az igehirdetés felé

Sokszor elgondolkodom azon, vajon miért olyan nehéz elfogadni valakit, aki más, mint én. Más elképzelései vannak az életről, másképpen közelíti meg a kihívásokat és másképpen oldja meg a feladatokat, mint én. Az ember hajlamos azt képzelni, hogy csak ő birtokolja az igazi megoldást, csak nála vannak a jó válaszok, és csak az általa kiválasztott és járt út az üdvözítő. Ha valaki másfelé indul, új megközelítéseket próbál ki, annak semmiképpen nem lehet igaza.

Zsidók és pogányok ellentéte hatalmas volt. Más gyökekek, más vallás, más kultikus gyakorlat. Szinte elképzelhetetlen és lehetetlen is volt annak gondolata, hogy legyen bennük valami közös, vagy valaki, aki közös irányba vezeti őket. Amint a pogányok megismerték Krisztus evangéliumát, azonnal elindultak egy hosszú és rögös úton, amely a zsidók elvárásaival volt kikövezve. Nem egyszerű viták és harcok után jutottak csak egymáshoz közelebb, és talán sosem csitult el teljesen a törvény betartásáról szóló vita.

Ma nem ilyen, de éppen ennyire komoly ellentétekkel küszködünk. Persze ma is vannak pogányok, akik nem hisznek a Krisztus evangéliumában, és így mások, mint mi, akik hiszünk. Szerintünk abszolút rossz úton járnak, és igazából csak akkor válhatnak a mi jól nevelt keresztény közösségünk tagjaivá, ha megfelelnek az elvárásainknak, ha beleilleszkednek az általunk kitalált és felvázolt jó keresztény rendbe.

Találkoztam ezzel személyesen is. Hiába az evangélium üzenete, hiába Krisztus kitárt karja a kereszten, az ember máris szabályokat állít fel, és elvárások hosszú listájával várja az újonnan érkezőt. Csak akkor valódi a hited, csak

akkor ismered igazán az evangéliumot, ha így és így élsz, ha az életed ilyen vagy olyan. Ha ettől kicsit is eltérsz, akkor már letértél az egyetlen üdvözítő útról, ami szinte azonnal a közösségből való kizárással jár. De egy jó közösség ígérete nagy csábító erő, és sokan hajlanak arra, hogy betagozódjanak a meglevő skatulyákba, és tényleg az elvárások szerint alakítsák életüket.

Ez bizonyára szélsőséges példa, ugyanakkor könnyen elképzelhető. Mert – ha őszintén bevalljuk – igenis vannak elvárásaink. Arról, hogy milyen a megtért ember, milyen az élete, a viselkedése, mit tesz meg és mitől tartózkodik. Sőt könnyen alá is támasztjuk érveinket bibliai igékkel, amelyek által igazolva is érezhetjük magunkat. Az ilyen elvárások azonban nagyon nagy károkat okoznak, hiszen szinte teljesíthetetlenek, és elvonják a figyelmet a lényegről, az evangélium üzenetéről.

A vasárnapi zsoltár éppen arról szól, hogy Jézus Krisztus minden népnek áldást hozott, ez alól nincs kivétel. *Benne áldatik meg a föld minden nemzetsége, és a népek mind őt magasztalják!* (Zsolt 72,19) Az ember önmaga döntéseivel és elképzeléseivel nem vonhat ki, vehet ki senkit ebből a megváltási körből, és nem is rajtunk múlik, hogy ki kerül bele. Jézus Krisztus az egész világ Megváltója, minden emberért hozta áldozatát a kereszten. Még akkor is igaz ez, ha sokszor azt érezzük: vannak méltatlankok, olyanok, akik – szerintünk – kizárják magukat az üdvösség lehetőségéből.

Lehetséges vázlatok az igehirdetéshez

1. Rövid bevezető a zsidó-pogány ellentétről. Ma is sokféle ellentét van az emberek között: értelmiségi és munkás emberek; családos és szingli emberek; különböző felekezetekhez tartozók; történelmi egyházhoz tartozók és karizmatikus közösségekhez tartozók; pietisták és liberálisok; környezettudatosan élők és környezettel nem törődők stb. A lényeg, hogy az egyik csoport vajon el tudja-e fogadni a másik közösséget, réteget olyannak, amilyen, vagy úgy akarja az Isten országába hívogatni, hogy közben a maga mintájára alakítja. A zsidók nagy elvárása a körülmetélkedés és a törvény megtartása volt, ezt várták el a megtért pogányoktól is, sőt feltétellé tették.

2. Isten Pállal ismertette meg a titkot, hogy a pogányok is örökös társai a zsidóknak. Pál elfogadta feladatát, és a szerint cselekedett utazásai során. Az evangéliumot hirdette, Krisztus váltságahaláláról beszélt. A mai keresztény embernek mi a mandátuma? Milyen küldetést kapunk – a személyes ajándékokon és feladatokon kívül? Lehetséges-e, hogy minden közösségnek más és más a feladata, más irányban kell elindulnia az evangélium hirdetésével?

3. Igaz, nem a törvény üdvözít, mégis megmaradt a fontossága, jelentősége. Ha a nagy parancsolatra nézünk, akkor is sok mulasztásunk és hibánk van, minden embernek és minden közösségnek. Akkor a pogányok számára vajon

semmi nem volt aktuális és elfogadandó a törvényből? Azt gondolom, hogy a törvény még mindig utat mutat, jelzéseket ad arra vonatkozóan, hogy milyen az élet helyes folytatása. De nem üdvözít, ahogyan a megtartása sem. Egyedül Krisztus üdvözít. A pogányoknak is el kellett hagyni régi vallási és kulturális szokásaikat, amelyek nem fértek össze az evangéliummal. Nekünk is ezt kell tenünk: levetkőzni az óembert, hogy új jöhessen létre.

4. A világosság üzenete: vízkereszt a világba érkezett világosság ünnepe. Ahogyan egykor a napkeleti bölcsek érkeztek a jászolhoz messzi földről, hogy dicsérjék az újszülöttet, úgy kell nekünk is minden korban hódolattal leborulni a Krisztus előtt. De ez csak az első lépés. Mert onnan tovább kell indulni, és ebben a világban élni és hirdetni az evangéliumot. Isten az embert mindig a pogányok – a benne nem hívők – közé küldi, minket is. Jézus a Hegyi beszédben azt írja: *Ti vagytok a világ világossága!... Úgy ragyogjon a ti világosságotok...* (Mt 5,14a.16)

Nagy kérdés számomra az ember világosság volta. Jézus nemcsak az őt követő tanítványaihoz szólt akkor, hanem mindenkihez, aki hallgatta. Minden ember világosság tehát, Istenhez tartozástól, megtéréstől függetlenül? Vagy csak azok tartoznak ebbe a körbe, akik már megismerték és elfogadták az evangéliumot? Nehéz elhinni az emberről, hogy ő a világosság, bármilyen világosság. Inkább a világosság hiányát érzem benne (magamban is). Akármennyire is igyekszik az ember, a cselekedeteket nem lehet teljesen kivenni a képből. Hiszen a megtért, Krisztust elfogadott ember élete megváltozik – így tanítjuk. Azonban ez a változás hosszú távú folyamat, és tartóssága rengeteg mindentől függ: génektől, családi háttértől, körülményektől. Ezekről függetlenül vagyunk világosság?

Azért tartom ezt nagyon fontos kérdésnek, mert Isten szeretetéből, Krisztus evangéliumának mindenkre érvényes erejéből könnyen zárunk ki embereket, és talán magunkat is, ha nem felelünk meg a világosságban élő ember általunk alkotott képének. Pedig Isten kegyelme nagyobb, mint a mi korlátozott elképzeléseink, fantáziája és kreativitása (ahogyan bennünk munkálkodik) messze felülmúlja a mienket. Leginkább azonban a kereszten megnyilvánult szeretete hatalmasabb a mi földi korlátainknál. Az embert a maga képmására teremtette, s talán ez az, amiért potenciálisan esélye van arra, hogy világosság legyen. Nincs lista, amelynek tételeit teljesíteni kell. Az igazi krisztusi gyülekezet sokszínű, sokféle emberekből áll, akik mind olyanok, amilyenek. Nem tökéletesek, hiszen emberek. De mindenféle ember tagja lehet ennek a közösségnek: megtért, kereső, küszködő, és leginkább a bűnös.

Pál apostol idejében is sokfélék voltak az emberek, nem jobbak vagy rosszabbak, mint a maiak. Így az evangélium ma is érvényes mindenkre. A keresztyén ember feladata pedig az, hogy betöltse küldetését: világosság legyen, és hirdesse a minden népnek, nemzetnek áldást hozó evangéliumot.

Deák Ágota

Tallózó

„Hogy egykor minden népek be fognak lépni Isten anyaszentegyházába, a régi próféták gyakran megjövendölték ugyan, de hogy ez hit által, a mózesi szertartási törvény elfogadása nélkül történhetik meg, ez eleinte [...] még a sz. apostolok előtt is titok volt.” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Nem az a titok, hogy a pogányok is üdvözülnek, hiszen az Ószövetség is bizonyította ezt, hanem sokkal inkább az, hogy a hívő zsidók és pogányok *együtt* lehetnek.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„A titok [...] el volt rejtve, és ennek így is kellett lennie. A pogányok és a zsidók azonos alapra helyezése ugyanis a judaizmus lerombolását jelentette volna abban a formában, amelyben maga Isten megalapította azt.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése. Evangéliumi Kiadó*)

„Az üdvösség a pogányoké is! [...] Pál kapta küldetés-ként ennek hirdetését. »Kata apokalüpszin«, azaz egy isteni rendelkezésnek direkt feltárása, ami korábban el volt rejtve, »kathósz proegrapsza« [...]. Bengelék itt fedezték fel az ún. üdvtörténetet, amely szerint az isteni »kinyilatkoztatás«, eltérően a görög gondolkodástól, nem egyes igazságoknak feltárulásában áll, hanem *egy örökkévalóságban készült isteni világtervnek a történelemben megvalósulása megszabott rendben*. [...] mindez vitathatatlanná teszi, hogy *Isten a történelem folyamán nem improvizál* [...], hanem az egész teremtett világnak erre az eseményre van belső feszülése, olv. »to ta panta ktiszanti« [...]. Legyen számunkra a páli kijelentés példa: *Nem Néró császárnak, hanem a Krisztusnak a foglya vagyok!*” (Balikó Zoltán: *Az efezusi levél. Evangélikus Sajtóosztály*)

„A *müszterion* többé nem elzárt, hanem feltárt »titok«. [...] eredetileg olyan igazságot jelentett, amelybe valakit beavattak. [...] a keresztyén »titkok« olyan igazságok, amelyek, bár meghaladják az emberi felismerést, Isten kijelentése nyomán nyíltan az egész egyház rendelkezésére állnak. [...] olyan igazság, amely eleddig el volt rejtve az emberi ismeret és megértés elől, de amelyet most Isten kinyilvánított.” (John Stott: *Az efezusi levél. Harmat*)

Illusztráció

GONDOLATOK

(*hogyan értem én a Krisztus titkát*)

„Íme, ez az egészen egyszerű Hiszekegy: Hiszek abban, hogy nincs szebb, mélységesebb, rokonszenvesebb, ésszerűbb, férfiasabb és tökéletesebb, mint Krisztus.”

Fjodor Mihajlovsz Dosztojevszkij (1821–1881)
orosz író

(a pogányok örökös társaink...)

„Tapogatózva járunk itt a földön, s ha nem volna előttünk Krisztus drága képe, elveszettek, teljesen tévúton járók lennénk, mint a vízözön előtti emberiség.”

Dosztojevszkij

(velünk együtt részesek az ígéletben is...)

„Minden szép, amire szeretettel nézünk.”

Christian Morgenstern (1871–1914) német költő

„A pogányságról azt mondják, hogy az öröm vallása, a kereszténység pedig a fájdalomé; éppoly könnyű volna bebizonyítani, hogy a pogányság merő fájdalom, a kereszténység pedig szintiszta öröm. Az ilyesféle szembeállítások semmit sem jelentenek, és nem vezetnek sehová. Minden emberi dologban kell lennie örömnak és fájdalomnak is... Az öröm, amely a pogány apró nyilvánossága volt, gigászi titka a kereszténységnek...”

Gilbert Keith Chesterton (1874–1936) angol író, apologéta

NÉMETH ZOLTÁN

Jézus jele*

Lk 13,29

A lakhelyváltás – különösen ha egyben a munkahely, az emberi környezet változását is jelenti – sok szorongással, izgalommal is jár. Az egyik legnagyobb aggodalmam az elmúlt hetekben az volt, hogy vajon mi lesz a kisfiam jele az óvodában. Mindjárt az első nap megnyugodhatott apai szívem, mert Bendegúz ragyogó szemekkel újságolta: Apa, gőzmozdony a jelem! Jobbat nem is kaphatott volna az én energiával teli, örökmozgó fiam. A saját egykori jelemre nem emlékszem – talán nem tudtam igazán azonosulni vele, és ezért inkább elfelejtettem – a tiédre viszont igen, Gáborom! (Ő az én állatorvos öcsém, aki csak akkor jár templomba, amikor engem valahová beiktatnak, vagyis az elmúlt 15 évben kétszer is volt, ugyanakkor összeszedi az út mellett fekvő elütött állatokat, és ha tud, segít rajtuk. Egy irgalmas samaritánus.) Na, emlékszel-e rá? (Csend, öcsém láthatóan zavarban, gyorsan könyörülök rajta.) Pöttyös pohár! Pöttyös pohár volt a jeled, sokszor odarajoltam helyetted a képeslap aljára, amit édesanyánknak írtunk, amikor még Keszthelyen tanult.

Arra is emlékszem, hogy az egyik óvodás társamnak gumicsizma volt a jele, és nagyon sajnáltam érte. Szerintem egy élet nem elég hozzá, hogy egy ilyen gyermekkori traumát feldolgozzon az ember.

Fontosak a jelek. Azonosulunk velük, kifejeznek minket. Megkülönböztetnek minket: „az én jelem”; és egyben kifejezik összetartozásunkat: „a mi jelünk”. Címerek, zászlók, emblémák, kitűzők mindannyiunk életében játszanak több-kevesebb szerepet. Akik itt vagyunk, kitűzhetjük például a keresztet a kabátunk hajtókájára, alá a Luther-rózsát, alá a déli kerület logóját, és a sor elméleti-

leg saját, egyéni jelünkig folytatható, ha van ilyen. Van ilyen? Mivel tudsz azonosulni, mi az, ami kifejez téged? Amit odarajzolnál a levél aljára az aláírásod helyett. Vagy amit bepöttyögsz, amikor bejelentkezel az iwiw-re. A jelszavad is jel, amely sokat elárul rólad, amellet, hogy védi az inkognitódát.

Mi a jele a Názáreti Jézusnak? Talán túlságosan gyorsan és automatikusan vágjuk rá: a kereszt.

Egyik nap a Misinára tekertem felfelé, és az állatkert bejáratával szemben, a keresztelkedésben megpillantottam egy kőkeresztet. A talapatán felirat. Kedves pécsiek, egy kis helyismereti vetélkedő keretében hadd kérdezzem tőletek: mi van annak a keresztnek az aljára írva, tudjátok-e? (Költői kérdésnek szánom, de Papp Zoli barátom, drámapedagógus, aki a szószék alatt elhelyezkedő ifjúsági zenekarban a konga mellett ül, egyből rávágja a választ:)

– Úgy szerette Isten a világot.

Majdnem pontos. Csak egyetlen betű az eltérés, ami azonban a keresztben függő Jézussal szoros összefüggésben már értelmezése is a bibliai mondatnak: Így szerette Isten a világot!

Igen, ez fontos. Fontos, hogy így, ilyen halálisan, halált vállaló módon szeret Jézusban, Jézus által az Isten. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a szeretet jeleiben, szimbólumaiban, gesztusaiban gazdag jézusi életűtnak, az ő küldetésének olyan állomása a kereszt, amellyel neki magának sem volt könnyű azonosulnia. (Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár... Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?... Nem tudják, hogy mit cselekszenek...) Csak néhány órát töltött a keresztben, és azt sem küldetése boldog beteljesítésének érzésével, hanem a fizikai kínokon túl azzal a lelki kinnal, hogy övéihez küldett, de az övéi nem fogadták be őt.

* Elhangzott Pécsen, 2007. szeptember 22-én, lelkesztetési istentiszteleten.

Vajon ha megkérdézhethetnénk őt magát, biztos, hogy a kereszt jelét választaná? Biztos, hogy ő is a keresztben látja az általa elvégzett mű lényegét?

Ha az evangéliumok történeteit olvasom a jellegzetesen jézusit keresve, egyre inkább egy asztalközösség képe bontakozik ki, tisztul le előttem. Példázatainak gyakran visszatérő tartalma. Beszédeinek és beszélgetéseinek gyakori színtere. Még olyan történeteknek is asztalközösség jellege van, amelyekben asztal nem is szerepel, gondolkunk a négy- vagy ötezer ember megvendéglésére. Az első igazi megbotránkozást a bűnösökkel vállalt asztalközössége váltja ki. Asztaltól indul a keresztút, és utolsó állomása, amikor az asztalnál kezébe veszi a kenyeret. Utána már nem ő cselekszik, hanem vele cselekszenek. Különös talán az is, hogy megváltásunk drága mondatait nem a keresztben, hanem asztalnál ülve, kezében a kenyérral és a pohárral mondja el. A Feltámadott pedig a tanítványival Emmausban asztalhoz ül, a Genezárét-tó partján asztalt terít. És a tanítványok erről ismerik fel: az Úr az! Asztalnál ülve, bűnösök, nyomorultak, gyámoltalan tanítványok társaságában látom őt önmagának, látom őt boldognak, látom őt küldetésébe feledkezve tevékenynek.

Él bennem egy kép. Ha lenne tehetségem hozzá, biztosan vászonra vinném, így kénytelen vagyok szavakkal lefesteni. 13 ember ül egy asztalnál. Jézus és tanítványai. De nem lehet tudni, melyikük Jézus. Nincs különbség. Nincs központi hely. Nincs égre fordult, réveteg tekintet. Egyik arcon sem tükröződik nagypéntek előrevetülő melankóliája. Mindenki jelen van. Testben és lélekben. Mindenki feloldódik az egymással megélt asztalközösségben.

Akik nézik a képet, megkérdézik: Melyikük Jézus? Ki erre tippel, ki arra. Nézd annak a kezét, mintha áldásra emelné, biztosan ő az. Annak a másiknak a szemében viszont mintha az Isten országának békéje csillogna, szerintem ő az. Mert mindegyikben lenne valami a Názáretiből. Még a távozni készülő Júdás mozdulatában is.

És tudjátok, mi lenne még a képen? Az asztal mellett, az ott ülő tizenháromén kívül még néhány üres szék. Hívogatóan. Gyere, ülj asztalhoz te is. S ha leülsz, valaki talán terád mutatva mondja: nézd a kezét, nézd, ahogy megérinti a mellette ülőt, nézd a tekintetét, talán ő az!

Kedves pécsiek, pogányiak, vasasiak, kozármislenyiek és mindazok, akik között az elkövetkezőkben a szolgáltatást végezni fogom! Szeretnék Jézus asztalának jegyében szolgálni közöttetek. Jelentse ez a baráti, lelkipásztori beszélgetéseket, a különböző gyülekezeti csoportok alkalmait, a templomokban az oltár-asztalt az úrvacsora jegyeivel, Jézus szószék-asztalát, ahol lelki táplálékot kapunk. De jelentse azt a reménységemet is, hogy az esetleges feszültségek, viták, nézeteltérések, ha mindannyian akarjuk, asztal mellett, akár egy csésze kávé vagy pohár bor mellett feloldódhatnak, megoldódhatnak.

Ha lehet, ha megengeditek, én az asztal jelét kérem tőletek. Nem lesz belevarrva a Luther-kabátom gallérjába, belerajzolva a Bibliámba. Csak azt szeretném, hogy szavaim, gesztusaim Jézus asztalához hívó, mellette hellyel kínáló szavak, gesztusok lehessenek. Ahol ő önmagát, az Isten országának megannyi gesztusát, mozdulatát, fényét és melegét megosztja velünk, szétosztja közöttünk. Ámen.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a Dr. Sólyom Jenő Alapítvány által meghirdetett, néhai Csonka Albert evangélikus lelkész emlékére alapított ösztöndíjat a 2007/2008-as tanévre *Laszli Beáta* negyedik évfolyamos teológus-lelkész szakos hallgató nyerte el *Keresztény nevelés és liturgia* című pályázatával. Köszönjük a többi, nem nyertes pályázó aktivitását és érdeklődését is. A Csonka Albert-ösztöndíjat a hűséges lelkipásztor emlékére azzal a céllal alapították, hogy támogassa a gyakorlati teológia és azon belül kiemelten is a liturgika tudományterületéhez kötődő kutatásokat a fiatal teológusok körében. Az egyetem vezetése ezúton is hálás köszönetét fejezi ki az ösztöndíjat alapító családtagok felé.

„Minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr”*

Rumi, a szufi költő írja: „Túl a helyes és helytelen cselekedetektől vallott gondolatokon *van egy rét*. Ott várok rád.”

Számomra ez egy olyan hely, ahol nincs elvárás, de van elfogadás. Nincs ego, csak Isten szeretete. Itt lehet igazán Istent dicsőíteni. Kedves testvérem! Ott várok rád! Szeretném, ha ez az együttlét tere, ideje lenne ennek a találkozásnak.

És te szeretnéd? Szeretnél teljes elfogadásban, teljes szeretetben, teljes isteni boldogságban élni? Hozzáadok a szívemből egy darabot most, *Ruth Bebermeyer* gondolatait:

„Akkor kapom a legtöbbet tőled,
amikor elfogadsz valamit tőlem.
Amikor megérzed örömet,
azt, hogy adhatok neked.
És tudod, hogy ha adok, nem azért teszem,
hogy téged lekötelezzek,
hanem mert szeretném átélni azt a szeretetet,
amelyet irántad érzek.
Elfogadni jó érzéssel
a legnagyobb adomány lehet.
Nincs rá mód, hogy
e kettőt szétválasszam:
amikor adsz nekem,
én az elfogadásomat adom;
amikor te fogadsz el tőlem,
akkor én is kapok tőled,
és ez a mi közös örömünk.”

Közös öröm. Ebben ott van Isten. Tudod, milyen közel van hozzád Isten? Tedd ide az ütőeredre a kezed. Érzed? Dobog. Az Élet az. Ilyen közel van hozzád Isten. Hiszen benned él! Dicsőség ezért néked, Istenem! Dicsőség azért, ahogy *Sant Rajinder Sing* mondja: „Ahol a dolgok kudarcba fulladnak, az ima ereje gyümölcsöt terem!”

Köszönöm Istennek, hogy megszületett egy nyelv, a spiritualitás egyik nyelve, az erőszakmentes kommunikáció. A hálaadást ünneplésnek is nevezi. Hálát adok valakiért, valamiért, vagyis megünneplem. Hálát adok Istennek, vagyis megünneplem a szeretetet.

Mikor megkérdezik, hogy melyik nyelv áll közel hozzám, azt mondom, a zsiráf nyelv. Szeretnék jól beszélni zsiráful. Miért? A zsiráfnak van a szárazföldi állatok kö-

zött a legnagyobb szíve. Szeretnék jól beszélni és jól hallgatni innen, a szívemből, nem pedig a fejemből. Úgy, ahogy Jézus tette. Most is érzi szíved vágyait! A zsiráf állva alszik, állhatatos, kitartó. Szeretnék kitartóan imádkozó ember lenni. A zsiráf messzire lát. A bölcsesség elengedhetetlen kelléke a messzelátás. Szeretnék a sorok mögé látni. Látni az embert – és nem a szavakat.

Amikor dicsőítem Istent, ott van-e a szavak mögött a szívem is? Amikor dicsőítem az Urat, képes vagyok őt tenni az első helyre? Vagy ezek csak üres szavak?

A szavak ablakok (vagy falak)

Szavaid ostorként csattannak lelkemen,
Kettőnk közé éket ver ítéleted.
Mielőtt végleg eltávolodnánk, mondd,
Amit hallok, azt szó szerint értsem-e?

Mielőtt pajzsot rántanék magam elé,
S megszólalna fájdalom vagy félelmem,
Mielőtt szavammal falat építenék, mondd,
Amit hallok, azt szó szerint értsem-e?

A szavak ablakok vagy falak.
Elítélnék vagy felszabadítanak.
Célom: úgy szólani és úgy figyelni,
Ami mindenkinek a szeretet jelenti.

Tudod, van, amit el kell mondanom,
Mert igen fontos nekem.
Ha szavaim nem tükrözik szándékaim,
Szabadnak maradnom segítesz-e?

Ha úgy tűnik, mintha szidnálak,
Ha úgy éreznéd, hogy nem szeretlek,
Kérlek, ne a szavaimra figyelj,
Hanem a mögöttük megbújó érzésre!
(*Ruth Bebermeyer*)

Az életemet együttérzéssel akarom feltölteni, olyan áramlást elindítani köztem és mások között, amely egymás szívből jövő megajándékozásán alapszik, írja *Marshall B. Rosenberg*.

Köszönöm, drága Istenem, hogy amikor imádkozom hozzád, szavaim mögött meglátod a szívem is!

Köszönöm Istennek, hogy megszületett egy nép, amely-

* Elhangzott a rákosszentmihályi római katolikus templomban ökumenikus istentiszteleten.

nek az egész élete hálaadás. A születésnél így szóltak: „Szeretünk és segítünk utadon.” Ez a bátorítás, amit először hall a csecsemő. A halálánál így szólnak: „Szeretünk és segítünk utadon.” És átöleljük a haldoklót. Ugyanazt a „szeretetszót” hallja az életbe érkező és a távozó.

Ez a nép megünnepli a fejlődést, a lelki fejlődést. Amikor valaki közelebb került Istenhez, ünnepnek tartja. Kedves testvérem, ünnepeld meg, amikor egy lépcsőfokkal közelebb kerültél Istenhez! Az ünneplés dicsőítés.

Ez a nép nem használ mobiltelefont. A szívtől szívig tartó kommunikációt használja, szavak nélkül. Több kilométeres távolságban, belső csend által, szeretetben, Isten segítségével megértik, megérik egymást. Mekkora telefonköltséget spórolnak! Nem tudom, kinek-kinek mekkora a telefonszámlája...

Olyan ez, mint amikor két ember leül a gyertyafény melé. Teázgatnak. Nem szólnak semmit. A szív beszél. És megértik egymást. Hiszem, hogy Isten ilyenkor nagyon boldog. Szavak nélkül is lehet Istent dicsőíteni, ahogy szeretem a másikat. Ahogy teszi velünk Jézus is személy szerint.

Olyan ez, mint amikor két ember nem találkozik mondjuk 9 hónapig, de beszél helyettük a szívük. Mert ott az Isten, a csend, az alázat, az ima. És amikor Isten kegyelméből találkoznak, már érzik, meg is beszéltek azt, amit 9 hónappal ezelőtt nem sikerült. Hiszem, hogy Isten nagyon boldog ilyenkor, amikor ezt látja. Így is lehet dicsőíteni Istent.

Bátorítalak benneteket a szívtől szívig tartó, szavak nélküli kommunikációra.

Érzem a szívetekből, hogy azt gondoljátok: Nincs elég időm a belső csendre. Gábor atyával beszélgettünk egyszer az időről, és azt mondta: Márti! Előtted az egész örökkévalóság. Köszönöm, Gábor atya, hogy szeretettel tanítottál az idő és az örökkévalóság fogalmáról!

Testvérem! Hová sietsz? Előtted az egész örökkévalóság!

Sant Kirpal Sing azt mondja: „Ami egy embernek sikerült, az a másoknak is sikerül.”

Mert bennünk él Isten, aki segít. Dicsőség néki! Soli Deo Gloria!

Meghívó a VELKD 2008-as kurzusaira

339. Kurs: 07.01–18.01.08.

Neu in einem kirchlichen Leitungsamt (Dekanat, Superintendentur etc.) – Grundlage, Chancen und Herausforderungen

340. Kurs: 21.01–03.02.08.

„Nur der leidende Gott kann helfen!” – Wie gehören Kreuzgeschehen und Heilswirken zusammen?

341. Kurs: 17.02–23.02.08.

„Frau Musica als Predigerin” – Verkündigung durch Musik, ausgeführt und untersucht am Beispiel der Psalmen und ihrer Vertonung

342. Kurs: 20.02–29.02.08.

Studienkurs des Theologischen Studienseminars in Lutherstadt Wittenberg: „Das Abendmahl – Symbol der Einheit oder Grund der Spaltung?”

344. Kurs: 31.03–11.04.08.

„Vernünftig glauben!” Von der Vernunft des christlichen Glaubens und ihrem Beitrag zur Menschlichkeit des Menschen

345. Kurs: 30.04–04.05.08.

Kirchenleitung praktisch: „Wie leite ich eine Synode auf Kirchenkreis- bzw. Dekanatebene?”

346. Kurs: 14.05–23.05.08.

„Von der Lust zu predigen” – Homiletikkurs mit Erstellen und Analyse eigener Predigtarbeit

347. Kurs: 26.05–06.06.08.

Was heißt „geistlich leiten” in Pfarramt und Gemeinde im Blick auf die eigene Person, theologisch und organisationssoziologisch?

348. Kurs: 15.06–21.06.08.

Ökumenischer Studienkurs in Pullach. „Gott denken, von Gott reden heute” – Die Gottesfrage, philosophisch und theologisch diskutiert im ökumenischen Kontext

349. Kurs: 30.06–11.07.08.

„Und das Wort ward Fleisch” – Inkarnation als Topos von Kunst und Theologie

350. Kurs: 19.07–25.07.08.

Mit brennenden Herzen und kühlem Kopf – eine Woche der geistlichen Vergewisserung in Amt und Auftrag als Pfarrerin/Pfarrer

351. Kurs: 15.09–27.09.08.

Mit „kleiner” Gemeinde Gottesdienst feiern – theologische Grundlagen und praktisch-liturgische Gestaltung

354. Kurs: 27.10–07.11.08.

„Auf der Suche nach dem Glück?” – Spurensuche in aktueller Literatur – literaturwissenschaftlich und theologisch bedacht

54. Pastorkolleg der VELKD in Nordelbien zum Thema: „Wort. Verantwortung”: 01.09–05.09.08.

Érdeklődni és jelentkezni lehet az Országos Egyházi Iroda Külügyi Osztályán.

Szavakon innen és szavakon túl

Hívogató adventi Lelkészakadémiára

Ritkán vesszük észre, mennyire sokszínűen közeledünk egy-egy nagyünnepi időszakhoz gyülekezeteinkben. Gyülekezeti tagok és érdeklődők felfokozott várakozása jellemző sok közösségre. Ám a másik oldalon érzékeljük azt is, hogy még ilyen időszakban is nagyon nehéz elérni és aktivizálni az embereket.

A gyülekezetépítő műhelyben megismerkedhetünk egymás készülési módszerével és azzal is, hogyan gyűjtjük lelkészként több erőt és nagyobb belső energiát az ünnepi időre.

Néhány karácsonyi igehirdetés segítségével példákat is keresünk majd arra, milyen új kísérletek zajlanak napjainkban az igehirdető és az igehirdetés megelevenedése és a gyülekezeti élet frissítése érdekében.

A munka módszere a közös töprengés és vizsgálódás a prédikációk körül. Alkalmat szeretnénk biztosítani arra is, hogy pillanatnyi igehirdetői élethelyzetünket ebben a lel-

készakadémiai közösségben lelkigondozói szempontok alapján is átgondoljuk. A néhány nap alatt szeretnénk úgy odafordulni a nagyünnepi textusokhoz, hogy a prédikáció írásán túl foglalkozzunk egymás igehirdetői magatartásának és nonverbális megnyilvánulásainak elemzésével is, és ilyen módon is megélhessük a közösséget egymással.

Jelzések és visszajelzések hiánya vagy sokasága vesz körül minket?

Az alapvető kapcsolópont körül munkálkodnánk: a gyülekezetépítés legfontosabb eszköze, a prédikáció megújul-e életünkben a karácsonyi ünnepkörben úgy, hogy sok igehallgató számára legyen kimozdító, bátorító és aktív gyülekezeti életre indító ajándék.

A Lelkészakadémia időpontja: 2007. december 3–7.

Jelentkezés: gyvar@freemail.hu vagy gyongyi.varga@lutheran.hu

Varga Gyöngyi, Szabó Lajos

.....

M E G J E L E N T A Z E S Z M E C S E R E S O R O Z A T 3 . K Ö T E T E

A norvég EGYHÁZI HARC

LUTHER KIADÓ

Küzdelem az ideológiával
1940–1945

csere

A norvég egyházi harc

Küzdelem az ideológiával 1940–1945

Szerkesztette

Korányi András – Orosz Gábor Viktor – Reuss András
Luther Kiadó, 2007

A norvég evangélikus egyház harca a német megszállók és a helyi nemzetiszocialisták ellen a második világháború idején a szélsőjobboldali eszmék és erők elleni keresztény küzdelem egyik legfelemelőbb példája. Ennek a harcnak a dokumentumaiból válogattuk össze a kötet anyagát, amelyben az ellenállás gyakorlati problémái és szervezeti kérdései mellett sűrűn találunk mélyreható, általános érvényű teológiai és erkölcsi felismeréseket is. A hagyományosan – részben jogosan, részben felületesen – lojálisnak minősített lutheri-evangélikus hozzáállás a világi felsőbbség iránt éppen reformátori alapokon dőlt meg ekkor Norvégiában, és ezt a küzdelmet – a német példával ellentétben – lényegében az egész evangélikus egyház egységesen felvállalta.

A kötet kapható a Luther Kiadó könyvesboltjában. Ára 590 Ft.